PROSPER
MÉRIMÉE

Tamango

Traduceri de
AL. O. TEODOREANU
VIRGIL TEODORESCU
și N. BUDURESCU

MATEO FALCONE

Cum ieși din Porto-Vecchio, luînd-o spre nord-vest, către interiorul insulei, terenul începe să se înalțe treptat și după trei ceasuri de umblet pe cărări întortocheate, astupate de bolovani groși și uneori tăiate de tihărăi, dai de marginea unui maquis foarte întins. Maquisul e patria ciobanilor corsicani și a tuturor celor certați cu justiția. E bine să știm că țăranul corsican, ca să-și cruțe osteneala de a-și îngrășa ogorul, dă foc unei anumite întinderi de pădure : dacă flăcările se întind mai mult decît e nevoie, atîta pagubă ! Fie ce-o fi, el e sigur că va avea o bună recoltă semănînd pe pămîntul acesta fertilizat de cenușa copacilor pe care i-a avut. O dată spicele culese, căci se lasă paiele care se culeg anevoie, rădăcinile rămase în pămînt încolțesc primăvara dînd lăstari foarte deși, care în cîțiva ani ajung la o înălțime

de șapte și opt picioare. Sihlișul acesta des se numește maquis. E alcătuit din diferite soiuri de arbori și arbuști amestecați și învălmășiți după cum dă Dumnezeu. Numai cu barda-n mînă poate omul să-și deschidă drum și sînt maquisuri atît de dese și de tufoase că nici muflonii nu pot pătrunde în ele.

Dacă ai ucis un om du-te în maquisul de la Porto-Vecchio și cu o pușcă bună, pulbere și plumbi, vei trăi în liniște; nu vita mantaua caferie cu glugă care ține loc de pătură și mindir. Ciobanii îți dau lapte, brînză și castane și nu vei avea a te teme de justiție sau de rudele mortului decît numai cînd va trebui să cobori în oraș ca să-ți reînnoiești munițiile.

Cînd eram în Corsica, în 18..., Mateo Falcone își avea locuința la jumătate de leghe de acest maquis. Era un om înstărit pentru ținutul lui; trăia boierește, adică fără să facă nimic, din rodul turmelor sale pe care păsterii, de soiul lor nomazi, le duceau să pască, pe ici pe colo, la munte. Cînd l-am văzut, după doi ani de la întîmplarea pe care voi povesti-o, părea să tot aibă cincizeci de ani. Închipuiți-vă un om mărunt dar zdravăn, cu părul creț și negru ca pana corbului, cu nas coroiat, cu ochi mari și vii, cu fața de culoarea căptușelii ciubotelor. Dibăcia lui la tragerea cu pușca trecea drept nemaipomenită pînă și în ținutul lui unde de țintași buni nu-i lipsă. Mateo, de pildă, nu ți-ar fi tras niciodată într-un muflon cu poște [1], dar la o sută douăzeci de pași ți-l răpunea c-un glonte în cap sau în coastă, la alegere. Noaptea se slujea de armele lui tot atît de bine ca ziua și mi s-a citat în ce-l privește o pildă de dibăcie care va părea poate de necrezut aceluia care n-a călătorit în Corsica. La optzeci de pași se așeza o lumînare aprinsă în dosul unui transperant de hîrtie de lățimea unei farfurii. După ce o lua la ochi se stingea lumînarea și după un minut, în cea mai deplină beznă, trăgea și perfora transperantul de trei ori din patru.

Prin îndeminarea aceasta atît de transcendentă, Mateo Falcone își cîștigase o mare faimă. Era socotit a fi pe cît de bun ca prieten, pe atît de primejdios ca

[1] Alice mari (n.t.)

dușman : de altfel îndatoritor și miluind oamenii, trăia în bună înțelegere cu întreaga obște din districtul Porto-Vecchio. Se zvonea totuși despre el că la Corte, de unde și-a luat nevastă, s-ar fi descotorosit năprasnic de un rival care trecea ca tot atît de temut în luptă cît și în dragoste : cel puțin se punea în seama lui Mateo o anumită lovitură de flintă care l-a zăpsit pe acest rival pe cînd se bărbierea în fața unei oglinjioare atîrnate de fereastră. După potolirea daraverei, Mateo s-a însurat. Femeia lui, Giuseppa, i-a vlăstărit mai întîi trei fete (ceea ce îl făcea să turbe) și în fine un fecior pe care l-a botezat Fortunato : era nădejdea familiei, moștenitorul numelui. Fetele erau măritate bine : părintele lor se putea bizui la nevoie pe pumnalele și carabinele ginerilor săi. Măcar că nu avea decît zece ani, băiatul vădea aplecări fericite.

Într-o bună zi de toamnă, Mateo ieși dis-de-dimineață cu nevasta pentru a da o raită pe la una din turmele lui, într-o poiană a maquisului. Micul Fortunato voia să-l întovărășească, dar poiana era prea departe, și-apoi trebuia să rămînă cineva să păzească locuința, așa că tatăl nu s-a învoit să-l ia. Vom vedea că a avut de ce să se căiască.

Lipsea de cîteva ore și micul Fortunato ședea binișor întins la soare privind munții albaștri și gîndindu-se că duminica viitoare va lua masa în oraș, la unchiul lui caporalul [1], cînd fu întrerupt deodată din visare de bubuitura unei arme de foc. Se ridică și se întoarse într-acea parte a cîmpului de unde venea zgomotul. Alte detunături de pușcă îi urmară, trase în răstimpuri neregulate, mereu și din ce în ce mai aproape. În fine, pe cărarea care duce de la cîmp la casa lui Mateo se ivi un om cu o căciulă țuguiată pe cap așa cum poartă oamenii de la munte, bărbos, în zdrențe, tîrîndu-se cu greutate și sprijinindu-se de pușcă. Fusese rănit în coapsă.

[1] Caporalii erau pe vremuri șefii aleși de comunele corsicane, cînd s-au răzvrătit împotriva seniorilor feudali. Astăzi se mai dă încă uneori acest titlu unui om care, prin proprietățile, alianțele și protejații săi, exercită o influență și un soi de magistratură efectivă asupra unui canton. (N. aut.)

Omul acesta era un bandit [1] care plecînd de cu noapte să cumpere iarbă de pușcă dăduse în drum peste o iscoadă de voltijori corsicani [2]. După o dîrză apărare, izbutise să bată în retragere, urmărit de aproape, trăgînd din stîncă în stîncă, la nevoie. Dar era hăituit prea de aproape de soldați și rana nu-i îngăduia să intre în maquis fără a fi ajuns din urmă.

Se apropie de Fortunato și îi zise :

— Ești fiul lui Mateo Falcone ?

— Da.

— Eu sînt Gianetto Sanpiero. Sînt urmărit de gulerele galbene [3]. Ascunde-mă, căci nu pot merge mai departe.

— Și ce o să spună tata, dacă te ascund fără voia lui ?

— O să spună că bine ai făcut.

— Cine știe ?

— Ascunde-mă repede ; sosesc.

— Așteaptă să se înapoieze tata.

— Să aștept ! Blestem ! Vor fi aci în cinci minute. Hai ascunde-mă, ori te ucid.

Fortunato îi răspunse cu cel mai mare sînge rece :

— Pușca ți-e descărcată și nu mai ai cartușe în carchera [4] !

— Am stiletul.

— Dar poți să fugi iute ca mine ?

Făcu o săritură și fu în afară de primejdie.

— Nu ești fiul lui Mateo Falcone ! Ai să mă lași să fiu arestat în fața casei tale ?

Copilul păru mișcat.

— Ce-mi dai dacă te ascund ? îi zise apropiindu-se

Banditul scotoci într-o pungă de piele care-i spînzura de centură și scoase o monedă de cinci franci pe care o păstrase, fără îndoială, pentru a-și cumpăra praf

[1] Aici cuvîntul bandit e sinonim cu proscris. (N. aut.)

[2] Corp alcătuit de guvern și care laolaltă cu jandarmeria servește la menținerea ordinei. (N. aut.).

[3] Uniforma voltijorilor consta pe atunci dintr-o haină cafenie cu gulerul galben. (N. aut.).

[4] Centură de piele care servește de cartușieră și de pomolel. (N. aut.).

de pușcă. Fortunato surise la vederea monedei de argint, o luă și-i spuse lui Gianetto :

— N-ai nici o grijă.

Și pe loc făcu o gaură într-o căpiță de fîn din preajma casei. Gianetto se ghemui în ea, iar copilul îl acoperi în așa fel încît să-i lase și-un pic de aer să respire, fără ca totuși să se dea de bănuit că în finul acesta s-ar ascunde un om. Ceva mai mult, născoci o viclenie de sălbatic destul de îndemînatică. Se duse să ia o pisică cu pui ei și-i așeză pe căpița de fîn, pentru a face să se creadă că n-a fost scormonită de curînd. Apoi, văzînd urmele de sînge de pe poteca de lîngă casă, le acoperi bine cu țărînă și, treaba isprăvită, se culcă din nou la soare, foarte liniștit.

Cîteva minute după asta, șase inși în uniformă cafenie cu guler galben, comandați de un adjutant, se aflau în fața porții lui Mateo. Adjutantul era oarecum cimotie cu Falcone. (Se știe că în Corsica se urmăresc gradele de rudenie mult mai departe decît aiurea.) Îl chema Tiodoro Gamba. Era un om destoinic și de care banditii se temeau foarte, căci hăituise mulți.

— Bună ziua, verișorule, începu el către Fortunato, ce mare te-ai făcut ! N-ai văzut cumva adineauri trecînd un om ?

— Nu-s încă atît de mare ca dumneata, vere, răspunse băiatul cu o înfățișare timpă.

— Ai să fii. Dar, spune-mi, n-ai văzut trecînd un om ?

— Dac-am văzut trecînd un om ?

— Da, un om cu o căciulă țuguiată de catifea neagră și un mintean înflorat cu roș și galben ?

— Un om cu căciulă țuguiată și un mintean înflorat cu roș și galben ?

— Da, răspunde repede și nu mai repeta întrebările mele.

— Azi-dimineață, domnul părinte a trecut prin fața porții noastre, călare pe calul lui, Piero. M-a întrebat ce face tata și i-am răspuns...

— A, împelițatule, faci pe șiretul ! Spune-mi repede pe unde a trecut Gianetto, că pe el îl căutăm, și sînt sigur că pe poteca asta a luat-o.

— Cine știe ?

— Cine știe ? Știu eu, că l-ai văzut.

— Oare poți vedea trecători cînd dormi ?

— Nu dormeai, netrebnicule, pocniturile puștii te-au trezit.

— Crezi oare, nene, că puștile voastre fac atîta huiet ? Escopeta tatei huiește mai tare.

— Să te ia dracul, berechet afurisit ! Sînt încredințat că l-ai văzut pe Gianetto.. Poate că l-ai și ascuns. Hai băieți, intrați în casă și vedeți dacă omul nostru nu-i acolo. Mergea numai într-o labă și-i prea șmecher, blestematul, ca să se încumete să ajungă la maquis șchiopătînd. De altfel, dîrele de sînge se opresc aici.

— Și ce o să spună tata ? întrebă Fortunato rînjind prostește ; ce-o să spună el cînd o afla că s-a cotrobăit prin casă în lipsa lui ?

— Nemernicule ! zise adjutantul Gamba luîndu-l de ureche, nu știi oare că-i în puterea mea să te fac să cînți pe alt glas ? Poate că douăzeci de lovituri cu latul săbiei au să-ți dezlege limba.

Fortunato rînjea mereu.

— Tatăl meu e Mateo Falcone ! spuse el cu fudulie.

— Nu-ți dai seama oare, potlogarule, că te pot duce la Corte sau la Bastia ? Te bag în temniță să dormi pe paie cu picioarele-n fiare și te ghilotinez dacă nu-mi spui unde e Gianetto Sanpiero.

În fața acestei amenințări ridicole, băiatul pufni de rîs. Repetă :

— Tatăl meu e Mateo Falcone.

— Adjutantule, spuse în șoaptă unul din voltijori, să nu ne stricăm cu Mateo.

Gamba părea încurcat de-a binelea. Vorbea cu glas scăzut soldaților care cercetaseră toată casa. Asta nu era o treabă care să țină mult, căci cabana unui corsican e alcătuită dintr-o singură odaie pătrată. Mobilie-

rul se compune dintr-o masă, bănci, cufere și scule de vînătoare și de gospodărie.

În timpul acesta, micul Fortunato își mîngîia pisica și părea că se bucură cu răutate de încurcătura voltijorilor și a vărului său.

Un soldat se apropie de căpița de fîn. Văzu pisica și dădu așa, într-o doară, cu baioneta în fîn, ridicînd din umeri ca și cum ar fi simțit că fapta lui nu avea noimă. Nimic nu mișcă și fața băiatului nu trădă nici o tulburare.

Adjutantul și trupa lui își blestemau zilele ; începuseră chiar să-și îndrepte cu grijă privirile spre cîmpie, ca și cum ar fi fost gata să se întoarcă pe unde veniseră, cînd șeful, încredințat că amenințările rămîn neputincioase față de fiul lui Falcone, vru să facă ultima sforțare, încercînd să-l ispitească prin vorbe dulci și daruri.

— Verișorule, zise el, pari a fi un ștrengar foarte deștept ! Ai să ajungi departe. Dar față de mine te porți tare urît și dacă nu mi-ar fi teamă să-l întristez pe vărul meu Mateo, să fiu al dracului dacă nu te-aș lua cu mine.

— Scîrț !

— Dar cînd s-o întoarce vărul meu, am să-i spun tot, și drept pedeapsă pentru că ai mințit o să te biciuiască pînă la sînge.

— Crezi ?

— Ai să vezi... dar uite... dacă ești băiat de treabă, am să-ți dăruiesc ceva.

— Eu, vere, am să-ți spun ce cred și anume că dacă mai întîrzii, Gianetto va ajunge în maquis și atunci o să fie nevoie de mai mulți șmecheri ca dumneata ca să-l caute.

Adjutantul scoase din buzunar un ceasornic de argint care făcea treizeci de franci bătuți și băgînd de seamă că ochii micului Fortunato străluceau privindu-l, îi spuse, ținînd ceasornicul atîrnat de capătul lanțului său de oțel :

— Pușlama ! Ți-ar place să ai un ceasornic ca ăsta atîrnat de gît. Te-ai plimba pe străzile din Porto-Vecchio,

fudul ca un păun. Și cînd te-ar întreba lumea : „Cît e ceasul ?" tu ai răspunde : „Uitați-vă la ceasornicul meu".

— Cînd voi fi mare, unchiul meu caporalul o să-mi dea un ceasornic.

— Da, dar fiul unchiului tău are unul... nu atît de frumos ca ăsta, ce-i drept... Totuși e mai tînăr ca tine.

Băiatul suspină.

— Ei bine, vrei să fie al tău ceasornicul ăsta, verișorule ?

Fortunato, trăgînd cu coada ochiului la ceasornic, era liștai pisicii căreia îi înfățișezi un pui întreg. Dîndu-și seama că-ți rizi de ea, nu îndrăznește să întindă gheara, dar în răstimpuri întoarce privirile pentru a ocoli primejdia de a cădea în ispită ; își linge însă mereu bazele, părînd a zice stăpînului : „Nemilosirdnică glumă !"

Adjutantul Gamba părea totuși de bună-credință înfățișîndu-și ceasornicul. Fortunato nu întinse mîna ; dar îi spuse cu un suspin amar :

— De ce îți bați joc de mine ?

— Mă jur că nu-mi bat joc. Atît să-mi spui : unde e Gianetto și ceasul e al tău.

Lui Fortunato îi scăpă un zîmbet de neîncredere și pironindu-și ochii negri într-ai adjutantului se sili să deslușească încrederea pe care trebuie s-o pui în spusele lui.

— Să n-am parte de epoleți, răcni adjutantul, dacă nu-ți dau ceasornicul cu această condiție ! Camarazii sînt martori, nu-mi pot lua vorba înapoi.

Vorbind astfel, apropiase ceasornicul atît de mult, încît atingea aproape obrazul palid al copilului. Fața băiatului vădea bine lupta care se dădea în sufletul lui între pofta lacomă și respectul datorat ospitalității. Pieptul lui gol se ridica cu putere, și părea gata să se înăbușe. În ăst timp ceasornicul se legăna, se sucea mereu și uneori îi atingea vîrful nasului. În cele din urmă, încetul cu încetul, mîna lui dreaptă se ridică spre ceasornic : vîrful degetelor îl atinseră și îl cuprinseră tot în mînă, fără ca adjutantul să lase totuși capătul lanțului.

Cadranul era auriu... cutia de curînd lustruită... la soare apărea cu totul de foc ..

Ispita era prea mare.

Fortunato ridică și mîna stîngă, arătînd peste umăr cu degetul mare căpița de fîn de care se rezema. Adjutantul l-a priceput pe dată. Dădu drumul capătului lanțului. Fortunato simți că a devenit deplin stăpîn pe ceasornic. Zvîcni cu sprinteneala unei ciute și se îndepărtă cu zece pași de căpița de fîn pe care voltijorii începuseră s-o răscolească.

Peste puțin fînul începu să se foiască și un om însîngerat, cu pumnalul în mînă, ieși din el; dar cum încercă să se ridice în picioare, rana care se răcise nu-i îngădui să se ție drept. Căzu. Adjutantul se năpusti asupra-i și-i smulse stiletul. Cu toată împotrivirea lui, pe loc îl cetluiră țapăn.

Gianetto, culcat la pămînt și legat ca un mănunchi de surcele, întoarse capul către Fortunato care se apropiase.

— Fecior de...! îi spuse el mai mult cu dispreț decît cu mînie.

Băiatul îi aruncă moneda de argint pe care o primise, simțind că nu i se mai cuvenea, dar proscrisul nu părea să ia în seamă gestul. Cu mult sînge rece, îi spuse adjutantului:

— Iubite Garoba, nu mai pot umbla, va trebui să mă cărați voi în oraș.

— Adineauri fugeai mai dihai ca cerbul, răspunse crudul învingător, dar fii pe pace, sînt atît de mulțumit că te am în mînă că te-aș duce și-o leghe în spinare, fără să obosesc. De altfel, camarade, îți vom face o targă din crengi și din manta și la ferma din Crespoli găsim cai.

— Bine, făcu prizonierul, dar să-mi puneți și paie pe targa voastră, ca să șed mai bine.

În timp ce voltijorii se îndeletniceau, unii să facă o targă din crengi de castan, ceilalți să-i oblojească rana lui Gianetto, Mateo Falcone și nevasta lui se ivină la cotitura unei poteci care ducea la maquis. Femeia înainta anevoie sub greutatea unui sac de castane peste măsură de mare, pe cînd bărbatul ei se lăfăia, neducînd cu el decît o pușcă în mînă și alta pe umăr, căci e nevrednic pentru un bărbat să poarte altă sarcină fără numai armele sale.

La vederea soldaților, primul gînd al lui Mateo a fost că au venit să-l aresteze. Dar de ce acest gînd? Mateo avea așadar niscaiva neînțelegeri cu justiția? Nu. Era, cum se zice, un particular cu bună faimă; dar era corsican și om de munte, iar printre corsicanii de la munte puțini sînt aceia care scrutîndu-și bine memoria să nu găsească vreun fleac de greșeală, cum ar fi lovitura de pușcă, lovitura de stilet și alte marafeturi. Mateo, mai mult ca oricine, avea cugetul curat, căci de mai bine de zece ani nu-și mai îndreptase pușca împotriva unui om, dar era totuși prevăzător și-și luă măsuri ca la nevoie să se poată apăra cum se cuvine.

— Femeie, zise el Giuseppei, lasă-ți sacul jos și fii gata.

Ea se supuse fără șovăială. Îi dădu pușca pe care o purta în bandulieră și care l-ar fi putut stingheri. Încărcă pe aceea pe care o avea în mînă și înaintă încetișor spre casă, de-a lungul arborilor care străjuiau drumul, gata la cel mai mic semn de vrăjmășie să se arunce în dosul celui mai gros trunchi de unde ar fi putut trage adăpostit. Femeia mergea în urma lui ținîndu-și pușca de schimb și cartușiera. Rostul unei bune gospodine, în caz de luptă, este să încarce armele bărbatului.

Pe de altă parte, adjutantul era neliniștit foarte văzîndu-l pe Mateo înaintînd astfel cu pași numărați, cu pușca întinsă și degetul pe trăgaci.

„Dacă din întîmplare, se gîndea el, Mateo o fi cumva rudă cu Gianetto, sau prietenul lui, și o fi vrînd să-l apere, încărcăturile celor două puști ale lui ar ajunge pe doi dintre noi, tot atît de sigur ca scrisoarea la poștă, cu toată rudenia!...“

În această încurcătură, luă o hotărîre foarte îndrăzneață și anume să se apropie singur de Mateo, povestindu-i întîmplarea și vorbindu-i ca unui vechi cunoscut; dar mica depărtare care îl despărțea de Mateo i se părea nespus de mare.

— Ei, bătrînul meu camarad, strigă el, ce mai faci, viteazule? Eu sînt, sînt Gamba, vărul tău.

Mateo, fără să răspundă o vorbă, se oprise locului și pe măsură ce celălalt vorbea își ridica ușurel țeava puș-

tii, așa că, în clipa cînd adjutantul îl ajunse, era îndreptată spre bolta cerului.

— Bună ziua, frate [1], zise adjutantul întinzîndu-i mîna. De mult nu te-am mai văzut.

— Bună ziua, frate.

— Mă oprisem, în trecere, să vă dau bună ziua, ție și verișoarei mele Pepa. Am bătut cale lungă astăzi, dar nu sîntem de plîns pentru osteneală, căci am făcut bună treabă : l-am găsit pe Gianetto Sanpiero.

— Slavă Domnului ! făcu Giuseppa. Săptămîna trecută mi-a furat o capră cu lapte.

Aceste vorbe îl bucurară pe Gamba.

— Nenorocitul ! adăugă Mateo, era flămînd.

— Netrebnicul s-a apărat ca un leu, urmă adjutantul, un pic dezamăgit. Mi-a ucis un vechi voltijor și nu s-a mulțumit cu atîta, i-a rupt și brațul caporalului Chardon, dar nu-i mare pagubă, nu-i decît un francez... După asta s-a ascuns atît de bine că nici dracul nu l-ar fi dibuit. Fără verișorul meu Fortunato, nu l-aș fi găsit niciodată.

Fortunato ! izbucni Mateo.

— Fortunato ! repetă Giuseppa.

— Da, Gianetto se ascunsese colo, sub căpița de fîn, dar verișorul mi-a dezvăluit vicleșugul. De aceea, am să i-o aduc la cunoștință lui unchi-său, caporalul, ca să-i dea un dar frumos pentru osteneală. Atît numele lui, cît și al tău vor fi trecute în raportul pe care îl voi trimite procurorului general.

— Blestem ! spuse în șoaptă Mateo.

Ajunseră detașamentul. Gianetto era întins pe targă și gata de plecare. Zărindu-l pe Mateo în tovărășia lui Gamba, surîse ciudat și întorcîndu-se apoi spre poarta casei, scuipă pe prag, zicînd :

— Casă de trădător !

Numai un om hotărît să moară putea cuteza să rostească cuvîntul de trădător, țintindu-l pe Falcone. O singură lovitură de stilet ar fi fost de ajuns să spele pe loc insulta. Mateo n-a făcut decît să-și ducă mîna la frunte, ca un om copleșit.

[1] Buon giorno, fratello, salutul obișnuit al corsicanilor. (N. aut.)

Fortunato intrase în casă cînd l-a zărit pe tată-său sosind. Reveni însă curînd cu o strachină cu lapte, pe care, cu ochii în pămînt i-o întinse lui Gianetto.

— Departe de mine ! îi strigă proscrisul cu glas spăimîntător.

Apoi, întorcîndu-se către unul din voltijori :

— Dă-mi să beau, camarade.

Soldatul îi întinse ploșca, și banditul bău apa pe care i-o dădea un om cu care, cu puțin înainte, schimbase focuri de armă. Ceru apoi ca mîinile să-i fie legate în așa fel ca să-i poată sta cruciș pe piept, în loc să-i fie legate la spate.

— Îmi place, spuse el, să stau culcat în voie.

S-au grăbit să-i facă pe plac, după care adjutantul dădu semnalul plecării, îi ură bun rămas lui Mateo care nu răspunse, și coborî cu pași grăbiți spre cîmpie.

Se scurseră aproape zece minute pînă ce Mateo să deschidă gura. Băiatul privea neliniștit cînd spre mamă-sa, cînd spre tată-su, care sprijinit în pușcă, îl măsură cu ură mocnită.

— Frumos început ! spuse în fine Mateo cu glas liniștit dar spăimîntător pentru cine cunoștea omul.

— Tată ! strigă copilul înaintînd cu lacrimi în ochi, gata să-i cadă la picioare.

Dar Mateo răcni :

— Înapoi !

Copilul se opri izbucnind în plîns, nemișcat, la cîțiva pași de tatăl său. Giuseppa se apropie. Zărise lanțul ceasornicului, din care un capăt ieșea din cămașa lui Fortunato.

— Cine ți-a dat ceasul ? întrebă ea cu asprime.

— Vărul-meu, adjutantul.

Falcone înfășcă ceasornicul și aruncîndu-l cu putere într-un pietroi îl făcu țăndări.

— Femeie, zise el, copilul ăsta-i al meu ?

— Ce vorbe-s astea, Mateo ? Îți dai oare seama cui vorbești ?

Obrazul smead al Giuseppei se făcu conabiu.

— Ei bine, copilul acesta e cel dintîi din neamul lui care a săvîrșit o trădare.

Plînsul și sughițurile lui Fortunato sporiră dar ochii de linx ai lui Falcone erau mereu pironiți asupră-i. Lovi pămîntul cu patul puștii, își aruncă apoi pușca pe umăr și reluă drumul maquisului poruncind lui Fortunato să-l urmeze. Copilul se supuse.

Giuseppa alergă după Mateo și-i cuprinse brațul.

— E fiul tău, îi zise cu glas tremurător, țintindu-și ochii negri în ochii bărbatului și cercînd să desluşească ce gînduri are.

— Lasă-mă, răspunse Mateo, sînt tatăl lui.

Giuseppa își îmbrățișă fiul și intră plîngînd în cabană. Se aruncă în genunchi în fața icoanei Fecioarei și se rugă fierbinte.

Falcone merse cam două sute de pași pe potecă și se opri în fața unei mici ripe în care pogorî. Cercetă pămîntul cu patul puștii și îl găsi moale și lesne de săpat. Locul i se păru potrivit pentru ceea ce voia.

— Fortunato, du-te lîngă pietroiul acela.

Copilul făcu ce i se poruncise, apoi căzu în genunchi.

— Fă-ți rugăciunea.

— Tată, tată, nu mă ucide !

— Fă-ți rugăciunea ! repetă Mateo cu glas fioros.

Îngăimînd și hohotind, copilul spuse *Tatăl nostru* și *Crezul*. Cu voce tare, la sfîrșitul fiecărei rugăciuni, tatăl răspundea : Amin !

— Astea sînt toate rugăciunile pe care le știi ?

— Tată, mai știu *Ave Maria* și litania care m-a învățat-o mătușica.

— E foarte lungă, dar n-are a face.

Copilul isprăvi litania cu vocea stinsă.

— Ai terminat ?

— Îndurare, tată, iartă-mă, n-am să mai fac ! Am să mă rog de vărul meu caporalul pînă o să-l libereze pe Gianetto !

Vorbea încă. Mateo își încărcase pușca și-l luase la ochi, zicîndu-i :

— Dumnezeu să te ierte !

Copilul făcu o sforțare desperată pentru a se ridica și a săruta genunchii tatălui său, dar nu avu timp. Mateo trase, și Fortunato se prăbuși mort pe loc.

Fără să arunce o privire asupra cadavrului, Mateo făcu cale întoarsă spre casă în căutarea unui hîrleț, spre a-și îngropa fiul. Făcuse cîțiva pași, cînd îi ieși în cale Giuseppa care alerga spăimîntată de pocnetul armei.

— Ce-ai făcut ? strigă ea.

— Dreptate.

— Unde e ?

— În rîpă. Am să-l îngrop. A murit creștinește, am să-i fac slujbă. Trimite vorbă ginerelui meu Tiodoro Bianchi să vie să ședă cu noi.

1829

În românește de
AL. O. TEODOREANU

CUCERIREA REDUTEI

Unul din prietenii mei, un militar, care a murit acum cîțiva ani de friguri în Grecia, mi-a povestit într-o zi prima luptă la care luase parte. Relatarea lui m-a impresionat așa de mult, încît am scris-o din memorie, îndată ce timpul mi-a îngăduit. Iat-o :

Am ajuns la regiment în seara de 4 septembrie. L-am găsit pe colonel în bivuac. M-a luat la început cam repede ; dar, după ce a citit scrisoarea de recomandație a generalului B., s-a schimbat și mi-a adresat cîteva vorbe amabile.

M-a prezentat chiar el căpitanului meu, care în clipa aceea se înapoia dintr-o recunoaștere. Acest căpitan, pe care n-avusesem timpul să-l cunosc, era un om înalt, brun, cu o înfățișare aspră și respingătoare. Fusese simplu soldat, și își cîștigase gradul și decorația pe cîmpul

de luptă. Vocea lui, care era răgușită și slabă, contrasta ciudat cu statura lui aproape gigantică. Mi s-a spus că datora această voce stranie unui glonț care îl străpunsese dintr-o parte pînă-n cealaltă în bătălia de la Iena.

Aflînd că absolvisem școala de la Fontainebleau, făcu o strîmbătură și-mi spuse :

— Locotenentul meu a murit ieri...

Am înțeles ce voia să spună : „Dumneata urmează să-l înlocuiești, și nu ești în stare". Mi-a venit pe limbă un răspuns ardeiat, dar m-am stăpînit.

Luna se ridica din spatele redutei Șevardino [1], care era cam la două bătăi de tun de bivuacul nostru. Era mare și roșie, așa cum e de obicei cînd răsare, dar, în seara aceea mi s-a părut de o mărime neobișnuită. Timp de o clipă, reduta se desluși întunecată pe discul strălucitor al lunii. Semăna cu conul unui vulcan în momentul erupției.

Un soldat bătrîn, lîngă care mă găseam, observă culoarea lunii.

— E foarte roșie, spuse el, înseamnă că o să ne coste ceva cucerirea faimoasei redute !

Am fost totdeauna superstițios, și această prevestire, mai ales în clipa aceea, m-a impresionat. M-am culcat, dar n-am putut dormi. M-am sculat și m-am plimbat cîtva timp uitîndu-mă la imensa linie de focuri, care acopereau înălțimile dincolo de satul Șevardino.

Cînd am socotit că aerul proaspăt și pătrunzător al nopții îmi răcorise îndeajuns sîngele, m-am apropiat de foc ; m-am înfășurat cu grijă în manta și am închis ochii, nădăjduind să nu-i deschid pînă dimineața. Dar somnul mă ocolea neînduplecat. Fără să vreau, gîndurile mele luau o înfățișare jalnică. Îmi spuneam că n-aveam nici un prieten printre cei o sută de mii de oameni care se aflau pe cîmpul acela. Dacă voi fi rănit, voi ajunge la un spital și voi fi îngrijit fără nici o considerație de chirurgi nepricepuți. Îmi reveni în minte ce auzisem că se spunea despre operațiile chirurgicale. Inima îmi bătea cu putere și, fără voie, potriveam în chip de pavăză, ba-

[1] Localitate în apropiere de Borodino, unde Kutuzov a dispus, la 24 august 1812, constituirea unor avanposturi menite să dea timp armatei ruse să perfecteze lucrările de apărare pe pozițiile de bază.

lista și portofelul pe care le aveam la piept. Oboseala mă covîrșea, aţipeam în fiecare clipă, și în fiecare clipă un gînd sinistru îmi revenea cu mai multă tărie și mă trezeam tresărind brusc.

Totuși oboseala a învins, și cînd sună deșteptarea, dormeam buștean. Ne-am rînduit în front, s-a făcut apelul, apoi am așezat armele în piramidă, și totul prevestea că vom avea o zi liniștită.

Pe la orele trei, sosi un aghiotant general, aducînd un ordin. Ni se porunci să reluăm armele ; trăgătorii noștri se răspîndiră pe cîmp, noi îi urmam la distanță, și, după douăzeci de minute, văzurăm toate avanposturile rușilor retrăgîndu-se și întorcîndu-se în redută.

O baterie de artilerie se așeză în dreapta, alta în stînga, dar amîndouă mult înaintea noastră. Începură să tragă foarte susținut contra inamicului, care ripostă energic, și curînd reduta Sevardino dispăru în norii deși de fum.

Regimentul nostru, era aproape apărat de focul rușilor datorită unei scobituri a terenului. Ghiulelele lor, de altfel, rare pentru noi (trăgeau mai mult asupra artileriștilor), treceau peste capetele noastre sau cel mult ne împroșcau cu pămînt sau cu pietriș.

Îndată ce ni s-a dat ordinul să înaintăm, căpitanul mă privi cu o stăruință care m-a silit să duc mîna de două, sau de trei ori la tînăra mea mustață cu un aer cît îmi era cu putință mai degajat. De altfel, nu-mi era frică, și singura stinghereală pe care o încercam, era să nu dau impresia că-mi este frică. Ghiulelele acelea inofensive au contribuit să-mi păstrez calmul vitejesc. Amorul propriu îmi spunea că mă aflam cu adevărat în primejdie, pentru că eram totuși sub focul unei baterii. Eram încîntat că mă simțeam stăpîn pe mine, și mă gîndeam la plăcerea ce o voi simți povestind în salonul doamnei de B., din strada Provence, cucerirea redutei Sevardino.

Colonelul trecu prin fața companiei noastre și mi se adresă :

— Ei bine, pentru debutul dumitale, vei vedea lucruri neplăcute.

Am surîs cu un aer grozav de marțial, scuturîndu-mi mîneca tunicii pe care o ghiulea, căzută la treizeci de pași, azvîrlise puțin praf.

Părea că rușii și-au dat seama de slabele rezultate ale ghiulelelor lor, pentru că le-au înlocuit cu obuze care puteau să ne ajungă mai ușor în adîncitura în care eram postați. O explozie destul de serioasă îmi smulse chipiul și ucise un om care se afla lîngă mine.

— Felicitările mele, îmi spuse căpitanul în timp ce-mi ridicam de jos chipiul. Pe ziua de azi ai scăpat.

Cunoșteam această superstiție militară care pretinde că axiomul *Non bis in idem*[1] își găsește aplicarea tot așa de bine pe cîmpul de bătaie ca și la tribunal. Mîndru îmi pusei pe cap chipiul.

— Asta înseamnă că fac oamenii să salute în chip mai puțin ceremonios, am răspuns pe un ton vesel, pe cît îngăduia împrejurarea.

Această glumă ieftină, ținînd seama de situație, păru minunată.

— Te felicit, reluă căpitanul, n-o să mai pățești nimic și astă-seară vei comanda o companie ; în ce mă privește, presimt că lucrurile se vor încurca. De cîte ori am fost rănit, ofițerul de lîngă mine s-a ales cu un cartuș orb, și, adăugă el cu glasul scoborît, aproape rușinat, numele lor începeau totdeauna cu litera P.

Eu am făcut pe scepticul ; mulți oameni ar fi făcut la fel ; mulți ar fi fost la fel de impresionați ca mine de aceste vorbe profetice. Novice cum eram, simțeam că nu-mi puteam împărtăși gîndurile nimănui și că trebuia să mă arăt mereu curajos și stăpînit.

După o jumătate de ceas, focul rușilor scăzu simțitor : atunci ieșirăm din adăpost ca să mergem spre redută.

Regimentul nostru era alcătuit din trei batalioane. Al doilea primise însărcinarea să atace reduta dinspre partea trecătorii, celelalte două trebuiau să dea asaltul. Eu eram în batalionul al treilea.

Ieșind dindărătul acelui soi de parapet care ne apărase am fost întîmpinați de mai multe salve de puști.

[1] Adagiu juridic, potrivit căruia nimeni nu poate fi pedepsit de două ori pentru aceeași culpă.

care pricinuiră puține pierderi în rîndurile noastre. Șuieratul gloanțelor m-a surprins : adesea întorceam capul, stîrnind glume din partea camarazilor mei, mai deprinși cu acest zgomot.

„La urma urmei, îmi spuneam eu, o bătălie nu-i un lucru chiar atît de grozav."

Înaintam în pas alergător, precedați de trăgători ; deodată rușii scoaseră trei urale, trei urale distincte, apoi rămaseră tăcuți fără să tragă.

— Nu-mi place tăcerea asta, spuse căpitanul meu ; nu e a bună.

Găseam că oamenii noștri erau puțin cam prea zgomotoși, și nu m-am putut opri să fac în sinea mea o comparație între vuietele lor furtunoase și tăcerea impunătoare a inamicului.

Am ajuns repede la baza redutei, spalierele fuseseră distruse și pămîntul răvășit de ghiulelele noastre. Soldații se avîntară peste aceste noi ruine cu strigătul de *Trăiască împăratul !* mai puternice decît te-ai fi așteptat de la oameni care și pînă atunci țipaseră atît.

Am ridicat privirea, și niciodată nu voi uita spectacolul ce mi se înfățișa. Cea mai mare parte din fum se ridicase și rămăsese suspendat ca un baldachin, la douăzeci de picioare deasupra redutei. Prin aburul albăstrui se vedeau în spatele parapetului lor, pe jumătate distrus, grenadierii ruși, cu arma în sus, nemișcați ca niște statui. Parcă văd și acum pe fiecare soldat, cu ochiul sting la noi, și cu ochiul drept acoperit de pușca ridicată. Într-o ambrazură, la cîțiva pași de noi, un om ținea un fitil aprins lîngă un tun.

M-a străbătut un fior, și am socotit că mi-a sosit ultimul ceas.

— Uite că începe jocul ! îmi strigă căpitanul. Noapte bună !

Au fost ultimele cuvinte pe care le-am auzit de la el. Un răpăit de tobe răsună în redută. Am văzut scoborînd toate puștile. Am închis ochii și am auzit un bubuit îngrozitor, urmat de țipete și gemete. Am deschis ochii, mirat că sînt încă în viață. Reduta se acoperise din nou de fum. Eram înconjurat de răniți și de morți. Căpitanul meu zăcea întins la picioarele mele ; capul îi fusese zdro-

bit de o ghiulea, și creierul și sîngele lui mă acopereau. Din toată compania mea, nu rămăseseră în viață decît șase oameni și cu mine.

După acest măcel urmă o clipă de uluială. Colonelul își puse chipiul în vîrful sabiei și se urcă cel dintîi pe parapet strigînd : *Trăiască împăratul !* și fu urmat imediat de toți cei rămași în viață. Nu-mi mai amintesc limpede ce a urmat. Nici nu știu cum am intrat în redută. Ne băteam corp la corp în mijlocul unui fum atît de gros, că nu ne vedeam. Cred că am lovit, pentru că sabia mea era plină de sînge. În fine, auzeam strigătul : „Victorie !" și fumul subțiindu-se, am văzut sînge și morți care acopereau pămîntul redutei. Mai ales tunurile erau îngropate sub mormane de cadavre. Vreo două sute de oameni în picioare, în uniforme franceze, stăteau adunați grămadă, unii încărcîndu-și puștile, alții ștergîndu-și baionetele. Cu ei erau unsprezece prizonieri ruși.

Colonelul era răsturnat, plin de sînge, peste un cheson sfărîmat, aproape de trecătoare. Cîțiva soldați se grăbiseră să-l înconjoare : m-am apropiat și eu.

— Unde e cel mai vechi căpitan ? îl întrebă pe un sergent.

Sergentul înălță din umeri într-un chip foarte semnificativ.

— Și cel mai vechi locotenent ?

— Iată, e domnul care a sosit ieri, spuse sergentul pe un ton foarte potolit.

Colonelul surîse cu amărăciune.

— Haide, domnule, îmi spuse, ici comanda, pune să se întărească trecătoarea redutei cu căruțele astea, pentru că inamicul e puternic, dar generalul C. îți va trimite ajutoare.

— Domnule colonel, l-am întrebat, sînteți serios rănit ?

— M-am curățat, dragul meu, dar reduta e cucerită.

1829

În românește de
N. BUDURESCU

TAMANGO

Căpitanul Ledoux era un bun marinar. A început ca simplu matelot, ajungînd apoi ajutor cîrmaci. La bătălia de la Trafalgar, o aşchie de lemn i-a zdrobit o mînă ; a fost amputat şi concediat în urmă cu bune certificate. Odihna nu-i prea de fel, şi ivindu-se prilejul de a se îmbarca din nou, sluji în calitate de locotenent secund pe bordul unui vas de corsari. Banii dobîndiţi din cîteva capturi îi îngăduiră să-şi cumpere cărţi şi să studieze navigaţia şi teoretic, partea ei practică fiindu-i mai dinainte binecunoscută. Cu timpul deveni căpitanul unui lugru, vas corsar cu trei tunuri, cu un echipaj de şaizeci de oameni, de ale cărui isprăvi, armatorii din Jersey îşi amintesc încă. Pacea îl umplu de amărăciune ; în timpul războiului, strînsese o mică avere pe care spera s-o rotunjească pe spinarea englezilor. Fu silit să-şi ofere serviciile unor paşnici negustori, şi cum era cunoscut drept

om hotărît și cu experiență, i se încredință cu ușurință o navă. Cînd s-a interzis traficul cu negrii, și cînd pentru a-l practica trebuia nu numai să înșeli vigilența vameșilor francezi, ceea ce nu era prea greu, dar, ceea ce era mult mai periculos, să scapi de crucișătoarele englezești, căpitanul Ledoux deveni un om neprețuit pentru traficanții cu lemn de abanos [1].

Departe de a fi ca cei mai mulți dintre marinarii care ca și el au lincezit în posturi subalterne, căpitanul Ledoux nu avea acea adîncă silă față de inovații și nici acel spirit de rutină ce prea ades se strecoară printre gradele superioare. Dimpotrivă, a fost printre primii care să recomande armatorului său folosirea lăzilor de fier pentru depozitarea și păstrarea apei. La el pe bord, cătușele și lanțurile cu care sînt înzestrate vasele traficanților de negri erau făcute după un sistem nou și lăcuite cu grijă pentru a nu rugini. Dar ceea ce l-a ridicat în ochii negustorilor de sclavi a fost construcția îndrumată de el însuși, a unui brig, făcut anume pentru acest negoț, navă sprintenă, cu pînze, îngustă, lungă cît un bastiment de război și în măsură totuși să primească un mare număr de negri. Îl numi *Espérance*. Vru ca interiorul vasului, strîmt și cu bordajul adus înăuntru, să n-aibă mai mult de trei picioare și patru țoli înălțime, pretinzînd că această dimensiune îngăduie sclavilor de statură obișnuită să șadă comod ; și ce zor au ei să se ridice ?

— O dată ajunși în colonii, spunea Ledoux, tot în picioare or să stea !

Cu spatele rezemat de bordaj și așezați pe două rînduri paralele, negrii lăsau între ei un loc gol, care la toate celelalte vase de aceeași teapă slujea numai circulației. Ledoux născocei să așeze în acest interval alți negri, culcați perpendicular pe primii. În felul acesta în vasul lui încăpeau zece negri mai mult decît în celelalte vase de același tonaj. La nevoie, ar putea să încapă și mai mulți ; dar trebuie să fii omenos și să-i dai negrului un spațiu de cel puțin cinci picioare în lungime și două în lățime ca să se poată zbengui în voie în timpul unei călătorii de șase săptămîni și mai bine ; în sfîrșit, spunea Ledoux

[1] Denumire pe care și-o dădeau traficanții de negri. (N. aut.)

armatorului pentru a-și justifica mărinimia, la urma urmelor și negrii sînt oameni ca și albii.

Espérance plecă din Nantes într-o vineri, după cum observară mai tîrziu niște oameni superstițioși. Cu toată migala cu care au cercetat vasul, inspectorii n-au descoperit șase lăzi mari pline cu lanțuri, cătușe și fiare din acele cărora nu știu de ce li se spune ale dreptății. Nu s-au mirat de asemeni de uriașa provizie de apă de pe *Espérance*, care după scripte pleca în Senegal numai pentru comerțul de lemn și fildeș. Drumul nu e prea lung ce-i drept, dar un prisos de prevedere nu strica. Ce te faci fără apă dacă te surprinde calmul ?

Așadar *Espérance* plecă într-o vineri, bine pusă la punct și cu tot ce-i trebuia. Lui Ledoux i-ar fi plăcut poate să aibă catarge mai trainice ; totuși, cît timp a comandat vasul, n-a avut de ce se plînge. Călătoria i-a fost norocoasă și spornică pînă la țărmul Africii. Ancorară în rîul Joalului [1] (pare-mi-se) într-un răstimp cînd crucișătoarele englezești nu supravegheau acea parte a coastei. Samsari din partea locului veniră pe dată la bord. Momentul era cum nu se poate mai prielnic : Tamango, războinic vestit și geambaș de oameni, tocmai mînase la coastă un mare număr de sclavi de care se desfăcea pe preț scăzut, ca omul care are puterea și mijloacele de a aproviziona piața fără întîrziere. Îndată ce marfa negustoriei lui s-ar împuțina.

Căpitanul Ledoux porunci să fie dus la mal și se înfățișă lui Tamango. Îl găsi într-o cocioabă de paie care i se ridicase în pripă, însoțit de cele două femei ale lui și de cîțiva precupeți și paznici de sclavi. Pentru a-l primi pe căpitanul alb, Tamango se gătise. Purta o veche uniformă albastră, care mai avea încă galoanele de caporal ; dar pe fiecare umăr îi atîrnau cîte doi epoleți de aur prinși în același nasture și bălăbănindu-se unul pe piept și altul pe spate. Cum nu avea cămașă iar haina era cam scurtă pentru statura lui, între reverele albe ale hainei și izmenele de pînză de Guineea se vedea o fîșie barosană de piele neagră care semăna cu un briu lat. Într-o parte, legat de o frînghie, îi atîrna un sabioi de cavalerie, iar

[1] Joal, mic port în Senegal. (N. ed. franceze — Bibliothèque de la Pléiade.)

în mînă ținea o frumoasă pușcă de fabricație engleză, cu două focuri. Astfel echipat, războinicul african credea că depășește în eleganță pe cei mai desăvîrșiți filfizoni din Paris sau Londra.

Căpitanul Ledoux îl privi cîtva timp în tăcere, pe cînd Tamango se umfla în pene ca un grenadier trecut în revistă de un general străin și se desfăta de impresia ce își închipuia că o stîrnește asupra albului. După ce îl examină ca un cunoscător, Ledoux se întoarse spre secund și-i spuse :

— Uite un vlăjgan care, predat sănătos și nevătămat în Martinica, mi-ar aduce cel puțin trei mii de franci.

Se așezară, și un marinar care cunoștea nițel limba wolofă sluji de tîlmaci. Formulele de bună-cuviință o dată rostite, un mus aduse un paneraș cu sticle de rachiu; băură, și căpitanul, pentru a-l bine dispune pe Tamango, îi dărui o frumoasă pară de aramă pentru pulbere, împodobită cu portretul lui Napoleon în relief. Darul o dată primit cu recunoștința cuvenită, toți ieșiră din cocioabă și se așezară la umbră în fața sticlelor de rachiu, pe cînd Tamango făcea semn să fie aduși sclavii pe care îi avea de vînzare.

Se iviră într-un lung șir, cu trupul încovoiat de oboseală și spaimă, fiecare avînd gîtul prins într-o furcă lungă de trei coți, ale cărei două vîrfuri erau unite către ceafă printr-un drug de lemn. Cînd pornesc la drum, unul dintre conducători ia pe umăr coada furcii primului sclav ; acesta ia furca omului care îl urmează ; al doilea poartă furca celui de al treilea și așa mai departe. La popasuri capul coloanei înfige în pămînt coada ascuțită a furcii și întreaga coloană se oprește. E la mintea omului că nu-i chip să scapi cu fuga e-un ceatlău de trei coți lungime la gît.

La fiecare sclav, femeie sau bărbat, care-i trecea pe dinainte, căpitanul ridica din umeri, găsind bărbații prea pirpirii, femeile prea bătrîne sau prea tinere și se plîngea de corcirea rasei negre.

— Totul degenerează, spunea el ; odinioară era cu totul altfel. Femeile erau înalte de mai bine de doi coți și jumătate și patru bărbați erau de ajuns pentru a în-

vîrti cabestanul unei fregate, ca să ridice ancora principală.

Totuşi, în timp ce critica, făcea o primă alegere printre negrii cei mai voinici şi cei mai chipeşi. Pe aceştia îi putea plăti la preţul obişnuit, dar pentru rest cerea un mare rabat. La rîndul lui, Tamango îşi apăra interesele, îşi lăuda marfa, vorbea de raritatea oamenilor şi de primejdiile negoţului cu sclavi. Încheie, cerînd un preţ, nu mai ştiu care, pentru sclavii pe care căpitanul binevoia să-i ia cu el la bord.

Îndată ce tălmaciul traduse în franţuzeşte propunerea lui Tamango, Ledoux numai că n-a căzut pe spate de mirare şi de indignare, apoi se ridică mormăind sudălmi cumplite, ca pentru a curma orice fel de tîrguială cu un om atît de nesăbuit. Atunci Tamango îl reţinu ; cu greu izbuti să-l facă să se reaşeze. Se destupă o altă sticlă şi discuţia reîncepu. De astă dată a fost rîndul negrului să găsească propunerile albului nebune şi nesăbuite. S-a zbierat, s-a discutat, s-a băut rachiu din plin ; dar rachiul provocă un efect cu totul deosebit asupra celor două părţi contractante. Francezul, cu cît bea cu atît îşi scădea oferta ; africanul, cu cît bea cu atît îşi mieşora pretenţiile. Cînd au dat de fundul panerului, căzuseră la învoială. Bumbăcărie ieftină, pulbere, cremene de puşcă, trei poloboace de rachiu, cincizeci de puşti reparate ca vai de lume au fost date în schimbul a o sută şaizeci de sclavi. Căpitanul, pentru a încheia tîrgul, bătu palma cu negrul pe jumătate beat, iar sclavii fură pe loc predaţi marinarilor francezi, care se grăbiră să le scoată furcile de lemn pentru a le da zgarde şi cătuşe de fier ; ceea ce vădeşte limpede superioritatea civilizaţiei europene.

Mai rămîneau vreo treizeci de sclavi : erau copii, bătrîni, femei infirme. Corabia era plină.

Tamango, care nu ştia ce să facă cu acele ciurucuri, oferi căpitanului să i le vîndă pe o sticlă de rachiu bucata. Oferta era ispititoare. Ledoux îşi aminti că la Nantes, la reprezentaţia *Les Vêpres Siciliennes* [1] văzuse cum numeroşi oameni graşi şi mari, intrînd într-un parter tiesit, izbutiseră totuşi să ia loc în virtutea compresibi-

[1] Tragedie de Casimir Delavigne.

litățiile trupurilor omenești. Din treizeci de sclavi, luă douăzeci, și anume pe cei mai zvelți.

Atunci, pentru cei zece rămași, Tamango nu mai ceru decît un pahar de rachiu de fiecare. Ledoux se gîndi că în trăsurile publice, copiii nu ocupă și nu plătesc decît jumătate de loc. Deci luă trei copii ; dar declară că nu vrea să se mai încurce cu nici un negru. Văzînd că mai rămînea pe cap cu șapte sclavi, Tamango apucă pușca și luă la ochi prima femeie care venea : era mama celor trei copii.

— Cumpăr-o, sau o omor ; un păhărel de rachiu sau trag.

— Și ce dracu vrei să fac cu ea ? răspunse Ledoux.

Tamango trase și sclava căzu moartă la pămînt.

— Să trecem la altul ! strigă Tamango ochind un mosneag copleșit de bătrînețe : un pahar de rachiu, sau...

Una din femeile lui îi îndepărtă brațul, și focul porni la întîmplare. Recunoscuse în mosneagul pe care bărbatul ei era să-l omoare un *guiriot*, adică un vrăjitor, care îi prezisese că va fi regină.

Turbat de rachiu, Tamango nu se mai stăpîni întîlnind împotrivire la voile sale. Își lovi crunt soția cu patul puștii ; apoi se întoarse către Ledoux :

— Ia-o, zise el, îți dau această femeie.

Era drăguță. Ledoux o privi surîzînd, apoi o luă de mînă.

— Oi găsi eu unde s-o pun, zise el.

Tălmaciul era un om de omenie. Dădu lui Tamango o tabacheră de carton și îi ceru cei șase sclavi rămași. Îi slobozi din furci și le dădu drumul să plece unde-or vrea.

Se împrăștiară de sîrg care încotro, nemaiștiind cum să ajungă în țara lor, la două sute de leghe de țărm.

În timpul acesta căpitanul își luă rămas bun de la Tamango și avu grijă să-și îmbarce cît mai în grabă încărcătura. Nu era prudent să rămîi prea mult în apele rîului ; crucișătoarele puteau să se arate iar și el dorea să plece a doua zi. Cît despre Tamango, se culcă pe iarbă, la umbră, și dormi ca să-și mistuie rachiul.

Cînd se trezi, nava era cu pînzele ridicate și pornise în josul apei. Tamango, cu capul încă afumat de beția din ajun, își ceru femeia — Aychó.

I se răspunse că a avut nenorocul de a nu-i fi pe plac și că o dăruise căpitanului alb, care o luase la bord. Năucit de această veste, Tamango își dădu cu pumnii în cap, apoi își luă pușca, și cum fluviul cotea de mai multe ori înainte de a se vărsa în mare, fugi pe drumul cel mai scurt spre o mică cotitură, la o jumătate de leghe de gura fluviului. Acolo spera să găsească o barcă cu care să ajungă bricul, care din cauza șerpuirii fluviului trebuia să-și încetinească mersul. Nu se înșelase ; în adevăr avu timpul să sară într-o barcă și să ajungă vasul.

Ledoux a fost surprins văzîndu-l, și încă mai mult cînd i-a cerut femeia îndărăt.

— Ce-i dat o dată nu se mai înapoiază, răspunse el. Și îi întoarse spatele.

Negrul stărui, oferind să restituie o parte din obiectele primite pentru sclavi. Căpitanul începu să rîdă și spuse că Ayché e o femeie foarte vrednică și că vrea s-o păstreze. Atunci bietul Tamango vărsă șiroaie de lacrimi și scoase niște țipete de durere tot atît de ascuțite ca ale unui nenorocit supus unei operații chirurgicale. Cînd se tăvălea pe punte chemînd-o pe iubita Ayché ; cînd se lovea cu capul de scînduri de parcă ar fi vrut să se omoare. Neînduplecat însă, căpitanul, arătîndu-i țărmul, îi făcea semn că era timpul să plece : dar Tamango stăruia. Își oferi pînă și epoleții lui de aur, pușca și sabia. Zadarnic !

În timpul acestei discuții, locotenentul de pe *Espérance* îi spuse căpitanului :

— Astă-noapte ne-au murit trei sclavi, așa că loc este. De ce n-am lua cu noi golanul ăsta zdravăn, care el singur face mai mult decît cei trei morți.

Ledoux se gîndi că pe Tamango ar putea obține trei mii de franci ; că această călătorie care se arăta foarte bănoasă pentru el, va fi probabil cea din urmă ; că, în sfîrșit, își făcuse suma și că, renunțînd la negoțul de sclavi, puțin îi păsa de faima bună sau rea pe care o lăsa pe țărmul Guineei. De altfel, malul era pustiu, iar războinicul african cu totul la cheremul lui. Nu mai rămînea decît să i se ia armele ; căci ar fi fost primej-

dios să pui mîna pe el cît le avea asupră-i. Așadar Ledoux îi ceru pușca pentru a o cerceta chipurile și a-și da seama dacă făcea cît frumoasa Aychó. În timp ce încerca cucoașele, avu grijă să răstoarne pulberea din tigăiță. La rîndul lui locotenentul apucase sabia; cînd Tamango fu dezarmat astfel, doi marinari zdraveni se năpustiră asupră-i; îl răsturnară pe spate și începură să-l lege. Împotrivirea negrului fu eroică. Deși luat pe neașteptate și cu toată primejdia în care se afla, luptă îndelung împotriva celor doi marinari. Mulțumită puterii lui uimitoare izbuti să se ridice. Dintr-un pumn răpuse pe omul care îl ținea de guler; lăsă o fișie din haină în mîinile celuilalt marinar, și ca un ieșit din minți se aruncă asupra locotenentului ca să-i smulgă sabia. Acesta îi dădu o lovitură la cap, făcîndu-i o rană mare dar nu prea adîncă. Fără întîrziere, îl legară zdravăn de mîini și de picioare. În timp ce se apăra scotea răcnete turbate și se zbătea ca un mistreț, prins în capcană. Dar cînd își dădu seama că orice împotrivire era zadarnică, închise ochii și nu mai făcu nici o mișcare. Singură suflarea lui puternică și grăbită dovedea că mai era în viață.

— Pe cuvînt! exclamă căpitanul Ledoux, ce-or să mai rîdă negrii pe care i-a vîndut, văzîndu-l sclav la rîndul său. De data asta o să se încredințeze și ei că există o pronie cerească.

În timpul acesta sărmanul Tamango își pierdea tot sîngele. Înimosul tălmaci care în ajun salvase viața a șase sclavi, se apropie de el, îi obloji rana și-i spuse cîteva cuvinte de mîngîiere. Ce-a putut să-i spună nu știu. Negrul ședea nemișcat ca un cadavru. A trebuit ca doi marinari să-l care ca pe un balot jos, sub punte, la locul care îi era destinat. Două zile încheiate n-a vrut nici să bea, nici să mănînce; abia dacă a fost văzut deschizînd ochii. Tovarășii lui de captivitate, altădată prizonierii săi, îl văzură apărînd în mijlocul lor și fură uluiți. Spaima pe care o sădise în ei era atît de puternică încît nici unul nu cuteză să-și rîdă de nenorocirea celui care fusese nenorocirea lor.

Ajutat de un vînt prielnic dinspre țărm, vasul se îndepărtă repede de coasta Africii. Acum, fără grija cruci-

șătoarelor engleze, căpitanul nu se mai gîndea decît la uriașele beneficii care îl așteptau în coloniile spre care se îndrepta. Abanosul i se menținea nevătămat. Nici o boală molipsitoare. Numai doisprezece negri — și încă din cei mai slabi — muriseră de căldură : era un fleac. Pentru ca încărcătura lui de carne vie să îndure cît mai puțin din suferințele călătoriei, avea grijă să scoată sclavii pe punte în fiecare zi. Rînd pe rînd o treime din acești nenorociți avea cîte un ceas ca să-și facă provizie de aer pentru ziua întreagă. O parte din echipaj, înarmată pînă în dinți, îi păzea să nu se răscoale ; de altfel, aveau grijă ca niciodată să nu li se scoată fiarele în întregime. Uneori, un marinar care știa să cînte din vioară îi desfăta cu un concert. Era ciudat să vezi cum toate aceste fețe negre se întorc către muzicant, pierzîndu-și treptat expresia de deznădejde și stupiditate, rîzînd cu hohote și bătînd din palme, cînd lanțurile le-o îngăduiau. Mișcarea e necesară sănătății ; de aceea unul din obiceiurile salutare ale căpitanului Ledoux era de a pune ades sclavii să joace așa cum stîrnești caii să zburde cînd sînt îmbarcați pentru o lungă călătorie.

— Hai, copii, jucați, distrați-vă, le spunea căpitanul cu voce tunătoare, pocnind dintr-un enorm bici de surugiu.

Și pe dată sărmanii negri începeau să sară și să joace. Din cauza rănii, Tamango a fost nevoit să stea cîtva timp sub tambuchiu. În sfîrșit, apăru pe coverță ; de cum veni, își ridică cu semeție capul în mijlocul mulțimii sfioase a sclavilor, aruncă o privire tristă dar calmă asupra nesfîrșitei întinderi de apă care înconjura nava, pe urmă se culcă sau mai curînd se lăsă să cadă pe scîndurile covertei, fără ca măcar să-și dea ostenceala de a-și potrivi fiarele în așa fel, încît să-l stingherească mai puțin. Pe puntea de la pupă, Ledoux își fuma în tihnă lulceaua. Lîngă el, Ayché, fără cătușe, într-o elegantă rochie din cit albastru, cu pantofi apelpisiți din marochin în picioare, ducînd în mîini o tavă încărcată cu lichioruri, sta gata să-i toarne de băut. Era vădit că îndeplinea înalte roșturi pe lîngă căpitan. Un negru care îl ura pe Tamango, îi făcu semn să privească într-acolo. Tamango întoarse capul, o zări și scoase un țipăt ; și, ridicîndu-se vije-

lios, alergă spre puntea de la pupă, înainte ca mateloții de strajă să se fi putut împotrivi la o încălcare atît de gravă a tuturor rînduielilor marinărești.

— Ayché ! tună el, și Ayché scoase un țipăt de spaimă ; crezi tu că în țara albilor nu se află un Mama-Jumbo ?

Mateloți cu bîte se apropiau în grabă, dar Tamango cu brațele încrucișate, fără să-i pese, se întorcea la locul lui, în timp ce Ayché, izbucnind în plîns, părea împietrită de misterioasele cuvinte.

Tălmaciul povesti ce era acel groaznic Mama-Jumbo, al cărui singur nume stîrnea atîta spaimă.

— E sperietoarea negrilor, spuse el. Cînd un soț se teme ca femeia lui nu cumva să facă ceea ce se întîmplă ades atît în Franța, cît și în Africa, o sperie cu Mama-Jumbo. Eu, care vă vorbesc, l-am văzut pe Mama-Jumbo și am înțeles șiretlicul ; dar negrii... oameni simpli, nu înțeleg nimic. Închipuiți-vă că într-o seară, în timp ce femeile petreceau dansînd, făcînd un folgar cum spun ei în jargonul lor, iată că dintr-o sihlă deasă și întunecată se aude o muzică ciudată fără să se zărească totuși ființă de om. Toți muzicanții erau ascunși în desiș. Se auzeau fluiere de trestie, tamburine de lemn, balafoane și ghitare făcute din jumătăți de dovleac. Toată această adunătură cînta ceva ca pentru înmormîntarea Satanei. Nici n-apucaseră bine să audă cîntecul și femeile au prins a tremura, dînd să fugă, dar soții le-au ținut locului ; știau ele bine ce le așteaptă. Din hățiș se ivi deodată o namilă albă, de înălțimea catargului prim, cu capul cît un snop, cu ochii cît cepele și o mutră ca a necuratului, cu flăcări într-însa. Făcea încet, încet, fără a se îndepărta de cînd mai mult de o sută de metri. Femeile strigau :

— Uite-l pe Mama-Jumbo !

Zbierau ca vînzătoarele de stridii. Bărbații lor le spuneau :

— Haide, ticăloaselor, mărturisiți dacă ați fost cuminți, că dacă minți, Mama-Jumbo e gata să vă mănînce de vii. Se găseau toante care să mărturisească și soții le snopeau în bătăi.

— Și ce era matahala ceea albă, acel Mama-Jumbo ? întrebă căpitanul.

— Ei bine, era un șmecher înfășurat într-un cearșaf alb, purtînd drept cap un dovleac scobit și împodobit c-o lumînare aprinsă într-un vîrf de băț. Nu trebuie să-ți frămîntți creierii și nici mare scofală nu-i să-i păcălești pe negri. Cu toate astea, Mama-Jumbo e o folositoare născocire, și mult aș vrea ca și nevastă-mea să creadă în el.

— Cît despre a mea, zise Ledoux, dacă nu-i pasă de Mama-Jumbo în schimb îi ține de frică lui Sfîntul Niculae ; de altfel, știe ea cum aș scărmăna-o dacă mi-ar juca o festă. Nu prea sîntem îndurători în neamul Ledoux, și cu toate că nu mi-a rămas decît o mînă, mînuiesc încă bine pușca. Cît despre caraghiosul de colo care vorbește de Mama-Jumbo, spune-i să se potolească și să nu sperie puicana, altminteri pun să-i scarmene spinarea, și din neagră ce-i, îi fac pielea roșie ca fleica în sînge.

Acestea spuse, căpitanul coborî în cabina lui, trimise după Aychó și căută s-o liniștească ; dar nici mîngîierile și nici scatoalcele, căci pînă la urmă îți pierzi răbdarea, n-au putut potoli frumoasa harăpoaică ; șiroaie de lacrimi îi curgeau din ochi. Supărat, căpitanul urcă din nou pe punte și făcu observație ofițerului de cart în legătură cu manevra pe care o comanda în acel moment.

Noaptea, cînd aproape tot echipajul era cufundat în somn adînc, oamenii de strajă auziră mai întîi un cîntec grav, solemn, lugubru, care pornea din interiorul vasului, apoi un țipăt de femeie spăimîntător de ascuțit. Îndată după aceea, glasul puternic al lui Ledoux care blestema și amenința, cît și plescăitul cumplitului harapnic răsunară prin tot vasul. O clipă mai tîrziu totul reintră în liniște. A doua zi Tamango apăru pe punte cu fața strivită de lovituri, dar tot atît de mîndru și de hotărît ca înainte.

Cum l-a zărît, Aychó, părăsind puntea de la pupă unde ședea lîngă căpitan, zvîcni spre Tamango, îngenunchie înaintea-i și îi spuse cu adîncă desperare în glas :

— Iartă-mă, Tamango, iartă-mă !

Tamango o privi țintă preț de un minut, apoi băgînd de seamă că tălmaciul se îndepărtase :

— O pilă ! îi zise.

Se culcă pe punte, întorcînd spatele lui Ayche. Căpitanul o ocări zdravăn, îi trase chiar cîteva palme și îi interzise să mai vorbească cu fostul ei bărbat; dar era departe de a bănui înțelesul cuvintelor schimbate în pripă și nu întrebă nimic în această privință.

În timpul acesta, Tamango, închis cu ceilalți sclavi, îi îndemna zi și noapte să încerce o lovitură bărbătească pentru a-și redobîndi libertatea. Le arăta cît de puțini la număr erau albii, le atrăgea atenția asupra paznicilor din ce în ce mai neglijenți; apoi, fără să le-o spună fățiș, zicea că ar fi în măsură să-i aducă îndărăt în țara lor, își lăuda priceperea în științele oculte de care negrii sînt foarte pătrunși și amenința cu răzbunarea diavolului pe cei care ar da înapoi să-l ajute în încercarea sa. În cuvîntările lui nu se folosea decît de dialectul peul-ilor, înțeles de majoritatea sclavilor, dar pe care tălmaciul nu-l pricepea. Faima oratorului, obișnuința sclavilor de a-i ști de frică și de a i se supune, îi ajutora într-atît elocvența, încît negrii îl siliră să botărască mîntuirii lor un soroc, cu mult înainte ca el să se simtă în stare s-o împlinească. Răspundea conjuraților în doi peri, că încă n-a sunat ceasul și că dracul, care i se arăta în vis, nu i-a dat știre, dar că ei trebuie să fie gata la primul semn. În acest timp nu scăpa nici un prilej pentru a pune la încercare vigilența paznicilor. Odată, un matelot, lăsîndu-și pușca rezemată de bordaj căsca gura la un cîrd de pești zburători care urmăreau vasul; Tamango luă pușca și începu s-o mînuiască, imitînd cu gesturi grotești mișcările văzute la matelоți în timpul instrucției. După o clipă pușca i-a fost luată; dar aflase că putea să apuce o armă fără ca numaidecît să trezească bănuieli, iar cînd va veni timpul s-o folosească, mare viteaz ar trebui să fie acela care s-ar încumeta să i-o smulgă din mîini.

Într-o zi Ayché îi aruncă un pesmet făcîndu-i un semn înțeles numai de el. Pesmetul avea înăuntru o mică pilă; de această sculă atîrna izbînda complotului. La început Tamango avu grijă să nu arate pila tovarășilor săi, dar la sosirea nopții începu să murmure cuvinte neînțelese însoțite de gesturi ciudate. Treptat se înfierbîntă pînă la a scoate răcnete. Auzind intonațiile variate

ale vocii lui, s-ar fi zis că era într-o vie conversație cu o făptură invizibilă. Toți sclavii tremurau, nemaiîndoindu-se că în clipa aceea diavolul se afla în mijlocul lor. Tamango puse capăt acestei scene scoțînd un strigăt de bucurie :

— Fraților, strigă el, duhul pe care l-am chemat în ajutor s-a îndurat în sfîrșit să-mi dea ceea ce îmi făgăduise și țin în mîinile mele scula mîntuirii noastre. Nu ne mai trebuie acum decît un pic de bărbăție și sînteți slobozi.

Dădu pila vecinilor săi s-o pipăie și șiretlicul cu toată simplitatea lui găsi crezare la niște oameni și mai simpli.

După o lungă așteptare veni marea zi a răfuielii și a libertății. Conjurații, legați între ei prin strașnic jurămînt, întocmiseră planul după o matură chibzuință. Cei mai hotărîți, cu Tamango în cap, urmau ca atunci cînd le va veni rîndul să fie pe punte, să pună mîna pe armele gardienilor ; alții trebuiau să se ducă în cabina căpitanului, pentru a lua puștile ce se aflau acolo. Acei care vor fi izbutit să-și taie fiarele trebuiau să înceapă atacul ; dar cu toată munca înverșunată a mai multor nopți, cei mai mulți dintre sclavi încă nu erau în măsură de a lua o parte energică la acțiune. De aceea trei negri voinici aveau sarcina de a omorî pe cel care purta în buzunar cheia lanțurilor și de a elibera imediat pe tovarășii ferecați. În acea zi, căpitanul Ledoux era cum nu se poate mai bine dispus ; contrar obiceiului său, iertase un mus care urma să fie biciuit. Pe ofițerul de cart îl lăudă pentru felul cum manevrează, declară echipajului că e mulțumit și anunță că în Martinica, unde urmau să ajungă curînd, fiecare va primi o gratificație. Frămîntați de atît de plăcute gînduri, matelotii nu visau decît la întrebuințarea pe care o vor da acestei gratificații. Se gîndeau la femeile de culoare din Martinica și la rachiu, cînd Tamango și soții lui fură aduși pe punte.

Aceștia avuseseră grijă să pilească fiarele așa ca să nu se vadă tăietura, dar la cea mai mică sforțare să poată fi frînte. De altfel le făceau să răsune atît de tare, că auzindu-le ai fi zis că purtau de două ori pe atîtea. După ce au sorbit aerul un timp, toți s-au luat

de mînă începînd un dans, în vreme ce Tamango intona cîntecul războinic al neamului său[1], pe care îl cînta pe vremuri înainte de a porni la luptă. După ce-au dansat ei ce-au dansat, Tamango ca și cum ar fi fost istovit de oboseală se lungi la picioarele unui marinar, care nepăsător se rezemase de bordajul navei ; toți conjurații făcură la fel.

Astfel, fiecare matelot, era înconjurat de mai mulți negri.

Deodată Tamango care fără zgomot își frînsese fiarele, slobozi un răcnet care trebuia să slujească de semnal, trase puternic de picioare pe matelotul care se găsea lîngă el, îl dădu peste cap și punîndu-i piciorul pe burtă îi smulse pușca cu care omorî ofițerul de cart. În același timp, fiecare marinar de strajă fu luat cu asalt, dezarmat și ucis pe loc. De pretutindeni se ridică un strigăt de luptă. Șeful de cart, care avea cheia de la fiare, căzu printre primii. Atunci o puzderie de negri năboi puntea. Cei care nu găseau arme apucau drugii cabestanului sau vîslele șalupei. Din clipa aceea echipajul european fu pierdut. În acest timp, cîțiva matelоți țineau piept pe puntea de la pupă , dar le lipseau armele și hotărîrea. Ledoux era încă viu și nu pierduse nimic din curajul său. Dîndu-și seama că Tamango era sufletul conjurației, spera că ucigîndu-l îi va învinge cu ușurință pe ceilalți. Așadar se repezi cu sabia-n mînă în întîmpinarea lui, chemîndu-l cu răcnete puternice. Tamango se năpusti pe dată asupră-i. Ținea o pușcă de capătul țevii, slujindu-se de ea ca de-o măciucă. Cele două căpetenii se întîlniră pe una din pasarele, acea trecere îngustă care leagă prora cu pupa. Tamango lovi cel dintîi. Printr-o mică mișcare a trupului albul scăpă de lovitură. Patul lovi cu putere puntea, se sfărîmă iar contra lovitura fu atît de puternică încît Tamango scăpă pușca din mîini. Era fără apărare, iar Ledoux cu un zîmbet de bucurie satanică ridică brațul, gata să-l străpungă ; dar Tamango era sprinten ca panterele din țara lui. Se aruncă în brațele adversarului și îi apucă mîna cu care ținea sabia. Unul încearcă să-și țină arma, celă-

[1] Orice căpetenie a negrilor are un cîntec războinic al său. (N. Aut.)

lalt s-o smulgă. În această luptă înverșunată căzură amîndoi, dar africanul era dedesubt. Atunci fără să-și piardă curajul, Tamango strîngînd pe adversar din toate puterile îl mușcă de gît atît de sălbatic, încît sîngele țîșni ca de sub dintele unui leu. Sabia scăpă din mîna istovită a căpitanului. Tamango o apucă, apoi, ridicîndu-se cu gura plină de sînge și scoțînd un țipăt de izbîndă, își străpunse de mai multe ori vrăjmașul pe jumătate mort.

Victoria nu mai era îndoielnică. Cei cîțiva marinari rămași încercară să ceară îndurare răzvrătiților; dar toți, pînă și tălmaciul care nu le făcuse nici un rău, fură măcelăriți fără cruțare. Locotenentul muri glorios. Se retrăsese la pupă lîngă unul din acele mici tunuri care se întorc pe un pivot și care se încarcă cu zburători. Cu stînga îndrepta tunul în timp ce cu dreapta, înarmată cu o sabie, se apăra atît de bine încît atrase în jurul lui o droaie de negri. Atunci, apăsînd pe trăgaciul tunului, deschise în mijlocul mulțimii înghesuite o pîrtie largă, acoperită cu morți și muribunzi. O clipă mai tîrziu a fost sfîșiat în bucăți. Cînd leșul ultimului alb, sfîșiat și tăiat în bucăți, fu aruncat în mare, negrii, sătui de răzbunare, ridicară ochii spre velele navei, care mereu umflate de un vînt viu păreau că se supun încă asupritorilor ducînd învingătorii cu toată izbînda lor spre țărmurile sclaviei.

„Așadar, n-am făcut nimica, gîndiră ei, cu amărăciune. Și acest mare fetiș al albilor va voi oare să ne înapoieze în țara noastră, după ce am vărsat sîngele stăpînilor lui?"

Unii spuseră că Tamango va ști să-l facă să se supună. Cu strigăte puternice, Tamango fu pe loc chemat.

Nu era grăbit să se arate. Îl găsiră în cabina de la pupă cu o mînă sprijinită de sabia însîngerată a căpitanului; cealaltă o întindea distrat femeii lui, Ayché, care îngenuncheată în fața lui i-o săruta. Bucuria de a fi învingător nu micșora o întunecată neliniște pe care o trăda întreaga lui ființă. Mai luminat decît ceilalți, își dădea mai bine seama de greutatea situației sale.

În sfîrșit apăru pe punte cu un calm prefăcut, pe care nu-l simțea de loc. Zorit de nenumăratele glasuri ameste-

cate de a manevra vasul, se apropie cu paşi înceţi de cîrmă ca pentru a întîrzia clipa care şi pentru el şi pentru ceilalţi avea să hotărască întinderea puterii sale.

Nu se afla pe tot vasul un singur negru, oricît de nătîng, care să nu-şi fi dat seamă de rostul pe care îl aveau privitor la mişcarea vasului, anumite roţi şi cutii aşezate în faţă, dar pentru ei, maşinăria asta ascundea necurmat o mare taină. Tamango examină îndelung busola, muşcîndu-şi buzele ca şi cum ar fi citit semnele pe care le vedea scrise ; apoi îşi duse mîna la frunte, luînd înfăţişarea gînditoare a omului care face un calcul mintal. Toţi negrii îl înconjurară cu gura căscată, cu ochii holbaţi, urmărindu-i cu nelinişte fiecare mişcare. În sfîrşit, cu acel amestec de teamă şi încredere care din neştiinţă purcede, cu o puternică smucitură învîrti roata cîrmei.

Ca un armăsar boiac care cabrează sub pintenii unui călăreţ cutezător, frumosul bric *Espérance* săltă deasupra valului în urma acestei manevre neobişnuite. S-ar fi zis că, indignat, dorea să se înece în valuri o dată cu stîngaciul său pilot. Cumpăna între direcţia velelor şi cîrmă fiind deodată ruptă, vasul se aplecă atît de tare încît părea că avea să se scufunde. Lungile vergi se afundară în mare. Mai mulţi oameni fură răsturnaţi, cîţiva aruncaţi peste bord. Curînd vasul se ridică cu trufie împotriva valului, ca pentru a mai lupta o dată cu prăpădul. Vîntul îşi îndoi cîrpintirile, şi, pe neaşteptate, c-un huiet spăimîntător, cele două catarge se prăbuşiră sfărîmate la cîţiva paşi de coverţă, acoperind partea superioară de ţăndări şi de-o leasă grea de frînghii.

Negrii fugeau înspăimîntaţi în interiorul vasului cu strigăte de groază ; dar vîntul nemaiatingîndu-l, vasul se ridică lansîndu-se uşor legănat de valuri. Atunci cei mai îndrăzneţi dintre negri urcară din nou pe punte curăţind-o de tot ce o acoperea. Tamango rămase nemişcat, cu cotul rezemat de busolă şi ascunzîndu-şi faţa în braţul îndoit. Ayché era lîngă dînsul, dar nu îndrăzni să-i vorbească. Încet-încet, negrii se apropiară ; se ridică un murmur care curînd se schimbă într-o furtună de batjocuri şi ocări.

— Vicleanule! Mincinosule! strigau ei, de la tine ni se trag toate relele, tu ne-ai vîndut albilor și tot tu ne-ai silit să ne răsculăm împotrivă-le. Ne-ai lăudat prieteșugul tău, ne-ai făgăduit că ne aduci înapoi în țara noastră. Și te-am crezut, smintiților de noi! Și iată că era să pierim cu toții fiindcă tu ai batjocorit fetișul albilor.

Tamango ridică semeț capul, și negrii intimidați se traseră înapoi. Luă două pușți, făcu semn femeii să-l urmeze, străbătu mulțimea care se dădu la o parte în fața lui și se îndreptă spre prora vasului. Acolo, din butoaie goale și din scînduri își făcu un soi de meterez, apoi se așeză în mijlocul cetății improvizate de unde răsăreau amenințătoare baionetele celor două pușți. Îl lăsară în pace. Printre răsculați, unii plîngeau, alții, ridicînd mîinile la cer, invocau totodată și fetișele lor și pe cele ale albilor; unii, îngenuncheați în fața busolei și admirîndu-i mișcarea necontenită, o rugau cu aprindere să-i readucă în țara lor; alții se culcau pe punte în prada celei mai cumplite deznădejdi. În mijlocul acestor deznădăjduiți să ne închipuim femeile și copiii urlînd de groază și vreo douăzeci de răniți cerînd un ajutor pe care nimeni nu se gîndea să li-l dea.

Deodată apăru pe punte un negru; fața îi era luminată de bucurie. Înștiință că a găsit locul unde își păstrau albii raclul; fericirea și purtarea lui dovedeau cu prisosință că îl încercase. Vestea curmă o clipă vaietele acestor nenorociți. Cu toții alergară la magazie și se umflară de băutură. Un ceas mai tîrziu putea fi văzuți săltînd și rîzînd pe punte, dedîndu-se la toate năzdrăvăniile celei mai sălbatice beții. Dansurile și cîntecele lor erau însoțite de gemetele și văicărelile răniților. Astfel trecu restul zilei și toată noaptea.

Dimineața, la deșteptare, altă nenorocire. În timpul nopții muriseră un mare număr de răniți. Vasul plutea înconjurat de cadavre. Marea era agitată și cerul cețos. Se ținu sfat. Cîțiva ucenici în arta vrăjitoriei, care în fața lui Tamango nu îndrăzniseră să vorbească de știința lor, își oferiră pe rînd serviciile. Se încercară mai multe farmece iscusite. La fiecare încercare zadarnică, descuraja-

rea sporea. În sfîrșit se vorbi din nou despre Tamango care încă nu ieșise din întăritura lui. La urma urmelor era cel mai învățat dintre ei și singurul în măsură de a-i scoate din situația îngrozitoare unde îi adusese. Un bătrîn, purtător al propunerilor de pace, se apropie de el. Îl rugă să vină să-și dea părerea ; dar, neclintit ca și Coriolan, Tamango rămase surd în fața rugăciunilor lui. Noaptea, în toiul zăpăcelii își făcuse provizia de biscuiți și de carne sărată. Părea hotărît să trăiască singur în ungherul său. Le rămînea rachiul. Cel puțin te face să uiți marea, sclavia și moartea apropiată. Dormi, te visezi în Africa, vezi arbori de cauciuc, celibe stuhuite, baobabi a căror umbră acoperă un sat întreg. Orgia din ajun reîncepu. Astfel se scurseră mai multe zile. Își treceau timpul zbierînd, plîngînd, smulgîndu-și părul din cap, îmbătîndu-se și dormind. Mulți dintre ei muriră din prea multă băutură. Unii se aruncară în mare sau se spintecară cu pumnalele. Într-o dimineață, Tamango ieși din cetatea sa și înaintă pînă la ciotacul catargului cel mare.

— Sclavi, zise el, duhul mi s-a arătat în vis și mi-a dezvăluit mijloacele de a vă scăpa de aci pentru a vă întoarce în țara voastră. Nerecunoștința voastră ar merita să vă părăsesc, dar mi-e milă de aceste femei și de copiii care țipă. Vă iert. Ascultați-mă.

Toți negrii îl înconjurară, plecînd capul cu smerenie.

— Albii, singuri, urmă Tamango, cunosc cuvintele vrăjite care mînă aceste case mari de lemn. Dar putem duce după voia noastră aceste bărci ușoare care seamănă cu cele din țara noastră.

Le arătă șalupa și celelalte bărci de pe bric.

— Le încărcăm cu merinde, ne urcăm în ele și vîslim încotro suflă vîntul. Stăpînul meu și al vostru îl va face să bată spre țara noastră.

L-au crezut. Încercare mai nesăbuită nu se putea. Fără să cunoască folosirea busolei și sub un cer necunoscut, nu puteau decît să rătăcească la întîmplare. După credința lui își închipuia că vîslind tot înainte, pînă la urmă va da de un țărm locuit de negri, căci negrii stăpînesc pămîntul, pe cînd albii trăiesc pe vase. Auzise asta de la maică-sa. Curînd totul fu gata pentru îmbarcare.

dar numai șalupa și o singură barcă au fost găsite în stare de a fi întrebuințate. Era prea puțin pentru a primi circa optzeci de negri rămași în viață. Au trebuit să părăsească toți răniții și bolnavii. Cei mai mulți se rugară să fie uciși înainte de despărțire. Cele două bărci coborîte pe valuri cu multă trudă și peste măsură de încărcate părăsiră vasul pe o mare agitată care la tot momentul amenința să-i înghită. Barca se îndepărtă cea dintîi. Tamango împreună cu Ayché luară loc în șalupă, care cu mult mai grea și încărcată rămînea foarte în urmă. Se mai auzeau încă jalnicele țipete ale cîtorva nenorociți părăsiți pe bordul bricului, cînd un val mai puternic izbi șalupa piezîș și o umplu cu apă. În mai puțin de un minut se scufundă. Din barcă se văzu prăpădul și cu puteri îndoite vîslașii se îndepărtară de teamă să nu se mai încarce cu cîțiva naufragiați. Aproape toți cei din șalupă se înecară. Vreo doisprezece numai au putut ajunge pînă la vas. Printre aceștia erau Tamango și Ayché. La soare-scapătă, văzură barca mistuindu-se în zare, dar ce s-a ales din ea, nu se știe.

De ce-aș mai plictisi oare cititorul prin descrierea dezgustătoare a chinurilor foamei? Pe un spațiu îngust, circa douăzeci de pași, cînd zgîlțîiți de marea furtunoasă, cînd arși de soarele dogoritor, se ciorovăiau zilnic pe niște biete resturi de mîncare. Fiecare fărîmă de pesmet se dobîndea prin luptă și cel slab pierea nu răpus, ci lăsat să moară de cel tare. După cîteva zile, pe bordul bricului *Espérance*, nu mai rămăseseră în viață decît Tamango și Ayché.

. . . . . .

Într-o noapte, marea era agitată, vîntul bătea cu putere, iar bezna era atît de adîncă încît de la pupă nu vedeai prora navei. Ayché era culcată pe un mindir în cabina căpitanului și Tamango ședea la picioarele ei. Amîndoi tăceau de o bună bucată de vreme.

— Tamango! exclamă în sfîrșit Ayché, tot ce înduri, din cauza mea înduri.

— Nu sufăr, răspunse el răstit.

Și aruncă pe mindir, lîngă femeie, jumătatea unui pesmet care îi rămăsese.

— Păstrează-i pentru tine, îi zise ea, respingînd cu blîndețe pesmetul ; nu-mi mai e foame. De altfel, de ce să mănînc ? Oare nu mi-a sunat ceasul ?

Tamango se ridică fără să răspundă, se urcă clătinîndu-se pe punte și se așeză la piciorul catargului retezat. Cu capul în piept, fluiera cîntecul neamului său. Deodată, acoperind zgomotul vîntului și al mării se auzi un strigăt puternic : apăru o lumină. Auzi alte țipete și un vas mare și negru trecu ca o nălucă pe lîngă al său ; atît de aproape, încît vergile îi trecură deasupra capului. Nu văzu decît două fețe luminate de un felinar agățat de catarg. Oamenii mai scoaseră un strigăt și pe dată nava lor dusă de furtună se topi în întuneric. Fără îndoială că oamenii de cart zăriseră vasul naufragiat ; dar furtuna i-a împiedicat să manevreze. O clipă mai tîrziu, Tamango văzu flacăra unui tun și auzi bubuitura exploziei, apoi văzu flacăra altui tun dar nu auzi nici un zgomot ; apoi nu mai văzu nimic. A doua zi nici o velă nu se vedea în zare. Tamango se culcă pe mindirul lui și închise ochii. Femeia lui, Aychó, murise în noaptea aceea.

.
.

Nu mai știu cît timp a trecut pînă cînd o fregată engleză, Bellona, zări un vas cu catargele rupte și în aparență părăsit de echipajul său. Fiind abordat de o șalupă, a fost găsită o negresă moartă și un negru atît de uscat și slăbit încît părea o mumie. Era fără cunoștință, dar mai avea un suflu de viață. Chirurgul îl luă în primire, îi dădu îngrijiri, și cînd Bellona sosi la Kingston, Tamango era perfect sănătos. I se ceru să-și spună povestea. A spus ceea ce știa. Plantatorii din insulă cereau să fie spînzurat ca negru rebel, dar guvernatorul, care era omenos, îi luă partea, găsind că purtarea lui a fost îndreptățită de vreme ce nu făcuse la urma urmelor decît să uzeze de dreptul de legitimă apărare iar

cei pe care îi omorîse nefiind decît francezi. A fost tratat ca orice negru prins pe bordul unui vas negrier confiscat. I s-a dat libertatea, adică a fost pus să muncească pentru stăpînire ; dar avea șase parale pe zi și hrană. Era un bărbat foarte arătos. Colonelul din regimentul 75 îl văzu și îl luă în muzica regimentului ca cimbalier. A învățat puțină engleză, dar nu vorbea niciodată. În schimb, bea afară din cale rom și tafia[1]. A murit la spital de o congestie pulmonară.

1829

În românește de
AL. O. TEODOREANU

[1] Băutură alcoolică extrasă din trestia de zahăr.

Această povestire e foarte răspîndită în regatul Neapole. E de observat, ca și în multe alte nuvele din aceeași regiune, un amestec ciudat de mitologie greacă și de credință creștină; pare să fi fost compusă către finele evului mediu. (N. aut.)

FEDERIGO

Trăia odată un tînăr senior numit Federigo, frumos, chipeş, politicos şi blajin, dar cu o fire foarte desmăţată, pentru că îi plăcea fără măsură jocul de cărţi, vinul şi femeile, dar mai ales jocul de cărţi ; nu se spovedea niciodată şi nu se ducea la biserică decît pentru a găsi prilejul de a păcătui. Dar, se întîmplă ca Federigo, după ce ruinase la cărţi doisprezece tineri de neam (care apoi ajunseseră vagabonzi şi muriră fără a se fi spovedit, într-o luptă îndîrjită cu condotierii regelui), să piardă el însuşi, în scurtă vreme, tot ce cîştigase şi, mai mult, tot avutul, afară de un mic conac dincolo de colinele de la Cava, unde se duse să-şi ascundă nefericirea.

Trecuseră trei ani de cînd trăia în singurătate, vînînd ziua şi făcîndu-şi seara partida de ombru cu dijmaşul moşiei. Într-o zi, pe cînd se înapoia acasă după o vînătoare, cea mai norocoasă din cîte făcuse pînă atunci, Isus Chris-

tos, urmat de sfinții apostoli, bătu la ușa lui și-i ceru găzduire. Federigo, care era bun la suflet, fu încîntat să primească musafiri, și încă într-o zi în care avea cu ce să-i ospăteze din belșug. Deci pofti pe călători în bojdeuca lui și le oferi cu cea mai mare plăcere, masă și adăpost, rugîndu-i să-l ierte că nu-i va ospăta după cum meritau, fiind luat pe nepregătite. Isus Christos, care știa cum stăteau lucrurile în legătură cu oportunitatea vizitei sale, îi iertă lui Federigo această ușoară manifestare de vanitate de hatirul virtuților sale ospitaliere.

— Ne vom mulțumi cu ce ai, îi spuse ; dar grăbește cît poți cu pregătirea cinei, pentru că e tîrziu și omul ăsta e tare flămînd, adăugă el arătînd pe sfîntul Petre.

Federigo nu aștepta să i se mai spună o dată, și dorind să le pună în fața oaspeților ceva mai mult decît vînase, porunci dijmașului să prindă ultimul ied, care pe dată fu pus la frigare.

Cînd cina fu gata și oaspeții se așezară la masă, Federigo încerca o singură părere de rău, că vinul lui nu era mai de soi.

— Sire, îi spuse el lui Isus Christos,

> Aș fi dorit să fie mai vechi și mai ales ;
> Dar că vi-l dau din suflet, ușor e de-nțeles.

După care, Mîntuitorul, gustînd din vin, grăi către Federigo :

— De ce te plîngi ? Vinul dumitale este excelent ; să vedem și părerea acestui om (și arătă cu degetul pe apostolul Petru).

Sfîntul Petru, după ce l-a gustat, l-a găsit minunat *(proprio stupendo* [1]), și rugă pe gazdă să bea cu el.

Federigo, care socotea că vorbele acelea erau doar dovezi de bună creștere, ascultă îndemnul apostolului ; dar mare îi fu mirarea, cînd descoperi că vinul era mai bun decît toate vinurile pe care le băuse vreodată chiar pe vremea cînd fusese om avut. Recunoscînd prin această minune că se afla în fața Mîntuitorului, se ridică pe dată de la masă, socotindu-se nevrednic să mănînce într-o

[1] Cu adevărat surprinzător. (It.)

atît de sfîntă tovărășie ; dar Mîntuitorul îi porunci să se așeze pe scaun ; iar el se supuse fără multe mofturi. După cină, care fusese servită de dijmaș și de soția lui, Isus Christos s-a retras împreună cu apostolii în încăperile care le fuseseră pregătite. Cît despre Federigo, rămas singur cu dijmașul, își făcu partida de ombru ca de obicei, bînd ce mai rămăsese din vinul miraculos.

A doua zi, sfinții călători se adunară în sala de jos împreună cu stăpînul casei. Isus Christos spuse lui Federigo :

— Sîntem foarte mulțumiți de felul cum ne-ai primit și vrem să te răsplătim. Cere-ne trei lucruri, la alegerea ta, care vor fi împlinite, pentru că avem putere deplină asupra cerului, pămîntului și iadului.

Atunci, Federigo scoțînd din buzunar pachetul de cărți de joc pe care îl avea întotdeauna la el :

— Stăpîne, spuse, fă ca să cîștig de cîte ori voi juca cu cărțile astea.

— Așa să fie ! spuse Christos *(Ti sia concesso* [1]*)*.

Dar sfîntul Petru, care era lîngă Federigo, îi spuse la ureche :

— La ce te gîndești, păcătos nenorocit ? Ar fi trebuit să ceri stăpînului mîntuirea sufletului tău.

— Puțin îmi pasă de așa ceva, răspunse Federigo.

— Mai ai de cerut două lucruri, spuse Isus Christos.

— Stăpîne, continuă gazda, pentru că ești atît de bun, fă așa dacă vrei, ca oricine se va urca în portocalul care umbrește ușa, să nu se poată da jos fără îngăduința mea.

— Așa să fie ! spuse Isus Christos.

La aceste vorbe, apostolul Petru, dîndu-i vecinului o puternică lovitură cu cotul, îi spuse :

— Păcătos nenorocit, nu ți-e teamă de iadul care te așteaptă pentru nelegiuirile tale ? Cere deci stăpînului un loc în sfîntul lui rai, mai e încă vreme...

— Nu e nici o grabă, spuse Federigo depărtîndu-se de apostol.

Și Domnul Christos întrebă :

— Care îți este a treia dorință ?

---

[1] Facă-se voia ta. (It.)

— Doresc, răspunse el, ca oricine s-ar așeza pe acest scaun fără speteză, la colțul vetrei mele, să nu se poată ridica, fără îngăduința mea.

Mîntuitorul nostru, împlinind această dorință ca și pe celelalte două, plecă împreună cu apostolii.

Nici nu ieșise din casă ultimul apostol, cînd Federigo, vrînd să încerce însușirea cărților sale de joc, chemă pe dijmaș și făcu o partidă de ombru cu el, fără să ia măcar seama la joc. O cîștigă dintr-o dată, ca și pe a doua, ca și pe a treia. Stăpîn pe situație, plecă la oraș și descinse în cel mai bun han, unde închirie cel mai frumos apartament. Vestea sosirii lui răspîndindu-se imediat, vechii lui tovarăși de dezmăț veniră grămadă să-l vadă.

— Te credeam pierdut pentru totdeauna, strigă don Giuseppe ; se vorbea cu insistență că te-ai făcut schimnic.

— Și era adevărat, răspunse Federigo.

— Unde dracu ai stat trei ani, de nu te-a mai văzut nimeni ? întrebară toți deodată.

— În rugăciune, scumpii mei frați, răspunse Federigo, cu un glas cuvios ; și iată-mi *ceaslovul*, adăugă el scoțînd din buzunar perechea de cărți pe care o păstrase cu grijă.

Acest răspuns stîrni un rîs general, fiecare era convins că Federigo își refăcuse averea în străinătate pe spinarea jucătorilor mai puțin îndemînateci ca acei cu care se regăsea acum și care erau zoriți să-l ruineze pentru a doua oară. Unii voiau, fără să mai aștepte, să-l împingă la masa de joc. Dar Federigo, rugîndu-i să amîne partida pe diseară, invită societatea într-o sală, unde era pregătită, după dispoziția lui, o masă aleasă care fu foarte bine primită. Această cină a fost mai veselă ca aceea a apostolilor ; e drept că nu s-a băut decît vin grecesc de Malvasia, și Lacrima Christi de Sicilia ; dar comesenii, afară de unul, nu gustaseră niciodată un vin mai bun.

Înainte de sosirea invitaților, Federigo își procurase un joc de cărți identic cu cel dintîi, pentru ca la nevoie să-l poată substitui celuilalt și, pierzînd o partidă din trei sau patru, să înlăture orice bănuială din mintea adversarilor. El puse unul la dreapta și celălalt la stînga lui.

După ce a cinat, nobila bandă fiind așezată în jurul mesei verzi, Federigo puse pe masă întîi jocul de cărți profan, și fixă miza la o sumă potrivită pentru toată durata ședinței. Vrînd să pară că-l interesează jocul și să-și dea seama de priceperea lui, a jucat cît a putut mai bine primele două partide, și le-a pierdut pe amîndouă, nu fără a resimți o tainică supărare. A poruncit să se aducă vin și, folosindu-se de cupa în care cîștigătorii beau în cinstea izbînzilor lor trecute și viitoare, a luat cu o mînă cărțile profane și cu cealaltă le-a schimbat cu cele sfințite.

Cînd începu a treia partidă, Federigo, care nu mai lua seama la jocul lui, a avut răgaz să observe pe cel al celorlalți, și l-a găsit necinstit. Această descoperire îi făcu mare plăcere. Acum putea să golească pungile adversarilor lui fără vreo remușcare. Ruinarea lui fusese opera unei înșelătorii, nu a priceperii la joc sau a norocului lor. Putea deci avea o mai bună părere de relativa lui putere, părere întărită de izbînzile lui anterioare. Buna părere despre tine (de ce oare nu se agață ea?, siguranța răzbunării și aceea a cîștigului, sînt trei simțăminte foarte plăcute inimii omului. Federigo le încercă pe toate trei deodată; dar gîndindu-se la fosta lui avere, și-a amintit pe cei doisprezece tineri de neam pe spinarea cărora se îmbogățise; și convins că acei tineri erau singurii jucători cinstiți cu care a avut vreodată de-a face, s-a căit pentru prima oară de izbînda ce o cîștigase asupra lor. Un nor întunecat apăru pe fața lui, umbrind razele de bucurie care mijeau, și scoase un suspin dureros cînd cîștigă partida a treia.

A fost urmată de multe altele, în care Federigo a procedat în așa fel, încît să cîștige pe cele mai multe din ele; așa că în această primă seară a strîns atît cît i-a ajuns ca să plătească cina și chiria pe o lună a apartamentului său. Era tot ce voia pentru ziua aceea. Tovarășii lui, dezamăgiți, i-au făgăduit, părăsindu-l, că vor veni a doua zi.

A doua zi și în cele următoare, Federigo știu să cîștige și să piardă cu așa potrivire, că strînse în scurtă vreme o avere însemnată, fără ca nimeni să-i bănuiască adevărata cauză.

Atunci, părăsi hanul ca să locuiască într-un mare palat, unde dădea din timp în timp petreceri strălucite. Cele mai frumoase femei își disputau măcar o privire de a lui, vinurile cele mai alese se aflau totdeauna pe masa lui și palatul lui Federigo căpătă renumele de centru al plăcerilor.

După un an de joc măsurat, se hotărî să-și desăvîrșească răzbunarea, ruinînd pe principalii seniori ai țării. În acest scop, după ce și-a preschimbat cea mai mare parte a aurului în pietre prețioase, îi pofti cu opt zile înainte la o petrecere extraordinară pentru care a angajat pe cei mai buni muzicanți, măscărici și așa mai departe, și care trebuia să se încheie cu un joc de cărți foarte bine alimentat. Cei care nu aveau bani, au jefuit pe evrei ; alții au adus ce aveau, și totul fu curățat. Federigo plecă noaptea cu aurul și diamantele lui.

Din clipa aceea și-a impus ca regulă de a nu juca la sigur decît cu jucătorii necinstiți, simțindu-se destul de priceput ca s-o scoată la capăt cu ceilalți. Străbătu astfel toate orașele lumii, jucînd peste tot, cîștigînd mereu și consumînd în fiece loc ce țara producea mai ales.

Totuși, amintirea celor douăsprezece victime îi venea mereu în minte și îi otrăvea toate bucuriile. În fine, se hotărî într-o zi să le salveze sau să piară împreună cu ele.

Odată hotărîrea luată, plecă spre iad cu un toiag în mînă, și cu un sac la spinare, fără altă escortă decît ogarca sa favorită care se chema Marchesella. Ajuns în Sicilia, se urcă pe muntele Gibel și scoborî în urmă într-un vulcan atît de adînc sub piciorul muntelui, pe cît se înălța el însuși deasupra Piemontului.

De acolo, ca să ajungi la Pluton, trebuie să treci printr-o curte păzită de Cerber. Federigo o străbătu fără greutate, în timp ce lăsase Cerberul să facă onorurile ogarcei, și bătu la poarta lui Pluton.

Cînd fu condus în fața lui, regele abisului îl întrebă :

— Cine ești tu ?

— Sînt jucătorul de cărți Federigo.

— Ce dracu cauți aici ?

— Pluton, răspunse Federigo, dacă socotești că cel mai mare jucător de pe pămînt este demn să facă cu

tine o partidă de ombru. Iată ce-ți propun. Vom juca atîtea partide cîte vei dori ; dacă pierd numai una singură, sufletul meu îți aparține cu toate drepturile, laolaltă cu cele care populează țările tale ; dar dacă sînt eu cîștigătorul, voi avea dreptul să aleg cîte unul din supușii tăi pentru fiecare partidă cîștigată și să-l iau cu mine.

— Fie, consimți Pluton.

Și ceru un pachet de cărți.

— Uite-l, spuse îndată Federigo, scoțînd din buzunar pachetul miraculos.

Și începură să joace.

Federigo cîștigă prima partidă, și ceru lui Pluton sufletul lui Stefano Pagani, unul din cei doisprezece pe care voia să-l salveze. Îi fu imediat predat ; și, primindu-l, îl băgă în traistă. Mai cîștigă și pe a doua, apoi pe a treia, pînă la a douăsprezecea, cerînd de fiecare dată și băgînd în traista lui cîte unul din sufletele care îl interesau. Cînd isprăvi duzina, propuse lui Pluton să continue.

— Bucuros, spuse Pluton (căruia totuși îi era necaz că pierde) ; dar să ieșim o clipă ; nu știu ce miros urît se simte aici.

Dar el căuta o pricină ca să se descotorosească de Federigo ; pentru că de abia ieșise acesta afară cu traista cu suflete, că Pluton strigă cu toată puterea să se închidă porțile în urma lui.

Federigo, trecînd din nou prin curtea iadului, fără ca Cerberul să ia seama, atît era de încîntat de ogarca lui, atinse cu greutate culmea muntelui Gibel. Chemă în urmă pe Marchesella, care nu întîrzie de a veni, și scoborî spre Messina, mai mulțumit de cucerirea lui spirituală decît fusese cîndva de pe urma unui succes lumesc. Ajuns la Messina, se îmbarcă pentru a atinge uscatul și a-și sfîrși traiul în vechiul lui conac.

. . . . . .

(După cîteva luni, Marchesella a fătat cîțiva mici monștri dintre care unii aveau pînă la trei capete. Au fost toți înecați).

. . . . . .

După treizeci de ani (Federigo avea atunci șaptezeci), Moartea veni la el, și-l vesti că trebuie să-și pregătească sufletul, pentru că i-a sunat ceasul.

— Sînt gata, spuse muribundul ; dar înainte de a mă lua cu tine, o Moarte, dă-mi, te rog, un fruct din pomul care îmi umbrește ușa. Să încerc această mică plăcere încă, și voi muri mulțumit.

— Dacă nu dorești decît atît, spuse Moartea, bucuros te voi satisface.

Și ea se urcă în portocal ca să culeagă o portocală. Dar cînd vru să coboare, nu putu : Federigo nu-i dădea voie.

— Ah ! Federigo, m-ai păcălit, strigă ea, acum sînt în mîinile tale ; dă-mi libertatea și-ți făgăduiesc încă zece ani de viață.

— Zece ani ! Mare lucru ! spuse Federigo. Dacă vrei să te dai jos, draga mea, trebuie să fii mai darnică.

— Îți voi da douăzeci.

— Glumești !

— Îți voi da treizeci.

— N-ai ajuns decît la a treia parte.

— Vrei, deci, să trăiești un veac ?

— Desigur, draga mea.

— Federigo, nu ești serios !

— Ce vrei ! Îmi place să trăiesc.

— Haide, dar, o sută de ani, spuse Moartea, n-am încotro.

Și îndată putu să coboare.

De cum plecă, Federigo se sculă sănătos tun și începu o nouă viață cu puterile unui tînăr și experiența unui bătrîn. Tot ce s-a putut afla despre această nouă existență a lui este că a continuat să-și satisfacă cum înțelegea el toate patimile și în special poftele trupești, făcînd cîte o mică binefacere cînd se ivea prilejul, dar negîndindu-se la mîntuirea lui, după cum nu se gîndise nici în prima lui existență.

Trecură cei o sută de ani, și Moartea ciocăni din nou la ușa lui și-l găsi în pat.

— Ești gata ? îl întrebă ea.

— Am trimis după duhovnicul meu, răspunse Federigo ; așează-te lîngă foc pînă va veni. Nu aștept decît iertarea păcatelor, ca să mă avînt cu tine în veșnicie.

Moartea, care era bună din fire, se duse să se așeze pe scăunel și așteptă un ceas încheiat, fără ca preotul să fi sosit.

Începînd să piardă răbdarea, ea spuse gazdei :

— Bătrîne, îți spui încă o dată, n-ai avut vreme timp de un veac de cînd nu ne-am mai văzut, ca să-ți împlinești îndatoririle ?

— Aveam și altceva de făcut, dragă Doamne, spuse bătrînul surîzînd ironic.

— Ei acum, reluă Moartea indignată de nelegiuirea lui, nu mai ai decît un minut de trăit.

— Ei, zise Federigo, pe cînd ea încerca zadarnic să se ridice, te știu, din experiență, că ești destul de îngăduitoare ca să-mi mai dai cîțiva ani de răgaz.

— Cîțiva ani, mizerabile ! (ea își dădea zadarnic silința să scape de lîngă vatră.)

— Da, fără îndoială ; dar de rîndul acesta nu voi fi prea pretențios și, cum m-am plictisit cu bătrînețea, m-aș mulțumi cu patruzeci de ani, pentru călătoria a treia.

Moartea își dădu bine seama că era prinsă de scăunel, ca odinioară de portocal, de o putere supranaturală, și, furioasă, nu mai vru să-i acorde nici o prelungire.

— Am un mijloc să te fac înțelegătoare, spuse Federigo.

Și aruncă trei vreascuri de surcele pe foc. Vatra se umplu de flacără, așa că Moartea se zbătea în chinuri.

— Iartă-mă ! Iartă-mă ! strigă ea simțind că luau foc oasele ei bătrîne ; îți mai dau patruzeci de ani de viață.

După rostirea acestor vorbe, Federigo slobozi vraja și Moartea fugi, arsă pe jumătate.

Cînd s-a împlinit sorocul, ea reveni ca să-și ia omul care o aștepta semeț, cu traista la spinare.

— De rîndul acesta, ți-a sunat ceasul, îi spuse ea, intrînd repede, nu se mai poate da îndărăt. Dar ce faci cu traista aia ?

- Am în ea sufletele a doisprezece jucători de cărți, prieteni de ai mei pe care i-am salvat cîndva din iad.

— Să vină înapoi cu tine, spuse Moartea.

Și, apucînd pe Federigo de păr, se avîntă cu el în văzduh, zbură către miază-zi și se afundă cu prada ei în văgăunele muntelui Gibel. Ajunsă la poarta iadului, ciocăni de trei ori.

— Cine e acolo ? întrebă Pluton

— Federigo, jucătorul de cărți, răspunse Moartea.

— Nu deschideți, strigă Pluton, amintindu-și numaidecît de cele douăsprezece partide pe care le pierduse ; ticălosul acesta este în stare să-mi golească toată împărăția.

Pluton, nevrînd să-i deschidă, Moartea duse pe prizonierul ei la porțile Purgatoriului ; dar îngerul de pază nu-i îngădui intrarea, recunoscînd că era vinovat de un păcat mortal.

Constrînsă și cu mare părere de rău, Moartea, care avea pică pe Federigo, fu nevoită să îndrepte alaiul către sferele cerești.

— Cine ești tu ? întrebă sfîntul Petre pe Federigo, cînd Moartea îl depuse la intrarea Raiului.

— Vechea voastră gazdă, răspunse el, cel care v-a ospătat odinioară cu vînatul lui.

— Cum cutezi să te înfățișezi aici în felul în care te văd ? strigă sfîntul Petre. Nu știi oare că Cerul nu primește pe cei de o teapă cu tine ? Ce ! Tu nu ai dreptul să intri nici în Purgatoriu și vrei un loc în Rai !

— Sfinte Petre, spuse Federigo, așa te-am primit eu cînd ai venit cu divinul tău stăpîn, acum vreo o sută optzeci de ani, cînd mi-ați cerut să vă găzduiesc ?

— Toate bune, reluă sfîntul Petre pe un ton dojenitor, totuși înduioșat ; dar nu-mi iau răspunderea să te las înăuntru. Trebuie să vestesc pe Isus Christos de sosirea ta, să vedem ce va zice el.

Mîntuitorul, anunțat, veni la poarta Raiului, unde găsi pe Federigo îngenunchiat pe prag, cu cele douăsprezece suflete, cîte șase de fiecare parte. Apoi, făcîndu-i-se milă:

— Treacă, pentru tine, spuse el lui Federigo, dar pe aceste douăsprezece suflete pe care Iadul le revendică, nu-mi îngăduie conștiința să le las înăuntru.

— Dar, mă rog! Doamne, spuse Federigo, cînd am avut cinstea să vă primesc în casa mea, nu eraţi întovărăşiţi de doisprezece drumeţi pe care i-am primit ca şi pe Prea Înălţimea Voastră, cît de bine mi-a fost cu putinţă?

— Nu e chip să te împotriveşti omului acesta, spuse Isus Christos. Intraţi, deci, pentru că tot aţi venit, dar să nu vă lăudaţi cu mila de care dau dovadă, pentru că ea ar fi o pildă rea.

1829

În româneşte de
N. BUDURESCU

VASUL
ETRUSC

Auguste Saint-Clair nu era de loc iubit în ceea ce numim societate ; principala cauză era că nu căuta să placă decît oamenilor care-i plăceau lui însuși. Căuta să vadă pe primii și fugea de ceilalți. De altminteri era distrat și trîndav.

Într-o seară, cînd pleca de la Teatrul Italian, marchiza A. îl întrebă cum cîntase domnișoara Sontag. „Da, doamnă", răspunse Saint-Clair, surîzînd amabil, dar cu gîndul aiurea. Nu am putea atribui acest răspuns ridicol sfielii ; pentru că atunci cînd vorbea cu un mare senior, cu un om mare sau chiar cu o femeie distinsă, își dădea atîtea ifose de parcă ar fi stat de vorbă cu un egal. Marchiza hotărî că Saint-Clair era un monument de obrăznicie și îngîmfare.

Doamna B. îl pofti la cină într-o luni. Îi vorbi mult; și el, plecînd de la dînsa, declară că niciodată n-a întîlnit o femeie mai amabilă. Doamna B. strîngea vorbe de duh de la alții timp de o lună și le reproducea la ea, într-o singură seară. Saint-Clair a mai fost la ea în joia aceleiași săptămîni. De rîndul ăsta, s-a cam plictisit. După o altă vizită, s-a hotărît să nu mai reapară în salonul ei. Doamna B. se pronunță despre el că era un tînăr prost crescut și cu foarte urîte maniere.

Avea din fire o inimă duioasă și iubitoare; dar la o vîrstă cînd reții prea ușor impresii care durează toată viața, sensibilitatea lui prea expansivă îi atrăsese batjocura prietenilor.

Era mîndru, ambițios, și stăruia în părerile lui aidoma copiilor. De atunci, și-a impus să-și ascundă toate manifestările pe care le socotea el slăbiciuni dezonorante. Și-a atins țelul; dar această izbîndă l-a costat scump. Putu să tăinuiască altora emoțiile sufletului său prea gingaș, dar închizîndu-le în el însuși, le făcu de o sută de ori mai dureroase. În societate, căpătă tristul renume de nesimțit și nepăsător, iar în singurătate, închipuirea lui agitată îi provoca o serie de chinuri cu atît mai cumplite, cu cît nu voia să împărtășească taina lui nimănui.

E adevărat că e greu să găsești un prieten!

„Greu! E oare cu putință? Găsise-vor doi oameni care să n-aibă vreo taină unul față de celălalt?" Saint-Clair nu credea în prietenie, și lumea își dădea seama de asta. Era socotit un ins rece și reținut cu tinerii din societate. Niciodată nu-i întreba de tainele lor; dar toate gîndurile lui și cea mai mare parte din acțiunile lui erau, pentru ei, mistere. Francezilor le place să vorbească de ei; așa că Saint-Clair, fără voie, era păstrătorul multor destăinuiri. Prietenii lui, și prin acest cuvînt înțelegem persoane pe care le vedem de două ori pe săptămînă, se plîngeau de neîncrederea care le-o arăta; într-adevăr, acela care, fără să-l întrebi, își destăinuiește taina, este jignit, de obicei, dacă nu o află pe a noastră. Se crede că trebuie să existe o reciprocitate în indiscreție.

— Are gura cusută, spunea într-o zi frumosul șef de escadron Alphonse de Thémines; n-aș putea avea nici o încredere în afurisitul ăsta de Saint-Clair.

— Îl cred puțin iezuit, reluă Jules Lambert ; cineva mi-a spus pe cuvînt de onoare că l-a văzut ieșind de două ori de la Saint-Sulpice. Nimeni nu știe ce are în cap. În ce mă privește, niciodată nu m-aș simți bine cu el.

S-au despărțit. Alphonse întîlni pe Saint-Clair pe bulevard Italien, mergînd cu capul în jos, fără să vadă pe nimeni. Alphonse îl opri ; îl luă de braț și, înainte de a fi ajuns în rue de la Paix, îi relată toată povestea dragostei sale cu o doamnă al cărui bărbat e atît de gelos și de brutal.

În aceeași seară, Jules Lambert, pierdu toți banii la écarté. Începu să danseze. Dansînd, lovi cu cotul pe un om care își pierduse și el toți banii și era foarte prost dispus. După asta, cîteva vorbe mai înțepate : s-a și fixat ieșirea pe teren. Jules rugă pe Saint-Clair să-i fie martor, și cu acel prilej i-a cerut parale cu împrumut, pe care a uitat să-i restituie.

La urma urmei, Saint-Clair era un om cu care te puteai ușor înțelege. Cusururile pe care le avea nu-i păgubeau decît lui. Era îndatoritor, adesea amabil, rareori plictisitor. Călătorise mult, citise mult, și nu vorbea de călătoriile și de lecturile lui decît dacă i se cerea. De altminteri, era înalt, bine clădit ; înfățișarea lui avea ceva nobil și spiritual, mai totdeauna prea serioasă ; dar surîsul lui era plin de farmec.

Uitam un punct foarte însemnat. Saint-Clair era atent cu toate femeile și-i plăcea să stea de vorbă mai mult cu ele decît cu bărbații. Era oare îndrăgostit ? Greu de spus. Dar dacă această fire atît de rece avea vreo dragoste, atunci se știa că frumoasa contesă Mathilde de Coursy trebuia să fie obiectul unei astfel de preferințe. Era o tînără văduvă, din casa căreia era nelipsit. Numeroase presupuneri ne făceau să conchidem că între ei se statornicise o intimitate : mai întîi o politețe aproape ceremonioasă a lui Saint-Clair față de contesă și *viceversa ;* apoi reținerea lui de a-i rosti vreodată numele în lume ; sau, dacă era silit să vorbească de ea, niciodată nu-i adresa cea mai mică laudă ; apoi, înainte ca Saint-Clair să-i fie prezentat, el era foarte împătimat de muzică și contesa avea același simțămînt pentru pictură. După ce s-au cunoscut, li se schimbaseră gusturile. În

fine, contesa fusese la băi, anul trecut, și Saint-Clair plecase la șase zile după ea.

. . . . . .

Datoria mea de istoric mă obligă să declar că într-o seară de iulie, puțin înaintea răsăritului soarelui, poarta grădinii unei case de țară se deschise și ieși de acolo un om cu toată grija unui tîlhar care se teme să nu fie văzut. Această casă de țară era proprietatea doamnei de Coursy și acest om era Saint Clair. O femeie, îmbrăcată într-o blană, îl întovărăși pînă la poartă, și scoase capul afară ca să-l vadă mai bine, pe cînd el se depărta, scoborînd poteca de-a lungul zidului grădinii. Saint-Clair se opri, aruncă în jur o ochire grijulie și cu mîna făcu un semn femeii să intre înăuntru. Lumina nopții de vară îi îngăduia să deslușească fața ei palidă, rămasă nemișcată în același loc. Se întoarse, se apropie de ea și o strînse drăgăstos în brațe. Voia s-o hotărască să intre în casă ; dar mai avea să-i spună o sută de lucruri. Convorbirea lor ținea de vreo zece minute, cînd se auzi glasul unui sătean care pleca la lucru pe cîmp. Schimbară o sărutare, poarta se închise, și Saint-Clair dintr-o săritură fu la capătul potecii.

Umbla pe un drum care-i părea bine cunoscut. Cînd aproape că sărea în sus de bucurie și alerga lovind tufișurile cu bastonul, cînd se oprea sau pășea încet, privind cerul care se colora în purpuriu către răsărit. Pe scurt, văzîndu-l, ți-ai fi zis că e un nebun încîntat că și-a tăiat gratiile. După o jumătate de ceas de mers, se găsea la poarta unei mici case izolate pe care o închiriase pentru sezon. Avea o cheie : intră, apoi se aruncă pe un mare divan, și acolo, cu ochii fieși, cu gura arcuită de un surîs blînd, cugeta, visa stînd treaz. Închipuirea lui nu-i înfățișa decît gînduri plăcute. „Cît sînt de fericit ! își spunea el, în fiecare clipă. În fine, am întîlnit acea inimă care o înțelege pe a mea ! Da, mi-am găsit idealul... Am în același timp un *prieten* și o amantă... Ce caracter !... Ce suflet împătimat !... Nu, ea n-a iubit niciodată înainte de a mă iubi pe mine..." Dar îndată, fiindcă vanitatea se bagă totdeauna în treburile omului : „E cea mai frumoasă femeie din Paris", își zise. Și în-

chipuirea lui înșirui dintr-o dată toate farmecele ei. „Pe mine m-a ales dintre toți. Avea ca admiratori toată floarea societății : acel colonel de husari atît de frumos și viteaz — și nu prea înfumurat. Acel tînăr autor care face atît de frumoase acuarele și care mînuiește așa de bine vorbele. Acel gureș rus care fusese în Balcani și care servise sub Diébitch, și, mai ales Camille T., care desigur e plin de duh, e bine crescut, o cicatrice de sabie pe frunte — pe toți i-a îndepărtat. Iar eu !...“ Apoi revenea refrenul : „Cît sînt de fericit ! Cît sînt de fericit!“ Și se ridica, deschidea fereastra, pentru că în casă nu avea destul aer ; apoi se plimba, apoi se tăvălea pe canapea.

Un amant fericit e tot atît de plictisitor ca și un amant fără noroc. Unul din prietenii mei, care se găsea adesea într-una sau într-alta din aceste situații, nu găsise alt mijloc de a se face ascultat decît oferind un prînz excelent cu care prilej își lua libertatea să vorbească de amorurile lui. Dar după ce cafeaua fusese servită, trebuia neapărat să se schimbe subiectul de conversație.

Fiindcă nu pot da un prînz tuturor cititorilor mei, îi voi scuti de a asculta cugetările amoroase ale lui Saint-Clair. De altfel, nu poți totdeauna să te menții în regiunea norilor. Saint-Clair era obosit, căscă, își întinse brațele și constată că se făcuse bine de ziuă, trebuia în sfîrșit să se gîndească la somn. Cînd se trezi, văzu după ceas că de-abia avea vreme să se îmbrace și să fugă la Paris, unde era poftit la un prînz cu prelungire, împreună cu mai mulți tineri cunoscuți.

. . . . . .

Tocmai se destupase o altă sticlă de șampanie, las cititorului sarcina să stabilească a cîta. E destul să spunem că ajunseseră la clipa aceea la care ajungi destul de repede la un prînz de tineri, în care toți doresc să vorbească în același timp și în care mințile limpezi încep să aibă îndoieli asupra celor amețite.

— Aș dori, spuse Alphonse de Thémines, care nu pierdea nici un prilej de a vorbi de Anglia, să se introducă și la Paris moda de la Londra, unde se obișnuiește ca

fiecare să închine un pahar în cinstea iubitei lui. În felul acesta vom afla precis pentru cine suspină prietenul nostru Saint-Clair.

Şi vorbind aşa, îşi umplu paharul şi pe acelea ale prietenilor săi.

Saint-Clair, puţin stînjenit, se pregătea să răspundă, dar Jules Lambert i-o luă înainte :

— Aprob acest obicei, spuse, şi-l adopt ; şi ridicîndu-şi paharul : Pentru toate modistele din Paris ! Fac excepţie cele care au treizeci de ani, chioarele, şchioapele etc.

— Ura ! Ura ! strigară tinerii anglomani.

Saint-Clair se ridică, cu paharul în mînă.

— Domnilor, spuse el, nu am o inimă atît de largă ca prietenul nostru Jules, însă e mai statornică. Dar statornicia este cu atît mai de lăudat, cu cît sînt de multă vreme despărţit de stăpîna gîndurilor mele. Sînt sigur totuşi că veţi aproba alegerea mea, dacă nu sînteţi încă de pe acum rivalii mei. Pentru Judith Pasta, domnilor ! De am putea-o revedea curînd ca prima tragediană a Europei !

Thémines avea ceva de spus asupra închinării ; dar aclamaţiile l-au întrerupt. Saint-Clair, înlăturînd această lovitură, se socotea liniştit pentru restul zilei.

Convorbirea se îndreptă mai întîi către teatre. Cenzura dramatică a servit de trecere pentru a se ajunge la politică. De la lordul Wellington, s-a trecut la caii englezeşti şi de la caii englezeşti la femei, printr-o legătură de idei uşor de înţeles : pentru că, la tineri, un cal de rasă întîi şi o frumoasă amantă mai apoi sînt cele două făpturi mai de dorit.

Atunci se discută cum am putea avea aceste făpturi atît de dorite. Caii se cumpără, putem cumpăra şi femei, dar de astea să nu mai vorbim. Saint-Clair, după ce a arătat, modest, puţina experienţă pe care o avea în această delicată materie, conchise că prima condiţie de a place unei femei este să te singularizezi, să fii altfel decît alţii. Dar există oare o formulă generală de a te singulariza ? El nu o credea.

— Astfel după părerea dumitale, spuse Jules, un şchiop, un cocoşat au mai mulţi sorţi de a place unei femei decît un om întreg şi clădit ca toată lumea ?

— Împingi lucrurile prea departe, răspunse Saint-Clair, dar primesc, dacă trebuie, toate urmările afirmației mele. De pildă, dacă aș fi cocoșat, nu mi-aș zbura creierii și aș voi să am succes la femei. Mai întîi, nu m-aș adresa decît la două firi de femei, fie la cele care au o adevărată sensibilitate, fie femeilor, și numărul acestora e mare, care au pretenția că posedă un caracter original, *excentric* cum se spune în Anglia. Celor dintîi le voi zugrăvi grozăvia situației mele, cruzimea cu care s-a arătat natura față de mine. Aș încerca să le înduioșez cu privire la soarta mea, aș ști să le fac să presupună că sînt capabil de un amor pătimaș. Aș ucide în duel pe unul din rivalii mei, și m-aș otrăvi cu o doză slabă de laudanum. În cîteva luni, cocoașa mea va dispare, și apoi, va fi treaba mea să prindesc primul moment de slăbiciune. Cît despre femeile care țin la originalitate, succesul este ușor. Convingeți-le numai că e o regulă bine și perfect stabilită că un cocoșat n-are noroc ; vor voi să dea imediat o dezmințire regulei generale.

— Ce mai don Juan ! strigă Jules.

— Să ne rupem dar picioarele, domnilor, spuse colonelul Beaujeu, pentru că am avut nenorocul să nu ne naștem cocoșați.

— Sînt cu totul de părerea lui Saint-Clair, spuse Hector Roquantin, care n-avea mai mult de trei picioare și jumătate ca înălțime ; vedem în fiecare zi cele mai frumoase femei și cele mai la modă, cedînd unor oameni, de care voi, ăștilalți, băieți frumoși, nu v-ați fi temut niciodată...

— Hector, ridică-te te rog, și sună să ne aducă vin, glăsui Thémines cu aerul cel mai natural.

Piticul se ridică, și fiecare, surîzînd, își aminti de fabula vulpii cu coada tăiată.

— După părerea mea, spuse Thémines, continuînd convorbirea, cu cît înaintez în vîrstă, cu atît îmi dau seama că o înfățișare acceptabilă, și în același timp arunca o privire încîntată în oglinda ce o avea în față, o înfățișare acceptabilă și o oarecare îngrijire în îmbrăcăminte sînt mijloacele prin care poți seduce pe cele mai rezistente ; și, cu un bobîrnac, scutură o mică fărîmitură de pîine ce se găsea pe reverul fracului lui.

— Ei, strigă piticul, cu o față frumoasă, cu un frac de la Staub, ai femei pe care le ții opt zile, și te plictisești la a doua întîlnire. Trebuie altceva ca să te faci iubit, ceea ce se cheamă a te face iubit... Trebuie...

— Iată, întrerupse Thémines, vreți un exemplu concludent? Ați cunoscut toți pe Massigny, și știți ce fel de om era. Purtările unui groom englez, conversație ca a calului său... Dar era frumos ca un Adonis, își înnoda cravata ca Brummel. În fine, era ființa cea mai plictisitoare pe care am cunoscut-o.

— Era pe cale să mă omoare de plictiseală, spuse colonelul Beaujeu. Închipuiți-vă că am fost obligat să fac două sute de legbe în tovărășia lui.

— Știți, întrebă Saint-Clair, că a căsunat moartea acelui biet Richard Thornton, pe care l-ați cunoscut cu toții?

— Dar, răspunse Jules, nu știați că a fost asasinat de tilhari lîngă Londi?

— Știam, dar veți vedea că Massigny a fost cel puțin complice la crimă. Mai mulți călători, printre care se afla Thornton, lotăriseră, de teama tîlharilor, să se ducă împreună la Neapole. Massigny a vrut să se alăture și el caravanei. Îndată ce Thornton a aflat, a luat-o înainte, mă gîndesc, de groază că va fi nevoit cîteva zile să petreacă în tovărășia lui. A plecat singur, și restul îl cunoașteți.

— Thornton avea dreptate, spuse Thémines, și, din două morți, a ales-o pe cea mai blîndă. Oricare din noi, în locul lui, am fi făcut la fel.

Apoi după o pauză:

— Veți recunoaște deci, reluă el, că Massigny era omul cel mai plictisitor de pe lume?

— De acord! strigară toți într-un singur glas.

— Să nu descurajăm pe nimeni, spuse Jules, să facem o excepție pentru de..., mai ales cînd își expune planurile lui politice.

— Acum veți fi de acord, urmă Thémines, că doamna de Coursy este o femeie foarte deșteaptă.

Fu o clipă de tăcere. Saint-Clair, care era cu capul plecat, își închipuia că toate privirile erau ațintite asupra lui.

— Dar cine se îndoiește ? spuse el în fine, tot cu ochii în farfurie, părînd să se uite cu multă curiozitate la florile pictate pe porțelan.

— Susțin, spuse Jules ridicînd glasul, susțin că este una din cele trei femei mai amabile din Paris.

— Am cunoscut pe soțul ei, spuse colonelul. Mi-a arătat adesea fermecătoarele scrisori ale soției sale.

— Auguste, întrerupse Hector Roquantin, prezintă-mă o dată contesei. Se spune că ești foarte bine primit în casa ei.

— La sfîrșitul toamnei, murmură Saint-Clair, cînd se va înapoia la Paris... Cred... că nu primește lume la țară.

— Vreți să mă ascultați ? strigă Thémines.

Se făcu tăcere. Saint-Clair se agita pe scaunul lui ca un prevenit în fața unei curți cu juri.

— N-ai văzut pe contesă acum trei ani, erai atunci în Germania, Saint-Clair, reluă Alphonse de Thémines cu o stăruință înverșunată. Nu-ți poți închipui cum era atunci : frumoasă, proaspătă ca un trandafir și mai ales vioaie și veselă ca un fluture. Ei bine, știți pe cine dintre toți adoratorii i-a cinstit cu atenția ei ? Pe Massigny ! Cel mai dobitoc dintre oameni, cel mai prost, a zăpăcit pe cea mai spirituală femeie. Credeți oare că un cocoșat ar fi avut același succes ? Haide, credeți-mă, să fii frumos, să ai un croitor bun și să fii cutezător.

Saint-Clair se afla într-o situație cumplită. Era cît pe aci să dea o dezmințire categorică povestitorului ; dar teama de a compromite pe contesă, l-a reținut. Ar fi vrut să spună ceva în apărarea ei, dar limba îi înghețase în gură. Buzele îi tremurau de furie, și căuta zadarnic în minte un mijloc ocolit de a provoca o ceartă.

— Cum ! strigă Jules, pe un ton de om surprins, doamna de Coursy s-a dat lui Massigny ? *Frailty, thy name is woman !* [1]

— E un lucru așa de puțin important reputația unei femei ! spuse Saint-Clair pe un ton sec și disprețuitor. Este îngăduit să o sfîșii în bucăți, pentru a face puțin spirit, și...

[1] Nestatornicie, numele tău e femeie. (Shakespeare, *Hamlet*, I, 2.)

Dar și-a amintit cu groază de un anume vas etrusc pe care-l văzuse de o sută de ori pe căminul contesei la Paris. Știa că era un dar al lui Massigny, la înapoierea lui din Italia : și, copleșitoare coincidență ! vasul fusese dus de la Paris la țară. Și în toate serile, cînd își scotea buchetul ei de pe rochie, Mathilde îl punea în vasul etrusc.

Vorba încremeni pe buzele lui ; n-a mai văzut decît un singur lucru, nu se mai gîndea decît la un singur lucru : vasul etrusc !

Bună dovadă ! ar spune un critic : să-ți bănuiești iubita pentru așa puțin lucru !

Fost-ai vreodată amorezat, domnule critic ?

Thémines era prea bine dispus ca să se simtă jignit de tonul pe care-l întrebuințase Saint-Clair vorbindu-i. Răspunse cu un aer ușuratic și bonom :

— Nu fac decît să repet ce s-a vorbit în lume. Lucrul era dat ca sigur cînd erai în Germania. De altminteri, eu cunosc foarte puțin pe doamna de Coursy ; n-am mai fost pe la ea de un an și jumătate. E posibil ca lumea să se fi înșelat, și Massigny să-mi fi spus o minciună. Ca să revenim la ceea ce vorbeam, chiar dacă exemplul pe care l-am citat ar fi fals, tot aș avea dreptate. Știți cu toții că femeia cea mai spirituală a Franței, aceea ale cărei lucrări...

Ușa se deschise, și Théodore de Néville intră. Se înapoia din Egipt.

Théodore ! înapoiat așa de curînd ! Fu copleșit de întrebări.

— Adus-ai un costum veritabil, turcesc ? întrebă Thémines. Ai un cal arab și un groom egiptean ?

— Ce fel de om e pașa ? spuse Jules. Cînd se va declara independent ? Ai văzut vreo decapitare dintr-o singură lovitură de sabie ?

— Și *almeele* ? spuse Toquantin. Femeile de la Cairo sînt frumoase ?

— Ai văzut pe generalul L. ? întrebă colonelul Beaujeu. Cum a organizat armata pașalei ?

— Colonelul C. ți-a dat o sabie pentru mine ?

— Și piramidele ? Și cataractele Nilului ? Și statuia lui Memnon ? Ibrahim pașa ? etc.

Toți vorbeau odată ; Saint-Clair nu se gîndea decît la vasul etrusc.

Théodore, ștind turcește, pentru că luase deprinderea asta din Egipt și nu putuse să o părăsească în Franța, aștepta ca cei curioși să obosească și vorbi cum urmează, dar destul de repede ca să nu fie lesne întrerupt.

— Piramidele ! Pe onoarea mea e o regular humbus [1]. Sînt mai puțin înalte decît se crede. Munsterul [2] de la Strasburg nu e mai mic decît cu patru metri. Sînt sătul de antichități. Să nu-mi mai pomeniți de ele. Vederea unei singure hieroglife mă face să leșin. Sînt atîția călători care se ocupă de asemenea lucruri acolo ! În ceea ce mă privește, scopul meu a fost să studiez înfățișarea și obiceiurile acestei întregi populațiuni bizare care se înghesuie pe străzile Alexandriei și ale orașului Cairo, turci, beduini, copți, felahi, maghrebiți. Am luat cîteva note cînd am fost în lazaret. Ce infamie acel lazaret ! Nădăjduiesc că voi știa nu credeți în molipseală ! Eu mi-am fumat liniștit pipa în mijlocul celor trei sute de ciumați. Ah ! colonele, să fi văzut acolo o frumoasă cavalerie, și pe ce cai ! Vă voi arăta armele superbe pe care le-am adus. Am un djerid care a aparținut faimosului Mourad bei. Colonele, am un iatagan pentru dumneata și un khandjar pentru Auguste. Veți vedea *metehlaul* meu, burnusul meu și *haickul* meu. Știți că n-a depins decît de mine ca să aduc femei ? Ibrahim pașa a trimis atîtea din Grecia că le-ai fi putut avea pe nimic... Dar din pricina mamei... Am stat de vorbă cu pașa. E un om deștept, drace ! fără prejudecăți. Nu vă puteți închipui cum pricepe de bine afacerile noastre. Pe onoarea mea, vă spun că e informat de cele mai mici taine ale cabinetului nostru. Din convorbirea cu el am putut căpăta informații foarte prețioase asupra situației partidelor din Franța. Acum se ocupă mult de statistică. E abonat la toate ziarele noastre. Știți că este un bonapartist înfocat ? Nu vorbește decît de Napoleon. Ah ! Ce mare om Bounabardo ! îmi spunea. Bounabardo, așa îl numesc ei pe Bonaparte.

[1] O păcăleală ordinară.

[2] Turnul catedralei (142 m.).

— Giourdina, adică Jourdain, murmură încet Thémines.

— La început, continuă Théodore, Mohamed Ali era foarte rezervat față de mine. Știți că toți turcii sînt foarte bănuitori. Mă socotea spion, lua-m-ar dracu, sau jezuit. Are groază de jezuiți. După cîteva vizite, și-a dat seama că eram un călător fără prejudecăți, dornic de a cunoaște complet obiceiurile, moravurile și politica Orientului. Atunci și-a dat drumul și mi-a vorbit sincer. La ultima mea audiență, era a treia pe care mi-o acorda, mi-am luat libertatea să-i spun : „Nu înțeleg de ce alteța voastră nu se declară independentă față de Poartă ?" „Doamne ! îmi spuse el, doresc din inimă, dar mă tem ca jurnalele liberale, care fac ce vor în țara ta, să nu mă susțină cînd o dată aș proclama neatîrnarea Egiptului." E un bătrîn frumos, cu o frumoasă barbă albă și nu rîde niciodată. Mi-a dat dulcețuri excelente ; dar din tot ce i-am oferit, ce i-a făcut mai multă plăcere, a fost colecția uniformelor gărzii imperiale a lui Charlet.

— Pașa e romantic oare ? întrebă Thémines.

— Nu-l interesează literatura dar știți că literatura arabă e complet romantică. Au un poet numit Melek Ayatalnefus-Ibn-Israf, care de curînd a publicat niște *Meditații* pe lîngă care cele ale lui Lamartine ar părea proză clasică. La sosirea mea la Cairo, mi-am luat un profesor de arabă cu care m-am apucat să citesc *Coranul*. Cu toate că nu luasem decît puține lecții, mi-a fost destul ca să înțeleg frumusețile sublime ale stilului profetului, și cît de proaste sînt toate traducerile noastre. Iată, doriți să vedeți un model de scris arab ? Acest cuvînt în litere de aur e *Allah*, adică Dumnezeu.

Vorbind astfel, arătă o scrisoare foarte murdară, pe care o scosese dintr-o pungă de mătase parfumată.

— Cîtă vreme ai stat în Egipt ? întrebă Thémines.

— Șase săptămîni.

Și călătorul continuă să descrie tot, de-a-fir-a-păr.

Saint-Clair plecă aproape îndată ce sosi și apucă drumul casei sale de țară. Galopul întins al calului îl împiedică să-și urmărească cu limpezime gîndurile. Dar simțea în mod vag că fericirea lui pe această lume era

pentru totdeauna distrusă și că nu putea arunca vina decît pe un mort și pe un vas etruse.

Sosit acasă, se trînti pe canapeaua pe care, în ajun, analizase amănunțit și cu atîta plăcere fericirea lui. Ideea ce-și sădise cu atîta dragoste în suflet era că amanta lui nu-i o femeie ca oricare alta, că nu-l iubise și nu ar fi putut să-l iubească decît pe el. Acum acest vis frumos se topea în trista și cruda realitate. „Posed o femeie frumoasă și iată tot. E deșteaptă : e cu atît mai vinovată că a putut iubi pe Massigny !... E drept că acum mă iubește. Din tot sufletul ei... cum știe ea să iubească. Să fii iubit cum a fost Massigny !... A răspuns atențiilor mele, mîngîierilor mele, capriciilor mele. Dar m-am înșelat, nu era nici o simpatie între inimile noastre. Massigny sau eu, pentru ea e tot una. E frumos, îl iubește pentru frumusețea lui. Citeodată o înveselesc pe doamna. «Ei bine, să iubim pe Saint-Clair, și-o fi zis ea, pentru că celălalt a murit ! Și dacă Saint-Clair moare sau mă plictisește, vom vedea atunci.»"

Sînt convins că diavolul stă la pîndă, invizibil, lîngă un nenorocit care se chinuiește astfel singur. Spectacolul este plăcut pentru dușmanul oamenilor ; și cînd victima simte rănile vindecîndu-se, diavolul este pe aproape ca să le redeschidă.

Saint-Clair păru că aude o voce care îi murmura la ureche :

Ciudata onoare
de a fi succesorul...

Se ridică în coate și aruncă o privire sălbatică în jurul lui. Ce fericit ar fi fost să găsească pe cineva în camera sa ! Fără îndoială l-ar fi sfîșiat.

Pendula bătu opt ceasuri. La opt și jumătate contesa îl aștepta. Ce-ar fi dacă nu s-ar duce la întîlnire ?

„De fapt, de ce să revadă pe amanta lui Massigny ?" Se culcă din nou pe canapea și închise ochii. „Vreau să dorm", își spuse. Stătu nemișcat o jumătate de minut, apoi sări în picioare și alergă la pendulă să vadă cît timp a trecut. „Cum aș vrea să fie opt și jumătate ! gîndi el. Atunci n-aș mai avea timp să pornesc." În inima lui nu simțea curajul să stea acasă : vroia să aibă un pretext. Ar fi dorit să fie bolnav serios. Se plimbă

prin cameră, apoi se așeză, luă o carte, dar nu putu citi o silabă. Se așeză în fața pianului, dar nu avu puterea să-l deschidă. Fluieră, privi la nori și vru să numere plopii din fața ferestrelor. În fine, se întoarse ca să consulte pendula și văzu că nu trecuseră nici trei minute. „Nu mă pot opri de a o iubi, strigă el, scrișnind din dinți și bătînd din picior ; mă stăpînește și sînt robul ei, cum a fost Massigny înaintea mea ! Ei bine, ticălosule, supune-te, pentru că nu ai destul curaj să rupi un lanț pe care-l urăști."

Își luă pălăria și ieși grăbit.

Cînd ne stăpînește o patimă, încercăm să alinăm oarecum amorul propriu, să considerăm slăbiciunea noastră de pe înălțimea mîndriei noastre. „E adevărat că sînt slab, își spuse, dar dacă aș vroi !"

Urca încet poteca ce ducea la poarta parcului, și de departe vedea o figură albă care se deslușea de pe fondul întunecat al arborilor. Ea flutura cu mîna o batistă ca și cum i-ar face semn. Inima îi bătea puternic, genunchii îi tremurau ; nu avea puterea să vorbească și devenise atît de sfios încît se temea ca femeia să nu-i citească proasta dispoziție pe față.

Îi luă mîna pe care i-o întinse, o sărută pe frunte, pentru că i se aruncase la piept, și o urmă pînă în apartamentul ei, mut și înăbușindu-și cu greutate suspinele care păreau să-i spargă pieptul.

O singură lumînare lumina buduarul contesei. Amîndoi șezură jos. Saint-Clair observă pieptănătura iubitei : un singur trandafir în păr. În ajun îi adusese o frumoasă gravură engleză, ducesa de Portland, o reproducere după Lesly (era pieptănată în felul acesta) și Saint-Clair nu spusese decît vorbele astea : „Îmi place mai mult acest simplu trandafir decît pieptănăturile dumitale complicate". Nu-i plăceau bijuteriile, și era de părerea acelui lord care spunea brutal : „Diavolul nu face nici o deosebire între o femeie gătită și un cal cu harnașament de paradă". Noaptea trecută, jucîndu-se cu un colier de perle al contesei (cînd vorbea trebuia să aibă ceva în mînă), spusese : „Bijuteriile nu sînt bune decît ca să ascundă cusururile. Ești prea frumoasă, Mathilde, ca să le porți". În seara aceea contesa, care reținea toate vor-

bele lui, chiar cele mai neînsemnate, își scoase inelele, colierele, cerceii și brățările. În îmbrăcămintea unei femei, el lua seama înainte de orice la încălțăminte, și, ca mulți alții, avea părerile lui în legătură cu acest capitol. O răpăială mare de ploaie căzuse înainte de apusul soarelui. Iarba era încă foarte umedă; totuși contesa umblase pe iarba udă cu ciorapi de mătase și pantofi de satin negru... Dacă se va îmbolnăvi ?

„Mă iubește", își spuse Saint-Clair.

Suspină, gîndindu-se la soarta și la nebunia lui, și privi pe Mathilde surîzînd fără voie, cu inima împărțită între proasta lui dispoziție și plăcerea de a vedea o femeie frumoasă care căuta să se facă plăcută lui în toate acele mici nimicuri, care sînt atît de prețuite de amanți.

Cît privește contesa, înfățișarea ei radioasă arăta un amestec de dragoste și de șiretenie voioasă, care o făcea și mai atrăgătoare. Scoase ceva dintr-o cutie de lac japonez, și, întinzînd minuța ei închisă, ascunzînd lucrul pe care-l ținea, spuse :

— Aseară ți-am stricat ceasornicul. Iată-l reparat.

Îi dete ceasul și-l privi cu un aer drăgăstos, în același timp strengăresc, mușcîndu-și buza de jos, ca și cum acest gest o împiedica să rîdă. Doamne sfinte ! ce frumoși îi erau dinții și cum luceau albi pe rozul aprins al buzelor ! (Un om pare foarte prost cînd primește cu răceală mîngîierile unei femei frumoase.)

Saint-Clair îi mulțumi, luă ceasul și voi să-l bage în buzunar.

— Uită-te la el, continuă ea, deschide-l și vezi dacă e bine reparat. Dumneata, care ești atît de savant, dumneata, care ai fost la Școala politehnică, trebuie să te uiți la el.

— Oh ! mă pricep foarte puțin, îi spuse Saint-Clair și deschise cutia ceasului cu un aer distrat. Care îi fu surprinderea ! Portretul în miniatură al doamnei de Coursy era pictat pe partea dinăuntru a capacului. Mai putea face pe supăratul ? Fruntea i se înseninâ, nu se mai gîndi la Massigny ; își aminti numai că era lîngă o femeie fermecătoare și că femeia aceea îl adora.

. . . . . .

Ciocîrlia, acest[1] cravnic al soarelui răsare[1] începuse să cînte, și lungi fîșii de lumină palidă străbăteau norii la răsărit. Era vremea cînd Romeo spunea adio Julietei : e ora clasică, la care toți amanții trebuie să se despartă.

Saint-Clair era în picioare în fața căminului, cu cheia parcului în mînă, cu ochii atent fixați asupra vasului etrusc de care am mai vorbit. În sufletul lui tot mai avea necaz pe el. Totuși era bine dispus, și ideea foarte normală că Thémines ar fi putut minți începea să-i încolțească în minte. În timp ce contesa, care voia să-l întovărășească pînă la poarta parcului, își învelea capul într-un șal, el ciocănea încet cu cheia vasul odios, lovind din ce în ce mai tare și părînd că-l va sfărîma curînd în bucăți.

— Ah ! Doamne ! ia seama ! strigă Mathilde, o să-mi spargi frumosul meu vas etrusc.

Și îi smulse cheia din mînă.

Saint-Clair era foarte nemulțumit, dar resemnat. Întoarse spatele căminului, ca să nu cadă în ispită, și, deschizîndu-și ceasul, începu să privească portretul ce-l primise.

— Cine e pictorul ? întrebă el.

— Domnul R. Știi că l-am cunoscut prin Massigny. (Massigny, de cînd călătorise la Roma, își descoperise o pasiune aleasă pentru artele plastice și devenise un fel de Mecena al tuturor artiștilor tineri.) Într-adevăr, găsesc că acest portret îmi seamănă, deși mă înfrumusețează puțin.

Lui Saint-Clair îi venea să arunce ceasornicul de perete, în felul acesta nu mai putea fi reparat. Se stăpîni totuși și-l puse în buzunar ; apoi luînd seama că se făcuse de-a binelea ziuă, ieși din casă și rugă pe Mathilde să nu-l întovărășească, trecu prin parc cu pasul grăbit, și pe dată fu singur pe cîmp.

„Massigny ! Massigny ! strigă, cu o furie adunată într-însul, te voi întîlni oare mereu ?... Fără îndoială, pictorul care a făcut acest portret a lucrat și un altul pentru Massigny !... Ce prost am fost !... Am putut crede o clipă că eram iubit cu o dragoste egală cu a mea... și

[1] Shakespeare : *Romeo și Julieta*, III, 5.

asta pentru că se piaptănă cu un trandafir în păr, și pentru că nu mai poartă bijuterii !... Are un scrin plin... Massigny, pe care nu-l interesa decît toaletele femeilor, prețuia foarte mult bijuteriile !... Dar, are o fire bună, să fim drepți. Știe să se supuie gusturilor amanților ei. La dracu ! Mi-ar fi părut de o sută de ori mai bine să fi fost o curtezană care să se fi vîndut pe bani. Aș fi putut crede că mă iubește, pentru că este amanta mea și nu o plătesc."

Curînd o altă idee și mai dureroasă îi veni în minte. În cîteva săptămîni se sfîrșea doliul contesei. Saint-Clair trebuia să se căsătorească cu ea îndată ce ar fi trecut anul ei de văduvie. O făgăduise. Făgăduise ? Nu. Niciodată nu a vorbit de așa ceva. Dar asta îi era intenția, și contesa o înțelesese. Pentru el asta însemna un jurămînt. În ajun, ar fi dat un tron ca să grăbească momentul cînd ar fi putut să mărturisească public dragostea lui ; acum se cutremura la ideea de a-și lega soarta de vechea iubită a lui Massigny.

„Și totuși *trebuie s-o fac !* își spunea el, și așa voi face Fără îndoială, biata femeie a crezut că eu am cunoscut această legătură din trecut a ei. Toți spun că faptul era de domeniul public. Și apoi, de altfel, ea nu mai cunoaște... Nu mă poate înțelege. Ea crede că o iubesc cum o iubea Massigny."

Apoi își zise, nu fără mîndrie :

„Trei luni m-a făcut cel mai fericit dintre oameni. Această fericire merită sacrificiul întregii mele vieți".

Nu se mai ținea de loc și se plimbă călare, toată dimineața, prin păduri. Pe o alee a pădurii Verrières, văzu un om călare pe un frumos cal englezesc, care de departe îl chemă pe nume și-l opri. Era Alphonse de Thémines. În starea de spirit în care se afla Saint-Clair, singurătatea e cu deosebire prețuită ; așa că întîlnirea cu Thémines schimbă proasta lui dispoziție într-o furie înăbușită. Thémines avea aerul că nu observă nimic sau chiar părea că-și făcea o plăcere răutăcioasă să-l sîcîie. Vorbea, rîdea, glumea, fără să-și dea seama că nu i se răspunde. Saint-Clair, văzînd o alee strîntă, intră repede cu calul pe ea, sperînd că plictisitorul nu-l va urma ; dar se înșela ; un pisălog nu-și lasă ușor prada. Themi-

nes făcu calea întoarsă și dublă pasul ca să se pună în linie cu Saint-Clair pentru a continua convorbirea mai în voie.

Am spus că aleea era strîmtă. Cu multă greutate doi cai puteau merge alături ; așa că nu e surprinzător că Thémines, deși foarte bun călăreț, atinse piciorul lui Saint-Clair, trecînd pe lîngă el. Acesta, a cărui furie atinsese culmea, nu se mai putu stăpîni multă vreme. Se ridică în scări și lovi puternic cu cravașa lui botul calului lui Thémines.

— Dar ce dracu ai, Auguste ? strigă Thémines. De ce-mi baţi calul ?

— De ce te ţii de mine ? răspunse Saint-Clair cu un glas teribil.

— Ţi-ai pierdut mintea, Saint-Clair ? Uiţi că-mi vorbeşti mie ?

— Știu bine că vorbesc unui îngîmfat.

— Saint-Clair !... Cred că eşti nebun... Ascultă : mîine îmi vei cere scuze, sau de nu, îmi vei da socoteală de obrăznicia dumitale.

— Pe mîine dar, domnule.

Thémines își opri calul ; Saint-Clair îl îndemnă pe al său ; curînd dispăru în pădure.

Din acea clipă, se simți mai liniștit. Avea obiceiul să creadă în presimțiri. Se gîndea că a doua zi va fi ucis și astfel va fi un deznodămînt bine găsit al situației sale. Mai era de trecut o zi ; mîine, nici îngrijorări, nici chinuri. Se înapoie acasă, trimise servitorul cu un bilet la colonelul Beaujeu, scrise cîteva scrisori, apoi cină cu poftă și fu exact la opt ceasuri jumătate la mica poartă a parcului.

. . . . . .

— Dar ce ai azi, Auguste, spuse contesa. Eşti de o veselie stranie și totuși nu mă poţi face să rîd cu toate glumele dumitale. Ieri erai mai posomorît și eu eram atît de veselă ! Astăzi, am schimbat rolurile. Am o durere de cap groaznică

— Frumoasă prietenă, da, mărturisesc că ieri eram foarte plictisitor. Dar, azi, m-am plimbat, am făcut mișcare și mă simt perfect.

— Cît despre mine, m-am deșteptat tîrziu, am dormit mult de dimineață și am avut niște visuri obositoare.

— Ah ! visuri ? Crezi în visuri ?

— Ce nebunie !

— Eu cred ; pun rămășag că ai avut un vis care prevestește cine știe ce întîmplare tragică.

— Doamne, niciodată nu-mi amintesc de visurile mele. Totuși, îmi aduc aminte... în visul meu am văzut pe Massigny, așa că înțelegi că nu era ceva prea amuzant.

— Massigny ? Aș fi crezut, dimpotrivă, că ți-ar fi făcut mare plăcere să-l revezi ?

— Bietul Massigny !

— Bietul Massigny ?

— Auguste, spune-mi te rog, ce ai astă-seară ? Ai în surîsul dumitale ceva drăcesc. Ai aerul că-ți bați joc de dumneata însuți.

— Ah ! Iată că mă tratezi tot așa de rău cum mă tratează bătrînele cucoane, prietenele dumitale.

— Da, Auguste, ai azi fața pe care o arăți oamenilor pe care nu-i iubești.

— Răutăcioaso ! Haide, dă-mi mîna.

Îi sărută mîna cu o galanterie ironică și se priviră stăruitor timp de un minut. Saint-Clair lăsă cel dintîi ochii în jos și strigă :

— Ce greu e să trăiești în lumea asta, fără să pari răutăcios ! Ar trebui să nu vorbești niciodată de altceva decît despre vreme și vînătoare, sau să discuți cu bătrînele dumitale prietene despre bugetul comitetelor de binefacere.

Luă o hîrtie de pe masă.

— Iată lista spălătoresei dumitale de rufărie fină. Să vorbim despre asta, îngerul meu ; așa nu vei mai spune că sînt răutăcios.

— Într-adevăr, Auguste, mă minunezi...

— Ortografia asta mă face să mă gîndesc la o scrisoare pe care am găsit-o azi-dimineață. Trebuie să-ți spun că mi-am pus în ordine hîrtiile, pentru că din cînd în cînd sînt ordonat. Deci am găsit o scrisoare de dragoste pe care mi-a scris-o o croitoreasă de care eram amorezat cînd aveam șaisprezece ani. Avea un fel personal de a scrie fiecare cuvînt, și foarte complicat. Sti-

lui ei era la nivelul ortografiei. Ei bine, pentru că eram puțin cam încrezut, am socotit că nu era de demnitatea mea să am o iubită care nu scria ca Sévigné. Am părăsit-o în chip brutal. Azi, recitind scrisoarea, am constatat că acea croitoreasă trebuie că resimțea o dragoste adevărată pentru mine.

— Înțeleg ! O femeie pe care o întrețineai ?

— Foarte larg : cu cincizeci de franci pe lună. Dar tutorele meu nu-mi dădea o pensie prea mare, pretindea că un tînăr care are bani se depravează și pierde și pe alții.

— Și ce s-a ales de femeia aceea ?

— Ce pot să știu ?... Probabil că a murit la spital.

— Auguste... Dacă așa ar sta lucrurile, nu ai avea acest necaz.

Ca să spun adevărul, s-a măritat cu un *om cinstit*, și cînd m-am emancipat, i-am dat o mică zestre.

— Cît ești de bun ! Dar de ce vrei să pari rău ?

— Oh ! Sînt foarte bun... Cu cît mă gîndesc mai mult, cu atît mă conving că femeia aceea mă iubea cu adevărat... Dar atunci nu puteam descoperi un simțămînt adevărat sub o prezentare ridicolă.

— Trebuia să-mi aduci scrisoarea. Nu aș fi fost geloasă. Noi, femeile, avem mai multă măsură ca voi și ne dăm seama numaidecît, după stilul unei scrisori, dacă autorul ei a fost de bunăcredință, sau se preface că simte o pasiune pe care nu o are.

— Și totuși, de cîte ori nu vă lăsați prinse de proști și de încrezuți !

Și vorbind așa, se uita la vasul etrusc, și era în privirea și în glasul lui o expresie sinistră pe care Mathilde n-o observă de loc.

— Haide dar ! Voi, bărbații, vreți toți să fiți socotiți cuceritori. Vă închipuiți că păcăliți lumea, pe cînd adesea nu întîlniți decît cuceritoare, și mai șirete decît voi.

— Sînt de acord că folosind inteligența dumneavoastră superioară, doamnelor, descoperiți pe proști de la o leghe. Așa că nu mă îndoiesc că prietenul dumitale Massigny, care era prost și îngîmfat, a murit virgin și martir...

— Massigny ? dar nu era prea prost : și apoi sînt și femei proaste. Trebuie să-ți povestesc o istorie despre Massigny... Dar ia spune-mi, nu ți-am povestit-o ?

— Niciodată, răspunse Saint-Clair cu glasul tremurînd.

— Massigny, la înapoierea lui din Italia, s-a amorezat de mine. Soțul meu îl cunoștea, mi l-a prezentat ca pe un om deștept și de bun gust. Erau făcuți unul pentru altul. Massigny a fost la început foarte stăruitor, îmi dădea acuarele care spunea că sînt făcute de el, dar le cumpăra de la Schroth, vorbea despre muzică și despre pictură pe un ton de superioritate foarte amuzant. Într-o zi, mi-a trimis o scrisoare de necrezut. Îmi spunea între altele că eram cea mai cinstită femeie din Paris, și de aceea voia să fie amantul meu. Am arătat scrisoarea verișoarei mele Julie. Eram două nebune pe atunci și ne-am hotărît să-i jucăm o festă. Într-o seară, aveam cîteva vizite, între care Massigny. Vara mea îmi spuse : „O să vă citesc o scrisoare de dragoste, pe care am primit-o azi de dimineață". Și ia scrisoarea și o citește în mijlocul hohotelor de rîs ale celor prezenți... Bietul Massigny.

Saint-Clair căzu în genunchi, scoțînd un strigăt de bucurie. El luă mîna contesei și o acoperi de sărutări și de lacrimi. Mathilde era foarte surprinsă și crezu la început că lui Saint-Clair îi venise rău. Saint-Clair nu putea spune decît aceste vorbe : „Iartă-mă ! Iartă-mă !" În fine se ridică. Era radios. În clipa aceea era mai fericit decît în ziua în care Mathilde îi spusese pentru prima oară : „Te iubesc".

— Sînt cel mai nebun și mai vinovat dintre oameni ! strigă el. De două zile te bănuiam... și n-am căutat să am o explicație cu tine...

— Mă bănuiai ! Și de ce ?

— Oh ! Sînt un mizerabil !... Mi s-a spus că l-ai iubit pe Massigny, și...

— Massigny ! Și începu să rîdă, apoi redevenind serioasă : Auguste, spuse ea, poți fi atît de nebun ca să ai asemenea bănuieli, și destul de prefăcut ca să mi le ascunzi !

O lacrimă cădea din ochii ei.

— Te implor, iartă-mă.

— Cum nu te-aș putea ierta, scump prieten. Dar întîi lasă-mă să jur...

— Oh ! Te cred, te cred, nu mai spune nimic.

— Dar pentru Dumnezeu ce motiv te-a putut face să bănuiești un lucru așa de puțin posibil ?

— Nimic, nimic pe lume decît mintea mea zăpăcită... și... vezi tu, acest vas etrusc, pe care știam că ți l-a dat Massigny...

Contesa își împreună mîinile a mirare, apoi strigă, rîzînd în hohote :

— Vasul meu etrusc ! Vasul meu etrusc !

Saint-Clair nu se putu stăpîni să nu rîdă și el, în timp ce lacrimi grele îi curgeau de-a lungul obrajilor. Prinse pe Mathilde în brațe și-i spuse :

— Nu-ți dau drumul, înainte de a mă fi iertat.

— Da, te iert, nebunule ! spuse ea, îmbrățișîndu-l drăgăstos. Mă faci foarte fericită azi : e pentru prima oară că te văd plîngînd și credeam că nu poți să plîngi.

Apoi, desfăcîndu-se din brațele lui, apucă vasul etrusc și-l sparse de podea în mii de bucățele. (Era un exemplar rar și original. Reprezenta, pictată pe el în trei culori, lupta unui lapit contra unui centaur.)

Saint-Clair fu timp de cîteva ceasuri cel mai rușinat și cel mai fericit dintre oameni.

. . . . . .

— Ei bine, se adresă Roquantin către colonelul Beaujeu cînd îl întîlni într-o seară la Tortoni, noutatea e adevărată ?

— Prea adevărată, dragul meu, răspunse colonelul cu un aer îndurerat.

— Ia povestește-mi, deci, cum s-a întîmplat ?

— Oh, foarte bine. Saint-Clair a început prin a-mi mărturisi că era vinovat, dar voia să înfrunte glonțul lui Thémines, înainte de a-i cere scuze. Nu puteam decît să-l aprob. Thémines voia ca sorții să hotărască cine va trage întîiul. Saint-Clair a stăruit ca să fie Thémines. Thémines a tras : am văzut pe Saint-Clair răsucindu-se o dată pe loc și căzînd mort. Am observat la mulți sol-

duți loviți de glonț această răsuceală ciudată care precedă moartea.

— E extraordinar, spuse Roquantin. Și Thémines ce a făcut ?

— Oh ! ceea ce trebuie să faci în atare împrejurare. A aruncat pistolul de pământ cu un aer de părere de rău. L-a aruncat așa de tare că i-a rupt cocoșul. E un pistol englezesc fabricat de Manton, mă întreb dacă se va găsi la Paris un armurier să-i facă un altul.

. . . . . .

Contesa, timp de trei ani, n-a mai văzut pe nimeni : iarnă, vară, locuia în casa ei de la țară, abia ieșind din odaie, și era slujită de o mulatră care îi cunoștea legătura cu Saint-Clair, dar cu care nu schimba nici două vorbe pe zi. După trei ani, vara ei Julie, înapoiată dintr-o lungă călătorie, stărui s-o vadă și o găsi pe biata Mathilde atît de palidă și de slabă încît crezu că vede cadavrul acelei femei pe care o lăsase frumoasă și plină de viață.

A reușit cu greutate să o scoată din refugiul ei și s-o ducă la Hyères. Contesa mai tînji trei-patru luni, apoi muri de o boală de piept, provocată de supărări de familie, după cum afirmă doctorul M..., care a îngrijit-o.

1830

În românește de
N. BUDURESCU

PARTIDA
DE TABLE

Pînzele fără mișcare atîrnau lipite de catarge ; marea era întinsă ca o oglindă, căldura înăbușitoare, calmul dezesperant.

Într-o călătorie pe mare, prilejurile de petrecere pe care le pot oferi gazdele unui vas sînt repede consumate. Se cunosc prea bine, vai ! călătorii care au trăit patru luni la un loc într-o casă de lemn lungă de o sută douăzeci de picioare. Cînd vezi sosind primul locotenent, știi dintru început că-ți va vorbi de Rio de Janeiro, de unde venea, apoi de faimosul pod de la Essling pe care l-a văzut clădit de marinarii din gardă, printre care se afla și el. După cincisprezece zile, vei cunoaște pînă și expresiunile care îi plac, pînă și punctuația frazelor, după diferitele intonări ale glasului său. Cînd a uitat să se oprească trist după ce a rostit pentru prima oară în

povestirea lui acest cuvînt, *împăratul*... „Dacă l-ai fi văzut atunci ! ! !" (trei semne de admirație) adăuga el fără greș. Și episodul calului gornistului, și ghiuleaua care ricoșează și îi ia cartușiera unde avea șapte mii cinci sute de franci în aur și bijuterii etc., etc. ! Locotenentul secund este un mare cap politic ; comentează în toate zilele ultimul număr din *Constituționalul* pe care l-a adus de la Brest, sau dacă părăsește culmile politicii pentru a se coborî la literatură, vă va delecta cu analiza ultimului vodevil pe care l-a văzut jucat. Doamne, Doamne !... Comisarul maritim știa o poveste foarte interesantă. Ce ne-a mai încîntat cînd ne-a povestit prima oară evadarea lui de pe pontonul de la Cadix ! Dar la a douăsprezecea repetare a istorisirii, dragă Doamne, nu-l mai puteai asculta... Și sublocotenenții și cadeții !... Amintindu-mi de convorbirile lor mi se ridică părul pe cap. Cît despre căpitan, în general e cel mai puțin plictisitor de pe vas. În calitatea lui de comandant despotic, se află în ostilitate tămuită cu tot statul lui major ; jignește, persecută cîteodată, dar e o anumită plăcere să-l critici. Dacă are vreo manie supărătoare față de subordonații lui, ai cel puțin plăcerea să vezi pe superiorul tău într-o postură ridicolă și asta consolează puțin.

Pe bordul vasului pe care mă aflam îmbarcat, ofițerii erau cei mai drăguți oameni din lume, toți băieți buni, iubindu-se ca frații, dar plictisindu-se cum nu se poate mai rău. Căpitanul era cel mai blînd dintre oameni, nu era cicălitor (ceea ce este o raritate). Își făcea simțită autoritatea dictatorială, totdeauna cu părere de rău. Totuși, cît de lungă mi se păru călătoria ! Și mai ales calmul care ne-a prins numai cîteva zile înainte de a vedea usca-tul !...

Într-o zi, după cină, pe care din lipsă de ocupație o prelungisem pe cît omenește era posibil, eram cu toții adunați pe punte, așteptînd priveliștea monotonă, dar totdeauna măreță a apusului de soare pe mare. Unii fumau, alții reciteau pentru a douăzecea oară unul din cele treizeci de volume ale jalnicei noastre biblioteci, toți căscau de-ți venea să plîngi. Un sublocotenent așezat lîngă mine se amuza, cu toată gravitatea demnă de o ocupație serioasă, să lase să cadă cu vîrful în jos pe po-

deaua punții pumnalul pe care ofițerii de marină îl poartă în mica ținută. E o distracție ca oricare alta și care reclamă o îndemînare, ca vîrful să se înfigă foarte perpendicular în scîndură. Vrînd să imit pe sublocotenent, și neavînd un pumnal propriu, am vrut să împrumut pe cel al căpitanului. Dar m-a refuzat. Ținea foarte mult la această armă, și cred că ar fi fost supărat să o vadă folosită ca o distracție atît de neînsemnată. Odinioară, acel pumnal aparținuse unui ofițer viteaz, mort din nefericire în ultimul război... Am bănuit că o povestire avea să urmeze, și nu m-am înșelat. Căpitanul începu fără a se lăsa rugat ; cît despre ofițerii care ne înconjurau, fiindcă fiecare cunoștea pe dinafară nefericirile locotenentului Roger, au operat îndată o retragere prudentă. Iată cam care a fost povestea căpitanului :

Cînd l-am cunoscut pe Roger, era mai în vîrstă decît mine cu trei ani, era locotenent ; eu eram sublocotenent. Vă asigur că era unul din cei mai buni ofițeri din unitatea noastră ; de altfel avea o inimă foarte bună, inteligent, instruit, talentat, cu un cuvînt un tînăr fermecător. Din păcate era cam mîndru și supărăcios : asta din cauză că era copil natural și se temea ca naștereа lui să nu-l facă să piardă din considerație în lume ; dar ca să vorbim drept, dintre toate cusururile lui, cel mai mare era dorința violentă și continuă de a avea întîietatea, oriunde s-ar fi aflat. Tatăl lui, pe care nu l-a văzut niciodată, îi făcuse o pensie care i-ar fi depășit cu mult nevoile, dacă Roger n-ar fi fost generozitatea întrupată. Tot ce avea era al prietenilor lui. Îndată ce-și încasa trimestrialul venit, suma era pentru cine socea să-l vadă mai întîi, respectivul afișînd un aer trist și îngrijorat :

— Ei bine, camarade, ce e cu tine ? întreba el ; cred că dacă ți-ai lovi buzunarele nu s-ar auzi nimic ; haide, uite punga mea, ia ce-ți trebuie și vino să cinezi cu mine.

Venise la Brest o tînără actriță frumușică, numită Gabrielle, care nu întîrzie să facă victime printre marinarii și ofițerii din garnizoană. Nu era o frumusețe clasică, dar era chipeșe, cu ochi frumoși, piciorul mic și aerul destul de obrăznicuț ; toate astea plac cînd ești

în preajma celor douăzeci sau douăzeci și cinci de ani. Se mai spunea, pe lîngă altele, că era cea mai capricioasă creatură, și felul de a juca nu dezmințea acest renume. Cînd juca minunat, s-ar fi zis că e o actriță de primă categorie ; și a doua zi, în aceeași piesă, era rece și insensibilă ; își spunea rolul ca un copil care recită catehismul. Ceea ce i-a interesat pe tinerii noștri era următoarea poveste care circula despre ea. Pare că fusese întreținută foarte larg la Paris de un senator, care pentru ea făcea, după cum se spune, nebunii. Într-o zi, acest om aflîndu-se la ea, și-a pus pălăria pe cap ; fata l-a rugat s-o scoată și s-a plîns chiar că era lipsit de respect. Senatorul începu să rîdă, dete din umeri și spuse cuibărindu-se într-un fotoliu : „Măcar atît, să mă simt în voie la o fată pe care o plătesc". O palmă bună de hamal, aplicată de mîna albă a Gabriellei, fu ceea ce primi din partea ei în chip de răspuns, după care îi aruncă pălăria în celălalt colț al odăii. De aici, ruptură totală. Bancheri, generali, făcură oferte importante ; dar ea le respinsese pe toate și se făcuse actriță ca să trăiască în chip independent, cum afirma.

Cînd a văzut-o Roger și a aflat această istorie, socoti că o asemenea ființă era pe măsura lui, și, cu sinceritatea puțin brutală de care sîntem învinuiți noi, marinarii, iată cum a procedat ca să-i arate cît era de impresionat de farmecele ei. Cumpără cele mai frumoase și cele mai rare flori pe care le-a putut găsi la Brest ; făcu un buchet pe care-l legă cu o frumoasă panglică trandafirie, și în nod, potrivi frumos un fișic de douăzeci și cinci de napoleoni : era tot ce poseda în clipa aceea. Îmi amintesc că l-am întovărășit în culise în timpul antractului. Îi făcu Gabriellei un compliment scurt cu privire la chipul plin de grație cu care purta costumul, îi oferi buchetul și-i ceru îngăduința s-o vadă la ea acasă. Toate astea fură spuse în trei cuvinte.

Cît timp nu văzu decît florile și pe frumosul tînăr care le prezenta, Gabrielle surîdea, întovărășindu-și surîsul de o reverență din cele mai grațioase, dar cînd avu buchetul în mînă și simți greutatea aurului, înfățișarea ei se schimbă mai repede ca întinsul mării agitate de un uragan de tropice ; și desigur n-a fost mai puțin

rea, pentru că a aruncat cu toată puterea ei buchetul și napoleonii în capul bietului meu prieten, care păstră pe față semnele gestului ei, vreo opt zile. Clopoțelul regizorului sună și Gabrielle intră în scenă și jucă alandala.

Roger, ridicîndu-și buchetul și fișicul de napoleoni, foarte rușinat, se duse la cafenea, oferind domnișoarei de la casă buchetul (fără bani) și încercă, bînd punci, să uite pe răutăcioasa Gabrielle. Nu a reușit; și, cu tot necazul ce-l încerca, neputîndu-se arăta în lume cu ochiul învinețit, s-a amorezat nebunește de furioasa Gabrielle. Îi scria douăzeci de scrisori pe zi, și ce scrisori! Supuse, duioase, respectuoase, ca și cum le-ar fi scris unei prințese. Poștele i-au fost înapoiate fără a fi deschise, celelalte rămaseră fără răspuns. Roger mai avea totuși nădejde, pînă cînd descoperirăm că negustoreasa de portocale a teatrului învelea fructele în scrisorile de amor ale lui Roger pe care Gabrielle i le dădea printr-un rafinament răutăcios. A fost o lovitură cumplită pentru mîndria prietenului nostru. Totuși, patima lui nu s-a micșorat. Spunea că vrea s-o ceară pe actriță în căsătorie, dar fiindcă a aflat că ministrul marinei nu și-ar da niciodată consimțămîntul, striga că-și va zbura creierii.

Între timp s-a întîmplat că ofițerii unui regiment de linie în garnizoană la Brest au vrut s-o facă pe Gabrielle să repete un cuplet de vodevil; ea a refuzat dintr-un simplu capriciu. Ofițerii și actrița s-au încăpățînat în așa măsură că primii au făcut să cadă cortina din cauza fluierăturilor și cealaltă a leșinat. Vă dați seama ce înseamnă parterul teatrului într-un oraș de garnizoană. Ofițerii s-au înțeles ca a doua zi și în cele următoare, vinovata să fie fluierată fără întrerupere, ca să nu i se mai îngăduie să joace nici un rol înainte de a fi cerut scuze cu toată umilința necesară ca să-și ispășească crima. Roger nu asistase la acea reprezentație, dar a aflat chiar în seara aceea de scandalul care alarmă tot teatrul, precum și de planurile de răzbunare care se urzeau pentru a doua zi. Pe dată hotărîrea lui fu luată.

A doua zi, cînd apăru Gabrielle, din stalurile ofițerilor începură huiduieli și fluierături care îți spărgeau

timpanele. Roger, care se așezase intenționat foarte aproape de scandalagii, se ridică și îi interpelă în termeni atît de insultători, încît toată furia lor se întoarse împotriva lui. Atunci, cu un extraordinar sînge rece, își scoase carnetul din buzunar și înscrise numele ce i se strigau din toate părțile ; ar fi acceptat ca să se bată în duel cu tot regimentul dacă din spirit de solidaritate, un mare număr de ofițeri de marină n-ar fi intervenit și n-ar fi provocat la rîndul lor pe cei mai mulți dintre adversari. Învălmășeala a fost cu adevărat îngrozitoare.

Toată garnizoana fu consemnată pe mai multe zile ; dar cînd am recăpătat libertatea, aveam de plătit o socoteală cumplită. Ne-am aflat pe teren vreo șaizeci de ofițeri. Roger singur s-a bătut pe rînd cu trei ofițeri : a omorît pe unul și a rănit grav pe ceilalți doi, fără să capete o zgîrietură. În ceea ce mă privește, am fost mai puțin norocos : un blestemat de locotenent care fusese maestru de scrimă, mi-a dat o puternică lovitură de spadă în piept, de pe urma căreia era să mor. Vă asigur că a fost un frumos spectacol acel duel sau mai bine zis acea bătălie, Marina a învins și regimentul a fost obligat să plece din Brest.

Vă dați seama că ofițerii superiori n-au uitat pe autorul scandalului. Timp de cincisprezece zile, a avut o sentinelă la ușă.

Cînd s-au terminat pedepsele, am ieșit din spital și ne-am dus să-l văd. Care îmi fu surpriza intrînd în casă, cînd îl văzui prinzînd bot în bot cu Gabrielle ! Păreau să fie de mult împreună. Se tutuiau și beau din același pahar. Roger mă prezentă iubitei ca pe cel mai bun prieten al lui, și-i spuse că fusesem rănit în hărțuiala aceea, pe care ea o pricinuise. Am fost răsplătit cu o sărutare a acestei fete frumoase, care avea înclinații foarte marțiale.

Au trăit trei luni împreună foarte fericiți, nedespărțindu-se o clipă. Gabrielle părea să-l iubească la nebunie, și Roger mărturisea că, înainte de a o cunoaște, nu știuse ce e dragostea.

O fregată olandeză intrase în port. Ofițerii ne-au poftit la masă. S-a băut copios din tot felul de vinuri, și după ce s-a strîns masa, neștiind ce să facem, pentru

că domnii aceia vorbeau foarte prost franțuzește, ne-am pus la joc. Olandezii păreau să aibă multe parale, și primul lor locotenent mai ales, voia să joace cu mize atît de mari, că nici unul din noi nu se gîndea să-i fie adversar.

Roger, care de obicei nu juca, socoti că în această împrejurare trebuia să susțină onoarea țării sale. Jucă deci și făcu față la tot ce voia locotenentul olandez. Cîștigă la început, apoi pierdu. După cîteva alternative de cîștig și de pierdere, s-au despărțit fără vreun rezultat. La rîndu-ne, am poftit și noi la cină pe ofițerii olandezi. Iar a început jocul. Roger și locotenentul s-au reapucat de joc. Pe scurt, în cîteva zile, și-au dat întîlnire, fie la cafenea, fie pe bord, încercînd fel de fel de jocuri, în special jocul de table, și urcau mereu mizele în așa fel, că ajunseseră să joace pe douăzeci și cinci de napoleoni partida. Era o sumă enormă pentru niște biețI ofițeri ca noi ; mai mult de două luni de soldă! După o săptămînă, Roger pierduse tot ce avea, în plus trei sau patru mii de franci împrumutați în dreapta și în stînga.

Înțelegeți că Roger și Gabrielle sfîrșiseră prin a locui împreună și a avea o pungă comună ; adică Roger, care încasase o parte însemnată din prăzile cuvenite, depusese la casa comună de zece sau de douăzeci de ori mai mult decît agonisita. Totuși socotea mereu că acest depozit aparținea total iubitei și nu-și păstrase pentru cheltuielile lui personale decît vreo cincizeci de napoleoni. A fost însă nevoit să recurgă la această rezervă pentru a continua să joace. Gabrielle nu i-a făcut nici cea mai mică imputare.

Banii pentru traiul zilnic au luat același drum ca și banii lui de buzunar. Curînd Roger fu nevoit să joace și ultimii lui douăzeci și cinci de napoleoni. Juca foarte atent așa că partida fu lungă și cu luptă grea. Sosi o clipă în care Roger, ținînd cornetul cu zaruri nu avea decît o singură posibilitate de cîștig ; cred că trebuia să dea șase-patru. Noaptea era tîrzie. Un ofițer care îi privise multă vreme jucînd, adormise pe un fotoliu. Olandezul era obosit și aținise ; pe lîngă asta băuse mult punci. Doar Roger era complet treaz și pradă unei cum-

plite desperări. Tremurînd, aruncă zarurile. Le-a aruncat așa de tare pe cutia de table că zguduirea produsă răsturnă o lumînare pe podea. Olandezul a întors capul întîi spre lumînare care pătase cu ceară pantalonul lui nou, apoi la zaruri. Erau șase-patru. Roger, palid ca moartea, primi douăzeci și cinci de napoleoni. Continuară jocul. Norocul se întoarse către nefericitul meu prieten, care totuși făcea greșeli peste greșeli și construia porți de ai fi crezut că vrea intenționat să piardă. Locotenentul olandez se încăpățîna, dublă, înzeci miza ; pierdea mereu. Parcă îl văd și acum, era un tip înalt, blond, flegmatic, a cărui față părea ca de ceară. Se ridică în fine, după ce pierduse patruzeci de mii de franci, pe care i-a plătit fără ca fața lui să fi trădat cea mai mică emoție.

Roger îi spuse :

— Ceea ce am făcut astă-seară nu înseamnă nimic ; erai pe jumătate adormit ; nu am nevoie de banii dumitale.

— Glumești, răspunse flegmaticul olandez, am jucat foarte bine, dar mi-au fost potrivnice zarurile. Sînt sigur că te voi putea bate, dîndu-ți patru puncte înainte. Bună seara !

Și l-a părăsit.

A doua zi am aflat că, disperat de pierderea suferită, după ce băuse un castron de punci și-a zburat creierii în camera lui.

Cei patruzeci de mii de franci cîștigați de Roger erau întinși pe o masă, și Gabrielle îi privea cu un surîs de satisfacție.

— Iată-ne foarte bogați, spuse ea ; ce vom face cu toți banii ăștia ?

Roger nu răspunse nimic ; părea năucit de moartea olandezului.

— Trebuie să facem toate nebuniile, continuă Gabrielle, banii cîștigați atît de ușor trebuie tot așa de ușor cheltuiți. Să cumpărăm o caleașcă și să înfruntăm pe prefectul maritim și pe nevastă-sa. Vreau să am diamante, cașmiruri. Cere un concediu, și plecăm la Paris ; aici nu avem ce face cu atîta bănet !

Se opri ca să se uite la Roger, care cu ochii ficși în podea, cu capul rezemat în palmă, nu auzise și părea

pradă celor mai sinistre gînduri ce-i clocoteau în cap.

— Dar ce dracu ai, Roger ? strigă ea punîndu-i mîna pe umăr. Faci pe bosumflatul, pare-mi-se ; nu scot o vorbă de la tine.

— Sînt foarte nenorocit, spuse el în fine cu un suspin înăbușit.

— Nenorocit ! Doamne, iartă-mă, nu cumva ai remușcări pentru că ai jumulit pe grosul ăla de *mynheer* ?

El înălță capul, și se uită la ea cu o privire rătăcită.

— Ce-mi pasă !... continuă ea, ce-mi pasă dacă a făcut o tragedie din afacerea asta și și-a zburat puținul creier ce avea ! Eu nu plîng pe jucătorii care pierd, și sigur că banii stau mai bine în mîinile noastre decît în ale lui ; i-ar fi cheltuit cu băutura și fumatul, pe cînd noi vom face o mie de nebunii, unele mai frumoase ca altele.

Roger se plimba prin odaie, cu capul în piept, ochii pe jumătate închiși, plini de lacrimi. Ți-ar fi fost milă de el, dacă l-ai fi văzut.

— Știi, îi spuse Gabrielle, că oameni care n-ar cunoaște sensibilitatea ta romantică, ar putea crede că ai trișat ?

— Și dacă ar fi adevărat ? strigă el cu o voce înăbușită, oprindu-se în fața ei.

— Ei, asta e ! răspunse ea surîzînd, nu ai destulă îndrăzneală ca să trișezi la joc.

— Da, am trișat, Gabrielle, am trișat ca un mizerabil ce sînt.

Actrița înțelese după emoția lui că Roger spunea adevărul : se așeză pe o canapea și rămase cîtva timp tăcută.

— Mi-ar fi părut mai bine, spuse ea în fine, cu o voce foarte emoționată, mi-ar fi părut mai bine dacă ai fi ucis zece oameni, decît să fi trișat la joc.

Se așternu o tăcere de mormînt timp de o jumătate de ceas. Erau așezați amîndoi pe aceeași sofa, și nu se priviră nici o singură dată. Roger se ridică cel dintîi, și-i spuse bună seara cu un glas destul de potolit.

— Bună seara ! răspunse ea pe un ton sec și rece.

Roger mi-a spus mai tîrziu că s-ar fi sinucis chiar în ziua aceea, dacă nu s-ar fi temut că sinuciderea lui

ar fi făcut pe camarazi să-i ghicească pricina. Nu voia ca amintirea lui să fie întinată.

A doua zi, Gabrielle fu tot atît de veselă ca de obicei; s-ar fi zis că a uitat destăinuirea din ajun. Cît despre Roger, devenise întunecat, lunatic, morocănos; abia ieșea din odaie: se ferea de prieteni, și zile întregi nu schimba nici o vorbă cu iubita lui. Atribuiam tristețea sa unei sensibilități onorabile, dar exagerate, și am încercat în mai multe rînduri să-l consolez, dar mă repezea, arătînd o mare indiferență față de partenerul lui nenorocit. Într-o zi chiar, avu o ieșire violentă împotriva națiunii olandeze și vru să susțină că nu putea exista în toată Olanda nici un om cinstit. Totuși, se informa în taină de familia locotenentului olandez, dar nimeni nu putea să-i dea relații.

Șase săptămîni după acea nefericită partidă de table, Roger găsi la Gabrielle o scrisoare trimisă de un cadet de marină, care se părea că-i mulțumește fetei pentru atențiile avute față de el. Gabrielle era întruchiparea dezordinei, și biletul în chestiune îl lăsase pe cămin. Nu știu dacă îi înșelase, dar Roger așa a crezut și furia lui fu groaznică. Dragostea și drojdia de mîndrie erau singurele simțăminte care mai puteau să-l lege de viață, și acum cel mai puternic dintre ele avea să fie dintr-o dată distrus. O acoperi de ocări pe mîndra comediană; și, violent cum era, nu știu cum se făcu de n-a bătut-o.

— Fără îndoială, îi spuse el, că acest marțafoi ți-a dat bani mulți? Singurul lucru la care ții și te-ai da celui mai murdar dintre marinarii noștri dacă ar avea cu ce să te plătească.

— De ce nu? răspunse calm actrița. Da! M-aș lăsa plătită de un marinar... dar... *nu l-aș fura*.

Roger scoase un strigăt de furie. Tremurînd își scoase pumnalul și o clipă privi pe Gabrielle cu ochii rătăciți; apoi adunîndu-și toate puterile, îi aruncă arma la picioare și fugi din apartament pentru a nu fi învins de tentația care îl obseda.

Chiar în seara aceea, am trecut foarte tîrziu prin fața locuinței sale, și, văzînd lumină în casă, am intrat ca să-i cer o carte. L-am găsit foarte ocupat cu scrisul. Nu s-a sinchisit de mine și părea că de-abia își dădea

seama de prezența mea. M-am așezat lîngă biroul lui și m-am uitat la el : fața îi era atît de schimbată, încît altcuiva decît mie i-ar fi fost greu să-l recunoască. Deodată văzui pe birou o scrisoare pecetluită care îmi era adresată. Am deschis-o numaidecît. Roger mă vestea că-și va pune capăt zilelor, și-mi dădea diferite însărcinări. Pe cînd citeam, el scria mereu fără a mă băga în seamă : își lua rămas bun de la Gabrielle... Vă dați seama de mirarea mea și de ceea ce am putut să-i spun, zguduit cum eram de hotărîrea lui.

— Cum, vrei să te sinucizi, tu care ești atît de fericit ?

— Prietene, îmi spuse el, pecetluindu-și scrisoarea, tu nu știi nimic ; nu mă cunoști, sînt un pungaș ; sînt atît de disprețuit încît o fată de moravuri ușoare mă insultă, și-mi dau seama într-atît de josnicia mea, încît nu am puterea să o bat.

Atunci îmi povesti istoria cu partida de table și tot ce știți dinainte. Ascultîndu-l, eram tot atît de mișcat ca și el ; nu știam ce să-i spun ; îi strîngeam mîinile, ochii îmi erau plini de lacrimi, dar nu puteam vorbi. În fine îmi veni în cap gîndul să-i explic că nu-și putea imputa faptul că voit căsunase ruina olandezului și că, la urma urmei, nu-l făcuse să piardă prin... măsluire... decît douăzeci și cinci de napoleoni.

— Deci, strigă el cu o amară ironie, sînt un hoț mic nu unul mare. Eu care eram așa de ambițios ! Să nu fiu decît un... găinar !

Și izbucni în rîs.

Pe mine m-au podidit lacrimile.

Deodată se deschise ușa, o femeie intră și se aruncă în brațele lui : era Gabrielle.

— Iartă-mă, strigă ea strîngîndu-l cu putere la piept, iartă-mă. Îmi dau seama că nu te iubesc decît pe tine. Te iubesc mai mult acum, decît dacă n-ai fi făcut ceea ce-ți imputi. Dacă vrei, voi fura, am și furat... Da, am furat, am furat un ceas de aur... Ce pot face mai rău ?

Roger dete din cap cu un aer de neîncredere, dar fruntea păru că i se înseninează.

— Nu, biata mea copilă, spuse el respingînd-o cu blîndețe, trebuie neapărat să mă omor. Sufăr prea mult și nu pot rezista la durerea pe care o simt aici.

— Ei bine, dacă vrei să mori, Roger, voi muri cu tine! Fără tine ce mai înseamnă viața pentru mine? Sînt curajoasă, am tras cu pușca, mă voi omorî ca oricare. Mai întîi trag eu, care am jucat în tragedii, sînt deprinsă.

Avea lacrimi în ochi cînd a început, dar acest gînd de pe urmă o făcu să rîdă, și chiar Roger însuși surîse.

— Rîzi, ofițerul meu, strigă ea bătînd din palme și sărutîndu-l. Tu nu te vei omorî! și ea îl sărută mereu, cînd plîngînd, cînd rîzînd, cînd înjurînd ca un marinar; pentru că nu era dintre femeile pe care le sperie un cuvînt mai tare.

Între timp luasem pistoalele și pumnalul lui Roger, și-i spusei:

— Dragă Roger, ai o femeie și un prieten care te iubesc. Crede-mă, mai poți avea o fericire oarecare pe lumea asta.

Am plecat, după ce l-am îmbrățișat, și l-am lăsat singur cu Gabrielle.

Cred că n-am fi izbutit decît să aminăm planul lui funest, dacă n-ar fi primit de la ministru ordinul de a pleca pe bordul unei fregate, ca prim locotenent, care urma să opereze în mările Indiei, după ce ar fi trecut prin escadra engleză care bloca portul. Afacerea era primejdioasă. L-am făcut să înțeleagă că era mai frumos să moară vitejește de o ghiulea englezească, decît să-și pună singur capăt zilelor, fără glorie și fără folos pentru patria sa. Mi-a făgăduit că va trăi. Din cei patruzeci de mii de franci, împărți jumătate marinarilor mutilați sau văduvelor și copiilor de marinar. Restul îl dete Gabriellei, care la început jură că va folosi banii numai pentru binefaceri. Biata fată, avea intenția să se țină de cuvînt. Dar entuziasmul ei era de scurtă durată. Am aflat mai tîrziu că a dat cîteva mii de franci la săraci. Cu restul și-a cumpărat toalete.

Ne-am îmbarcat. Roger și cu mine, pe o fregată frumoasă *La Galatée;* oamenii erau curajoși, bine instruiți, disciplinați, dar comandantul nostru nu se pricepea la

nimic și se credea un Jean Bart, pentru că înjura mai rău decît un căpitan de trupă, pentru că stîlcea franțuzeasca și nu studiase niciodată teoria meseriei lui, cît despre practică, se pricepea prea puțin. Totuși, la început l-a ajutat norocul. Ieșirăm cu bine din rada portului, mulțumită unei pale de vînt care obligă escadra ce ne bloca să iasă în larg, și începurăm expediția noastră prin a distruge pe coasta Portugaliei o corvetă englezească și un vas de transport.

Pluteam încet către mările Indiei, avînd împotrivă vînturile și manevrele greșite ale căpitanului nostru, a cărui stîngăcie mărea primejdia expediției. Cînd alungați de forțe superioare, cînd urmărind vasele de comerț, nu trecea o singură zi fără vreo nouă întîmplare. Dar nici viața primejdioasă pe care o trăiam, nici oboselile pe care i le cășuna răspunderea fregatei ce o avea sub ordine, nu puteau distrage pe Roger de la tristele gînduri care îl urmăreau fără răgaz. El, care altădată era socotit ofițerul cel mai activ și mai strălucit din corpul nostru, acum se mulțumea numai să-și implinească datoria. Îndată ce termina serviciul, se închidea în odaie, fără cărți, fără hîrtie ; stătea ceasuri întregi culcat în cușeta marinărească de pînză, și nefericitul nu putea dormi.

Într-o zi, văzînd cît era de abătut, m-am hotărît să-i vorbesc :

— Dar, Doamne, dragul meu, te mîhnești pentru un fleac. Ai șterpelit douăzeci și cinci de napoleoni unui olandez burtos, bine ! și ai remușcări pentru mai mult de un milion. Dar spune-mi, cînd erai amantul soției prefectului din..., nu aveai remușcări ? Totuși, făcea mai mult ca douăzeci și cinci de napoleoni.

S-a întors pe salteaua lui, fără să mai răspundă.

Am continuat :

— La urma urmei, crima ta, pentru că spui că e o crimă, avea un scop cinstit, și pornea dintr-un suflet superior.

El întoarse capul și mă privi cu un aer furios.

— Da, pentru că în fine, dacă ai fi pierdut, ce devenea Gabrielle ? Biata fată, și-ar fi vîndut ultima cămașă pentru tine... Dacă pierdeai, ar fi ajuns în mizerie... Pentru ea, din dragoste pentru ea, ai trișat. Sînt oameni

care omoară din dragoste... care se omoară... Tu, dragul meu Roger, ai făcut mai mult. Pentru un om de felul nostru, trebuie mai mult curaj ca să... fure, pentru a vorbi deschis, decît ca să te omori.

Poate că acum, îmi spuse căpitanul, întrerupîndu-și povestirea, vă voi părea ridicol. Vă asigur că prietenia mea pentru Roger îmi dădea în clipa aceea o elocință pe care nu o mai regăsesc azi, și, lua-m-ar dracu, vorbindu-i astfel, eram de bună-credință și convins de ceea ce-i spuneam. Ah ! eram tînăr pe atunci !

Roger nu-mi răspunse cîtăva vreme ; apoi îmi întinse mîna.

— Prietene, îmi spuse, pàrînd să facă o mare sforțare asupra lui însuși, tu mă crezi mai bun decît sînt. Sînt un laș ticălos. Cînd am trișat în partida cu olandezul, nu mă gîndeam decît să cîștig douăzeci și cinci de napoleoni, iată tot. Nu mă gîndeam la Gabrielle, și iată de ce mă disprețuiesc... Eu, să consider onoarea mea mai prejos de douăzeci și cinci de napoleoni !... Ce decădere ! Da, aș fi fericit să-mi pot spune : „Am furat ca să scap pe Gabrielle de mizerie..." Nu !... nu ! Nu mă gîndeam la ea... Nu eram amorezat în clipa aceea... Eram un jucător... Eram un hoț... Am furat bani pentru mine... Și această acțiune m-a îndobitocit, m-a înjosit, încît azi nu mai am nici curaj, nici dragoste... Trăiesc, și nu mă mai gîndesc la Gabrielle... Sînt un om sfîrșit.

Părea atît de nenorocit, încît dacă mi-ar fi cerut pistoalele mele ca să se omoare, cred că i le-aș fi dat.

Într-o anume vineri, zi prevestitoare de rele, descoperirăm o mare fregată engleză, *Alceste*, care începu să ne urmărească. Avea cincizeci și opt de tunuri, noi n-aveam decît treizeci și opt. Am întins pînzele ca să scăpăm, dar mersul ei era mai rapid și în fiecare clipă cîștiga distanță asupra noastră ; era evident că înainte de a se înnopta, vom fi constrînși să dăm o luptă inegală. Căpitanul nostru chemă pe Roger în odaia lui,

și timp de un sfert de ceas s-au consultat. Roger se urcă iar pe puntea de sus, mă luă de braț și mă trase deoparte.

— În două ceasuri, îmi spuse el, lupta va începe ; acest biet om de colo, care se zbate pe puntea din spate, și-a pierdut judecata. Două hotărîri puteau fi luate : una, cea mai onorabilă, era să lăsăm pe inamic să vie peste noi, apoi să-l abordăm puternic, aruncînd pe puntea lui o sută de voinici hotărîți ; cealaltă hotărîre, care nu e rea dar e destul de lașe, era să ne ușurăm aruncînd în mare o parte din tunurile noastre. În felul acesta am fi putut naviga apropiindu-ne de coasta Africii, pe care o vedem colo la babord. Englezul, de teamă să nu se împotmolească ar fi nevoit să ne lase să scăpăm ; dar căpitanul nostru... nu e nici un laș, nici un erou ; se va lăsa dărîmat de departe prin lovituri de tun, și după cîteva ore de luptă, va coborî cu onoare pavilionul. Cu atît mai rău pentru voi : debarcaderele de la Portsmouth vă așteaptă. Cît despre mine, nu vreau să le văd.

— Poate, îi spusei eu, primele noastre lovituri de tun vor face dușmanului avarii atît de însemnate, încît îl vor sili să înceteze vînătoarea.

— Ascultă, nu vreau să fiu prizonier, vreau să fiu ucis, e timpul s-o isprăvesc. Dacă din nefericire nu sînt decît rănit, dă-mi cuvîntul că mă vei arunca în mare. Este patul în care se cade să moară un bun marinar ca mine.

— Ce nebunie ! strigai, ce însărcinare îmi încredințezi !

— Vei împlini datoria unui bun prieten. Tu știi că trebuie să mor. Nu am consimțit să renunț la sinucidere decît în nădejdea că voi fi ucis, trebuie să-ți amintești de asta. Haide, făgăduiește-mi ; dacă refuzi, voi cere să-mi facă acest serviciu contramaistrului, care nu mă va refuza.

După ce m-am gîndit cîtva timp, am spus :

— Îți dau cuvîntul să fac ce dorești, dar numai dacă ești rănit mortal, fără speranțe de vindecare. În cazul acesta, consimt să te scutesc de suferințe.

— Voi fi rănit mortal, sau voi fi ucis.

Îmi întinse mîna, pe care o strînsei puternic. După care fu mai liniștit și chiar o anumită veselie războinică îi străluci pe față.

Pe la trei ore după-amiază, tunurile de vînătoare ale inamicului începură să lovească în greementul vasului. Am strîns o parte din pînzele noastre : vasul, așezat curmeziș față de *Alceste*, a pornit o salvă de focuri la care englezii au răspuns viguros. După aproape o oră de luptă, căpitanul nostru, care nu făcea nimic din ce se cuvenea făcut, vru să încerce abordajul. Dar noi aveam de pe acum mulți morți și răniți, iar restul echipajului își pierduse elanul ; în fine, o mare parte din greement fusese distrusă și catargele noastre erau foarte vătămate. În clipa cînd înălțam velele ca să ne apropiem de englezi, catargul nostru principal, care de-abia se mai ținea drept, căzu cu un zgomot groaznic. *Alceste* se folosi de zăpăceala în care ne-a aruncat deodamdată acest accident. El trecu la pupa noastră și descărcă de la o jumătate de bătaie de pistol toată încărcătura de salve, străpungînd de-a lungul ei nenorocita noastră fregată, care nu putea opune acestui atac decît două mici tunuri. În acea clipă, eram lîngă Roger, care se silea să taie funiile care mai rețineau catargul doborît. Îl simții că-mi strînge brațul cu putere ; mă întorc și-l văd răsturnat pe puntea de sus, plin de sînge. Tocmai primise o descărcătură de mitralii în pîntece.

Căpitanul alergă spre el :

— Ce e de făcut, locotenente ? strigă el.

— Trebuie să ținuim drapelul nostru pe acest ciot de catarg, și să ne scufundăm.

Căpitanul se depărtă imediat, nepreținînd prea mult acest sfat.

— Haide, îmi spuse Roger, amintește-ți făgăduiala pe care mi-ai făcut-o !

— Nu-i nimic, îi spusei, ai să te vindeci.

— Aruncă-mă peste bord, strigă el, înjurînd groaznic și prinzîndu-mă de pulpana uniformei. Vezi bine că nu pot scăpa ; aruncă-mă în mare ; nu vreau să văd scoborîndu-se drapelul nostru.

Doi marinari se apropiară de el, ca să-l ducă în fundul corabiei.

— La tunurile voastre, ticăloșilor ! strigă el cu putere, trageți cu mitralii și ochiți în puntea superioară. Și tu, dacă nu te ții de cuvînt, te blestem, și te socotesc cel mai laș și cel mai josnic dintre oameni !

Rana lui era desigur mortală. Am văzut pe căpitan chemîndu-și cadetul și dîndu-i ordin să scoboare drapelul nostru.

— Strînge-mi mîna, îi spusei lui Roger.

În clipa chiar în care drapelul nostru era scoborît...

— Căpitane, o balenă la babord ! îl întrerupse un sublocotenent, alergînd spre noi.

— O balenă ?! strigă entuziasmat căpitanul, oprindu-și povestirea aci. Repede, șalupa pe mare ! Iola pe mare ! Toate șalupele pe mare ! Harpoane, funii ! etc., etc.

N-am putut afla cum a murit bietul locotenent Roger.

1830

În românește de
N. BUDURESCU

Zagala, mas que las flores
Blanca, rubia y ojos verdes,
Si piensas seguir amores
Piérdete bien, pues te pierdes [1].
CALDERON

I

Julie de Chaverny era măritată de vreo șase ani. și de aproape cinci ani și șase luni și-a dat seama nu numai de imposibilitatea de a-și iubi bărbatul, dar chiar de greutatea de a avea oarecare stimă pentru el.

Bărbatul acesta nu era nici mojic, nici brută, nici prost. Poate că era totuși în el cîte ceva din toate astea. Cercetîndu-și amintirile, ar fi putut descoperi că pe vremuri îl găsise plăcut; acum însă o plictisea. Totul i se părea respingător la el. Felul lui de a mînca, de a-și lua cafeaua, de a vorbi, toate o călcau pe nervi. Nu se

[1] Blondă copilă cu ochii verzi
Cercată de-a dragostei nadă,
Chiar dac-ar fi prin ea să te pierzi,
Tu lasă-te dragostei pradă. (N. t.)

vedeau și nu-și vorbeau decît în timpul mesei ; dar cinau împreună de mai multe ori pe săptămînă și era destul pentru a întreține aversiunea Iuliei.

Cît despre Chaverny, era un bărbat destul de bine, puțin prea gras pentru vîrsta lui, cu tenul proaspăt, sangvin, și care, prin firea lui, nu era cercetat de acele vagi neliniști care frămîntă adesea oamenii cu imaginație. Era adînc încredințat că femeia lui are pentru el o duioasă prietenie (era prea filozof pentru a se crede iubit ca în prima zi a căsătoriei) și această convingere nu-i făcea nici cald, nici rece ; s-ar fi împăcat la fel și cu contrariul. Servise mai mulți ani într-un regiment de cavalerie ; dar moștenind o avere însemnată, i se urîse cu viața de garnizoană, își dăduse demisia și se însurase. S-ar părea că-i destul de greu să explici căsătoria a două persoane care nu aveau nici o idee comună. Pe de-o parte, burlicii și îndatoritori din aceia, care ca Phrosine ar fi în stare să căsătorească republica Veneției cu Sultanul, și-au dat multă osteneală pentru tocmeala daraverilor bănești. Pe de altă parte Chaverny făcea parte dintr-o familie bună ; pe atunci nu era prea gras ; era vesel de felul lui, fiind, ceea ce se cheamă un băiat bun, în toată puterea cuvîntului. Lui Julie îi făcea plăcere să-l vadă la mama ei, pentru că o făcea să rîdă povestindu-i întîmplări de la regiment, de un haz care nu era totdeauna de bun gust. Îl găsea plăcut pentru că dansa cu ea la toate balurile și pentru că găsea întotdeauna temeiuri serioase care s-o înduplece pe mama Juliei să stea tîrziu, să meargă la spectacole sau la Bois de Boulogne. În fine, Julie îl socotea un erou, pentru că se bătuse cu cineva de două sau de trei ori în duel. Dar ceea ce a desăvîrșit izbînda lui Chaverny a fost descrierea unei trăsuri pe care o arvunise de comandă după un plan al lui și în care urma s-o plimbe el însuși pe Julie, în ziua cînd se va învoi să-i acorde mîna.

După cîteva luni de căsnicie, toate însușirile frumoase ale lui Chaverny își pierduseră mult din preț. Nu mai dansa cu soția lui, asta se înțelege de la sine. Snoavele hazlii i le povestise pe toate de trei sau patru ori. Acum spunea că balurile se prelungesc prea mult. Căsca la

teatru și i se părea că obiceiul de a te găti seara e o cervoadă de nesuferit. Cusurul lui de căpetenie era lenea ; dacă ar fi căutat să placă, poate că ar fi izbutit ; dar constringerea îi părea un chin : în asta era la fel cu aproape toți oamenii grași. În societate i se ura; pentru că nu ești bine primit decît în proporție cu sforțările pe care le faci pentru a plăcea. Prefera veselia zgomotoasă celor mai alese distracții ; căci, pentru a se pune în valoare față de persoanele pe gustul său, nu avea să-și dea altă osteneală decît să răcnească mai tare ca ceilalți, ceea ce nu era greu cu plămîni atît de zdraveni ca ai lui. În afară de asta, se fălea că poate bea mai mult vin de Champagne decît un muritor de rînd și sărea cu calul o barieră de patru picioare, fără greș. Se bucura prin urmare de o prețuire dobîndită pe bună dreptate față de acele făpturi greu de definit și numite tineret, de care gem bulevardele noastre către ceasurile cinci seara. Vînătorile, plimbările la țară, cursele, dineurile și supeurile între holtei erau căutate de el cu rîvnă. De douăzeci de ori pe zi spunea că e cel mai fericit dintre oameni : auzindu-l, Julie își ridica de fiecare dată privirile la cer și gurița ei lua o neguțătă expresie de dispreț. Pricepe oricine că frumoasa și tînără cum era trebuie să fi fost copleșită de omagii foarte interesate. Dar pe lîngă ocrotirea mamei, femeie prudentă foarte, trufia, care era cusurul ei, o pusese pînă atunci la adăpost împotriva lumeștilor ispite. De altfel, dezamăgirea care a urmat căsătoriei, înzestrînd-o c-un soi de experiență, a făcut-o să nu-și piardă capul cu ușurință. Era mîndră de a se vedea compătimită în societate și dată pildă ca model de resemnare. Cu toate astea era aproape fericită, căci nu iubea pe nimeni, și bărbatul ei îi dădea deplină libertate să facă ce vrea. Cochetaria ei (și trebuie să mărturisim că îi cam plăcea să dea în vileag că bărbatul ei nu-și dă seamă de tezaurul pe care-l stăpînește), cochetăria ei, cu totul firească, ca aceea a unui copil, se potrivea de minune cu o anumită sfială disprețuitoare, care nu era spășenie. Știa, în fine, să fie îndatoritoare cu toată lumea, dar cu toată lumea la fel. Bîrfeala nu putea găsi nimic de zis împotrivă-i.

II

Cei doi soți luaseră masa la doamna de Lussan, mama Juliei, care urma să plece la Nisa. Chaverny, care se plictisea de moarte la soacra lui, a fost silit să-și petreacă seara la ea, cu toată dorința lui de a se duce să-și regăsească prietenii pe bulevard. După ce-a luat masa, s-a așezat pe-o canapea odihnitoare și a stat două ceasuri fără să scoată o vorbă. Motivul era simplu: dormea, cuviincios de altfel, așezat, cu capul aplecat într-o parte, ca și cum ar fi urmărit cu atenție convorbirea; ba se trezea din cînd în cînd și arunca și el cîte o vorbă.

Pe urmă, a trebuit să se așeze la o masă de whist, joc pe care nu-l putea suferi, pentru că cere oarecare încordare. Toate acestea l-au făcut să întîrzie. Sunase unsprezece jumătate. Chaverny nu avea nimic pus la cale pentru acea seară; nu-l tăia capul ce să facă. În timp ce se afla în această cumpănă, trăsura lui trăsese la scară. Dacă s-ar fi înapoiat acasă, trebuia să-și ia și soția cu el. Perspectiva unui tête-à-tête de douăzeci de minute îl înspăimînta; dar nu avea havane în buzunar, și dorința de a începe o cutie pe care o primise de la Havre chiar în momentul în care ieșise să se ducă la masă, îl ispitea foarte. Se resemnă.

Pe cînd își acoperea soția cu șalul ei, nu-și putu reține un surîs, văzîndu-se într-o oglindă împlinind astfel îndatoririle unui soț de opt zile. Își privi totodată soția, pe care de abia o luase în seamă. În acea seară i se păru mai frumoasă ca de obicei: de aceea întîrzie un răstimp să-i potrivească șalul pe umeri. Julie era tot atît de nemulțumită ca și el de tête-à-tête-ul conjugal care o aștepta. Gura-i făcea o mică strîmbătură îmbufnată și sprîncenele ei arcuite i se apropiau fără voie. Toate astea dădeau feței ei o înfățișare atît de atrăgătoare că pînă și pe un soț nu-l putea lăsa nepăsător. Ochii lor se întîlniră în oglindă în răstimpul de care am pomenit. Și unul și altul fură stingheriți. Pentru a ieși din încurcătură, Chaverny sărută surîzînd mîna pe care soția lui o ridicase pentru a-și potrivi șalul.

— Cum se iubesc ! spuse în șoaptă doamna de Lussan căreia îi scăpase atît recele dispreț al femeii, cît și aerul de nepăsare al bărbatului.

Așezați amîndoi în trăsura lor și aproape atingîndu-se, au început prin a sta un răstimp fără să-și vorbească. Chaverny își dădea bine seama că ar fi fost potrivit să spuie ceva, dar nimic nu-i venea în minte. Julie, la rîndul ei, păstra o tăcere care nu-l încuraja. După ce căscă de trei-patru ori, se rușină el însuși, și, la cel din urmă căscat, se crezu dator să-i ceară iertare soției sale.

— Serata a ținut mult, făcu el, pentru a se dezvinovăți.

Julie nu văzu în această frază decît intenția de a critica seratele mamei ei și de a-i spune ceva neplăcut. De multă vreme luase obiceiul să înlăture orice explicație cu bărbatul ei : continuă deci să tacă.

Chaverny, care în acea seară simțea că, fără voia lui, are chef de vorbă, urmă după două minute :

— Am mîncat bine astăzi ; dar trebuie să-ți spun că șampania mamei domniei tale e prea dulceagă.

— Cum ? întrebă Julie, întorcînd cu lehamite capul spre el și prefăcîndu-se că n-a auzit nimic.

— Spuneam că șampania mamei domniei tale e prea dulceagă. Am uitat să i-o spun. E lucru de mirare, dar lumea crede că e ușor să alegi șampania. Ei, bine, nimic nu-i mai greu. Sînt douăzeci de calități de șampanie proastă și numai una este bună.

— A !...

Și Julie, după ce acordase politeții această interjecție, întoarse capul și privi prin portiera din dreptul ei. Chaverny se răsturnă pe spate și își așeză picioarele pe perna din față a caretei, puțin mofluz de faptul că femeia lui se vădea atît de nepăsătoare la toate ostenelile pe care și le dădea pentru a intra în vorbă.

Cu toate astea, după ce mai căscă de două-trei ori, urmă, apropiindu-se de Julie :

— Ai o rochie care te prinde de minune, Julie. Unde ai cumpărat-o ?

„Vrea, fără îndoială, să cumpere una la fel amantei lui", gîndi Julie.

— De la Berty, răspunse ea, zîmbind ușor.

— De ce rizi? întrebă Chaverny, trăgîndu-și picioarele de pe pernă și apropiindu-se mai mult. În același timp luă o mînecă a rochiei și o pipăi cam în felul lui Tartuffe.

— Rîd, spuse Julie, văzînd că observi cum sînt îmbrăcată. Bagă de seamă, îmi mototolești mînecile.

Și își retrase mîneca din mîna lui Chaverny.

— Te încredințez că dau o mare atenție rochiilor matale și că, mai ales, îți admir gustul. Deunăzi, pe cuvînt, îi vorbeam de asta unei... femei care se îmbracă întotdeauna prost... măcar că cheltuiește înspăimîntător cu îmbrăcămintea... Ar rușina... Îi spuneam... Te dădeam pildă...

Julie se desfăta de încurcătura lui și nu cerea să i-o curme, întrerupîndu-l.

— Caii matale sînt foarte proști. Nu merg! Va trebui să ți-i schimb, spuse Chaverny, cu totul încurcat.

Tot restul drumului converbirea lîncezi; și unul și celălalt se mărgineau să-și răspundă.

Cei doi soți ajunseră în fine în strada... și se despărțiră urîndu-și noapte bună. Julie începea să se dezbrace, și camerista ei, nu știu de ce, tocmai plecase, cînd ușa iatacului se deschise deodată și Chaverny intră. Julie își acoperi în pripă umerii.

— Iartă-mă, spuse el, mi-ar trebui, ca să adorm, ultimul volum de Scott... Nu-i *Quentin Durward*?

— Trebuie să fie la dumneata, răspunse Julie; aici nu-s cărți.

Chaverny își contempla femeia în această semidezordine atît de prielnică frumuseții. O găsea *picantă*, pentru a mă sluji de una din acele expresii pe care le detest. În adevăr, e o femeie foarte frumoasă, își spuse el. Și rămase locului, nemișcat, înaintea ei, fără să scoată o vorbă, cu sfeșnicul în mînă. Julie și ea în picioare în fața lui, își mototolea boneta și părea că așteaptă cu nerăbdare s-o lase singură.

— Să mă ia dracul, dar ești încîntătoare în astă-seară! exclamă Chaverny înaintînd un pas și punînd jos sfeșnicul. Ce mult îmi plac femeile cu părul în dezordine!

Pe cînd vorbea, apucă cu mîna lungile cosiţe de păr care acopereau umerii Juliei şi îi cuprinse drăgăstos mijlocul.

— O, Doamne! miroşi înspăimîntător a tutun! exclamă Julie îndepărtîndu-se. Lasă-mi părul în pace, ai să mi-l îmbibi cu mirosul ăsta nesuferit.

— Mofturi! spui asta aşa, într-o doară şi pentru că ştii că fumez cîteodată. Nu fă atîtea nazuri, micuţa mea.

Nu se putu desface destul de repede din braţele lui ca să se poată feri de un sărut pe umăr.

Din fericire pentru Julie, camerista se înapoie; căci nu e nimic mai odios pentru o femeie decît aceste dezmierdări pe care e aproape tot atît de ridicol să le refuze pe cît să le primească.

— Marie, spuse doamna de Chaverny, talia rochiei mele albastre e cu mult prea lungă. Am văzut-o astăzi pe doamna de Begy, care are întotdeauna un gust desăvîrşit; corsajul ei era cu siguranţă cu două lăţimi de deget mai scurt. Uite, fă imediat o cută cu bolduri să vedem cum o să arate.

Acum se statornici între cameristă şi stăpînă un dialog dintre cele mai interesante asupra dimensiunilor precise pe care trebuie să le aibă un corsaj. Julie ştia bine că Chaverny nu ura nimic mai mult decît să audă vorbindu-se de modă şi că o să-l pună pe fugă. De aceea, după cinci minute de du-te-vino, Chaverny, văzînd că Julie nu se ocupă decît de corsajul ei, căscă înspăimîntător, îşi reluă sfeşnicul şi ieşi, de data asta fără să mai revină.

III

Maiorul Perrin era aşezat în faţa unei mesuţe şi citea cu atenţie. Redingota lui vajnic periată, boneta de mică ţinută şi mai ales înţepenceala bătoasă a pieptului, învederau ostaşul de meserie. Totul era curat în camera lui, dar cît se poate de simplu. Pe măsuţă erau o călimară şi două pene gata ascuţite, lîngă un caiet cu hîrtie de scris, din care nu se întrebuinţase o foaie, de cel puţin un an. Dar dacă maiorul Perrin nu scria, în schimb,

citea mult. Citea atunci *Lettres persanes* fumîndu-şi pipa din spumă de mare, şi aceste două îndeletniciri îi cereau într-atît întreaga atenţie, încît nu-şi dădu seama numaidecît că maiorul de Châteaufort intrase în camera lui. Era un tînăr ofiţer din regimentul lui, cu figură încîntătoare, deosebit de plăcut, un pic încrezut, foarte protejat de ministrul de război, într-un cuvînt opusul maiorului Perrin sub aproape toate raporturile. Totuşi, nu ştiu de ce, erau prieteni şi se vedeau în fiecare zi. Châteaufort bătu pe maiorul Perrin pe umăr. Acesta întoarse capul, fără să-şi lase pipa. Prima lui expresie, văzîndu-şi prietenul, a fost de bucurie ; a doua de regret, vrednicul om ! pentru că îşi va întrerupe lectura ; a treia arăta că s-a împăcat cu soarta şi că va face pe cît îi va sta în putinţă mai bine onorurile apartamentului său. Îşi scotoci buzunarul pentru a căuta o cheie care deschidea un dulap unde era închisă o preţioasă cutie de ţigări de foi, din care maiorul nu fuma şi pe care le dădea una cîte una prietenului său ; dar Châteaufort, care îl văzuse de o sută de ori făcînd acelaşi gest, protestă :

— Astîmpără-te o dată, papa Perrin, păstrează-ţi ţigările ; am şi eu la mine.

Apoi, scoţînd dintr-un elegant toc din Mexic o ţigară de culoarea scorţişoarei, bine subţiată la amîndouă capetele, o aprinse şi se tolăni pe o canapeluţă de care maiorul Perrin nu se slujea niciodată, cu capul pe-o pernă şi cu picioarele pe speteaza opusă. Châteaufort începu prin a se învălui într-un nor de fum, în timp ce, cu ochii închişi, părea să cugete temeinic la ceea ce avea de spus. Faţa lui strălucea de mulţumire şi părea că ascunde anevoie în pieptul lui o taină pe care ardea de dorinţa s-o lase ghicită. Maiorul Perrin, după ce-şi aşeză scaunul în faţa canapelei, fumă un răstimp, în tăcere ; pe urmă, cum Châteaufort nu se grăbea să vorbească, îi spuse :

— Ce mai face Ourika ?

Era vorba de-o iapă neagră pe care Châteaufort o cam istovise şi care era ameninţată de tignafes.

— Foarte bine, spuse Châteaufort, care nu ascultase întrebarea. Perrin ! izbucni el întinzînd spre dînsul picio-

rul care odihnea pe speteaza canapelei, îți dai seama că ești fericit, avîndu-mă prieten ?

Bătrînul maior cerceta în el însuși care-s foloasele pe care i le-a înlesnit cunoștința lui Châteaufort și nu găsea nimic alt decît dania cîtorva cărți de Kanaster și cîteva zile de consemn în cameră, pentru a se fi amestecat într-un duel în care Châteaufort jucase primul rol. Prietenul lui îi dădea, ce-i drept, numeroase dovezi de încredere. Châteaufort i se adresa întotdeauna lui pentru a-i ține locul cînd era de serviciu sau cînd avea nevoie de un martor.

Châteaufort nu-l lăsă mult cu gîndurile lui și-i întinse o scrisorică scrisă pe hîrtie englezească satinată, cu o pîrdalnică scriitură măruntă și lăbărțată. Maiorul Perrin făcu o strîmbătură, care la el înlocuia surisul. Văzuse ades asemenea scrisori satinate și astfel de scriitură, adresate prietenului său.

— Ține, îi spuse acesta, citește. Mie îmi datorezi asta.

Perrin citi cele ce urmează :

„Ai fi foarte amabil, iubite domn, venind să iei masa la noi. Domnul de Chaverny s-ar fi înfățișat în persoană să te poftească, dar a fost obligat să se ducă la o vînătoare. Nu știu adresa domnului maior Perrin, așa că nu pot să-i scriu pentru a-l ruga să te întovărășească. M-ai făcut foarte nerăbdătoare să-l cunosc, și-ți voi rămîne de două ori îndatorată dacă mi-l vei aduce.

Julie de Chaverny"

„P.S. Îți mulțumesc mult pentru muzica pe care te-ai ostenit s-o copiezi pentru mine. E încîntătoare și trebuie ca întotdeauna să-ți admir gustul. Nu mai vii la joile noastre ; știi totuși ce plăcere ne face să te revedem."

— Frumoasă scriitură, dar prea fină, spuse Perrin terminînd. Dar, pe Dumnezeul meu, dineul ei îmi stîrnește dinainte căscatul, pentru că trebuie să te pui la ciorapi de mătase și să te abții de la fumat după-masă.

— În adevăr, mare nenorocire ! Să preferi în locul celei mai frumoase femei din Paris o pipă !... Dar ceea

ce admir la dumneata, e ingratitudinea. Nici nu-mi mulțumești măcar pentru fericirea pe care mi-o datorezi.

— Să-ți mulțumesc! Dar nu domniei tale sînt obligat pentru acest dineu... dacă există obligație.

— Dar cui?

— Lui Chaverny, care a fost căpitan la noi. I-o fi spus nevestei-si: Poftește-l pe Perrin, e băiat bun. Cum poți crede că o femeie frumoasă, pe care n-am văzut-o decît o dată, să invite un bătrîn veteran, ca mine?

Châteaufort zîmbi, privindu-se în oglinda foarte îngustă care împodobea camera maiorului.

— Nu ești perspicace astăzi, papa Perrin. Recitește biletul și vei găsi poate ceva care ți-a scăpat.

Maiorul întoarse biletul pe-o parte și pe alta și nu văzu nimic.

— Cum, bătrîne dragon! izbucni Châteaufort, nu vezi că te invită ca să-mi facă plăcere, numai pentru a-mi dovedi că face caz de amicii mei... că vrea să-mi dea o probă... de...

— De ce?

De... știi bine de ce.

— Că te iubește? întrebă maiorul cu neîncredere.

Châteaufort fluieră fără să răspundă.

— Așadar, e îndrăgostită de dumneata?

Châteaufort fluiera mereu.

— Ți-a mărturisit-o?

— Dar... asta se vede, pare-mi-se.

— Cum?... În scrisoarea asta?

— Fără îndoială.

Îi venise rîndul lui Perrin să fluiere. Fluieratul lui era tot atît de semnificativ ca faimosul Lillibulero al unchiului meu Toby [1].

— Cum! sări Châteaufort smulgînd scrisoarea din mîinile lui Perrin, nu-ți dai seama de toată duioșia... da, duioșia din ea? Ce ai de zis de asta: *Iubite domn?* Ține seamă că în alt bilet îmi scria: *Domnule*, pur și simplu. *Îți voi rămîne de două ori îndatorată*, asta-i bune. Și,

[1] Aluzie la cîntecul favorit al unchiului Toby, personaj din romanul *Tristram Shandy* de Sterne, una din cărțile preferate ale lui Mérimée. (N. ed. fr.)

după cum vezi, sînt două cuvinte șterse : *o mie* : voia să pună o mie de salutări amicale, dar n-a îndrăznit ; *o mie de complimente*, nu era destul... Nu și-a terminat biletul... O, bătrînul meu prieten poți crede oare ca o femeie de neam ca doamna de Chaverny să sară de gîtul servului dumitale cum ar face o fișneață oarecare ?... Scrisoarea, îți-o spun eu, e încîntătoare și doar orb să fii ca să nu vezi în ea pasiunea... și de mustrarea de la sfîrșit, pentru că am lipsit într-o singură joi, ce ai de zis ?

— Biată femeie ! exclamă Perrin, nu te îndrăgosti de ăsta : ai să te căiești foarte repede.

Châteaufort nu băgă în seamă prozopopeea prietenului său : dar luînd un ton scăzut și insinuant :

— Știi dragul meu, spuse el, că ai putea să-mi faci un mare serviciu ?

— Cum ?

— Trebuie să mă ajuți în afacerea asta. Știu că bărbatul ei se poartă foarte rău cu ea, e-un animal care o face să sufere... l-ai cunoscut doar, Perrin ; spune-i soției lui că e brutal, că-i un om cu faimă foarte proastă...

— O !

— Un berbant.. o știi. Cînd era la regiment avea ibovnice ; și ce ibovnice ! Spune-le toate astea neveste-si.

— O ! cum să-i spun asta ? Între copac și scoarță...

— Doamne ! Într-un anumit fel totul se poate spune !... Dar mai ales, vorbește-i bine de mine.

— Cît despre asta, e mai ușor. Totuși...

— Nu-i atît de ușor, crede-mă ; căci, dacă te-aș lăsa să vorbești, mi-ai face un elogiu care nu mi-ar veni la socoteală... Spune-i că *de-o vreme-ncoace* ai băgat de seamă că sînt trist, că nu vorbesc, că nu mănînc...

— Asta ba ! izbucni Perrin într-un rîs puternic care dădea pipei lui mișcările cele mai caraghioase, nu voi fi niciodată în stare să spun asta doamnei de Chaverny. Nu mai departe decît ieri seară a trebuit aproape să fii dus pe sus de la masa pe care ne-au dat-o camarazii.

— O fi, dar e de prisos să-i povestești asta. E bine să știe că sînt îndrăgostit de ea ; și născocitorii ăștia de romane au băgat în capul femeilor că un bărbat care bea și mănîncă nu poate fi îndrăgostit.

— În ce mă privește, nimic pe lume nu mă poate face să-mi uit de mîncare și băutură.

— Ei bine, dragul meu Perrin, spuse Châteaufort punîndu-și pălăria și potrivindu-și buclele de păr, atunci ne-am înțeles ; joia viitoare vin să te iau ; pantofi și ciorapi de mătase, ținută de rigoare ! Nu uita mai ales să spui grozăvii despre soț și mult bine despre mine.

Ieși agitîndu-și bastonașul cu multă grație, lăsîndu-l pe maiorul Perrin foarte preocupat de invitația pe care o primise și încă și mai perplex la gîndul ciorapilor de mătase și a ținutei de rigoare.

IV

Cum mai multe persoane invitate la doamna de Chaverny s-au scuzat că nu pot veni, s-a brodit că dineul a fost oarecum trist. Așezat alături de Julie, galant și îndatoritor de felul lui, Châteaufort era foarte zelos s-o servească. Cît despre Chaverny, care făcuse dimineața o lungă plimbare călare, avea o poftă de mîncare uluitoare. Mînca și bea în așa fel că pînă și bolnavilor le-ar fi stîrnit pofta de mîncare văzîndu-l. Maiorul Perrin îi ținea hangul, turnîndu-i mereu de băut și rîzînd să spargă sticlăria ori de cîte ori zgomotoasa veselie a gazdei îi oferea prilejul. Aflîndu-se din nou între militari, Chaverny și-a regăsit pe dată buna dispoziție și obiceiurile de la regiment ; de altfel, nu s-a distins niciodată prin finețea glumelor sale. Soția lui vădea un înalt dispreț la fiecare ieșire nelalocul ei : se întorcea atunci către Châteaufort și începea cu el o convorbire aparte, pentru a da impresia că nu aude lucruri care îi displăceau cu desăvîrșire.

Iată o probă a urbanității acestui soț model. Către sfîrșitul mesei, venind vorba despre Operă, se discuta meritul relativ al mai multor dansatoare și printre altele domnișoara... era foarte lăudată. Châteaufort îi supralicită pe toți lăudîndu-i mai ales drăgălășenia, portul și cuviincioasa ei înfățișare.

Perrin, pe care Châteaufort îl dusese la Operă cu cîteva zile înainte și care nu mai fusese afară de această singură dată, își amintea foarte bine de domnișoara...

— Nu e, zise el, fetița aceea în roz, care țopăie ca un ied ?... de ale cărei pulpe vorbeai atît de mult, Châteaufort ?

— A, vorbești de pulpele ei ! sări Chaverny ; dar aveți oare habar că dacă vorbiți mult de ele vă veți pune rău cu generalul vostru, ducele de J... ! Bagă de seamă, camarade !

— Dar vreau să cred că nu-i chiar atît de gelos încît să pună oprelişte s-o priveşti prin binoclu.

— Dimpotrivă, e atît de mîndru de ele, ca și cum le-ar fi descoperit el. Ce ai de zis maior Perrin ?

— Nu mă pricep decît la picioare de cal, răspunse cu modestie bătrînul soldat.

— În adevăr sînt admirabile, reluă Chaverny, și nu se află mai frumoase în tot Parisul decît ale...

Se opri și începu să-și răsucească mustața strengărește privîndu-și soția, care roși pînă-n umeri.

— Decît ale domnișoarei D... ? întrerupse Châteaufort citind o altă dansatoare.

— Nu, răspunse Chaverny cu tonul tragic al lui Hamlet : *privește-mi nevasta.*

Julie se împurpurase de indignare. Îi aruncă bărbatului ei o privire ca fulgerul, dar în care se vădea și dispreț și mînie. Străduindu-se apoi să se stăpînească, se întoarse deodată spre Châteaufort.

— Trebuie, spuse ea c-o voce ușor tremurîndă, să studiem duetul din *Maometto*. Cred că se potrivește de minune glasului dumitale.

Chaverny nu-și pierdea ușor cumpătul.

— Châteaufort, urmă el, știi că pe vremuri am vrut să iau tiparul pulpelor de care vorbesc ? Dar nu mi s-a îngăduit niciodată.

Châteaufort, care simțea o foarte vie mulțumire în fața acestei impertinente destăinuiri se făcu că nu aude și vorbi despre *Maometto* cu doamna de Chaverny.

— Persoana de care vorbesc, urmă necruțătorul soț, se scandaliza de obicei cînd se spunea adevărul asupra

acestui capitol, dar, în fond, nu se supăra de asta. Știi că pune pe furnizorul ei de ciorapi să-i ia măsura? — Nevastă, nu te supăra... am vrut să zic *furnizoarea*. Și cînd am fost la Bruxelles, am luat cu mine trei pagini scrise de mîna ei, cuprinzînd instrucțiunile cele mai amănunțite pentru cumpărături de ciorapi.

Dar putea el să-i dea înainte mult și bine, Julie era hotărîtă să nu audă nimic. Pălăvrăgea cu Châteaufort, vorbindu-i cu o prefăcută veselie, în timp ce drăgălașul ei surîs căuta să-l încredințeze că numai pe el îl ascultă. La rîndul lui, Châteaufort părea cu desăvîrșire absorbit de *Maometto*, dar nu pierdea nici una din grosolăniile lui Chaverny.

După-masă, s-a făcut muzică, și doamna de Chaverny a cîntat la pian cu Châteaufort. În momentul în care s-a deschis pianul, Chaverny dispăru. Se iviră noi oaspeți, fără ca asta să-l împiedice pe Châteaufort să-i vorbească Juliei în șoaptă și foarte des. La ieșire, îi declară lui Perrin că nu și-a pierdut seara și că treburile mergeau bine.

Lui Perrin i se părea foarte firesc ca un bărbat să vorbească de pulpele femeii lui : de aceea, cînd a ajuns în stradă cu Châteaufort, i-a spus cu convingere :

— Cum te lasă inima să tulburi o căsnicie atît de potrivită ? Își înșeală atît de mult nevestica !

V

De-o lună de zile Chaverny era foarte preocupat de ideea de a deveni gentilom camerier. E lucru de mirare poate ca un bunduc trîndav, ținînd la tabieturile lui, să rîvnească la o deșertăciune ; dar bunele temeiuri care să i-o îndreptățească pe-a lui, nu lipseau. „Înainte de toate, spunea el prietenilor, cheltuiesc prea mulți bani cu lojile pe care le dau la femei. Avînd o sarcină la curte, am cîte loji vreau, fără să scot o lețcaie. Și știm noi bine cîte poți dobîndi cu lojile. În afară de asta, îmi place mult vînătoarea : la vînătorile regale voi vîna ca pe moșia mea. În fine, acuma, cînd nu mai am uniformă, nu mai

știu cum să mă îmbrac pentru balurile prințesei ; îmbrăcămintea de marchiz nu-mi place ; haina de gentilom al iataculuí o să mă prindă foarte bine." Prin urmare solicita. Ar fi dorit ca și soția lui să solicite, dar ea refuzase cu încăpățînare, cu toate că avea mai multe prietene foarte puternice. Pentru că făcuse cîteva mici servicii ducelui de H..., care avea pe-atunci mare trecere la curte, trăgea mari nădejdi. Prietenul lui, Châteaufort, care avea și el foarte bune relații, îl servea cu un zel și un devotament de care te-ai bucura și domnia ta poate, dacă ai fi bărbatul unei femei frumoase.

O împrejurare dădu afacerilor lui Chaverny o întorsătură prielnică, măcar că ar fi putut să aibă pentru el urmări funeste. Doamna de Chaverny își procurase, nu fără oarecare osteneală, o lojă la Operă într-o anumită zi de premieră. Loja era de șase locuri. Bărbatul ei, contrar obiceiului și după vii mustrări, consimțise s-o întovărășească. De fapt, Julie voia să-i ofere un loc lui Châteaufort, și dîndu-și seama că nu se putea duce numai cu el la Operă, își silise bărbatul să vie la această reprezentație.

Îndată după primul act, Chaverny ieși, lăsîndu-și soția între patru ochi cu prietenul ei. La început, amîndoi păstrară tăcerea și o înfățișare puțin silită : Julie, pentru că se simțea ea însăși stingherită de cîtva timp, atunci cînd rămînea singură cu Châteaufort ; acesta, pentru că avea planurile lui și găsind că se cuvine să pară mișcat. Aruncînd pe furiș o privire în sală, văzu cu plăcere mai multe binocluri de cunoscuți îndreptate asupra lojii. Simțea o vie satisfacție la gîndul că mai mulți dintre prietenii lui îi invidiau fericirea pe care, după toate aparențele, o socoteau mai mare decît era în realitate. Julie, după ce și-a mirosit cățuia și buchetul de mai multe ori, vorbi de căldură, de spectacol, de modă. Châteaufort asculta distrat, ofta, se frămînta pe scaun, o privea pe Julie și iar ofta. Deodată izbucni :

— Ce mult jinduiesc vremurile cavalerilor !

— Vremurile cavalerilor ? De ce ? întrebă Julie. Fără îndoială, pentru că ți-ar sta bine în costum medieval.

— Prea mă crezi închipuit, spuse el cu amărăciune și tristețe în glas. Nu, regret acele vremuri... pentru că

omul care se știa vrednic... putea rîvni... la multe... În cele din urmă, nu era vorba decît să spinteci un uriaș pentru a fi pe placul unei doamne... Uite, vezi colosul acela mare de la balcon? Aș vrea să-mi poruncești să mă duc să-i smulg mustața, pentru a-mi îngădui apoi să-ți spun două mici cuvinte fără să te superi.

— Ce nebunie! exclamă Julie, roșind pînă în albul ochilor, căci ghicise repede care erau cele două mici cuvinte. Dar privește, roagă-te, pe doamna de Saint-Hermine, decoltată la vîrsta ei și în rochie de bal.

— Nu văd decît un lucru, și anume că nu vrei să mă asculți, și e multă vreme de cînd îmi dau seama... Asta vrei, tac; dar... adăugă el de abia șoptit și suspinînd, m-ai înțeles...

— Îți spun drept că nu, spuse Julie cu răceală. Dar unde-a plecat bărbatul meu?

Un musafir se ivi la timp pentru a o scoate din impas. Châteaufort nu deschise gura. Era palid și părea profund îndurerat. La plecarea musafirului, făcu cîteva observații lipsite de interes asupra spectacolului. Urmară lungi răstimpuri de tăcere.

Actul al doilea era gata să înceapă, cînd ușa lojii se deschise și Chaverny apăru, întovărășind o doamnă foarte frumoasă și foarte gătită, cu magnifice pene roz în păr. Era urmat de ducele de H...

— Draga mea, îi spuse el soției, am găsit pe domnul duce și pe doamna într-o îngrozitoare lojă de margine, din care nu se văd decorurile. Au binevoit să primească să ia loc în loja noastră.

Julie se înclină cu răceală; ducele de H... îi displăcea. Ducele și doamna cu pene roz se pierdeau în scuze și se temeau să n-o deranjeze. Se iscă un freamăt și o întrecere de mărinimie pentru a ocupa locurile. În timpul îmbulzelii care urmă, Châteaufort se aplecă la urechea Juliei și-i șopti foarte încet și foarte repede:

— Pentru Dumnezeu, nu te așeza în față.

Foarte mirată, Julie rămase la locul ei. După ce s-au așezat toți, se întoarse spre Châteaufort și îi ceru, cu o privire cam aspră, explicația acestei enigme. Era așezat, cu gîtul țeapăn, cu buzele strînse, și toată atitudinea lui

vestea că e nu se poate mai nemulțumit. La drept vorbind, Julie tălmăcise destul de rău vorbele lui Châteaufort. Ea credea că voia să-i vorbească în șoaptă în timpul reprezentației și să-și continue straniile discursuri, ceea ce i-ar fi fost cu neputință dacă ea ar fi stat în față. Cînd se uită din nou în sală, băgă de seamă că mai multe femei își îndreptau binoclurile spre lojă ; dar totdeauna se întîmplă așa, la apariția unei figuri noi. Se șușotea, se surîdea ; dar ce era oare atîta de neobișnuit ? La Operă lumea-i atît de provincială ! Noua venită se aplecă spre buchetul Juliei și spuse cu un surîs fermecător :

— Aveți un buchet superb, doamnă ! Sînt sigură, că în acest anotimp, trebuie să fi costat foarte mult : pe puțin zece franci. Dar, de bună seamă, l-ați căpătat ! E un cadou, nu-i așa ? Cucoanele nu-și cumpără niciodată singure flori.

Julie căscă ochi mari și nu pricepu cu ce soi de provincială are de-a face.

— Duce, spuse doamna cu o înfățișare suferindă, nu mi-ai dăruit flori.

Chaverny zvîrli spre ușă. Ducele cercă să-l oprească, doamna de asemeni ; nu mai avea chef de buchet. Julie schimbă o privire cu Châteaufort. Voia să zică : îți mulțumesc, dar e prea tîrziu. Cu toate acestea nu ghicise încă adevărul.

În tot decursul reprezentației, doamna cu pene bătea cu degetele în contratimp și vorbea despre muzică vrute și nevrute. O chestiona pe Julie asupra prețului rochiei, a giuvaerelor, a cailor. Julie nu văzuse niciodată asemenea purtări. A tras concluzia că necunoscuta trebuie să fie o rudă de-a ducelui, sosită proaspăt din „basse Bretagne". Cînd s-a înapoiat Chaverny cu un buchet cu mult mai frumos decît al soției lui, admirația, mulțumirile și scuzele nu mai conteniră.

— Domnule de Chaverny, nu sînt o ingrată, spuse așa-zisa provincială, după o lungă tiradă : ca să ți-o dovedesc, *fă-mă să mă gîndesc să-ți făgăduiesc ceva*, cum zice Potier. Pe cuvînt, am să-ți brodez o pungă, după ce-oi termina-o pe-aceea pe care i-am făgăduit-o ducelui.

În fine, spectacolul luă sfîrșit, spre marea mulțumire a Juliei, care nu se simțea în apele ei alături de ciudata vecină. Ducele îi oferi brațul; Chaverny îl luă pe al celeilalte doamne. Întunecat și nemulțumit, Châteaufort mergea în spatele Juliei, salutîndu-și stînjenit cunoștințele pe care le întîlnea pe scară.

Cîteva femei trecură pe lîngă dînșii. Julie le cunoștea din vedere. Un tînăr le vorbi în șoaptă rizînd prostește; cu o expresie de vie curiozitate, doamnele se uitară pe dată la Chaverny și la soția lui. Una din ele exclamă:

— E cu putință?

Trăsura ducelui trase la scară; o salută pe doamna de Chaverny, reînnoindu-i cu căldură toate mulțumirile pentru binevoitoarea ospitalitate. În acest timp Chaverny a ținut să conducă necunoscuta pînă la trăsura ducelui așa că Julie și Châteaufort rămaseră singuri.

— Cine-i femeia asta? întrebă Julie.

— N-ar trebui să ți-o spun... e ceva cu totul neobișnuit!

— Cum așa?

— De altfel toți cei care te cunosc știu bine ce trebuie să creadă... Dar Chaverny... N-aș fi crezut niciodată...

— Dar în fine, ce este? Pentru Dumnezeu, vorbește!

Chaverny se înapoia. Châteaufort răspunse cu glas scăzut:

— Amanta ducelui de H... doamna Melanie R...

— Doamne, Dumnezeule! exclamă Julie privindu-l uluită pe Châteaufort, e cu neputință.

Châteaufort ridică din umeri, și, întovărășind-o pînă la trăsură, adăugă:

— E tocmai ceea ce spuneau doamnele pe care le-am întîlnit pe scară. Cît despre ea, e o persoană cumsecade, în genul ei. Are nevoie de îngrijire, de atenții... Are chiar un bărbat.

— Draga mea, spuse Chaverny cu glas zglobiu, n-ai nevoie de mine ca să te duc acasă. Noapte bună. Supez la duce.

Julie nu răspunse.

— Châteaufort, urmă Chaverny, vrei să vii cu mine la duce? Ești invitat, chiar acum mi-a spus. Ai fost remarcat. Ai plăcut, strengarule.

Châteaufort mulțumi cu răceală. O salută pe doamna de Chaverny, care, pe cînd îi pornea trăsura, își mușca cu înverșunare batista.

— Dragul meu, spuse Chaverny, cred c-ai să mă duci în gabrioleta dumitale pînă la ușa acestei infante.

— Cu plăcere, răspunse Châteaufort; dar, apropo, ai idee că soția dumitale și-a dat seama pînă la urmă alături de cine a stat?

— Imposibil.

— Nu te îndoi de asta. N-ai făcut bine ce-ai făcut.

— Fleacuri! se prezintă foarte bine; ș-apoi nu prea e cunoscută. Ducele o ia cu el pretutindeni.

VI

Doamna de Chaverny petrecu o noapte foarte agitată. Purtarea bărbatului ei la Operă punea vîrf tuturor vinovățiilor, și i se părea că o despărțire imediată e de neînlăturat. Va avea a doua zi o explicație cu el și-i va aduce la cunoștință hotărîrea ei de a nu mai trăi sub același acoperiș cu un om care a făcut-o de rîs cu atîta cruzime. Această explicație o înspăimînta, totuși. Nu avusese niciodată o discuție serioasă cu bărbatul ei. Pînă atunci nu-și dăduse pe față nemulțumirea decît prin îmbufnări pe care Chaverny nu le lua în seamă; căci, lăsînd soției lui deplină libertate, nu i-ar fi trecut niciodată prin minte că ea ar fi putut să-i refuze o îngăduință pe care el era gata, la nevoie, s-o întoarcă în folosul ei. Îi era frică mai ales să nu plîngă în mijlocul acestei explicații, și ca Chaverny să nu pună aceste lacrimi pe seama unui amor rănit. În acele clipe simți mult lipsa mamei ei, care ar fi putut să-i dea un sfat bun sau să se însărcineze să rostească sentința de despărțenie. Toate aceste gînduri o descumpăniră, și, era pe cale să adoarmă, cînd luă deodată hotărîrea să se sfătuiască cu

una din prietene care o știa de copilă ; se putea bizui pe ea în ceea ce privește purtarea față de Chaverny.

În timp ce se lăsa pradă indignării, nu se putu împiedica să facă, fără să vrea anume, o paralelă între bărbatul ei și Châteaufort. Necuviința nemăsurată a primului scotea în evidență delicatețea celuilalt, și recunoștea, nu fără oarecare plăcere, dar mustrîndu-se totuși, că de reputația ei era mai grijuliu curtezanul decît soțul. Această deosebire de caracter o silea să constate eleganța manierelor lui Châteaufort și înfățișarea puțin distinsă a lui Chaverny. Își vedea bărbatul cu pîntecul lui cam proeminent făcînd greoi pe îndatoritorul față de ibovnica ducelui de H..., în timp ce Châteaufort, și mai respectuos ca de obicei, părea că se căznește să reție în juru-i considerația pe care bărbatul ei ar fi putut s-o spulbere.

În fine, cum gîndurile ne duc departe fără voia noastră, nu o dată își închipui că se putea să rămînă văduvă și că atunci, fiind tînără, bogată, nimic nu se împotrivea să nu răsplătească legiuit iubirea statornică a tînărului șef de escadron. O încercare neizbutită nu dovedește nimic împotriva căsătoriei, și dacă dragostea lui Châteaufort e adevărată... Alungă însă aceste gînduri care o făceau să roșească, făgăduindu-și ca pe viitor să fie mai rezervată în relațiile cu el.

Se trezi cu o mare durere de cap și mult mai puțin decisă ca în ajun să aibă o explicație hotărîtoare. Nu vru să coboare la dejun, de frică să nu-și întîlnească bărbatul, ceru ceaiul în odaie și porunci să-i vie trăsura pentru a se duce la doamna Lambert, prietena cu care voia să se sfătuiască. Doamna Lambert era atunci la moșia ei, la P...

Luîndu-și dejunul, deschise un ziar. Primul articol pe care și-a oprit privirea suna precum urmează : „Domnul Darcy, prim-secretar al ambasadei Franței la Constantinopol, a sosit ieri la Paris, ducînd corespondență diplomatică. Tînărul diplomat a avut îndată după sosire o lungă întrevedere cu excelența sa, domnul ministru de externe".

— Darcy la Paris ! exclamă ea. O să-mi facă plăcere să-l văd. S-o fi umflat în pene ? *Tînărul diplomat !* Darcy, tînăr diplomat ! Nu se putu opri să nu rîdă singură în fața acestor vorbe : *Tînărul diplomat.*

Acest Darcy venea pe vremuri foarte des la seratele doamnei de Lussan ; pe-atunci era atașat la ministerul de externe. A părăsit Parisul cu puțin înainte de căsătoria Julici, care de atunci nu l-a mai revăzut. Știa numai că a călătorit mult și că a înaintat repede.

Avea încă ziarul în mînă, cînd intră soțul ei. Părea cît se poate de bine dispus. La vederea lui, se ridică să iasă ; dar, cum pentru a pătrunde în camera de toaletă ar fi trebuit să treacă pe lîngă el, rămase locului, dar atît de tulburată, încît mîna ei sprijinită de masa de ceai, făcea să tremure vădit tava cu porțelanuri.

— Draga mea, spuse Chaverny, vin să-ți spun adio pentru cîteva zile. Mă duc la vînătoare, la ducele de H... Trebuie să-ți spun că e încîntat de ospitalitatea de ieriseară. Treburile mele stau bine ; mi-a făgăduit să-i vorbească regelui cît se poate de stăruitor.

Julie pălea și roșea pe rînd ascultîndu-l.

— Domnul duce de H... îți datorește asta..., spuse ea cu glas tremurător. Asta-i floare la ureche față de cineva care își compromite soția în felul cel mai scandalos cu ibovnicele protectorului său.

Apoi, făcînd o sforțare desperată, străbătu încăperea cu pas maiestuos și intră în cabinetul ei de toaletă, trîntind ușa.

Chaverny rămase o clipă mofluz, cu capul în pămînt.

— De unde dracu' știe ? se întrebă el. La urma urmei, ce-are a face ? Ceea ce-i făcut e bun făcut.

Și cum nu-i sta în obicei să zăbovească asupra unei idei neplăcute, făcu o piruetă, luă o bucățică de zahăr din zaharniță și, cu gura plină, strigă cameristei care intra :

— Spune-i doamnei că voi sta patru-cinci zile la ducele de H... și că am să-i trimit vînat.

Ieși, cu gîndul numai la căprioarele și fazanii pe care o să-i împuște.

VII

Julie plecă la P... cu un spor de mînie împotriva bărbatului ei ; dar de data aceasta, motivul era uşurel. Luase, ca să se ducă la castelul ducelui de H..., calcaşca nouă, lăsîndu-i soţiei sale, o altă trăsură, care, după spusele vizitiului, avea nevoie de reparaţie.

Pe drum, doamna de Chaverny, se pregătea să-i povestească doamnei Lambert păţania ei. Cu tot necazul, nu era nesimţitoare faţă de satisfacţia pe care i-o dă fiecărui narator o istorie bine povestită, şi-şi pregătea exorduri pentru povestirea ei, începînd-o cînd într-un fel, cînd în altul. Rezultatul a fost că a cercetat din nou gogomăniile bărbatului ei pe toate feţele, şi că pica ce i-o purta spori şi mai mult.

Sînt, cum ştie fiecare, mai mult de patru poşte de la Paris la P... dar, oricît de lung să fi fost rechizitoriul doamnei de Chaverny, se înţelege că e cu neputinţă, pînă şi mîniei celei mai otrăvite, să răsucească aceeaşi idee cale de patru poşte. Sentimentelor violente pe care vinovăţia bărbatului ei i le inspira, veneau să li se alăture dulci şi melancolice aduceri aminte, mulţumită acelei stranii însuşiri a minţii omeneşti, de a uni laolaltă o imagine plăcută cu o senzaţie penibilă.

Aerul curat şi tare, figurile nepăsătoare ale trecătorilor o ajutau şi ele să se îndepărteze de gîndurile ei duşmănoase. Îşi aminti scene din copilărie şi zilele cînd se ducea să se plimbe la ţară cu copii de vîrsta ei. Îşi revedea colegele de şcoală ; se vedea la jocurile, la mesele lor. Îşi explica destăinuirile misterioase pe care le surprinsese la cele mari, şi nu se putea împiedica să nu surîdă gîndind la o seamă de mici semne care trădează atît de timpuriu instinctul cochetăriei la femei.

Pe urmă îşi înfăţişa intrarea ei în societate. Dansa din nou la cele mai strălucite baluri pe care le-a văzut în anul care a urmat ieşirii ei de la şcoală. Celelalte baluri le uitase ; te saturi atît de repede... dar balurile acestea îi aminteau de bărbatul ei : „Ce nechibzuită eram, îşi zise ea. Cum de nu mi-am dat seama de la prima vedere că voi fi nenorocită cu el ?“ Toate bazaconiile, toate linguşirile de logodnic, pe care bietul Cha-

verny i le îndrugase cu atîta încredere în sine cu o lună înaintea nunții, erau cu îngrijire înregistrate în amintirea ei. În același timp, nu se putea împiedica să se gîndească la numeroșii admiratori pe care căsătoria ei i-a dus la deznădejde, ceea ce nu i-a împiedicat la rîndu-le să se căsătorească sau să se consoleze în alt chip, puține luni mai tîrziu. „Aș fi fost oare fericită cu un altul? se întrebă ea. A... e desigur un prost; dar e blajin și Amélie îl duce de nas. E lesne să înjghebi o viață cu un bărbat supus. B... are amante, și nevastă-sa binevoiește să-și facă sînge rău. Dar altfel, e plin de atenții pentru ea... și n-aș cere mai mult. Tînărul conte de C... care citește mereu pamflete și care își dă atîta osteneală ca să ajungă într-o zi un bun deputat, ar fi poate un bărbat bun. Dar toți oamenii aceștia sînt plicticoși, uriți, proști...“ Pe cînd trecea astfel în revistă pe toți tinerii pe care îi cunoscuse ca domnișoară, numele lui Darcy se înfățișă închipuirii ei pentru a doua oară.

Darcy era pe vremuri în societatea doamnei de Lussan o ființă fără importanță, cu alte cuvinte se știa — mamele o știau — că averea lui nu-i îngăduie să se gîndească la fiicele lor. Cît pentru ele, nu era nimic în el care să le poată sucի capul. De altfel, avea reputația unui om galant. Cam mizantrop și caustic, se simțea bine, singur bărbat, într-un cerc de domnișoare, să-și bată joc de metehnele și pretențiile celorlalți tineri. Cînd vorbea în șoaptă unei domnișoare, mamele nu se speriau, căci fetele lor rîdeau în gura mare, iar mamele acelora care aveau dinți frumoși spuneau chiar că Darcy e foarte amabil. O potrivire de gusturi și o frică reciprocă de talentul lor de a bîrfi a apropiat-o pe Julie de Darcy. După cîteva hărțuieli, au încheiat un tratat de pace, o alianță ofensivă și defensivă; se cruțau mutual și erau totdeauna uniți pentru a-și forfeca cum se cuvine cunoscuții.

Într-o seară, Julie a fost rugată să cînte nu mai știu ce bucată. Avea glas frumos și o știa. Apropiindu-se de pian, înainte de a începe, îndreptă spre femei o privire cam trufașă, ca și cum ar fi vrut să le înfrunte. În acea seară însă, o oarecare indispoziție sau o nenorocită fatalitate îi secase aproape toate posibilitățile. Prima

notă care a ieșit din acest gîtlej, de obicei melodios, se brodi să fie falsă. Julie se depărtă de pian, și, întorcîndu-se la locul ei, nu se putu opri să privească bucuria răutăcioasă pe care cu greu o ascundeau tovarășele ei văzîndu-i trufia umilită. Pînă și bărbații păreau să-și înăbușe cu greu un suris batjocoritor. De rușine și mînie își lăsă ochii în pămînt, răminînd un răstimp fără să îndrăznească a-i ridica. Cînd și-a ridicat capul, cea dintîi figură prietenoasă pe care a întîlnit-o a fost aceea a lui Darcy. Era palid și în ochii lui se iviseră lacrimi; părea mai mișcat de nenorocirea ei, decît ea însăși. „Mă iubește! își zise ea; mă iubește cu adevărat." Noaptea, aproape n-a dormit, avînd mereu înaintea ochilor figura tristă a lui Darcy. Timp de două zile, nu s-a gîndit decît la el și la tainica pasiune pe care trebuie s-o fi nutrit pentru ea. Romanul își urma cursul, cînd doamna de Lussan găsi la ea o carte de vizită a domnului Darcy cu aceste litere: P.P.C.[1]

— Unde pleacă domnul Darcy? întrebă Julie pe un tînăr pe care îl cunoștea.

— Unde pleacă? N-o știi? La Constantinopol. Pleacă în noaptea asta în calitate de curier.

Așadar, nu mă iubește! își zise ea. După opt zile Darcy era uitat. La rîndul lui, Darcy, care era pe atunci destul de romanțios, n-a uitat-o opt luni de zile pe Julie. Pentru a o dezvinovăți și pentru a explica uimitoarea diferență de statornicie, trebuie să ținem seamă că Darcy viețuia în mijlocul barbarilor în timp ce Julie era la Paris, copleșită de omagii și plăceri.

Oricum ar fi, șase sau șapte ani după despărțirea lor, Julie, în trăsura ei în drum spre P..., își amintea expresia melancolică a lui Darcy în ziua în care ea cîntase atît de prost; și, dacă e nevoie s-o spunem, se gîndea la dragostea pe care o avusese probabil atunci pentru ea și, se prea poate, chiar la sentimentele pe care i le-ar mai fi păstrat încă. Toate acestea o preocupară cale de-o jumătate de poștă. Pe urmă, domnul Darcy fu uitat pentru a treia oară.

[1] *Pour prendre congé*: Pentru a-și lua rămas bun. (N.t.)

VIII

Nu mic i-a fost necazul Juliei cînd, sosind la P..., văzu în curtea doamnei Lambert o trăsură la care se deshămau caii, ceea ce prezicea o vizită lungă. Cu neputință prin urmare să-și dea drumul nemulțumirilor ei împotriva domnului de Chaverny. Cînd Julie intră în salon, doamna Lambert era cu o femeie pe care Julie o întîlnise în societate, dar pe care de abia știa cum o cheamă. A trebuit să facă o mare sforțare pentru a-și ascunde expresia de nemulțumire pe care o încercă văzînd că a făcut degeaba călătoria la P...

— Ei ! bună ziua, frumusețea mea dragă ! exclamă doamna Lambert îmbrățișînd-o ; ce mulțumită sînt văzînd că nu m-ai uitat ! Vii tocmai la timp, căci aștept o seamă de oameni care te iubesc la nebunie.

Puțin încurcată, Julie îi răspunse că spera s-o găsească singură.

— Vor fi încîntați să te vadă, urmă doamna Lambert. Casa mea e atît de tristă, de la căsătoria fiicei mele, încît mă simt nu se poate mai fericită cînd prietenii mei binevoiesc să-și dea întîlnire aici. Dar, scumpa mea, ce-ai făcut cu frumoasele dumitale culori ? Te găsesc foarte palidă azi...

Julie scorni o mică minciună : lungimea drumului... praful... soarele...

— Am astăzi la masă pe unul din adoratorii dumitale, căruia îi voi face o plăcută surpriză, domnul de Châteaufort și probabil fidelul său Acate [1], maiorul Perrin.

— Am avut plăcerea să-l primesc, în ultimul timp, pe maiorul Perrin, spuse Julie roșind puțin, căci se gîndea la Châteaufort.

— Va fi de asemeni și domnul de Saint-Leger. Trebuie neapărat să organizăm aici o serată de proverbe pentru luna viitoare ; și vei juca un rol, îngerașul meu : erai cea dintîi la proverbele noastre, acum doi ani.

— Vai, doamnă, e atîta vreme de cînd n-am mai jucat proverbe, că nu-mi voi putea regăsi siguranța de altădată. Voi fi silită să recurg la *„Aud pe cineva"*.

[1] Personaj din *Eneida*, prietenul devotat al lui Eneas.

— A ! Julie, copila mea, ghici pe cine mai aşteptăm ? Dar pentru asta, draga mea, îţi trebuie memorie ca să-ţi aminteşti numele lui.

Numele lui Darcy i se înfăţişă pe loc Juliei. „În adevăr, mă obsedează", îşi zise ea.

— Memorie, doamnă ? Am multă.

— Dar vorbesc de-o memorie de şase sau şapte ani... Îţi mai aduci aminte de unul din adoratorii dumitale pe cînd erai fetiţă şi purtai părul legat ?

— Drept să spun, nu ghicesc.

— Ce oroare, draga mea !... Să uiţi astfel un om fermecător care, dacă nu mă-nşel, îţi plăcea atît de mult altădată, încît mama dumitale se cam speriase. Haide, frumoaso, de vreme ce-ţi uiţi astfel adoratorii, trebuie cel puţin să-ţi aminteşti de numele lor : pe domnul Darcy ai să-l vezi.

— Domnul Darcy ?

— Da ; s-a întors de la Constantinopol, de cîteva zile numai. A venit să mă vadă alaltăieri şi l-am invitat. Ştii oare, ingrată ce eşti, că mi-a cerut noutăţi despre dumneata cu un zel foarte grăitor ?

— Domnul Darcy ? făcu Julie cu şovăială şi cu o prefăcută neatenţie. Nu e un tînăr înalt, blond... care e secretar de ambasadă ?

— O, draga mea, n-ai să-l recunoşti : s-a schimbat mult ; e palid, sau mai degrabă măsliniu, cu ochii înfundaţi ; a pierdut mult din păr, din cauza căldurii, pe cît spune. În doi-trei ani, dacă o merge tot aşa, tîmplele o să-i chelească de tot. Cu toate astea n-a împlinit încă treizeci de ani.

Aici, doamna care asculta povestirea pătaniei lui Darcy recomandă cu căldură întrebuinţarea kalydorului, care i-a făcut foarte bine după o boală în urma căreia a pierdut mult păr. Pe cînd vorbea, îşi trecea degetele prin buclele bogate de un frumos castaniu încărunţit.

— Şi domnul Darcy a stat în tot acest timp la Constantinopol ? întrebă doamna de Chaverny.

— Nu chiar tot timpul, a călătorit mult : a fost în Rusia şi pe urmă a colindat toată Grecia. Nu ştii ce

noroc a avut ? Unchiul lui a murit, lăsîndu-i o frumoasă avere. A fost și în Asia Mică, în... Cum spunea ?... în Caramania. E încîntător, draga mea ; știe istorii fermecătoare care te vor cuceri. Ieri mi-a povestit lucruri atît de frumoase, că-i spuneam mereu : „Păstrează-le pentru mîine ; mai bine să le spui cucoanelor, decît să le irosești cu o bătrînă ca mine".

— Ți-a povestit istoria cu turcoaica pe care a salvat-o ? întrebă doamna Dumanoir, patroana kalydorului.

— Turcoaica pe care a salvat-o ? A salvat o turcoaică ? Nu mi-a suflat o vorbă.

— Cum ! E o faptă admirabilă, un adevărat roman.

— O ! povestește-mi asta, te rog.

— Nu, nu, întreabă-l pe el. Eu nu cunosc povestea decît prin sora mea, al cărui bărbat, după cum știi, a fost consul la Smirna. Dar ea o știa de la un englez care a fost martor la întreaga aventură. E minunată.

— Povestește-mi istoria asta, doamnă. Cum îți închipui că putem aștepta pînă la masă ? Nu e nimic mai nesuferit decît să auzi vorbind de-o istorie pe care n-o cunoști.

— Ei bine, n-o să v-o spun cum trebuie ; dar, în fine, iat-o, așa cum mi-a fost povestită : Domnul Darcy era în Turcia, îndeletnicindu-se cu cercetarea nu știu căror ruine pe malul mării, cînd văzu venind spre el o procesiune foarte lugubră. Niște muți duceau un sac și sacul acesta mișca întocmai cum ar fi fost în el o ființă vie...

— O ! Dumnezeule ! exclamă doamna Lambert, care citise *Ghiaurul*, era o femeie pe care-o duceau s-o arunce în mare !

— Chiar așa, urmă doamna Dumanoir, cam înțepată că i s-a tăiat partea cea mai dramatică a povestirii. Domnul Darcy privește sacul, aude un geamăt înăbușit și își dă seama pe dată de groaznicul adevăr. Îi întreabă pe muți ce au de gînd să facă. Drept orice răspuns, muții își trag pumnalele. Din fericire, domnul Darcy era foarte bine înarmat. Pune pe fugă robii și scoate în fine din sacul acela nenorocit o femeie de-o frumusețe răpitoare,

pe jumătate leșinată, și o duce în oraș, unde o așază într-o casă singură.

— Biata femeie! spuse Julie, pe care istoria începea s-o intereseze.

— O credeți salvată? Nicidecum. Soțul gelos, căci era un soț la mijloc, asmuți tot haimanalîcul care se porni cu masalale spre casa domnului Darcy, cu gînd să-l ardă de viu. Nu cunosc tocmai bine sfîrșitul daraverei; tot ce știu e că a susținut un asediu și că a sfîrșit prin a pune femeia la adăpost. Se pare chiar, urmă doamna Dumanoir schimbîndu-și deodată expresia și glăsuind pe-un ton firniit și cucernic foarte, se pare că domnul Darcy a avut grijă să fie convertită și că a fost botezată.

— Și a luat-o de nevastă? întrebă Julie zîmbind.

— Asta nu ți-aș putea-o spune. Dar turcoaica... avea un nume ciudat, o chema Eminé... nutrea o dragoste pătimașă pentru domnul Darcy. Sora mea îmi spunea că îl numea totdeauna *Sotir*... *Sotir*... asta vrea să zică *salvatorul meu* pe turcește sau pe grecește. Eulalie mi-a spus că era una din cele mai frumoase făpturi din cîte se pot vedea.

— O să ne războim cu el din pricina turcoaicei! spuse doamna Lambert; nu-i așa doamnele mele? trebuie să-l necăjim puțin... De altfel, gestul lui Darcy nu mă miră de loc... e unul din oamenii cei mai generoși din cîți cunosc și știu fapte de-ale lui care fac să-mi dea lacrimile ori de cîte ori le povestesc. Unchiul lui a murit, lăsînd o fiică naturală pe care n-a vrut s-o recunoască. Cum nu făcuse testament, ea nu avea nici un drept la moștenire. Darcy, care era singurul moștenitor, a ținut să aibă și ea o parte, și e probabil că această parte a fost mult mai mare decît i-ar fi făcut-o unchiul însuși.

— Și era frumoasă, această fiică naturală? întrebă doamna de Chaverny cu un aer destul de răutăcios, căci începea să simtă nevoia de a vorbi de rău pe acest domn Darcy, pe care nu-l putea îndepărta din gîndurile ei.

— O ! draga mea, cum poți crede ?... De altfel, domnul Darcy era încă la Constantinopol cînd i-a murit unchiul, și se pare că nici n-a văzut-o pe această ființă.

Sosirea lui Châteaufort, a maiorului Perrin și a altor cîtorva persoane, a pus capăt acestei convorbiri.

Châteaufort se așeză lîngă doamna de Chaverny, și, profitînd de un moment cînd se vorbea foarte tare :

— Păreți tristă, doamnă, îi spuse el : aș fi foarte nenorocit dacă cele ce v-am spus ieri ar fi cauza.

Doamna de Chaverny nu-l auzise, sau mai curînd nu voia să-l audă. Châteaufort suferi deci umilința de a repeta fraza și umilința și mai mare încă a unui răspuns cam rece, după care Julie se amestecă pe dată în conversația generală și, schimbîndu-și locul, se îndepărtă de nefericitul ei admirator.

Fără să-și piardă nădejdea, Châteaufort spunea zadarnic vorbe de duh. Doamna de Chaverny, singura căreia voia să-i placă, îl asculta distrată ; se gîndea la apropiata sosire a domnului Darcy, întrebîndu-se totodată de ce se ocupa atîta de-un om pe care trebuia să-l fi uitat, și care probabil o uitase și el de mult.

În fine, se auzi huruitul unei trăsuri ; ușa salonului se deschise.

— Ei, iată-l ! sări doamna Lambert.

Julie nu cuteză să întoarcă capul, dar păli îngrozitor. Deodată fu cuprinsă de o puternică senzație de frig și simți nevoia să-și adune toate puterile pentru a-și reveni și a-l împiedica pe Châteaufort să bage de seamă cum s-a schimbat la față.

Darcy sărută mîna doamnei Lambert, vorbindu-i în picioare cîtva timp, apoi se așeză lîngă ea. Atunci se lăsă o mare tăcere. Doamna Lambert părea să aștepte și să pregătească întîlnirea. Châteaufort și ceilalți bărbați, în afară de bunul maior Perrin, îl priveau pe Darcy cu o curiozitate un pic invidioasă. Sosind din Constantinopol, avea o mare superioritate asupra lor, și asta era de ajuns pentru a-i face să ia acea înfățișare înțepenită și scrobită, care se adoptă de obicei față de străini. Darcy, care nu luase pe nimeni în seamă, curmă cel dintîi tăcerea. Vorbi despre vreme, despre drum, des-

pre toate ; vocea lui era dulce și muzicală. Doamna de Chaverny se încumetă să-l privească : îl văzu din profil. Îi păru slăbit și cu înfățișarea schimbată... Într-un cuvînt, îl găsi bine.

— Iubite Darcy, spuse doamna de Lambert, privește în jurul dumitale și vezi dacă nu găsești una din vechile dumitale cunoștințe.

Darcy întoarse capul și o zări pe Julie, care se ascunsese pînă atunci sub pălărie. Se ridică în grabă și cu o exclamație de mirare înaintă spre ea întinzînd mîna ; apoi, oprindu-se deodată și căindu-se parcă de acest exces de familiaritate, făcu o adîncă plecăciune și îi exprimă în termenii cuveniți întreaga plăcere pe care o resimțea revăzînd-o. Julie îngînă cîteva cuvinte de politețe și se îmbujoră toată văzînd că Darcy rămîne mereu în picioare înaintea-i, privind-o țintă.

Prezența ei de spirit îi reveni iute, și îl examină la rîndu-i cu acea privire distrată și în același timp iscoditoare pe care oamenii de lume o au cînd vor. Era un băietan înalt, palid, și ale cărui trăsături exprimau calmul, dar un calm care părea purces nu atît dintr-o stare obișnuită a firii sale, cît din puterea de stăpînire pe care izbutise s-o aibă asupra expresiei feței. Zbîrcituri, care începuseră să se adîncească, îi brăzdau fruntea. Ochii îi erau înfundați, colțurile gurii căzute și tîmplele începeau să-și piardă părul. Cu toate acestea nu avea mai mult de treizeci de ani. Darcy era îmbrăcat simplu, dar cu acea eleganță care indică obiceiurile lumii bune și indiferență față de un subiect care ocupă meditațiile atîtor tineri. Julie își dădu seama cu plăcere de toate astea. Nu-i scăpă nici faptul că avea pe frunte o cicatrice destul de lungă, pe care căuta zadarnic s-o ascundă sub o șuviță de păr, și care părea să fi fost făcută cu o lovitură de sabie.

Julie era așezată lîngă doamna Lambert. Între ea și Châteaufort era un scaun ; dar îndată ce se ridicase Darcy, Châteaufort pusese mîna pe speteaza scaunului, îl așezase într-un picior și îl ținea în echilibru. Era evident că se străduia să-l păstreze așa cum păzește cîinele grădinarului lada cu ovăz. Doamnei Lambert îi fu

milă de Darcy, care ședea tot în picioare în fața doamnei de Chaverny. Făcu un loc lîngă ea pe canapeaua pe care era așezată și-l oferi lui Darcy, care se află astfel lîngă Julie. Se grăbi să se folosească de acest prielnic prilej pentru a începe cu ea o convorbire mai temeinică.

A trebuit totuși să îndure din partea doamnei Lambert și din partea altor cîteva persoane un interogatoriu în toată regula asupra călătoriilor lui ; le-a răspuns cît a putut mai laconic și s-a agățat de toate prilejurile pentru a-și relua convorbirea intimă cu doamna de Chaverny.

— Ia brațul doamnei de Chaverny, îi spuse doamna Lambert lui Darcy în momentul în care clopotul castelului anunța masa.

Châteaufort își mușcă buzele, dar găsi mijlocul să se așeze la masă destul de aproape de Julie, pentru a nu o pierde din ochi.

IX

După cină, seara fiind caldă și vremea frumoasă, lumea se adună în grădină în jurul unei mese pentru a lua cafeaua. Châteaufort băgase de seamă, cu înciudare crescîndă, atențiile lui Darcy pentru doamna de Chaverny. Pe măsură ce observa la dînsa interesul pe care-l acordă convorbirii cu noul venit, devenea mai puțin amabil și gelozia pe care o resimțea nu avea alt efect decît de a-l face să-și piardă toate mijloacele lui de-a plăcea.

Se preumbla pe terasa unde ședeau ceilalți, nemaigăsindu-și locul, după obiceiul oamenilor neliniștiți, căutînd ades la norii groși și negri care se încropeau la orizont, vestind furtună, și mai ales la rivalul său care vorbea în șoaptă cu Julie. Acu' o vedea surîzînd, acu' devenind serioasă, acu' lăsînd cu sfială ochii în jos ; vedea în fine că nu era vorbă a lui Darcy care să nu producă o impresie puternică ; și ceea ce-l îndurera mai ales era că expresiile felurite pe care le luau trăsăturile

Julei păreau a nu fi decît icoana și oarecum oglindirea fizionomiei mobile a lui Darcy. În fine, nemaiputînd îndura chinul acesta, se apropie de dînsa, și, aplecîndu-se pe spetează scaunului ei în clipa în care Darcy dădea cuiva deslușiri asupra bărbii sultanului Mahmud :

— Doamnă, spuse el cu amărăciune în glas, domnul Darcy pare a fi un om foarte plăcut.

— O ! da, răspunse doamna de Chaverny cu o însuflețire pe care nu și-o putu stăpîni.

— Se vede, urmă Châteaufort, căci te face să-ți uiți vechii prieteni

— Vechii prieteni ! spuse Julie cu oarecare asprime. Nu știu ce vrei să spui.

Și îi întoarse spatele. Apoi, luînd un colț din batista pe care o ținea în mînă doamna Lambert :

— Cu cît bun gust e brodată această batistă. E-un lucru minunat !

— Găsești, scumpa mea ? E un dar al domnului Darcy, care mi-a adus nu mai știu cîte batiste brodate de la Constantinopol.

— Apropo, Darcy, turcoaica dumitale ți le-a brodat ?

— Turcoaica mea ! Care turcoaică ?

— Da, frumoasa sultană, căreia i-ai salvat viața, care-ți spunea... o ! știm tot... care-ți spunea, în fine, salvatorul ei. Trebuie să știi cum se spune asta pe turcește.

Darcy își lovi fruntea rîzînd.

— E cu putință, exclamă el, ca faima pățaniei mele să fi ajuns la Paris ?

— Dar nu-i vorba de nici o pățanie ! Pățania o fi poate pentru mamamuchiul[1] care și-a pierdut favorita.

— Vai ! răspunse Darcy, văd bine că nu cunoașteți decît jumătate din povestea asta, căci e o aventură tot atît de tristă pentru mine, ca aceea a morilor de vînt pentru Don Quijote. E cu cale oare, ca după ce am dat atîtea prilejuri de rîs francilor, să mai fiu de batjocură și la Paris, pentru singura faptă de cavaler rătăcitor de care m-am făcut vinovat vreodată ?

---

[1] Nume fantezist dat de Molière în *Burghezul gentilom* unor funcționari turci. (N. t.)

— Cum ? Dar nu știm nimic. Povestește-ne ! exclamară toate cucoanele deodată.

— Ar trebui, spuse Darcy, să vă las să credeți ce știați mai dinainte și să mă lipsesc de urmarea, a cărei amintire nu are nimic plăcut pentru mine : dar unul din prietenii mei — vă cer îngăduința de a vi-l prezenta, doamnă Lambert — sir John Tyrrel... unul din prietenii mei, actor și el în această scenă de tragi-comedie va veni în curînd la Paris. S-ar putea să-și găsească o răutăcioasă plăcere în a-mi atribui în povestirea lui un rol și mai caraghios decît acela pe care l-am jucat. Iată faptul : această nenorocită femeie, o dată instalată în consulatul Franței...

— O, dar începe cu începutul ! sări doamna Lambert. Îl știți doar.

— Nu știm nimic și vrem să ne povestești toată istoria, de la un cap la altul.

— Ei bine, aflați doamnelor, că eram la Larnaca în 18... Într-o zi, am ieșit din oraș, ca să desenez. Eram împreună cu un tînăr englez foarte amabil, băiat bun, băiat de viață, pe nume sir John Tyrrel, unul din acei oameni de mare folos în călătorie, pentru că se gîndesc la mîncare, nu uită merindele și sînt veșnic bine dispuși. De altfel călătorea fără vreun țel anumit și nu știa nici geologie, nici botanică, științe foarte supărătoare la un tovarăș de drum.

Mă așezasem la umbra unor ruini, la vreo două sute de pași de mare, care în acest loc e dominată de stînci în cheopeng. Eram foarte ocupat cu desenarea a ceea ce mai rămăsese dintr-un sarcofag antic, în timp ce sir John, tolănit în iarbă își rîdea de pasiunea mea nenorocită pentru artele frumoase, fumînd un delicios tutun de Latakié. Lîngă noi, un dragoman turc pe care îl luasem în serviciul nostru, ne făcea cafea. Era cel mai meșter cafegiu și cel mai fricos turc pe care l-am cunoscut.

Sir John strigă deodată cu bucurie :

— Iată niște oameni care coboară de pe munte cu zăpadă ; o să cumpărăm și noi și facem sorbet[1] cu portocale.

[1] Băutură din suc de fructe amestecat cu zahăr și alcool. (N. t.)

Am ridicat ochii și am văzut venind spre noi un măgar pe care era așezat de-a curmezișul un pachet mare; de fiecare parte îl susțineau doi sclavi. Înainte, o călăuză conducea măgarul și în spate, un turc venerabil, cu barbă albă, încheia coloana, călare pe-un cal destul de bun. Toată procesiunea înainta încet și cu multă gravitate.

Turcul nostru, în timp ce sufla în foc, aruncă o privire piezișă spre sarcina măgarului și ne spuse cu un ciudat surîs: „Nu-i zăpadă". Pe urmă își văzu înainte de cafea, cu obișnuita lui nepăsare.

— Ce e atunci? întrebă Tyrrel. E ceva de mîncare?

— Pentru *pești*, răspunse turcul.

În momentul acela omul călare o porni în galop; îndreptîndu-se spre mal, trecu pe lîngă noi, nu fără a ne arunca una din acele priviri disprețuitoare cu care musulmanii privesc îndeobște pe creștini. Își împinse calul pînă la prăpăstioasele stînci de care v-am pomenit și-l opri brusc pe locul cel mai povîrnit. Privea marea și părea să caute locul cel mai bun pentru a-și face vînt.

Cercetarăm atunci cu mai multă băgare de seamă ceea ce ducea măgarul și am fost izbiți de forma ciudată a sacului. Toate istoriile cu femei înecate de bărbați geloși ne-au revenit pe dată în minte. Ne împărtășirăm gîndurile.

— Întreabă-i pe nemernicii ăștia, spuse sir John turcului nostru, dacă nu cumva duc așa o femeie.

Turcul deschise ochi mari și speriați, dar gura nu. Era vădit că găsea întrebarea noastră din cale-afară de nepotrivită.

În momentul acesta, sacul fiind lîngă noi, l-am văzut bine cum mișcă, ba am auzit chiar un soi de geamăt sau de grohăit ieșind din el.

Tyrrel, cu toate că-i gastronom, e foarte inimos. Sări ca un nebun, se repezi la însoțitorul măgarului și îl întrebă pe englezește, atît era de tulburat de mînie, ce duce astfel și ce are de gînd să facă cu sacul lui. Însoțitorul nici gînd să răspundă; dar sacul se zguduia cu putere și strigăte de femeie se auziră. Atunci, cei doi sclavi începură să lovească cu nădejde în sac cu curelele de care

se slujeau pentru a îndemna măgarul să meargă. Tyrrel își pierduse răbdarea. Cu o viguroasă și iscusită lovitură de pumn prăvăli pe însoțitor la pămînt și apucă un sclav de beregată ; în acest timp, sacul, puternic împins în încăierare, căzu greoi în iarbă.

Săriserm și eu. Celălalt sclav se pregătea să adune pietre, însoțitorul se ridicase. Măcar că nu pot suferi să mă amestec în treburile altora, îmi era cu neputință să nu vin în ajutorul tovarășului meu. Punînd mîna pe un țăruș de care îmi propteam umbrela cînd desenam, îl învîrteam în aer amenințînd sclavii și însoțitorul cu înfățișarea cea mai marțială pe care mi-a fost cu putință s-o iau. Totul mergea bine, cînd procletul acela de turc călare, încetînd să contemple marea și întorcîndu-se la gălăgia pe care o făceam, țîșni ca o săgeată și se năpusti asupră-ne, mai iute ca gîndul. Avea în mînă un soi de sabie înfricoșătoare.

— Un iatagan ? spuse Châteaufort căruia îi plăcea culoarea locală.

— Un iatagan, reluă Darcy cu un surîs de încuviințare. Trecu pe lîngă mine și-mi dădu în cap o lovitură de iatagan care mă făcu să văd stele... verzi, cum spunea cu atîta eleganță prietenul meu, domnul marchiz de Roseville. Am ripostat totuși, trîntindu-i o lovitură zdravănă de țăruș în șale ; am învîrtit apoi din răsputeri țărușul în dreapta și-n stînga și l-am lovit pe însoțitor, pe sclavi și pe turc, ajungînd la rîndu-mi de zece ori mai furios decît amicul meu Jolîn Tyrrel. Afacerea ar fi luat fără îndoială o întorsătură proastă pentru noi. Dragomanul nostru păstra neutralitatea și nu ne-am fi putut apăra multă vreme c-un toroipan împotriva a trei infanteriști, un cavalerist și-un iatagan. Din fericire John și-a amintit de o pereche de pistoale pe care le luasem cu noi. A pus mîna pe ele, mi-a aruncat mie unul, oprindu-și pe celălalt și îndreptîndu-l pe dată spre călărețul care ne dădea atîta de furcă. Vederea acestor arme și clinchetul cocoșului pistolului avură un efect magic asupra vrăjmașilor noștri. Au luat-o rușinați la picior, lăsîndu-ne stăpîni pe cîmpul de bătălie, pe sac și chiar pe măgar. Cu toată mînia noastră, n-am tras și bine am făcut, căci

nu poți ucide nepedepsit un musulman de baștină și costă scump să-l chelfănești.

După ce m-am șters puțin, prima noastră grijă a fost, după cum vă închipuiți, să ne ducem la sac și să-l deschidem. Am găsit în el o femeie frumușică, puțin cam grasă, cu un frumos păr negru și neavînd ca îmbrăcăminte decît o cămașă de lînă albastră, ceva mai puțin străvezie decît eșarfa doamnei de Chaverny. A ieșit sprintenă din sac, și, fără să pară prea încurcată, ne adresă o cuvîntare nici vorbă foarte patetică, dar din care n-am priceput o iotă ; după care mi-a sărutat mîna. E singura dată, doamnele mele, că o doamnă îmi face această cinste.

Între timp, ne-am recăpătat sîngele rece. Dragomanul nostru își smulgea barba, ca omul în desperare. Eu îmi legam capul, pe cît puteam, cu batista. Tyrrel spunea :

— Ce dracu' facem cu femeia ? Dacă rămînem pe loc, bărbatul va reveni cu întăriri și ne va omorî ; dacă ne înapoiem în Larnaca mulțimea ne va lapida negreșit.

Încurcat de toate aceste gînduri și regăsindu-și calmul britanic, Tyrrel exclamă :

— Ce năstrușnică idee ai avut să te apuci să desenezi astăzi !

Exclamația lui mă făcu să rîd, și femeia, care nu înțelesese nimic, începu și ea să rîdă.

Trebuia totuși să luăm o hotărîre. Mă gîndeam că ceea ce aveam mai bun de făcut era să ne punem toți sub ocrotirea consulului Franței ; dar ceea ce era mai greu, era să ne înapoiem în Larnaca. Ziua se micșora, și asta fu în folosul nostru. Turcul ne sili să facem un mare ocol și, mulțumită nopții, am ajuns fără piedici la casa consulului, care e afară din oraș. Am uitat să vă spun că din sac și din turbanul tălmaciului nostru i-am alcătuit femeii o îmbrăcăminte aproape cuviincioasă.

Consulul ne-a primit foarte prost, ne-a spus că sîntem nebuni, că trebuie să respecți uzul și obiceiurile țărilor prin care călătorești, că nu trebuia să ne băgăm nasul unde nu ne fierbe oala... În fine, ne-a dojenit în lege, și avea dreptate, căci ceea ce făcusem era de ajuns să stîrnească o sîngeroasă răscoală în care să fie măcelăriți toți francezii din insula Cipru.

Soția lui a fost mai omenoasă ; citise multe romane și a găsit purtarea noastră foarte generoasă. Fapt e că ne purtasem ca eroii din romane. Această milostivă doamnă era cucernică foarte ; se gîndea că-i va fi ușor să convertească necredincioasa pe care i-am adus-o, că această convertire va fi menționată în *Monitor* și că soțul ei va fi numit consul general. Tot planul acesta se înfiripă într-o clipă în capul ei. A îmbrățișat turcoaica, i-a dăruit o rochie, l-a mustrat pe domnul consul pentru cruzimea lui și l-a trimis la pașă pentru a potoli lucrurile.

Pașa era foarte mînios. Bărbatul gelos se nimerise a fi cineva, și era foc și pară. E o grozăvie, spunea el, ca niște ciini de ghiauri să împiedice un om ca dînsul să-și arunce roaba în mare. Consulul era foarte necăjit ; a vorbit mult de rege, stăpînul său, și mai mult încă de o fregată cu șaizeci de tunuri care tocmai se ivise în apele Larnacei. Dar argumentul care a prins cel mai bine, a fost propunerea pe care a făcut-o în numele nostru, de a plăti roaba cu prețul cuvenit.

Vai ! dacă ați ști ce înseamnă dreapta prețuială la un turc ! A trebuit să-i dăm bani bărbatului, pașei, însoțitorului măgarului, căruța Tyrrel îi rupsese doi dinți, să plătim pentru bucluc, să plătim pentru toate. De cîte ori n-a exclamat Tyrrel, cu durere :

— De ce dracu' ți-a venit să desenezi pe malul mării !

— Ce aventură, sărmanul meu Darcy, exclamă doamna Lambert, așadar acolo ai ales cu această groaznică cicatrice ? Îndică-ți, rogu-te, puțin părul. Dar e o minune că nu ți-a spintecat capul.

Julie, în tot timpul acestei povestiri, nu-și luase ochii de la fruntea povestitorului ; întrebă în fine, cu sfială în glas :

— Ce s-a făcut femeia ?

— Tocmai această parte a istoriei nu-mi prea place s-o povestesc. Urmarea e atît de tristă pentru mine încît și acum se rîde de romanțioasa noastră ispravă.

— Era frumoasă ? întrebă doamna de Chaverny roșind ușor.

— Cum se numea ? întrebă doamna de Lambert.

— Îi spunea Emineh.

— Frumoasă ?

— Da, era destul de frumoasă, dar prea grasă și sulemenită după obiceiul țării. Îți trebuie multă obișnuință ca să poți prețui farmecele unei frumuseți turcești. Așadar, Emineh a fost instalată în casa consulului. Era mingreliană și i-a spus doamnei C... soția consulului că-i fiică de prinț. În țara asta, orice netrebnic care poruncește altor zece netrebnici e prinț. I s-a dat deci cinstire de prințesă : avea loc la masă și mînca cît șapte ; apoi, cînd i se vorbea de religie, adormea regulat. Asta a ținut cîtva timp. Doamna C... și-a luat asupră-i să-i fie nașă și a ținut să fiu și eu naș cu ea. Bomboane, cadouri și tot ce urmează !... A fost scris ca această nefericită Emineh să mă ruineze. Doamna C... spunea că Emineh ține mai mult la mine decît la Tyrrel, pentru că întotdeauna cînd îmi aducea cafeaua mi-o vărsa pe haine. Mă pregăteam pentru acest botez cu o evlavie în adevăr evanghelică, cînd, în ajunul ceremoniei, frumoasa Emineh a dispărut. Vreți să vă spun tot? Consulul avea ca bucătar un mingrelian, mare pușlama desigur, dar mare meșter în pilaf. Acest mingrelian îi plăcuse lui Emineh, care înțelegea, fără îndoială, patriotismul în felul ei. A răpit-o în același timp cu o sumă destul de mare de la domnul C... care n-a mai putut pune mîna pe el. Astfel consulul a pierdut banii, soția lui zestrea pe care i-o dăruise lui Emineh, eu mănușile și bomboanele, fără să mai pun la socoteală loviturile primite. Mai prost e că am fost făcut oarecum răspunzător de întîmplare. Toți pretindeau că eu eram acela care a eliberat această netrebnică, pe care regret că n-am lăsat-o să se înece și care a atras atîtea nenorociri pe capul prietenilor mei. Tyrrel a știut să iasă basma curată ; trecu drept victimă, cînd tocmai el fusese pricina întregii învălmășeli, și eu am rămas cu faima de Don Quijote și cu scrijălitura pe care mi-o vedeți și care a dăunat mult succeselor mele.

După această povestire, lumea a reintrat în salon. Darcy mai stătu cîtva timp de vorbă cu doamna de Chaverny, apoi fu silit s-o părăsească, pentru a i se prezenta un tînăr foarte savant în economie politică, care se pregătea pentru deputăție și care dorea să aibă informații statistice asupra imperiului otoman.

X

De cînd o părăsise Darcy, Julie se uita des la pendulă. Îl asculta distrată pe Châteaufort, și ochii ei îl căutau fără voie pe Darcy, care ședea de vorbă în celălalt capăt al salonului. Din cînd în cînd și el o privea, vorbind înainte amatorului de statistică, și ea nu putea îndura privirea lui pătrunzătoare, măcar că era liniștită. Își dădea seama că se afla sub puterea lui și nici nu încerca s-o înlăture.

În fine ceru să-i tragă trăsura, și fie cu intenție, fie din distracție, o ceru uitîndu-se la Darcy cu o privire care voia să zică : ai pierdut o jumătate de oră pe care am fi putut-o petrece împreună. Trăsura aștepta. Darcy vorbea înainte dar părea obosit și plictisit de cel care nu-l mai slăbea cu întrebările. Julie se ridică încet, strînse mîna doamnei Lambert, apoi se îndreptă spre ușa salonului, surprinsă și aproape jignită văzînd că Darcy rămîne mereu pe loc. Châteaufort era lîngă ea ; îi oferi brațul, pe care ea îl luă aproape mașinal, fără să-l asculte și aproape fără să bage în seamă prezența lui.

Străbătu vestibulul, întovărășită de doamna Lambert și de cîteva persoane care o conduseră pînă la trăsura ei. Darcy rămăsese în salon. După ce se așeză în caleașca ei, Châteaufort o întrebă surîzător dacă n-o să-i fie frică singură noaptea pe drumuri, adăugînd că o va urma de aproape în tilburyul lui, îndată ce maiorul Perrin își va fi terminat partida de biliard... Julie, care se lăsase pradă visării, se trezi la zvonul glasului său, dar fără să înțeleagă nimic. Făcu ceea ce ar fi făcut oricare altă femeie în asemenea împrejurare : zîmbi, apoi, cu un semn din cap, își luă rămas bun de la cei adunați pe peron, și trăsura o porni repede. Dar tocmai în momentul în care trăsura se puse în mișcare, îl văzu pe Darcy ieșind din salon, palid, cu înfățișarea tristă și cu ochii ațintiți asupra-i, ca și cum i-ar fi cerut un adio personal. Plecă, ducînd cu ea regretul că n-a putut să-i facă un semn din cap numai pentru el, și se gîndi chiar că se va simți jignit. Faptul că el lăsase în seama altuia grija de a o întovărăși pînă la trăsură îl și uitase ; greșelile toate

erau acum de partea ei, și se simțea vinovată de ele ca de o crimă. Sentimentele pe care le avusese pentru Darcy cu cîțiva ani în urmă, despărțindu-se de el după acea serată la care cîntase fals, erau cu mult mai puțin vii decît acelea pe care le încerca în clipa de față. Nu numai anii le dăduseră puterea, dar impresiile îi erau sporite de toată mînia adunată împotriva soțului ei. Poate chiar că acel soi de atracție resimțită pentru Châteaufort care, de altfel, în momentul acesta era cu totul uitat, o va fi pregătit să se lase pradă, fără prea multe remușcări, sentimentului mult mai puternic pe care îl încerca pentru Darcy.

În ce-l privește, gîndurile lui erau mult mai liniștite. Întîlnise cu bucurie o femeie frumoasă care îi evoca amintiri plăcute și a cărei cunoștință îi va fi de bună seamă agreabilă în iarna pe care urma s-o petreacă la Paris. Dar o dată ce n-o mai avea înaintea ochilor lui, nu-i mai rămînea decît cel mult amintirea cîtorva ceasuri de veselie, amintire a cărei gingășie era zdruncinată de perspectiva de a se culca tîrziu și de a face patru leghe pentru a-și regăsi patul. Să-l lăsăm cu ideile lui prozaice, să-l lăsăm să se învăluie cu grijă în mantaua lui, să se așeze comod și pieziș în cupeul închiriat, rătăcind cu gîndul din salonul doamnei Lambert la Constantinopol, de la Constantinopol la Corfu și de la Corfu într-o ațipire.

Iubite cititorule, vom urmări, dacă binevoiești, pe doamna de Chaverny.

XI

Cînd doamna de Chaverny părăsi castelul doamnei Lambert, noaptea era foarte întunecoasă, atmosfera grea și înăbușitoare : din timp în timp fulgere luminau peisajul, scoțind în evidență siluetele negre ale arborilor pe un fond de un portocaliu livid. Bezna părea că sporește după fiecare fulger, și vizitiul nu mai vedea capul cailor. Peste puțin, o furtună puternică se dezlănțui. Ploaia, care începuse prin a cădea în picături mari, se preschimbă re-

pede într-un adevărat potop. Tot cerul era în flăcări și artileria cerească începea să devie asurzitoare. Caii, speriați, sforăiau puternic și în loc să înainteze, se ridicau în două picioare, dar vizitiul mîncase bine; carrikul[1] lui gros și mai ales vinul pe care-l băuse, îl făceau să nu se teamă de apă, nici de drumurile proaste. Biciuia din răsputeri sărmanele dobitoace, nu mai prejos de Cezar care în furtună spunea cîrmaciului: Îl duci pe Cezar și soarta lui.

Doamna de Chaverny, netemîndu-se de tunete, nu se sinchisea de furtună. Repeta în minte tot ceea ce-i spusese Darcy, și se căia că nu i-a spus o seamă de lucruri pe care i le-ar fi putut spune, cînd fu întreruptă deodată din gîndurile ei de o puternică izbitură a trăsurii. În același timp geamurile zburară în țăndări și se auzi o pîrîitură rău prevestitoare; caleașca fu prăvălită într-un șanț. Julie se alese numai cu frica. Dar ploaia nu mai contenea; o roată era sfărîmată; felinarele erau stinse și nu se zărea în jur nici o casă pentru a te putea adăposti. Vizitiul suduia, feciorul blestema vizitiul, înjurîndu-l pentru stîngăcia lui. Julie ședea în trăsură, întrebînd cum s-ar putea reveni la P... sau ce e de făcut; dar la fiecare întrebare pe care o punea, primea același răspuns deznădăjduit:

— Cu neputință!

În timpul acesta se auzi de departe huruitul surd al unei trăsuri care se apropia. Curînd, vizitiul doamnei de Chaverny recunoscu, spre marea lui mulțumire, pe unul din colegii cu care pusese temelia unei strînse prietenii, în oficiul doamnei Lambert; îi strigă să oprească.

Trăsura se opri; numele doamnei de Chaverny de-abia fu rostit, că un tînăr, care se afla în caretă, deschise portiera și întrebă: — E rănită? apoi se repezi dintr-o săritură la caleașca Juliei. Îl recunoscuse pe Darcy, îl aștepta. Mîinile lor se întîlniră în întuneric și Darcy avu impresia că doamna de Chaverny i-o strîngea pe a lui; dar nu era poate decît o urmare a spaimei. După primele întrebări, Darcy îi oferi firește trăsura lui. Julie nu răspunse pe dată, căci cumpănea ce hotărîre să ia. Pe de o

[1] Manta cu mai multe pelerine. (N. t.)

parte se gîndea la cele trei sau patru leghe pe care le avea de făcut în „tête-à-tête" cu un tînăr, în cazul că lua drumul Parisului ; pe de altă parte, dacă se înapoia la castel pentru a cere găzduire doamnei Lambert, se înfiora la gîndul că va trebui să povestească romanţioasa întîmplare cu trăsura răsturnată şi de ajutorul primit din partea lui Darcy. Să reapară în salon, în mijlocul partidei de whist, salvată de Darcy ca turcoaica... nici gînd !... Dar şi trei leghe lungi pînă la Paris !... Pe cînd plutea astfel în incertitudine, îngăimînd cu destulă stîngăcie cîteva fraze banale asupra neplăcerii pe care i-o pricinuieşte, Darcy, care părea că citeşte în fundul inimii ei, îi spuse cu răceală :

— Luaţi trăsura mea doamnă, eu rămîn în a domnici voastre pînă cînd va trece cineva spre Paris.

Julie, temîndu-se să nu pară prea spăşită, se grăbi să primească prima ofertă şi nu pe-a doua. Şi cum s-a hotărît cu totul pe neaşteptate, n-a mai avut timpul să rezolve o importantă problemă, şi anume dacă va porni la P... sau la Paris. Se şi suise în careta lui Darcy, învelită în mantaua pe care Darcy se grăbi să i-o dea, şi caii luară sprinteni trapul spre Paris, înainte ca ea să fi apucat să spuie încotro vrea s-apuce. Servitorul ei hotărîse în locu-i, dînd vizitiului numele şi strada stăpînei sale.

Şi de o parte şi de alta, convorbirea începu stîngace. Glasul lui Darcy era gîtuit şi trăda parcă oarecare nemulţumire. Julie îşi închipui că nehotărîrea ei îl jignise şi că o lua drept o ridicolă mironosiţă. Era atît de stăpînită de omul acesta încît îşi aducea vii mustrări şi nu se mai gîndea decît să risipească pornirea lui arţăgoasă, din care îşi făcea o vină. Băgă de seamă că haina lui Darcy era leoarcă, şi, scoţîndu-şi pe dată mantaua, îi ceru ritos să se acopere. De-aci, o luptă de generozitate, care a luat sfîrşit prin aceea că neînţelegerea fiind curmată pe jumătate, fiecare îşi avu partea lui de manta. Imprudenţă enormă, pe care n-ar fi săvîrşit-o, fără acel moment de nehotărîre, pe care voia să-l facă uitat.

Erau atît de aproape unul de altul, încît obrazul Juliei simţea căldura respiraţiei lui Darcy. Salturile trăsurii îi apropiau uneori şi mai mult.

— Mantaua asta care ne acoperă îmi amintește șaradele noastre de pe vremuri. Îți mai aduci aminte că ai fost Virginia mea, cînd ne-am înpopoțonat amîndoi cu pelerinuța bunicii dumitale ?

— Da, și de zavracul pe care mi l-a tras cu acest prilej.

— A ! suspină Darcy, ce vremuri fericite ! De cîte ori nu m-am gîndit cu tristețe și fericire la divinele noastre serate din strada Bellechasse ! Îți mai amintești frumoasele aripi de vultur pe care ți le-au prins de umeri cu cordele roze și pliscul de hîrtie aurită pe care ți l-am fabricat cu atîta artă ?

— Da, răspunse Julie, erai Prometeu și eu vulturul. Dar ce memorie ai ! Cum ți-ai putut aminti de toate nebuniile astea ? Căci s-a scurs atîta vreme de cînd nu ne-am văzut.

— Îmi ceri oare un compliment ? spuse Darcy surîzînd și așezîndu-se în așa fel încît să o poată privi în față.

Apoi pe un ton mai serios :

— În adevăr, urmă el, nu-i de mirare că am păstrat în amintire cele mai fericite clipe din viața mea.

— Ce talent aveai pentru șarade !... spuse Julie, temîndu-se ca convorbirea să nu ia o întorsătură prea sentimentală.

— Vrei să-ți dau o altă dovadă de memoria mea ! o întrerupse Darcy. Îți amintești tratatul nostru de alianță de la doamna Lambert ? Ne făgăduisem să vorbim de rău întregul univers ; în schimb, să ne sprijinim unul pe altul față de toți și împotriva tuturor... Dar tratatul nostru a avut soarta celor mai multe tratate ; n-a fost dus la îndeplinire.

— Ce știi dumneata ?

— Vai ! Îmi închipui că nu prea ai avut prilejul să mă aperi : căci o dată departe de Paris, ce pierde-vară se va mai fi ocupat de mine ?

— Să te apăr, nu... dar să vorbesc de dumneata, prietenilor dumitale...

— O, prietenii mei ! exclamă Darcy cu un surîs trist. Nu prea aveam pe-atunci, pe care cel puțin să-i cunoști dumneata. Tinerii care veneau la doamna mama dumitale,

nu știu de ce, mă urau ; cît despre femei, nu-l prea luau în seamă pe domnul atașat de la ministerul afacerilor externe.

— Pentru că nu te ocupai de ele.

— Asta-i adevărat. Nu m-am priceput niciodată să bat în strună persoanelor pe care nu le iubeam.

Dacă întunericul ar fi lăsat să se zărească fața Juliei, Darcy ar fi putut vedea că o roșeață i-a aprins obrajii la auzul acestei ultime fraze, căreia ea îi dădea un înțeles la care poate că Darcy nu se gîndise.

Oricum ar fi, lăsînd la o parte amintirile prea bine păstrate și de unul și de celălalt, Julie voi să-l facă să-i povestească puțin de călătoriile lui, nădăjduind că în felul acesta va fi scutită să vorbească. Procedeul izbutește aproape totdeauna cu călătorii, mai ales cu aceia care au vizitat ținuturi îndepărtate.

Ce frumoasă călătorie ai făcut ! spuse ea, și ce rău îmi pare că n-o să pot face niciodată una la fel !

Darcy nu mai avea însă chef de vorbă.

— Cine e tînărul acela cu mustăți, întrebă el deodată, care îți vorbea adineauri ?

De data asta Julie roși și mai mult.

— E un prieten al bărbatului meu, răspunse ea, un ofițer din regimentul lui... Se spune, urmă ea, nevoind să părăsească tema ei orientală, că cei care au văzut o dată frumosul cer al Orientului, nu mai pot trăi aiurea.

— Mi-a displăcut grozav, nu știu de ce... vorbesc de prietenul bărbatului dumitale, nu de cerul albastru... Cît despre cerul acela albastru, doamnă, să te ferească Dumnezeu ! Văzîndu-l mereu același, ajungi să-ți fie atît de lehamite de el, încît mohoritele piețe ale Parisului ți-ar părea cea mai frumoasă priveliște. Nimic nu sîcîie mai mult nervii, crede-mă, decît acel frumos cer albastru, care și ieri a fost albastru și mîine tot albastru va fi. Dacă ai ști cu cîtă nerăbdare, cu cîtă dezamăgire aștepți, dorești un nor.

— Cu toate acestea ai stat destul de mult sub acel cer albastru !

— Dar, doamnă, îmi era greu să fac altfel. Dacă n-aș fi avut de urmat decît pofta inimii, m-aș fi înapoiat de-

grabă prin preajma străzii Bellechasse, după ce mi-aș fi potolit ușoara curiozitate pe care o firesc s-o stîrnească ciudățeniile Orientului.

— Sînt încredințată că mulți călători ar vorbi la fel dacă ar fi tot atît de sinceri ca dumneata... Cum îți poți trece vremea la Constantinopol și în celelalte orașe ale Orientului ?

— Ș-acolo, ca pretutindeni, sînt mai multe feluri de a-ți pierde vremea. Englezii beau, francezii joacă, nemții fumează și cîțiva intelectuali, ca să-și mai primenească plăcerile, înfruntă focuri de armă, cățărîndu-se pe acoperișuri pentru a trage cu ochiul la băștinașe.

— De bună seamă că acestei din urmă îndeletniciri îi dădeai preferință.

— Nicidecum. Eu învățam turcește și grecește, ceea ce mă acoperea de ridicol. Cînd isprăveam cu depeșele ambasadei, desenam, galopam la Izvoarele-Dulci și pe urmă mă duceam la malul mării să văd dacă nu se apropie vreo figură omenească din Franța sau de aiurea

— Trebuie să-ți fi făcut mare plăcere să vezi sosind un francez la o depărtare atît de mare de Franța.

— Da ; dar pînă să sosească un om inteligent, cîți negustori de fier vechi și cașmir nu ne veneau : sau, ceea ce e mult mai rău, cîți tineri poeți care, cînd le ieșea în cale careva de la ambasadă, îi strigau de la o poștă : „Du-mă să văd ruinele, du-mă la Sfînta Sofia, întovărășește-mă în munți, la marea de azur ; vreau să văd locurile unde a suspinat Hero !“ Pe urmă, după ce-i lovea insolația, se închideau în camera lor și nu mai voiau să vadă nimic altceva decît ultimele numere din *Constituționalul*.

— Nu vezi în toate decît partea rea, după vechiul dumitale năravː Nu te-ai schimbat, știi ? Ai rămas același zeflemist.

— Spune-mi, doamnă, dacă nu-i e îngăduit unui osîndit, care se pîrjolește în tigaia lui, să se înveselească puțin și pe seama tovarășilor lui de pîrjoleală ? Pe cuvîntul meu ! Nu știi ce mizerabilă viață ducem Noi ăștia, secretarii de ambasadă, sîntem ca rîndunelele care nu se statornicesc niciodată. Nouă nu ni-s hărăzite

acele legături intime care... dacă nu mă-nșel, fac farmecul vieții. (Rosti aceste din urmă vorbe cu un glas ciudat și apropiindu-se de Julie). De șase ani, n-am găsit pe nimeni cu care să-mi pot împărtăși gîndurile.

— Prin urmare nu aveai nici un prieten acolo ?

— Ți-am spus doar că-i cu neputință să ai prieteni în țară străină. Lăsasem doi în Franța. Unul a murit ; celălalt e în America, de unde nu se va înapoia decît peste cîțiva ani, dacă frigurile galbene nu-l vor reține.

— Așadar, ești singur ?

— Singur.

— Dar femeile, cum sînt în Orient ? Nu te simți bine în societatea lor ?

— O ! în privința asta e cel mai rău. Cît despre turcoaice, trebuie să-ți iei gîndul de la ele. Despre grecoaice și armence, tot ce poți spune mai spre lauda lor e că-s foarte frumoase. Despre femeile consulilor și ambasadorilor scutește-mă să-ți vorbesc. E o chestiune diplomatică ; și dacă aș spune ce gîndesc, mi-aș crea neajunsuri la minister.

— Nu pari să-ți iubești mult cariera. Altădată doreai atît de mult să intri în diplomație !

— Nu cunoșteam încă meseria. Acum aș vrea să fiu inspectorul noroaielor din Paris.

— O ! Dumnezeule ! Cum poți să spui asta ! Parisul este cel mai mohorît sălaș din lume.

— Nu huli. Aș vrea să-ți aud palinodia la Neapole, după doi ani de ședere în Italia.

— Să văd Neapole e ceea ce dorcam mai mult pe lume, răspunse ea oftînd... cu condiția să fiu împreună cu prietenii mei.

— O ! cu această condiție aș face ocolul pămîntului. Să călătorești cu prietenii tăi ! Dar e ca și cum ai sta în salonul tău în timp ce lumea ți-ar trece prin fața ferestrelor ca o panoramă care se desfășoară.

— Ei bine ! dacă am cerut prea mult, aș dori să călătoresc cu un... cu doi prieteni numai.

— Eu unul nu cer atîta ; m-aș mulțumi cu unul, sau cu una singură, urmă el surîzînd. Dar e o fericire pe care nu am avut-o niciodată !... Și cu care nici n-o să mă

întîlnesc vreodată, reluă el cu un oftat. Apoi c-un glas mai vesel : Adevărul e că norocul totdeauna m-a ocolit. Două lucruri am dorit și eu cu rîvnă și nu le-am putut dobîndi.

— Și care-s acelea ?

— O ! nimic extravagant. De pildă, am dorit cu patimă să pot valsa cu cineva... Am făcut studii aprofundate asupra valsului. M-am căznit luni de-a rîndul singur, cu scaunul, pentru a-mi înfrîna amețelile care mă apucau mereu, și cînd am izbutit să nu mai am amețeli...

— Și cu cine voiai să valsezi ?

— Dacă ți-aș spune că dumneata erai aceea ?... Și cînd, cu multă trudă, am ajuns un dansator încercat, bunica dumitale, care-și luase tocmai atunci un duhovnic jansenist, a interzis valsul, printr-un ordin de zi care-mi apasă și acum pe inimă.

— Și a doua dorință ? întrebă Julie foarte tulburată.

— A doua dorință ți-o las în seamă. Aș fi dorit să fiu iubit... dar iubit... Doream asta înaintea valsului și iată, nu urmez ordinea cronologică... Aș fi dorit, zic, să fiu iubit de-o femeie care să mă prefere unui bal — cel mai primejdios dintre toți vrăjmașii — o femeie pe care aș fi putut veni s-o văd cu ghetele pline de glod în clipa în care s-ar fi pregătit să se suie în trăsură pentru a se duce la bal. Ar fi fost în ținută de gală și mi-ar fi spus : să „stăm acasă. Dar era nebunie. Nu trebuie să ceri decît lucruri posibile.

— Ce răutăcios ești ! Mereu observații ironice. Pentru nimic n-ai îndurare. Ești fără milă cu femeile.

— Eu ! să mă ferească Dumnezeu ! Mai degrabă pe mine însumi mă bîrfesc. Susținînd că femeile preferă o seară plăcută... unui tête-à-tête cu mine, înseamnă că le vorbesc de rău ?

— Un bal !... O găteală !... O, Doamne ! Cui îi mai place astăzi balul ?...

Nu se gîndea să dezvinovățească întregul gen feminin aflat în cauză ; i se părea că aude gîndul lui Darcy, dar biata femeie nu auzea decît propria ei inimă.

— Fiindcă veni vorba de rochie de bal, ce păcat că nu sîntem în carnaval! Am adus un costum de grecoaică fermecător și care te-ar prinde de minune.

— O să-mi faci un desen în albumul meu.

— Cu plăcere. Să vezi ce progres am făcut de cînd schițam caricaturi pe masa de ceai a mamei dumitale. Dar trebuie să te felicit, doamnă: mi s-a spus astăzi de dimineață la minister că domnul de Chaverny va fi numit gentilom camerier. Mi-a făcut mare plăcere.

Julie tresări fără să vrea.

Darcy urmă fără să bage de seamă:

— Îngăduie-mi să-ți cer de pe acum protecția... Dar la drept vorbind nu-s tocmai mulțumit de noul dumitale rang. Mă tem că vei fi nevoită să locuiești vara la Saint-Cloud, și-n cazul ăsta voi avea mai rar cinstea să te văd.

— Nu mă voi duce niciodată la Saint-Cloud, spuse Julie cu emoție în glas.

— O! cu atît mai bine, căci, vezi dumneata, Parisul e raiul din care nu trebuie să ieși decît pentru a te duce din cînd în cînd să ici masa la țară, la doamna Lambert, cu condiția să revii seara. Ce fericită ești, doamnă, că trăiești la Paris. Eu, care nu voi rămîne poate aici decît puțină vreme, nici nu-ți închipui cît mă simt de fericit, în micul apartament pe care mi l-a dat mătușa mea. Și dumneata, mi s-a spus, locuiești în foburgul St. Honoré. Ți-am zărit casa. Trebuie să ai o grădină minunată, dacă mania de a zidi nu-ți va fi împănat aleile cu dughene.

— Nu, grădina mea e încă neatinsă, slavă Domnului!

— În care zi primești, doamnă?

— Sînt acasă mai în fiecare seară. Aș fi încîntată dacă ai veni cîteodată să mă vezi.

— Vezi, doamnă, că mă port ca și cum vechea noastră *alianță* ar fi încă în ființă. Mă invit eu însumi fără ceremonie și fără prezentare oficială. Mă ierți, nu-i așa? Nu mai cunosc pe nimeni la Paris afară de dumneata și de doamna Lambert. Toată lumea m-a uitat, dar casele dumneavoastră, amîndouă, sînt singurele cărora le-am dus dorul în surghiunul meu. Salonul dumitale îndeosebi trebuie să fie încîntător. Dumneata, care știi

atît de bine să-ți alegi prietenii !... Îți mai aduci aminte proiectele pe care le făceai altădată pentru vremea cînd vei fi stăpînă în casa dumitale ? Un salon inaccesibil pisălogilor ; muzică, din cînd în cînd, conversație totdeauna și pînă tîrziu ; nici un om cu pretenții, un număr restrîns de persoane cunoscîndu-se îndeaproape și neavînd prin urmare de ce să mintă sau să caute să facă impresie... Două-trei femei spirituale (și e cu neputință ca prietenele dumitale să nu fie astfel...), și casa dumitale e cea mai atrăgătoare din Paris. Da, ești femeia cea mai fericită și-i faci fericiți și pe cei din jurul dumitale.

În vreme ce Darcy vorbea, Julie se gîndea că fericirea pe care o descria cu atîta vioiciune ar fi putut-o dobîndi, dacă ar fi fost măritată cu un alt bărbat... cu Darcy, de pildă. În locul acelui salon închipuit, atît de elegant și atît de plăcut, îi veneau în minte pisălogii pe care-i aducea Chaverny... în locul sprințarelor conversații, își amintea scenele conjugale ca acela care a făcut-o să se ducă la P... Se vedea în fine fără izbavă, legată pe viață de soarta unui om pe care îl ura și-l disprețuia ; pe cînd acela căruia ar fi dorit să-i dea în grijă sarcina fericirii ei era sortit să rămîie veșnic un străin pentru ea. Era de datoria ei să-l ocolească, să se desfacă de el... și era atît de aproape de dînsa, încît mînecile rochiei ei se mototoleau la atingerea reverelor hainei lui !

Darcy urmă să zugrăvească plăcerile vieții Parisului, cu toată elocvența pe care i-o dădea o îndelungată lipsă din țară. În acest timp Julie simțea lacrimile șiroindu-i de-a lungul obrajilor. Tremura să nu bage de seamă Darcy, și constrîngerea pe care și-o impunea îi sporea și mai mult tulburarea. Se-năbușea ; nu îndrăznea să facă o mișcare. În fine, un hohot îi scăpă și totul fu pierdut. Se prăbuși, cu capul în mîini, aproape înăbușită de lacrimi și rușine.

Darcy, care nu se aștepta la una ca asta, fu uimit. Rămase o clipă mut de surprindere : dar hohotele înmulțindu-se, crezu de a lui datorie să vorbească, și să întrebe care-i pricina acestor lacrimi atît de neașteptate.

— Ce ai, doamnă? Pentru numele lui Dumnezeu, doamnă... răspunde-mi. Ce ți s-a întîmplat?

Și cum sărmana Julie, la toate aceste întrebări, își apăsa cu mai multă putere batista pe ochi, îi luă mîna și, îndepărtînd cu blîndețe batista:

— Te implor, doamnă, spuse el cu un glas schimbat care o pătrunse pe Julie pînă-n străfundul inimii, te implor, spune-mi ce ai? Te-am jignit poate, fără să vreau?... Tăcerea dumitale mă scoate din minți.

— Ah! izbucni Julie, nemaiputîndu-se stăpîni, sînt foarte nefericită! și hohoti mai tare.

— Nefericită! Cum?... De ce?... Cine te face nefericită? Răspunde-mi!

Vorbind astfel, îi strîngea mîinile, și capul lui atingea aproape pe cel al Juliei care plîngea, în loc să răspundă. Darcy nu știa ce să creadă, dar aceste lacrimi îl înduioșau. I se părea că întinerise cu șase ani, și începea să întrezărească, într-un viitor care nu se înfățișase încă închipuirii lui, că s-ar putea să schimbe rolul de confident cu unul mai sus-pus.

Cum ea se încăpățîna să nu răspundă, temîndu-se să nu-i vie rău, Darcy coborî unul din geamurile trăsurii, înnodă panglicile pălăriei Juliei, îi dădu într-o parte mantoul și șalul. Bărbații sînt stîngaci în astfel de treburi. Voia să spuie vizitiului să oprească și chiar îl strigase cînd Julie, apucîndu-l de braț, îl imploră să nu-i spuie să oprească, asigurîndu-l că se simte mult mai bine.

Vizitiul nu auzise nimic și își mîna înainte caii spre Paris.

— Dar, te implor, scumpă doamnă de Chaverny, spuse Darcy, reluîndu-i mîna pe care o părăsise o clipă, te conjur, spune-mi, ce ai? Mi-e teamă... Nu pot pricepe cum am putut cădea în păcatul de a te mîhni.

— O! nu dumneata! exclamă Julie; și îi strînse puțin mîna.

— Dar bine! spune-mi cine te poate face să plîngi astfel? Vorbește-mi cu încredere. Nu sîntem oare vechi prieteni? urmă el surîzînd și strîngînd mîna Juliei.

— Îmi vorbeai de fericirea de care mă credeai înconjurată... și fericirea asta e atît de departe de mine!

— Cum! Nu ai oare tot ce trebuie ca să fii fericită?... Ești tînără, bogată, frumoasă... Bărbatul dumitale are un rang deosebit în societate...

— Nu-l pot suferi! izbucni Julie ieșită din fire; îl disprețuiesc! Și-și ascunse obrazul în batistă, hohotind și mai tare.

— O! O! gîndi Darcy, lucrul ia o întorsătură foarte serioasă.

Și, trăgînd cu îndeminare folos din toate hurducăturile trăsurii, pentru a se apropia mai mult de nefericita Julie:

— De ce, îi spuse el cu un glas cum nu se poate mai blînd și mai duios, de ce să te posomorăști astfel? E cu putință ca o ființă pe care o disprețuiești să aibă atîta înrîurire asupra vieții dumitale? De ce-ai îngădui să-ți otrăvească fericirea? Dar oare lui se cuvine să-i ceri această fericire?...

Și îi sărută vîrful degetelor; cum ea însă își retrase pe loc mîna cu groază, îi fu frică să nu fi mers prea departe... Dar hotărît să ducă aventura pînă la capăt, spuse, suspinînd cu fățărnicie:

— Cum m-am înșelat! Cînd am aflat de căsătoria dumitale, credeam că domnul de Chaverny îți place, în adevăr.

— O! domnule Darcy, nu m-ai cunoscut niciodată! Tonul glasului eî spunea limpede: întotdeauna te-am iubit și n-ai voit să înțelegi. Biata femeie socotea în acest moment, cu deplină bună-credință, că îl iubise neîncetat pe Darcy, în tot decursul celor șase ani care s-au scurs, cu aceeași dragoste pe care o simțea pentru el în clipa de față.

— Dar dumneata, sări Darcy însuflețindu-se, dumneata, doamnă, cunoscutu-m-ai vreodată? Ai bănuit vreodată care erau sentimentele mele? A! dacă m-ai fi cunoscut mai bine, am fi fost astăzi fericiți și unul și altul.

— Cît sînt de nenorocită! repetă Julie cu un spor de lacrimi și strîngîndu-i mîna cu putere.

— Dar chiar dacă m-ai fi înțeles, doamnă, urmă Darcy cu expresia de ironică melancolie care-i era obiș-

nuită, ce s-ar fi întîmplat ? Avere nu aveam ; a dumitale era considerabilă ; mama dumitale m-ar fi respins cu dispreț. Eram osîndit dinainte. Dumneata însăți, dă, dumneata Julie, înainte ca o experiență fatală să-ți fi arătat calea adevăratei fericiri, ai fi ris, fără îndoială, de îndrăzneala mea, și o trăsură bine lăcuită, cu coroană de conte pe portiere, ar fi înfățișat atunci cel mai sigur mijloc de a-ți plăcea.

— O, cerule ! Și dumneata ! Nu mai îi o nimănui milă de mine ?

— Iartă-mă, dragă Julie ! exclamă el mișcat ; iartă-mă, te implor. Uită vorbele mele. Sînt mai vinovat ca dumneata... Nu te-am știut prețui. Te credeam slabă, ca femeile din lumea în care trăiești ; m-am îndoit de curajul dumitale și sînt amarnic pedepsit !...

Și săruta cu aprindere mîinile pe care ea nu le mai retrăgea ; era gata s-o strîngă la pieptul lui... dar Julie îl respinse cu o vie expresie de groază și se îndepărtă de el pe cît îngăduia lărgimea trăsurii. Atunci Darcy, cu o voce care prin însăși blîndețea ei suna sfîșietor :

— Iartă-mă, doamnă, uitasem Parisul. Îmi amintesc că acolo se fac căsătorii, dar nu se iubește.

— O ! ba da, te iubesc, murmură ea printre hohote ; și își lăsă capul să cadă pe umărul lui Darcy. Darcy o strînse în brațe cu înfrigurare, căutînd să-i șteargă lacrimile cu sărutări. Încercă din nou să se desfacă din îmbrățișarea lui, dar această sforțare fu cea din urmă.

XII

Darcy s-a înșelat asupra naturii emoției lui : căci, trebuie s-o spunem, nu era îndrăgostit. A știut să tragă folos dintr-o întîmplare fericită care i-a căzut pe neașteptate din văzduh și care merita destul să n-o lase să-i scape. De altfel, era, ca toți bărbații, cu mult mai priceput să ceară, decît să-și arate mulțumirea. Cu toate acestea era politicos și politețea ține adesea locul unor sentimente mai înalte. Prima clipă de amețeală trecută, începu a-i îndruga Juliei fraze duioase pe care le întocmea fără multă

osteneală și pe care le întovărășea cu numeroase sărutări de mîini care îl scuteau de tot atîtea vorbe. Vedea, fără părere de rău, că trăsura ajunsese la barieră și că peste puține clipe avea să se despartă de iubita lui. Tăcerea doamnei de Chaverny în fața declarațiilor lui de dragoste, copleșirea în care părea adîncită ingreunau situația noului ei iubit pînă la ridicol.

Ea sta nemișcată într-un colț al trăsurii, strîngîndu-și mașinal șalul la piept. Nu mai plîngea, privea drept înainte și cînd Darcy îi lua mîna să i-o sărute, această mînă, îndată ce era părăsită, îi cădea pe genunchi, ca moartă. Nu vorbea, de-abia auzea ; o groază de gînduri sfîșietoare se înfățișau deodată minții ei, dar îndată ce voia să rostească unul, un altul venea pe loc să-i închidă gura.

Cum să redai haosul acestor gînduri, sau mai bine zis al acestor imagini care se succedau cu iuțeala bătăilor inimii ? I se părea că îi sună în urechi vorbe fără legătură și fără noimă, dar toate cu un groaznic înțeles. Dimineața, își acuzase bărbatul, era josnic în fața ochilor ei ; acum ea era de o sută de ori mai vrednică de dispreț. I se părea că rușinea ei era publică. Amanta ducelui de H... o va osîndi la rîndu-i. Doamna Lambert, prietenele ei toate, nu vor mai voi s-o vadă.

Dar Darcy ? O iubea oare ? N-o cunoștea îndeajuns. O uitase. În prima clipă nici nu o recunoscuse. Se poate s-o fi găsit schimbată mult. Era rece cu ea ; asta era lovitura de moarte. Pornirea ei către un om care de abia o cunoștea, care nu i-a arătat dragoste... ci numai politețe. Era cu neputință s-o iubească. Dar ea însăși, îl iubea oare ? Nu, de vreme ce se măritase cînd el de abia plecase.

Cînd a intrat trăsura în Paris, orologiile băteau ceasul unu. La orele patru îl văzuse întîia dată pe Darcy. Da, îl văzuse, nu putea spune că-l revăzuse... Îi uitase trăsăturile, glasul ; era un străin pentru ea... Nouă ceasuri mai tîrziu devenise amanta lui !... Nouă ceasuri au fost de ajuns pentru această nemaipomenită fascinație... au fost de ajuns pentru a fi înjosită în proprii ei ochi, în înșiși ochii lui Darcy ; căci ce putea el gîndi despre

o femeie atît de slabă ? Cum să n-o dispreţuiască ? Din cînd în cînd blîndeţea glasului lui Darcy, duioasele vorbe pe care i le spunea, o înviorau puţin. Atunci se silea să creadă că dragostea de care îi vorbea era adevărată. N-a cedat atît de uşor. Dragostea lor avea vechime la plecarea lui Darcy. Darcy trebuie să ştie că nu s-a măritat decît în urma supărării pe care i-o pricinuise plecarea lui. Vina era de partea lui Darcy. Cu toate acestea, o iubise fără încetare, în timpul îndelungatei lui lipse. Şi a fost la rîndu-i fericit să regăsească şi la ea aceeaşi statornicie.

Sinceritatea mărturisirii ei, slăbiciunea ei chiar, trebuie să-i fi plăcut lui Darcy, care nu putea suferi prefăcătoria. Dar îşi dădea repede seama de absurditatea acestor raţionamente. Ideile mîngîietoare se risipeau, lăsînd-o pradă ruşinii şi disperării.

Se gîndi o clipă să spuie ceea ce simte. Îşi închipuia că e osîndită de oameni, părăsită de familie. După cumplita batjocură adusă bărbatului ei, mîndria nu-i mai îngăduia să dea vreodată ochii cu el. „Sînt iubită de Darcy, îşi spunea ; nu-l pot iubi decît pe el. Fără el nu pot fi fericită. Cu el voi fi fericită pretutindeni. Să mergem împreună într-un ungher unde să nu pot întîlni pe nimeni care să mă facă să roşesc. Să mă ia cu el la Constantinopol."

Darcy era departe de a bănui ceea ce se petrece în sufletul Juliei. Băgase de seamă că intrau în strada locuită de doamna de Chaverny şi îşi punea cu multă liniştе mănuşile „glacés".

— Apropo, spuse el, trebuie să fiu prezentat oficial domnului de Chaverny... Îmi place să cred că ne vom împrieteni repede. Prezentat de doamna Lambert, voi fi binevenit, în casa dumitale. Pînă atunci, pentru că e la ţară, te pot vedea ?

Juliei i se tăiase glasul. Fiecare cuvînt al lui Darcy era o lovitură de pumnal. Cum să mai vorbeşti de fugă, de răpire, acestui om atît de nepăsător şi atît de rece, care nu se gîndeşte decît să-şi puie la cale o legătură pe timpul verii, cît e cu putinţă mai comod ? Îşi rupse cu furie lanţul de la gît, răsucind verigile între degete.

Trăsura se opri la poarta casei ei. Darcy puse mult zel să-i aşeze şalul pe umeri, să-i potrivească pălăria cum trebuie. Cînd se deschise portiera, îi oferi mîna cu tot respectul, iar Julie se repezi jos fără sprijinul lui.

— Îţi cer voie doamnă, spuse cu o adîncă plecăciune, să viu să te văd.

— Adio ! spuse Julie cu glas înăbuşit.

Darcy se urcă în cupeu şi porni spre casă fluierînd, cu înfăţişarea omului mulţumit de felul în care şi-a petrecut ziua.

XIII

O dată singur, în odaia lui de holtei, Darcy îşi puse halatul turcesc, papucii şi, după ce îndesă tutun de Latakié într-o lulea lungă cu urloiul de lemn de cireş sălbatic şi cu imameaua de chihlimbar alb, se pregăti s-o guste în tihnă, răsturnîndu-se într-un jilţ adînc, căptuşit cu marochin şi solid capitonat. Acelora care se vor mira văzîndu-l ocupat cu această vulgară îndeletnicire, în clipa în care ar fi trebuit poate să fie pradă unor mai poetice visări, le voi răspunde că o bună lulea e de folos, dacă nu numaidecît trebuincioasă visării, şi că adevăratul mijloc de a te bucura deplin de o fericire este să o alături altei fericiri. Unul din prietenii mei, de trupeştile plăceri iubitor, nu deschide răvaşele iubitei înainte de a-şi fi scos cravata, de a fi aţiţat focul, dacă era iarnă şi de a se fi tolănit pe o canapea odihnitoare.

„În adevăr, îşi zise Darcy, aş fi fost un mare nerod dacă aş fi urmat sfatul lui Tyrrel, cumpărînd o sclavă grecoaică şi aducînd-o la Paris. La naiba ! Ar fi fost, cum spunea amicul meu Haleb-Effendi, ca şi cum m-aş fi dus cu smochine la Damasc. Slavă Domnului ! Civilizaţia a mers în pas alergător în lipsa mea şi după cît se pare, virtutea nu merge pînă la exces... Bietul Chaverny !... A ! A ! Dacă aş fi fost totuşi destul de bogat cu cîţiva ani în urmă, m-aş i însurat cu Julie şi poate că Chaverny ar fi fost acela care ar fi adus-o acasă în astă-seară. Dacă

mi se va întîmpla să mă-nsor vreodată, voi da poruncă să se cerceteze des trăsura nevestei mele, ca să nu aibă nevoie de cavaleri îndatoritori care s-o scoată din șanțuri... Hai, să recapitulăm. La urma urmei, e o femeie foarte frumoasă, deșteaptă și dacă n-aș fi atît de bătrîn, mi-aș putea îngădui să cred în prodigiosul meu merit. Vai! Vai! Într-o lună de zile, meritul meu va fi poate la același nivel cu al domnului mustăcios... Să fie al dracului! cum aș fi vrut ca mititica aceea de Nastasia, pe care am iubit-o atît, să știe citi și scrie și să fi fost în stare să vorbească cu oamenii de societate, căci sînt încredințat că e singura femeie care m-a iubit... Biata fată!..." Luleaua se stinse și el adormi.

XIV

Înapoindu-se în apartamentul ei, a fost nevoie ca doamna de Chaverny să-și adune toate puterile pentru a-i spune cameristei cu un aer firesc că nu are nevoie de ea și s-o lase singură. Cum a plecat fata, se aruncă pe pat și începu să plîngă cu mai mult amar acum, că era singură, decît atunci cînd prezența lui Darcy o silea să se stăpînească.

Noaptea are, fără îndoială, o mare înrîurire asupra suferințelor morale, ca și asupra durerilor fizice. Ea așterne peste toate o umbră lugubră și imaginile, care în timpul zilei ne-ar fi indiferente și chiar surîzătoare, ne neliniștesc și ne tulbură noaptea, ca niște spectre care nu au putere decît în întuneric.

Se pare că în timpul nopții, gîndirea își sporește activitatea și că rațiunea își pierde puterea suverană. Un soi de fantasmagorie lăuntrică ne tulbură și ne înspăimîntă fără să ne stea în putere să înlăturăm pricina spaimelor noastre sau să cercetăm în liniște realitatea.

Închipuiți-o pe sărmana Julie întinsă pe patul ei, pe jumătate îmbrăcată, frămîntîndu-se neîncetat, cînd dogorîtă de-o arșiță mistuitoare, cînd înghețată de un fior pătrunzător, tresărind la cea mai mică trosnitură

a lemnăriei, auzindu-și lămurit fiecare bătaie a inimii. Nu-i mai rămăsese din cele petrecute decît un zbucium nelămurit, a cărui pricină o căuta zadarnic. Apoi, dintr-o dată, amintirea acelei seri fatale îi străbătu mintea cu iuțeala fulgerului, și o dată cu ea i se trezi iar o durere vie și ascuțită, ca aceea pe care fierul roș ar scormoni-o într-o rană închisă.

„Pentru ce aceste lacrimi ? își zicea. A ! M-am făcut de batjocură !"

Acum își privea lampa, urmărind cu o încordare fără noimă toate pîlpîirile flăcării, pînă cînd lacrimile care i se îngrămădiseră fără să știe de ce, în ochi, îi acoperiră lumina.

Acum își număra ciucurii de la pologul patului, fără a izbuti să-și amintească numărul lor.

„Ce-i nebunia asta ? își zise ea. Nebunie ? Da, căci cu un ceas în urmă m-am dăruit ca o curtezană netrebnică, unui om pe care nu-l cunosc."

Privirea ei îndobitocită urmări apoi acul pendulei, cu neliniștea condamnatului care vede apropiindu-se ceasul chinurilor. Deodată pendula bătu :

„Acum trei ore, își zise ea tresărind într-o zvîcnire, eram cu el și cinstea mea s-a dus !"

Și-a petrecut toată noaptea în acest zbucium înfrigurat. Cînd s-a luminat de ziuă, a deschis fereastra, și aerul proaspăt și pătrunzător al dimineții îi aduse oarecare ușurare. Aplecată pe balustrada ferestrei care dădea în grădină, respira aerul rece cu un soi de desfătare. Zăpăceala gîndurilor ei se risipi cu încetul. Față de nelămuritele chinuri, de aiureala care o zguduia, deznădejdea adunată care le-a urmat era un răgaz.

Trebuia să ia o hotărîre. Nu se opri nici o clipă la gîndul de a-l revedea pe Darcy. Lucrul i se părea cu neputință ; ar fi murit de rușine zărindu-l.

Trebuia să părăsească Parisul unde, în două zile, toată lumea ar fi arătat-o cu degetul. Mama ei era la Nisa : se va duce la ea, îi va mărturisi tot ; apoi, după ce, la pieptul ei, se va destăinui, nu-i mai rămînea de făcut decît

un liceu, și anume să găsească un ungher pustiu în Italia, necunoscut călătorilor, unde se va duce să trăiască singură și să moară curînd.

Hotărîrea o dată luată, se mai liniști. Se așeză la o măsuță din fața ferestrei și, cu capul în mîini, plînse, dar de data aceasta, fără amărăciune. Oboseala și lehamitea o biruiră în fine și adormi, sau mai degrabă încetă să gîndească preț de un ceas aproape.

Se trezi cu un fior de frig. Vremea se schimbase, cerul era cenușiu și-o bură subțire și rece vestea frig și umezeală pentru tot restul zilei. Julie își sună camerista.

— Mama e suferindă, îi spuse ea, trebuie să plec la Nisa, fără întîrziere. Pregătește-mi un cufăr, peste un ceas vreau să plec.

— Dar, doamnă, ce-aveți? Nu sînteți bolnavă?... Doamna nu s-a culcat! se miră camerista surprinsă și îngrijorată de schimbarea pe care o vedea pe fața stăpînei sale.

— Vreau să plec, spuse Julie cu iritare în glas, trebuie numaidecît să plec. Pregătește-mi un cufăr.

În civilizația noastră modernă, un simplu act de voință nu ajunge pentru a te duce de la un loc la altul. Trebuie să faci pachete, să iei cu tine cutii, să-ți pierzi vremea cu o seamă de pregătiri care ar fi de ajuns să-ți taie cheful de călătorie. Dar nerăbdarea Juliei scurtă mult toate aceste încetineli necesare. Se ducea și venea din odaie în odaie, punea mîna la facerea cuferelor, îndesînd claie peste grămadă bonete și rochii deprinse cu mai multă luare aminte. Cu toate acestea, amestecul ei în treabă făcea mai degrabă să întîrzie servitorii decît să-i zorească.

— Doamna a înștiințat desigur pe domnul? întrebă cu sfială camerista.

Julie, fără să răspundă, luă o bucată de hîrtie și scrise:

„Mama e bolnavă la Nisa. Mă duc la ea." Împături hîrtia în patru, dar nu se putu hotărî să-i puie o adresă.

În mijlocul pregătirilor de plecare, intră un servitor:

— Domnul de Châteaufort, spuse el, întreabă dacă doamna îl poate primi; mai așteaptă un domn pe care

nu-l cunosc și cu care a venit în același timp : poftiți cartea lui de vizită.

De abia se putu stăpîni să nu țipe.

Citi : „E. DARCY, *secretar de ambasadă*".

— Nu primesc pe nimeni ! izbucni ea ; spune că sînt bolnavă. Nu spune că plec.

Nu se putea dumeri cum se face că Châteaufort și Darcy veneau s-o vadă în același timp și în tulburarea ei nu se îndoi că Darcy îl și luase pe Châteaufort de confident. Nimic nu era mai simplu totuși ca prezența lor simultană. Veniți din același motiv, se întîlniseră la ușă ; și după ce-au schimbat un salut rece, s-au drăcuit printre dinți unul pe altul, din toată inima.

La răspunsul feciorului, coborîră împreună scările, se salutară din nou cu și mai multă răceală și se despărțiră luînd-o fiecare în altă direcție. Châteaufort băgase de seamă atenția deosebită pe care doamna de Chaverny i-o arătase lui Darcy, și din acea clipă prinsese ură pe el. La rîndul lui, Darcy, care se pretindea fizionomist, nu se putea să vadă aerul încurcat și nemulțumit al lui Châteaufort fără a conchide că o iubește pe Julie ; și cum, în calitatea lui de diplomat era înclinat să presupuie răul a priori, conchise cu mare ușurință că Julie nu era neînduplecată față de Châteaufort.

„Această cochetă stranie, își spuse el pe cînd ieșea, nu a vrut să ne primească împreună de frica unor explicații ca acelea, din *Mizantropul*... Dar mare nerod am fost că n-am găsit un pretext pentru a rămîne, lăsînd pe acest tînăr închipuit să plece. De bună seamă că dacă aș fi așteptat numai cît să întoarcă spatele, aș fi fost primit, căci am asupra lui netăgăduita superioritate a noutății."

În timp ce frămînta aceste gînduri, rămase locului, pe urmă făcu cale întoarsă și intră în locuința doamnei de Chaverny.

Châteaufort, care și el se întorsese de mai multe ori ca să-l pîndească, se statornici santinelă la oarecare depărtare, pentru a-l supraveghea.

Darcy spuse feciorului, mirat să-l revede, că uitase să-i dea o însemnare pentru stăpîna lui, că era vorba

de-o afacere grabnică și de-o însărcinare pe care i-o încredințase o doamnă pentru doamna de Chaverny. Amintindu-și că Julie știe englezește, scrise cu creionul pe cartea lui de vizită : *„Begs leave to ask when he can show to madame de Chaverny his turkish Album"* [1] Încredința biletul feciorului spunîndu-i că așteaptă răspunsul.

Răspunsul întîrzie mult. În fine, feciorul reveni foarte tulburat.

— Doamnei, spuse el, i-a venit rău adineaurĭ și e prea suferindă pentru a vă răspunde.

Toate acestea au durat un sfert de oră. Darcy nu credea în leșin, dar era foarte limpede că nu voia să-l vadă. Se resemnă cu înțelepciune ; și, amintindu-și că avea de făcut vizite în cartier, ieși, fără să-și facă sînge rău din această neplăcere.

Châteaufort îl aștepta neliniștit și furios. Văzîndu-l trecînd, îl socoti fără să stea la cumpănă drept un rival norocos și-și făgădui să se agațe de cel dintîi prilej pentru a se răzbuna pe necredincioasă și pe complicele ei. Maiorul Perrin, pe care îl întîlni cum nu se poate mai la timp, îi ascultă destăinuirea, mîngîindu-l pe cît i-a stat în putere, nu însă fără a-i înfățișa șubrezenia bănuielilor sale.

XV

Julie leșinase de-a binelea primind a doua carte de vizită a lui Darcy. După leșin prinse să scuipe sînge, ceea ce o slăbi mult. Camerista trimisese după un medic, dar Julie refuză cu încăpățînare să-l vadă. Către orele patru, caii de poștă sosiră, cuferele erau legate : totul era gata de plecare. Julie se sui în trăsură, tușind îngrozitor și într-o stare de plîns. Toată seara și toată noaptea n-a vorbit decît valetului camerier așezat pe capra caleașcăi și numai pentru a-l îndemna să spuie surugiilor să se grăbească. Tușea mereu și părea să sufere mult

[1] Cere permisiunea să întrebe cînd poate să-i arate doamnei de Chaverny albumul său turcesc. (Engl.)

de piept : dar n-a scos un geamăt. Dimineața era atît de slăbită încît a leșinat cînd s-a deschis portiera. Au dus-o într-un han nenorocit unde au culcat-o. A fost chemat un medic de țară : a găsit-o cu temperatură mare și i-a interzis să meargă mai departe. Totuși, ca tot ținea să plece. În decursul serii a început să aiureze și toate semnele bolii se înrăutățiră. Vorbea fără încetare și cu atare repeziciune, că era foarte greu să o înțelegi. În vorbele ei fără șir, numele lui Darcy, al lui Châteaufort și al doamnei Lambert reveneau ades. Camerista îi scrise domnului de Chaverny pentru a-l înștiința de boala soției sale ; dar ea era la treizeci de leghe de Paris. Chaverny vină la ducele de H... și boala își urmă cursul cu atîta iuțeală, încît era îndoielnic că va putea sosi la timp.

În timpul acesta, valetul camerier fusese călare în orașul vecin și adusese un medic. Acesta dezaprobă prescripțiile confratelui său, declară că a fost chemat prea tîrziu și că boala era primejdioasă.

Delirul încetă în zori și Julie adormi adînc. Cînd se trezi, cu două sau trei zile mai tîrziu, păru să-și amintească cu multă greutate șirul întîmplărilor în urma cărora s-a trezit întinsă într-o cameră murdară de han. Totuși, memoria îi reveni repede. Spunea că se simte mai bine și vorbea chiar să-și urmeze călătoria a doua zi. Apoi, după ce păru că se gîndește o bună bucată de vreme ținîndu-și mîna la frunte, ceru cerneală și hîrtie și încercă să scrie. Camerista o văzu începînd scrisori pe care le rupea mereu după primele vorbe scrise. Spunea în același timp ca bucățile de hîrtie să fie arse. Camerista văzu pe mai multe bucăți acest cuvînt : Domnule. Asta i se păru neobișnuit, spunea, căci își închipuise că doamna scrie mamei ei sau soțului. Pe-o altă bucățică citi : „Trebuie să mă disprețuiești".

Timp de aproape o jumătate de oră a încercat zadarnic să scrie această scrisoare, la care părea să ție mult. În cele din urmă, sleirea puterilor nu-i mai îngădui să urmeze, îndepărtă pupitrul pe care i-l așezaseră la pat și cu privirea rătăcită îi spuse cameristei :

— Scrie dumneata domnului Darcy.

— Ce trebuie să scriu, doamnă, întrebă camerista, încredințată că delirul va reîncepe.

— Scrie-i că nu mă cunoaște... că nu-l cunosc.

Și, copleșită, căzu pe pernă.

Au fost cele din urmă vorbe cu șir pe care le-a rostit. Delirul îi veni din nou și n-o mai părăsi. Muri a doua zi, fără mari dureri.

XVI

Chaverny sosi la trei zile după înmormîntare. Durerea lui părea adevărată, și toți locuitorii satului au plins văzîndu-l la cimitir, în picioare, privind pierdut pămîntul de curînd răscolit care acoperea coșciugul soției sale. A voit mai întîi s-o dezgroape și s-o ducă la Paris; dar primarul împotrivindu-se și notarul vorbindu-i de formalități fără sfîrșit, se mulțumi să comande o lespede de piatră și să lase poruncă pentru înălțarea unui mormînt simplu, dar cuviincios.

Châteaufort a suferit mult în urma acestei morți atît de neașteptate. A refuzat mai multe invitații la bal, și un răstimp n-a fost văzut decît îmbrăcat în negru.

XVII

Moartea doamnei Chaverny a stîrnit mai multe zvonuri în saloane. După unii ar fi avut un vis, sau dacă vreți, o presimțire care-i vestea că mama ei e bolnavă. Asta a zdruncinat-o într-atît, încît a luat pe dată drumul Nisei, fără să ție seamă de un guturai pe care îl căpătase înapoindu-se de la doamna Lambert; guturaiul acesta a degenerat într-o congestie pulmonară.

Alții, mai clarvăzători, susțineau cu un aer misterios că doamna de Chaverny, nemaiputînd ascunde dragostea pe care o simțea pentru domnul de Châteaufort, a încercat să caute, lîngă mama ei, puterea de a rezista. Guturaiul și congestia nu erau decît urmarea plecării ei pripite. Asupra acestui punct, toți erau de acord.

Darcy nu vorbea niciodată de ea. Trei sau patru luni după moartea ei s-a însurat avantajos. Cînd i-a anunțat doamnei Lambert căsătoria, aceasta i-a spus, felicitîndu-l :

— În adevăr, soția dumitale e fermecătoare și numai sărmana mea Julie ar fi putut să ți se potrivească tot atît. Ce păcat că erai prea sărac pentru ea cînd s-a măritat !

Darcy surîse, cu acel suris ironic care îi era obișnuit, și nu răspunse nimic.

Aceste două inimi care nu s-au știut cunoaște una pe alta erau făcute poate una pentru alta.

În românește de
AL. O. TEODOREANU

Coboram ultima colină a muntelui Canigou. Deși soarele apusese, desluşeam pe cîmpie casele orăşelului Ille, către care mă îndreptam.

— Ştii, îi spusei catalanului care îmi servea drept călăuză din ajun, ştii, nu-i aşa, unde locuieşte domnul de Peyrehorade ?

— Ba bine că nu ! exclamă el, îi cunosc casa tot aşa cum mi-o cunosc pe a mea ; şi dacă n-ar fi atît de întuneric, aş putea chiar să v-o arăt. E casa cea mai frumoasă din Ille. E plin de bani domnul de Peyrehorade ; şi îşi însoară feciorul cu una şi mai avută ca el.

— Şi cînd are loc căsătoria ? Curînd ? îl întrebai eu.

— Zilele astea ! s-ar putea să fi şi tocmit lăutari pentru nuntă. Astă-seară, poate, mîine, poimîine, ştiu eu ? Nunta va avea loc la Puygarrig, căci domnişorul

se însoară cu domnișoara de Puygarrig. Ehei, o să fie tare frumos!

Mă recomanda domnului de Peyrehorade un prieten al meu, domnul P. Îmi spusese că e un anticar foarte instruit și de o amabilitate care nu se desminte niciodată. Îmi mai spusese că o să-i facă mare plăcere să-mi arate toate ruinile aflate la zece leghe împrejur. Mă gîndeam, deci, că o să-mi fie de mare ajutor ca să vizitez împrejurimile din Ille, după cîte știam bogate în monumente antice și medievale. Această căsătorie, de care abia acum aflam, îmi dădea peste cap toate planurile.

„O să le stric cheful", îmi spuneam eu. Dar eram așteptat; îl vestise domnul de P., trebuia să mă prezint neapărat.

— Pun prinsoare, domnule, îmi spuse călăuza, cînd sfîrșisem de coborît și ajunsesem în cîmpie, pun prinsoare pe o țigară că vă pot spune tot ce veți face la domnul Peyrehorade.

— Ei, răspunsei eu întinzîndu-i o țigară, nici nu e prea greu de ghicit. La ora asta, după ce ai coborît șase leghe în Canigou, problema numărul unu e să mănînci.

— Da, dar mîine?... Iată, pun pariu că veniți la Ille ca să vedeți idolul. M-am gîndit la asta cînd v-am văzut desenînd sfinții din Serrabona.

— Idolul! Ce idol? întrebai eu plin de curiozitate.

— Cum, nu v-a povestit nimeni la Perpingnan că domnul de Peyrehorade a găsit un idol îngropat în pămînt?

— Pesemne o statuie de pămînt ars sau argilă?

— Nu, de aramă, și puteai să faci din el o groază de bănuți de aramă. E tot atît de greu cît un clopot de biserică. L-am găsit îngropat în pămînt la rădăcina unui măslin.

— Erai deci de față cînd a dat de el?

— Da, domnule. Acu două săptămîni domnul de Peyrehorade ne-a poruncit, mie și lui Jean Coll, să scoatem din pămînt un măslin bătrîn, care degerase iarna trecută, iarnă, după cum știți, neobișnuit de aspră. Jean Coll săpa cu rîvnă, cînd deodată sapa se izbește de ceva. S-a auzit *biuum* ca și cum ar fi lovit un clopot. „Ce-i asta?" îi spun eu. Săpam mai departe, săpam, și iată că

deodată iese la iveală o mînă neagră, parcă ar fi fost mîna unui mort care ieșea din groapă. M-au trecut sudorile de spaimă. Mă duc și-i spun boierului : „Stăpîne, zic, sînt sub măslin și rămășițe omenești ! Ar trebui să chemăm preotul." „Ce fel de rămășițe omenești ? zice el. Ia hai să văd." Cînd dădu cu ochii de mîna aceea neagră, strigă : „O antichitate ! O antichitate !" Ai fi zis că găsise cine știe ce comoară. Pune mîna pe o sapă și începe să sape din răsputeri, mai dihai decît noi doi.

– Și ce ați găsit ?

— O femeie mare neagră, goală, fie-mi iertat, domnule, cu totul și cu totul de aramă ; domnul Peyrehorade ne-a spus că-i un idol de pe vremea păginilor... din timpul lui Carol cel Mare !

– Trebuie să fie vreo madonă de bronz din cine știe ce mănăstire nimicită.

— O madonă ! păi cum ! Mi-aș fi dat seama cît ai clipi dacă ar fi fost o madonă. E un idol, pe cinstea mea : se vede după chip. Are niște ochi mari, albi, care te țintuiesc locului... Se uită la tine, de parcă ar vrea să-ți spună ceva, și fără să vrei, cobori privirea în pămînt.

– Zici că are ochi albi ? Sînt fără îndoială incrustați în bronz. O fi poate vreo statuie romană.

— Romană ! Să știi că asta e. Domnul Peyrehorade zice că este o romană. Îmi dau seama că sînteți tot atît de învățat ca și el.

— E întreagă ? Nu-i lipsește nimic ?

– Nu-i lipsește nimic. Nimic. E întreagă și mai arătoasă decît statuia de ipsos vopsit a lui Ludovic Filip de la primărie. Cu toate astea, chipul idolului mi s-a părut plin de răutate. Te privește de parcă ar vrea să-ți facă un rău.

— Ce rău ? Ți-a făcut vreun rău ?

– Mie nu. Să vă spun cum a fost. Ne-am apucat patru oameni să ridicăm idolul în picioare, cu domnul Peyrehorade, care și el trăgea de funie, deși n-are bietul om vlagă nici cît un pui de găină ! Cu multă cazmă am pus-o în picioare. Luasem o bucată de țiglă ca s-o proptesc, cînd buf ! a căzut grămadă pe spate ! Am strigat : „Păzea". Dar pînă să strig eu, i-a și prins sub ea piciorul lui Jean Coll.

— I l-a strivit cumva ?

— Ba i l-a rupt, cum ai rupe în două un arac ! Vai de capul lui ! M-au apucat furiile, ce să zic. Îmi venea să iau sapa și să fac bucăți idolul, dar domnul de Peyrehorade nu m-a lăsat. I-a dat niște bani lui Jean Coll, care de două săptămîni, de cînd cu întîmplarea asta nenorocită, nu s-a mai dat jos din pat, și doctorul zice că, după cît se pare, o să-și tîrască piciorul toată viața. Mare păcat, zău așa. Era cel mai bun alergător din împrejurimi, și cel mai bun aruncător de minge, dacă îl lăsăm deoparte pe domnișorul nostru. Ce amărît a fost domnul Alphonse de Peyrehorade, nu vă mai spun, căci Coll era tovarășul lui de joc. Nu te mai săturai să-i vezi cum își aruncau mingea. Paf ! paf : nu atingea niciodată pămîntul.

Vorbind așa, am intrat în Ille și peste puțin timp mă aflam în fața domnului de Peyrehorade. Era un moșneag mărunțel dar încă în putere și vioi, pudrat, cu nasul roșu, cu o înfățișare jovială și ironică. Înainte de a deschide scrisoarea domnului de P., m-a poftit să iau loc la masă, o masă copioasă, și m-a prezentat soției și fiului său ca pe un arheolog ilustru care trebuia să scoată provincia Roussillon din uitarea în care o lăsase indiferența savanților.

În timp ce mîncam cu poftă, căci aerul tare, de munte, îmi deschisese pofta de mîncare, cercetam cu luare-aminte gazdele. Spusei un cuvînt domnului de Peyrehorade ; trebuie să adaug că era neastîmpărul în persoană. Vorbea, mînca, se scula, alerga la bibliotecă, îmi aducea cărți, mi-arăta stampe, îmi turna să beau ; nu sta locului nici măcar două minute. Soția lui, cam rotofeie, ca mai toate catalanele după vîrsta de patruzeci de ani, mi se părea o provincială în toată legea, ocupată doar cu gospodăria și grijile casei. Deși ce era pe masă ar fi ajuns la cel puțin șase persoane, ea alergă la bucătărie, porunci să se taie niște porumbei, porunci mălai copt, deschise nu știu cîte borcane de dulceață. Într-o clipă, pe masă își făcură apariția o sumedenie de farfurii și sticle, încît aș fi murit fără îndoială de indigestie, dacă m-aș fi apucat să gust numai din tot ce mi se oferea. Totuși, la fiecare fel pe care-l refuzam, trebuia să găsesc noi scuze. Se

temea că nu mă simt bine în Ille. În provincie nu prea ai de unde alege și parizienii sînt atît de dificili !

În timp ce părinții săi umblau de colo-colo, domnul Alphonse de Peyrehorade nu se clinti din loc, rămînînd nemișcat, aidoma unui Term. Era un tînăr voinic de vreo douăzeci și șase de ani, cu o figură frumoasă și regulată, dar lipsită de expresie. Statura și formele lui atletice justificau reputația de neobosit jucător de *paume* [1] de care se bucura în împrejurimi. În seara aceea era îmbrăcat cu eleganță, exact după fotografiile ultimului număr din *Jurnalul Modelor*. Dar mi se părea că veșmintele îl stinghereau ; sta țeapăn în vestonul său de catifea, de parcă înghițise un băț, și se întorcea cu tot trupul. Mîinile lui mari și arse de soare, cu unghiile tăiate scurt, contrastau în mod ciudat cu costumul. Mîini de muncitor ce ieșeau din mînecile unui dandi. De altfel, deși m-a examinat din cap pînă-n picioare foarte curios, în calitatea mea de parizian, nu-mi adresă cuvîntul decît o singură dată toată seara, și asta spre a mă întreba de unde am cumpărat lanțul ceasului.

— Ah ! dragul meu oaspete, îmi spune domnul de Peyrehorade, cînd cina era pe sfîrșite, acum sînteți în casa mea și voi pune stăpînire pe dumneavoastră. Nu vă slăbesc decît după ce am să vă arăt tot ce cred eu că e demn de văzut în munții noștri. Trebuie să învățați să cunoașteți Rousillonul acesta al nostru și să-i faceți dreptate. Nici nu știți cîte minunății se ascund aici. Monumente feniciene, celtice, romane, arabe, bizantine, am să vă arăt totul, de-a fir-a-păr. Am să vă duc pretutindeni n-o să vă iert, am să vă arăt pînă și ultima cărămidă.

Un acces de tuse îl sili să-și întrerupă vorba. Am profitat de ocazie ca să-i spun că aș fi dezolat să-l deranjez într-un moment atît de important pentru familia sa. I-am spus că mi-ar fi ajuns sfaturile lui prețioase în legătură cu excursiile pe care urmează să le fac, și că nu e neapărat necesar să se oboosească pentru a mă însoți.

[1] Sport practicat cu ajutorul unei mîngi și-al unei rachete, oarecum asemănător jocului de oină și din care a derivat pelota.

— Ah! vorbiți de căsătoria fiului meu, exclamă el, întrerupîndu-mă. O nimica toată. Va avea loc poimîine. O să vă rog să luați parte la nunta care se va desfășura în familie, căci mireasa e în doliu după o mătușă pe care o moștenește. N-o să fie nici petrecere, nici dans... Păcat... ați fi avut prilejul să le vedeți dansînd pe catalanele noastre... Sînt frumoase foc și poate v-ar fi venit pofta să-l imitați pe Alphonse. Vorba zicalei : O căsătorie aduce după ea altele... După nuntă, adică simbătă, sînt liber, și o să începem să batem coclaurile. O nuntă, în provincie, nu e decît o plictiseală în plus, mai ales pentru un parizian sătul de petreceri... și încă o nuntă fără dans ? Vă cer iertare ! Totuși veți vedea o mireasă... o mireasă... o să vorbim noi pe urmă... Dar dumneavoastră sînteți un om serios, nu vă mai uitați la femei. Am să vă arăt altceva mai interesant. Da, am să vă arăt altceva !... Vă rezerv o surpriză grozavă pentru mîine...

— Doamne ! îi spusei, e greu să ai o comoară în casă fără ca oamenii să nu afle. Cred că ghicesc surpriza pe care mi-o pregătiți. Dar dacă este vorba de statuia dumneavoastră, descrierea pe care mi-a făcut-o călăuza mea n-a avut darul decît să-mi atițe curiozitatea și să-mi trezească dorința de a o admira.

— Ah ! v-a vorbit de idol, căci astfel au poreclit-o pe frumoasa mea Venus Tur... dar nu vreau să mai rostesc un cuvînt. Mîine, la lumina zilei, o veți vedea cum trebuie, și o să-mi spuneți dacă am sau nu dreptate să o consider o capodoperă. Zău ! Ați picat tocmai la timp. Sînt inscripții pe care eu, biet ignorant, le explic în felul meu... dar altfel le dezleagă un savant din Paris ! O să rîdeți, poate, de interpretarea mea... căci am făcut un memoriu... cu acesta care vă vorbesc... bătrîn anticar de provincie, m-am lansat... Vreau să ia foc presa... Dacă vreți să-l citiți și să faceți unele îndreptări, aș putea spera... De pildă, sînt tare curios să știu cum veți traduce inscripția de pe soclu : *CAVE*... Dar nu vreau încă să vă cer nimic ! Pe mîine, pe mîine ! Nici un cuvînt mai mult despre Venus.

— Bine faci, Peyrehorade, spuse soția lui. Dă-i pace cu idolul tău. Nu-l lași nici să-i tihnească mîncarea. A

văzut dumnealui la Paris statui mult mai frumoase decît statuia ta. La Tuileries există duzine, și tot de bronz.

— Ca să vezi ce înseamnă ignoranța, sfînta ignoranță a provincialilor ! o întrerupse domnul Peyrehorade. Cum poți compara o antichitate admirabilă cu figurile plate ale lui Coustou !

Cu cîtă lipsă de respect vorbește menajera mea de Dumnezeu !

Știți că soția mea voia să topesc statuia și să fac din ea clopot pentru biserica noastră ? L-ar fi inaugurat cu plăcere. O capodoperă a lui Miron [1]. Domnule !

— Capodoperă ! Capodoperă ! Frumoasă capodoperă, care a zdrobit piciorul unui om !

— Nevastă, vezi ? zise domnul de Peyrehorade cu glas hotărît, întinzînd spre ea piciorul drept vîrît într-un ciorap de mătase chinezească, dacă Venus mi-ar fi zdrobit acest picior, n-aș fi regretat.

— Doamne ! Peyrehorade, cum poți vorbi așa ! Noroc că omul se simte mai bine... Și apoi, nu-mi face nici o plăcere să mă uit la statuia asta care aduce nenorociri. Bietul Jean Coll !

— Rănit de Venus, domnule, zise domnul de Peyrehorade rîzînd jovial, rănit de Venus și se mai plînge pușlamaua :

Veneris nec praemia noris [2]

Cine n-a fost rănit de Venus ?

Domnul Alphonse, care înțelegea franceza mai bine decît latina, îmi făcu cu ochiul, complice, și mă privi ca și cum m-ar fi întrebat : „Și dumneavoastră, un parizian, înțelegeți ?"

Cina se sfîrși. De altfel de o oră nici nu mai mîncam. Mă simțeam istovit, nu mai eram în stare să-mi ascund căscatul. Căscam tot mai des. Doamna de Peyrehorade își dădu cea dintîi seama și ne înștiință că

[1] Sculptor grec din a doua jumătate a secolului al V-lea î.e.n.

[2] Nu vei cunoaște darurile Venerei. Vergiliu, *Eneida*, IV.

era timpul să mergem la culcare. Începu să se scuze din nou în privința culcușului pe care îl pregătise. Nu voi dormi ca la Paris. E așa de rău în provincie ! Nu trebuie să mă supăr și să-i iert pe cei din Roussillon. Deși am asigurat-o că după ce umblasem atîta prin munți, chiar și o mînă de paie ar fi pentru mine un culcuș împărătesc, ca nu înceta să mă roage să le iert unor bieți țărani că nu mă tratează atît de bine cum ar fi dorit. Am urcat în fine în camera ce-mi era destinată, însoțit de domnul de Peyrehorade. Scara, ale cărei trepte superioare erau din lemn, se sfîrșea într-un coridor, pe care dădeau mai multe camere.

— În apartamentul din dreapta, zise gazda mea, va locui viitoarea doamnă Alphonse. Camera dumneavoastră este la celălalt capăt al coridorului. Vă dați seama, adăugă el cu un fel de ironie în glas, vă dați seama că trebuie să-i izolăm pe noii căsătoriți. Dumneavoastră la un capăt al casei, ei la celălalt.

Intrarăm într-o cameră bine mobilată, și primul lucru care-mi atrase privirea fu un pat lung de șapte picioare, larg de șase, și atît de înalt, încît îți trebuia o scară ca să te urci în el. După ce gazda îmi arătă unde e soneria și se asigură că zaharnița era plină și sticluțele cu apă de Colonie se aflau la locul lor, pe toaletă, după ce mă întrebă de mai multe ori dacă nu mai doresc ceva, îmi ură noapte bună și mă lăsă singur.

Ferestrele erau închise. Înainte de a mă dezbrăca, deschisei una din ele, dornic să trag în piept aerul proaspăt al nopții, după o masă lungă și obositoare. În față se găsea Canigou, a cărui priveliște e minunată oricînd, dar care îmi păru în seara aceea cel mai frumos munte din lume, așa cum era el luminat de razele lunii. Rămăsei cîteva minute să admir silueta lui minunată, și tocmai voiam să închid fereastra, cînd, coborînd ochii, zării statuia fixată pe un piedestal, la vreo douăzeci de stînjeni de casă. Era plasată în unghiul unui gard viu care separa o grădiniță de un întins careu perfect trasat și care, am aflat asta mai tîrziu, era terenul orașului destinat jocului de *paume*. Acest teren, proprietatea domnului de Peyrehorade, fusese cedat de către acesta comunei în urma cererilor insistente ale fiului său.

De la distanța la care mă aflam îmi era greu să disting înfățișarea statuiei ; puteam doar să-mi dau seama de înălțimea ei, care îmi păru cam de șase picioare. În acest moment, doi derbedei din oraș treceau pe terenul de joc, destul de aproape de gard, fluierînd frumoasa arie din Roussillon : *Montagnes régalades*. Se opriră să privească statuia ; unul dintre ei o înjură chiar cu voce tare. Vorbea catalana ; dar eram în Roussillon de vreme destulă pentru a putea deslușì ce zicea.

— Iată-te deci, ticăloaso ! (Termenul catalan era mai tare.) Iată-te, zice el. Deci tu i-ai rupt piciorul lui Jean Coll ! Dacă aș putea ți-aș frînge gîtul.

— Aș ! cu ce ? zise celălalt. E de aramă și e atît de tare încît Etienne și-a nenorocit pila, încercînd s-o cresteze. E din aramă de pe vremea păgînilor ; e mai tare decît știu eu ce.

— Dacă aveam dalta (pesemne era vreun ucenic lăcătuș), îi scoteam ochii ăia holbați și albi, cum ai scoate o migdală din coajă ! Destul pentru o sută de gologani de argint.

Făcură cîțiva pași îndepărtîndu-se.

— Trebuie să-i spun bună seara idolului, zise cel mai mare dintre ucenici, oprindu-se locului.

Se plecă și luă de jos pesemne o piatră. Îl văzui întinzînd brațul, aruncînd ceva și îndată bronzul statuii răsună prelung. În aceeași clipă ucenicul își duse mîna la cap scoțînd un strigăt de durere.

— Mi-a aruncat-o înapoi ! exclamă el.

Și cei doi derbedei o luară la fugă mîncînd pămîntul. Se vede că piatra ricoșase izbind metalul și-l pedepsise pe acest netot de utrajul adus zeiței.

Închisei fereastra rîzînd din toată inima.

„Încă un vandal pedepsit de Venus. Bine ar fi ca toți cei ce-au nimicit vechile noastre monumente să se aleagă cu capul spart !“

Cu această urare plină de caritate, am adormit.

Era ziua namiaza mare cînd mă trezii.

Lîngă patul meu se aflau, de o parte domnul de Peyrehorade, în haină de casă ; de cealaltă un servitor trimis de soția lui ținînd în mînă o ceașcă cu ciocolată.

— Hai sus, parizianule ! Ce ți-e cu leneșii din capitală ! zicea gazda mea în timp ce eu mă îmbrăcam în grabă. S-a făcut opt, și e încă în pat ! Eu sînt în picioare de la șase. Am mai urcat de două ori : m-am apropiat de ușă în vîrful picioarelor ; nici un semn de viață. Să știți că nu e bine să dormiți prea mult la vîrsta dumneavoastră. Și Venus a mea, pe care încă n-ați văzut-o. Haideți, dați repede pe gît ceașca cu ciocolată de Barcelona... Veritabilă. Contrabandă. Ciocolată cum nu există la Paris. Prindeți puteri, căci, cînd veți fi în fața statuiei mele, n-o să mai puteți fi smuls de acolo.

În cinci minute am fost gata, adică pe jumătate ras, cu nasturii anapoda încheiați și buzele arse de ciocolata fierbinte sorbită în grabă. Coborîi în grădină și mă găsii în fața unei statui minunate.

Era Venus, de o frumusețe fără seamăn. Avea partea de sus a corpului goală, așa cum reprezentau cei vechi de obicei marile divinități ; mîna dreaptă, ridicată la înălțimea sînului, era întoarsă cu palma înăuntru, cu degetul mare și primele două degete întinse, celelalte două ușor îndoite. Cealaltă mînă, apropiată de șold, susținea voalul care acoperea partea inferioară a trupului. Atitudinea acestei statui o reamintea pe a Jucătorului cu degetele, cunoscut, nu prea știu de ce, sub numele de Germanicus. Poate voise să reprezinte zeița ce se joacă de-a jocul degetelor.

Orice ar fi fost, rareori ai prilejul să vezi ceva atît de perfect ca trupul acestei Venus ; nimic mai suav, mai voluptuos decît contururile ei ; nimic mai elegant și mai nobil decît voalul ei. Mă așteptam la vreo operă bizantină ; aveam în fața ochilor o capodoperă din epoca cea mai stilată în arta statuilor ; ceea ce mă izbea mai ales era încîntătoarea rotunjime a formelor, așa încît le-ai fi putut crede mlădiate după natură, dacă natura ar produce modele atît de perfecte.

Părul, ridicat pe frunte, părea să fi fost aurit pe vremuri. Capul, mic ca la mai toate statuile grecești, era ușor înclinat înainte. În ce privește trăsăturile chipului, oricît aș vrea, n-aș izbuti niciodată să descriu caracterul lor straniu și nici n-aș ști să spun chipul

cărei statui antice, din cele pe care le cunosc, mi-l amintea. N-avea nicidecum frumusețea calmă și severă a sculptorilor greci, care împrumutau întotdeauna trăsăturilor o imobilitate maiestuoasă. Dimpotrivă, observam cu surprindere intenția clară a artistului de a scoate în evidență maliţiozitatea care ajungea pînă la răutate. Trăsăturile erau ușor contractate : ochii puțin oblici, colțurile gurii răsfrînte în sus, nările puțin umflate. Dispreț, ironie, cruzime, se citea pe acest chip, totuși de o frumusețe de necrezut. În realitate, cu cît priveai mai mult această admirabilă statuie cu atît mai mult te încerca sentimentul penibil că frumusețea ei neasemuită e lipsită de urmele oricărei sensibilități.

— Dacă modelul a existat vreodată, îi spusei eu domnului de Peyrehorade, și mă îndoiesc că Cel de sus să fi creat vreodată o astfel de femeie, îi plîng pe cei care o iubeau. Cred că-i făcea o deosebită plăcere să-i aducă pe culmile disperării. Citesc pe chipul ei o expresie feroce și totuși de o nemaivăzută frumusețe.

— *E Venus cea întreagă de prada ei legată !* [1] exclamă domnul de Peyrehorade, satisfăcut de entuziasmul meu.

Această expresie de ironie infernală era sporită poate prin contrast de ochii ei încrustați în argint și foarte strălucitori pe care patina vremii așternuse un verde bătînd în negru, împrumutat, de altfel, întregii statui. Acești ochi străluciţori erau atît de vii, încît păreau însăși viața. Îmi amintii de ceea ce îmi spusese ghidul, și anume că cei care o privesc își pleacă, fără vrere, ochii. Era într-adevăr așa, și nu-mi putui stăpîni mînia împotriva mea, simțindu-mă stingherit în fața acestui chip de bronz.

— Acum, după ce ați admirat-o cu de-amănuntul, dragul meu coleg întru prețuirea antichităților, zise gazda mea, să începem, dacă n-aveți nimic împotrivă, dezbaterea științifică. Ce părere aveți de această inscripție, căreia mi se pare că nu i-ați dat nici o atenție ?

Îmi arătă soclul statuiei, și citii aceste două cuvinte :

---

[1] Racine, *Fedra*, actul I, scena III.

— *Quid dicis, doctissime?*[1] mă întrebă el frecîndu-şi mîinile. Să vedem dacă am înţeles sau nu la fel sensul acestui *cave amantem!*

— Sînt aici două sensuri, răspunsei eu. Se poate traduce: „Ia seama la cel ce te iubeşte, nu te încrede în iubit!" Dar, această interpretare dată lui *cave amantem* nu se potriveşte cu latina cultă. Văzînd expresia diabolică a doamnei, s-ar crede mai degrabă că artistul a vrut să pună în gardă pe spectator împotriva acestei teribile frumuseţi. Aş traduce deci: „Ia seama dacă *ea* te iubeşte".

— Hm! făcu domnul de Peyrehorade, da, este o tălmăcire admisibilă; dar, nu vă fie cu supărare, prefer prima versiune, pe care mi-aş îngădui să o dezvolt. Ştiţi cine a fost iubitul Venerei?

— Au fost mai mulţi.

— Da, dar Vulcan a fost primul. Nu credeţi oare că vrea să spună: „Cu toată frumuseţea ta, cu tot aerul tău disprefuitor, iubit îţi va fi un fierar, un şchiop murdar"? O lecţie serioasă, domnule, pentru cochete!

Nu putui să-mi opresc zîmbetul, atît de trasă de păr mi se păru explicaţia.

— Limba latină e teribil de concisă, observai eu ferindu-mă să-l contrazic în faţă pe anticarul meu şi mă dădui înapoi cu cîţiva paşi ca să pot privi mai bine statuia.

— O clipă, colega! zise domnul de Peyrehorade, luîndu-mă de braţ, n-aţi văzut totul. Mai este încă o inscripţie. Urcaţi-vă pe soclu şi priviţi braţul drept.

Zicînd acestea mă ajută să urc.

Fără prea multă ceremonie mă agăţai de gîtul statuiei, cu care începeam să mă familiarizez. O clipă m-am lipit de ea şi privind-o de aproape o găsii mai rea şi încă mai frumoasă.

Avea gravate pe braţ cîteva litere în scrierea cursivă antică, după cît mi se păru. Cu ajutorul ochelarilor si-

[1] Ce spui, tu, înţeleptule? (Lat.)

labisii cele ce urmează, și menționez că domnul de Peyrehorade repeta fiecare cuvînt pe măsură ce îl rosteam, aprobînd cu gestul și cu vocea. Citii deci :

VENERI TVRBVL...
EVTICHES MYRO
IMPERIO FECIT.

După acest cuvînt *TVRBVL* din primul rînd mi se păru că erau cîteva litere șterse ; dar cuvîntul *TVRBVL* era perfect citeț.

— Ceea ce înseamnă ?... mă întrebă gazda mea radios, surîzînd cu șiretenie, căci se gîndea că n-o să mă descurc ușor cu acest *TVRBVL*.

— Este un cuvînt pe care nu mi-l explic încă, îi spusei : restul se înțelege ușor. Eutyches Myro a făcut această ofrandă zeiței Venus din porunca sa.

— Minunat. Dar cu *TVRBVL* ce faceți ? Ce este *TVRBVL* ?

— *TVRBVL* mă încurcă grozav. Caut zadarnic unele epitete atribuite Venerei care să-mi dea o dezlegare. N-o fi care *TVRBVLENTA* ? Venus cea care te tulbură, te scoate din minți... Mă tot gîndesc la expresia ei răutăcioasă. *TVRBVLENTA*, este un epitet care i s-ar potrivi totuși Venerei, adăugai cu glas șovăitor, căci nici eu nu eram prea convins de explicația mea.

— Venus turbulenta ! Venus gălăgioasa ! Ah ! Credeți deci că Venus a mea este o Veneră de cabaret ? Nicidecum, domnule ; este o Veneră din buna societate. Am să vă explic ce înseamnă acest *TVRBVL*... Dar vă rog să-mi făgăduiți că n-o să spuneți nimănui cele aflate înainte de publicarea memoriului meu. Pentru că, vedeți dumneavoastră, îmi fac o glorie din această fericită descoperire... Trebuie să ne lăsați și pe noi să adunăm cîteva spicuiri, pe noi, bieți provinciali pîrliți. Dumneavoastră sînteți atît de bogați, domnilor savanți din Paris!

De sus, de pe piedestalul de care eram încă agățat, i-am făgăduit solemn că nu voi avea niciodată nerușinarea de a-i fura descoperirea.

— *TVRBVL*... domnule, zise el apropiindu-se și coborînd vocea de teamă ca nu cumva să-l mai audă cineva în afară de mine, înseamnă de fapt *TVRBVLNERE*.

— Nu prea înțeleg.

— Iată. La o leghe depărtare de aci, la poalele muntelui, se află un sat care se numește Boulternère. Este corupția cuvîntului latin *TVRBVLNERA*. Nimic mai obișnuit decît această inversiune. Boulternère, domnule, a fost, pe vremuri, oraș roman. Am fost întotdeauna sigur, dar n-am avut dovada acestui lucru. Azi am dovada. Iată : Venus era divinitatea locală a orașului Boulternère, și acest cuvînt Boulternère și care e în mod neîndoios de origină antică, dovedește, curios lucru, că Boulternère, înainte de a fi oraș roman, a fost oraș fenician !

Se opri un moment pentru a trage aer în piept făcînd haz de uluiala mea. Abia îmi putui înăbuși hohotul de rîs.

— În realitate urmă el, *TVRBVLNERA*, este un cuvînt pur fenician TVR, pronunțat *TOUR... TOUR* și *JOUR*, același cuvînt, nu-i așa ? *SOUR* este numele fenician *TVR*. Nu e nevoie să vă reamintesc sensul. *BVL* este Baal, Bâl, Bel, Bul, ușoare deosebiri de pronunție. În ce privește *NERA*, asta mă necăjește puțin. Sînt înclinat să cred, negăsind un cuvînt fenician, că vine de la cuvîntul grec νηρός, umed, mlăștinos. Ar fi deci un cuvînt corcit. Ca să-mi justific părerea asupra cuvîntului νηρός am să vă arăt, la Boulternère, mlaștinile stătute pe care le formau rîurile care vin din munte. Pe de altă parte, terminația *NERA* ar fi putut să fie adăugată mai tîrziu în cinstea soției lui Tetricus, Nera Pivesuvia, socotită ocrotitoarea orașului Turbul. Dar avînd în vedere mlaștinile, prefer etimologia cuvîntului.

Luă o priză de tutun cu un aer satisfăcut.

— Dar să-i lăsăm pe fenicieni și să revenim la inscripție. Traduc deci : Venerei din Boulternère Myron îi închină, din porunca ei, această statuie, opera lui.

M-am ferit să-i critic etimologia, dar am vrut la rîndul meu să dovedesc spirit de pătrundere și îi spusei :

— Opriți-vă aci, domnule. Myron a dedicat ceva, dar nu văd în nici un caz că ar fi această statuie.

— Cum ! exclamă el, Myron nu era unul din cei mai renumiți sculptori greci ? Unul dintre descendenți, care i-a moștenit talentul, a plămădit această statuie. Lucrul e neîndoios.

— Dar, replicai eu, văd pe braț o găurică. Se vede că a fost făcută ca să fixeze ceva, o brățară, de pildă, pe care acest Myron i-a dăruit-o Venerei drept ofrandă în semn de ispășire. Myron a fost un amant nefericit. Venus era supărată pe el : a vrut s-o îmbuneze oferindu-i o brățară de aur. Observați că *fecit* este folosit adeseori în sensul de *consecravit*. Sînt termeni sinonimi. V-aș arăta destule exemple dacă aș avea la îndemînă pe Gruter sau pe Orelli. Nimic mai firesc ca un îndrăgostit s-o vadă pe Venus în vis, să-și închipuie că-i poruncește să-i dăruiască o brățară de aur statuiei sale. Myron îi dărui brățara... Pe urmă barbarii sau vreun hoț profanator...

— Ah ! se vede cît de colo că vă plac romanele ! exclamă gazda mea dîndu-mi mîna ca să cobor. Nu, domnule, opera asta este din școala lui Myron. Luați seama cum e lucrată și o să fiți de acord cu mine.

Deoarece îmi făcusem o lege din a nu-i contrazice niciodată cu înverșunare pe anticarii încăpățînați, am plecat capul cu un aer convins, spunînd :

— Este o piesă admirabilă.

— Ah ! Doamne, exclamă domnul de Peyrehorade, încă un semn de vandalism. Cineva a zvîrlit o piatră în statuia mea.

Zării o urmă albă puțin deasupra sînului statuiei. Am observat o urmă asemănătoare pe degetele de la mîna dreaptă, care fuseseră pesemne atinse în trecere de piatră, sau poate că în urma izbiturii o bucățică se desprinsese și ricoșase nimerindu-i mîna. Îi povesti gazdei fapta nedemnă al cărui martor fusesem și pedeapsa neîntîrziată care urmase. Rîse cu poftă și, comparîndu-l pe ucenic cu Dioméde, îi ură să ajungă să-i vadă, asemeni eroului grec, pe toți tovarășii lui preschimbați în păsări albe.

Clopotul care vesti ora mesei întrerupse această discuție clasică și, întocmai ca în ajun, fusei nevoit să mă îndop mîncînd cît patru. Apoi veniră fermierii domnului de Peyrehorade, și în timp ce acesta îi primea, fiul său mă duse să văd o caleașcă pe care o cumpărase la Toulouse pentru logodnica lui și pe care, bineînțeles, o admirai. Apoi intrai în grajd cu el, unde mă ținu o jumătate de oră ca să-mi laude caii, să le facă genealogia, să-mi istorisească ce premii cîștigaseră la cursele de-

partamentale. În fine, arătîndu-mi o iapă sură pe care avea de gînd să i-o dăruiască, ajunse să-mi vorbească și de logodnica lui.

— O s-o vedeți astăzi, zise el. Nu știu dacă o să vi se pară frumoasă. Dumneavoastră, cei din Paris, sînteți tare pretențioși ; dar toată lumea, și cei de aici și cei din Perpignan, o găsesc încîntătoare. Interesant e, că e foarte bogată. Mătușa ei din Prades i-a lăsat moștenire toată averea sa. Oh ! Voi fi foarte fericit.

Mi s-a părut ciudat văzîndu-l mai impresionat de averea logodnicei decît de ochii ei frumoși.

— Vă pricepeți la bijuterii, continuă domnul Alphonse, ce spuneți de asta ? Iată inelul pe care vreau să i-l dăruiesc.

Zicînd acestea, trase de pe degetul mic un inel gros împodobit cu briliante, închipuind două mîini împreunate ; aluzie care îmi păru peste măsură de poetică. Era un lucru vechi, dar mă gîndii că fusese retușat pentru a i se monta diamantele. Pe fața dinăuntru a inelului se puteau citi aceste cuvinte gravate în litere gotice : *Sempr'ab ti*, adică : pentru vecie cu tine.

— E un inel frumos, îi spusei ; dar diamantele adăugate ulterior i-au răpit ceva din caracterul său.

— Oh ! Ba e mult mai frumos așa, răspunse el zîmbind. Diamantele astea valorează o mie două sute de franci. Maică-mea mi le-a dăruit. E o bijuterie de familie, foarte veche... din evul mediu, de pe vremea cavalerilor. L-a purtat bunica mea, care îl moștenise de la bunică-sa. Dumnezeu știe cînd a fost făcut.

— La Paris, îi spusei eu, se obișnuiește să se ofere în asemenea ocazii un inel foarte simplu, de obicei făcut din două metale diferite, cum ar fi aurul și platina. Iată, inelul pe care îl purtați pe degetul ăsta, ar fi foarte potrivit. Celălalt, cu montura cu diamante și cu mîinile unite scoase în relief, e prea mare. Nu mai încape mîna în mănușe.

— Oh ! Va găsi doamna Alphonse un mijloc. Oricum va fi foarte mulțumită de darul acesta. E plăcut să porți pe deget nu mai puțin de o mie două sute de franci. Inelușul ăsta, adăuga el, privind cu satisfacție micul inel

simplu pe care-l purta pe deget, mi l-a dăruit o femeie, la Paris într-o zi de lăsata secului. Ah ! ce bine-am mai petrecut, acum doi ani, cînd am fost la Paris. Să tot trăiești acolo !...

Și suspină cu părere de rău.

În ziua aceea trebuia să luăm masa la Puygarrig, la părinții logodnicei ; am urcat, așadar, în caleașcă și am pornit spre castelul care se afla la o depărtare cam de o leghe și jumătate de Ille. Fusei prezentat și primit ca un prieten al familiei. Nu voi vorbi despre bucate și nici despre conversația care a avut loc la masă, conversație la care nu prea am luat parte. Domnul Alphonse, așezat lîngă logodnica sa, din sfert în sfert de oră îi șoptea acesteia ceva la ureche. Ea nu ridica ochii din farfurie, roșea cu sfiiciune la șoaptele domnului Alphonse, dar îi răspundea de fiecare dată și fără stînjeneală.

Domnișoara de Puygarrig împlinise optsprezece ani. Suplă și delicată nu se potrivea de loc cu logodnicul ei robust și lat în umeri. Era de o frumusețe seducătoare. Răspundea atît de firesc, încît nu mă săturam s-o admir. Părea nespus de blîndă, dar bunătatea ei nu era totuși lipsită de o ușoară ironie. Privind-o, mi-a venit, fără vrere, în minte Venera gazdei mele. Făcînd această comparație, mă întrebam în sinea mea, dacă nu cumva frumusețea superioară pe care trebuie să i-o recunosc statuiei, nu se datora, în mare parte, expresiei ei de tigresă ; căci energia, chiar în pornirile rele, trezește întotdeauna în noi mirarea și un fel de admirație involuntară.

„Ce păcat, îmi spusei eu părăsind Puygarrig, că o făptură atît de drăguță s-a nimerit să fie bogată, și că din pricina averii e cerută în căsătorie de un om nedemn de frumusețea ei."

În drum spre Ille, nu prea știam ce să-i spun doamnei de Peyrehorade, căreia mă gîndeam că e cazul să-i adresez din cînd în cînd cuvîntul...

— Dumneavoastră, cei din Roussillon, sînteți păgîni ! exclamai eu, zău așa, doamnă ! De ce v-ați hotărît să faceți căsătoria într-o vineri ! Noi, cei din Paris, să știți

că păzim mai bine legea. Nimeni nu s-ar încumeta să se însoare într-o vineri.

— Doamne ! nu-mi mai vorbiți de lucrul ăsta, zise ea. Dacă ar fi fost după mine, dacă aș fi avut un cuvînt de spus, vă asigur că aș fi ales altă zi. Peyrehorade a hotărît așa, iar eu n-am mai avut ce face. Mi-e necaz totuși. Dacă se întîmplă vreo nenorocire ? Trebuie să fie ceva la mijloc. Altfel de ce s-ar teme toată lumea de vineri ?

— Vineri ! exclamă soțul ei, este ziua Venerei ! Cea mai nimerită zi pentru o căsătorie. Precum vedeți, dragă colega, nu mă gîndesc decît la Venus. Pe cinstea mea că numai din cauza ei am ales ziua de vineri. Mîine, dacă vreți, înaintea nunții, îi vom aduce o mică jertfă, vom sacrifica doi porumbei în cinstea ei și, dacă aș găsi pe undeva tămîie...

— Ptiu, Peyrehorade ! îl întrerupse nevastă-sa mînioasă din cale-afară. Să tămîiezi un idol ! Ai făptui o nelegiuire ! Ce-ar spune despre noi oamenii din împrejurimi !

— Cred că o să-mi îngădui cel puțin, zise domnul de Peyrehorade, să-i pun măcar pe creștet o coroană de trandafiri și de crini :

Manibus date lilia plenis.

Vedeți, domnule, constituția e un cuvînt fără rost. Nu ne putem bucura de libertatea cultelor !

Programarea pentru a doua zi a fost rînduită în felul următor : La orele zece fix toată lumea va fi gata și îmbrăcată. După micul dejun toți vor pleca, în trăsuri, spre Puygarrig. Căsătoria civilă se va celebra la primăria satului, iar ceremonia religioasă în capela castelului. Va urma o masă. După-masă, pînă la orele șapte seara, fiecare își va petrece timpul cum va crede de cuviință. La ora șapte vom porni înapoi la Ille și vom poposi la casa domnului de Peyrehorade, unde cele două familii vor oferi un supeu. Nu va interveni nimic deosebit. Întrucît nu se va putea dansa, oaspeții sînt rugați să mănînce pe săturatelea.

La ora opt, mă aflam în fața statuiei, cu un creion în mînă, începînd pentru a douăzecea oară să-i desenez

chipul, fără a izbuti să-i redau expresia. Domnul de Peyrehorade umbla în jurul meu, îmi dădea sfaturi şi-mi împuia capul cu etimologiile lui feniciene ; apoi aranja trandafiri de Bengal pe piedestalul statuii, şi cu un ton tragi-comic îi cerea să ocrotească tînăra pereche care urma să trăiască sub acoperişul casei sale. Către ora nouă intră în casă ca să-şi schimbe hainele şi cam tot atunci îşi făcu apariţia domnul Alphonse, îmbrăcat într-un costum nou, cu mînuşi albe, pantofi negri de lac, şi un trandafir la butonieră.

— Vreţi să faceţi portretul soţiei mele ? îmi spuse el plecîndu-se peste desenul meu. E frumoasă, nu ?

Chiar atunci începu să se desfăşoare o partidă de *paume*, joc despre care am vorbit mai înainte, şi acest lucru atrase imediat atenţia domnului Alphonse. Iar eu, obosit şi pierzînd speranţa de a mai putea surprinde expresia diabolicei figuri, mă lăsai păgubaş şi începui să privesc la jucători. Erau printre ei cîţiva spanioli, conducători de catîri, sosiţi în ajun. Erau aragonezi sau navarrezi, zic toţi aproape dădeau dovadă unei îndemînări desăvîrşite. Astfel cei din Ille, deşi încurajaţi de prezenţa şi sfaturile domnului Alphonse, fură bătuţi destul de repede de aceşti noi campioni. Spectatorii localnici erau consternaţi, iar domnul Alphonse se tot uita la ceas. Ceasul arăta abia nouă şi jumătate. Maică-sa nu era încă peiptănată. Se hotărî : îşi scoase haina, îşi puse o vestă şi îi provocă la joc pe spanioli. Mă uitam la el şi zîmbeam oarecum surprins.

— Trebuie să apărăm onoarea ţinutului, zise el.

Mi se păru, dintr-o dată, în adevăr frumos. Era pasionat. Îmbrăcămintea, care-l preocupase atît de mult, puţin mai înainte, nu mai însemna nimic pentru el. Cu cîteva minute înainte, s-ar fi temut să-şi mişte capul de teamă să nu i se strîmbe cravata. Acuma nu se mai gîndea la părul lui cîrlionţat, nici la jaboul lui atît de bine plisat. Şi logodnica ?... Cred că, dacă lucrul acesta ar fi fost necesar, ar fi amînat căsătoria. L-am văzut încălţînd în grabă o pereche de sandale, suflecîndu-şi mînecile, şi, aşezîndu-se, sigur de el, în fruntea celor învinşi, ca Cezar ducîndu-şi soldaţii la Dyrrachium. Sării gardul şi îmi găsii

un loc mai bun la umbra unei simbovine, așa încît să pot vedea amîndouă echipele.

Spre uimirea și ciuda tuturor, domnul Alphonse nu izbuti să lovească prima minge ; e adevărat că ea venise razant cu pămîntul, lansată cu o forță surprinzătoare de un aragonez care părea să fie șeful spaniolilor.

Era un om cam de patruzeci de ani, plin de neastîmpăr, înalt de șase picioare, și pielea sa măslinie avea o culoare aproape tot atît de închisă ca bronzul din care fusese plămădită Venus.

Mîndros pe sine, domnul Alphonse își aruncă racheta la pămînt.

— Blestemat inel ! strigă el. Îmi strînge prea tare degetul ! Din pricina lui am pierdut o minge sigură.

Își scoase, cu destulă caznă, inelul cu diamante : m-am apropiat de el să-l iau ; dar el se feri de mine, alergă spre statuia Venerei, și îi petrecu inelul pe inelar. Apoi veni și se așeză iar în fruntea celor din Ille.

Era palid, dar calm și hotărît. Din clipa aceea nu mai făcu nici o greșeală, iar spaniolii mîncară de ciudă. Entuziasmul spectatorilor întrecu orice margini : unii scoteau strigăte de bucurie, aruncîndu-și bonetele în aer ; alții îi strîngeau mîinile, acoperindu-l de laude pentru că le salvase onoarea. Dacă în fruntea unei armate ar fi respins năvala dușmanilor, cred că n-ar fi fost ridicat în slavă mai mult ca acum. Necazul pe care-l arătau cei învinși sporea strălucirea victoriei sale.

— Vom mai juca și alte partide, viteazule, îi spuse el aragonezului privindu-l de sus. O să vă las să faceți ceva punctе.

Aș fi vrut ca domnul Alphonse să fie mai modest, și îmi păru rău că-și umilise adversarul.

Aceste vorbe fură pentru spaniolul cu trup uriaș ca o lovitură de măciucă. Pielița obrazului, arsă de soare, deveni palidă. Își privea încruntat racheta, strîngînd din dinți ; apoi, zise încet, cu glas înăbușit : „*Me lo pagaràs*[1].

Glasul domnului de Peyrehorade îl aduse pe fiul său la realitate : gazda mea, mirat că nu-l găsise suprave-

[1] Ai să mi-o plătești. (Sp.)

ghind pregătirea caleştii celei noi, fu şi mai uimit văzîndu-l leoarcă de sudoare, cu racheta în mînă. Domnul Alphonse alergă în casă, se spălă pe mîini şi pe faţă, îşi puse haina cea nouă şi pantofii de lac şi numai în cinci minute trăsura gonea pe drumul care duce la Puygarrig. Toţi jucătorii de *paume* din oraş şi un mare număr de spectatori se aţineau în urma trăsurii scoţînd strigăte de bucurie. Caii voinici înhămaţi la trăsură abia puteau să le-o ia înainte acestor catalani iuţi de picior.

Sosirăm în Puygarrig, şi cortegiul sta gata să pornească spre primărie, cînd domnul Alphonse, lovindu-şi fruntea, îmi şopti :

— Ce greşeală ! Am uitat inelul ! L-am uitat în degetul statuiei, lua-l-ar dracu. Te rog nu-i spune mamei. Poate n-o să observe.

— De ce nu trimiteţi pe cineva să ţi-l aducă ? îl întrebai.

— Pe cine ? Servitorul meu a rămas la Ille, şi în ăştia nu am nici o încredere. Diamante în valoare de o mie două sute de franci ! L-ar putea tenta pe oricine. Pe urmă, ce-ar zice cei de aci de neatenţia mea ? Şi-ar bate joc de mine. Ar zice că sînt bărbatul statuiei... De nu mi l-ar fura ! Noroc că netrebnicii ăştia se tem de statuie. Nu îndrăznesc să se apropie prea mult de ea. Ei ! Nu-i nimic ; am eu altul.

Ceremonia civilă şi cea religioasă avură loc cu pompa cuvenită ; domnişoara de Puygarrig primi inelul destinat unei modiste din Paris, fără să ştie că logodnicul ei îi sacrifica mărturia unei iubiri. Apoi ne aşezarăm la masă, unde se bău, se mîncă şi se cîntă timp îndelungat. Mă uitam la mireasă şi-mi părea rău de toată hărmălaia din jurul ei : dar făcea faţă cu bine situaţiei, cum nici nu m-aş fi aşteptat, iar în tulburarea ei nu era nici stîngăcie, nici prefăcătorie.

Poate că atunci cînd te afli într-o situaţie grea, devii îndrăzneţ.

În sfîrşit, pe la orele patru, a dat Dumnezeu şi ne-am ridicat de la masă. Bărbaţii s-au dus să se plimbe prin parc, un parc într-adevăr minunat, sau să privească hora pe care o încinseseră pe pajiştea din faţa castelului ţă-

ranii din Puygarrig, gătiți de sărbătoare. Așa au trecut cîteva ore. Între timp, femeile se învîrteau în jurul miresei, admirîndu-i darul de nuntă oferit de mire, pe care ea îl arăta tuturor. Apoi mireasa își schimbă veșmintele, și am luat seama că își acoperise frumosul său păr cu o bonetă și o pălărie cu pene, căci femeile sînt nerăbdătoare să se împodobească cu lucruri pe care, din pricina tradiției, nu le pot purta cît sînt încă domnișoare.

Cam pe la ceasurile opt ne-am pregătit să pornim spre Ille. Dar înainte de asta avu loc o scenă patetică. Mătușa domnișoarei de Puygarrig, care-i ținea loc de mamă, femeie în vîrstă și foarte evlavioasă, nu voia în ruptul capului să vină cu noi la oraș. La plecare îi ținu nepoatei sale o largă predică în legătură cu îndatoririle ei de soție, o predică muiată în lacrimi și presărată cu sărutări. Domnul de Peyrehorade asemuia această despărțire cu răpirea Sabinelor. În sfîrșit pornirăm și, în tot timpul drumului, fiecare dintre noi se strădui s-o înveselească pe mireasă și s-o facă să rîdă ; dar fu în zadar.

La Ille, ne aștepta masa întinsă, și ce mai masă ! Dacă bucuria fără frîu din cursul dimineții mă surprinsese, fusei și mai mirat de vorbele în doi peri și glumele al căror obiect fură mai ales mirele și mireasa. Mirele care, înainte de a se așeza la masă, se făcuse, pentru scurt timp, nevăzut, era alb la față și de o seriozitate glacială.

Sorbea des din paharul cu vin vechi de Collioure aproape tot atît de tare ca rachiul. Stăteam chiar lîngă el și crezui de datoria mea să-l previn :

— Ia seama ! știi că vinul...

Nu știu ce prostie i-am spus spre a mă pune în unison cu convivii.

Mă împinse cu genunchiul șoptindu-mi la ureche :

— Cînd ne vom ridica de la masă..., aș vrea să vă spun două vorbe.

Tonul solemn mă surprinse. Îl privii cu atenție și observai că trăsăturile feței i se schimbaseră în mod ciudat.

— Vă e rău ? îl întrebai.

— Nu.

Și iar se așternu pe băutură.

Între timp, în mijlocul strigătelor și aplauzelor, un copil de unsprezece ani, care se strecurase sub masă, le

arăta celor prezenți o panglică frumoasă, roz-albă, desprinsă de la glezna miresei și pe care aceasta și-o înnodase în chip de jartieră. Ea fu imediat tăiată în bucăți și împărțită tinerilor, care își împodobiră butoniera, potrivit unui vechi obicei ce se păstrează încă în unele familii cu tradiții patriarhale. Mireasa se roșise pînă în albul ochilor... Dar tulburarea ei ajunse la culme atunci cînd domnul de Peyrehorade, după ce ceru să se facă liniște, rosti cu glas cîntător cîteva versuri catalane, pe care, după spusele lui, le scrisese chiar atunci. Iată sensul acestor versuri, dacă am înțeles bine :

„Ce înseamnă asta, pricteni ? Oare din pricina vinului văd dublu ? Parcă aici ar fi două Venere..."

Speriat, mirele întoarse brusc capul și toți începură să rîdă.

— Da, continuă domnul de Peyrehorade, sub acoperiș sînt două Venere. Una, ivită din pămînt ca o trufă ; cealaltă coborîtă din ceruri, ne-a împărțit centura ei.

Voia să zică jartiera.

— Fiule, alege ! Care-ți place mai mult : Venus romana sau cea catalană ? Secătura o alege pe cea catalană și foarte bine face. Venus romana e neagră, cea catalană e albă. Romana e rece, catalana aprinde tot ce-o atinge.

Acest final stîrni atîta vacarm, atîtea aplauze, rîsete și strigăte de ura, încît crezui că o să ne cadă tavanul în cap. În mijlocul acestui vacarm, doar trei meseni își mai păstrau cumpătul : mirele, mireasa și eu. Mă durea capul de-mi plesnea ; și pe urmă, nu știu de ce, o căsătorie mă întristează întotdeauna. Pe deasupra, cea de față mă dezgusta puțin.

După ce ajutorul de primar intonă ultimele cuplete, din cale afară de deocheate, am intrat cu toții în salon, spre a ne lua rămas bun de la mireasă, care trebuia să fie condusă îndată în camera sa, căci era aproape miezul nopții.

Domnul Alphonse mă trase sub arcada unei ferestre și îmi spuse, privind în juru-i :

— O să rîdeți de mine... dar nu știu ce am... parcă aș fi vrăjit ! să mă ia dracu !

Primul gînd care-mi veni în minte fu că se credea amenințat de vreo nenorocire asemănătoare celor de care vorbesc Montaigne și doamna de Sévigné :

„Orice imperiu al dragostei e plin de povești tragice etc."

„Credeam că accidente de felul ăsta nu li se întîmplă decît oamenilor inteligenți", rostii în sinea mea.

— Ai băut prea mult vin de Collioure, dragul meu domn Alphonse, îi spusei. Eu ți-am atras atenția.

— Da, poate. Dar s-a întîmplat ceva mult mai înfricoșător.

Glasul îi tremura. Crezui că se-mbătase.

— Știți, inelul meu ? continuă el după un moment de tăcere.

— Ei, ți l-a furat ?

— Nu.

— Atunci, îl ai la dumneata ?

— Nu... nu pot, nu pot să-l scot din degetul diavoliței de Venus.

— Ei cum ?! Se vede că n-ai tras destul de tare.

— Ba da... Dar Venus... Venus și-a îndoit degetul.

Se uita la mine cu o privire rătăcită, spijinindu-se de perete ca să nu cadă.

— Basme ! îi zisei. Ai forțat inelul pe deget. Mîine, cu ajutorul cleștelui, ai să-l poți trage înapoi. Dar ia seama să nu faci vreun rău statuii !

— De ce nu mă credeți cînd vă spun că și-a îndoit degetul și a reținut inelul ? A îndoit degetul, mă înțelegeți ?... La drept vorbind, acum ca e nevasta mea pentru că ei i-am dăruit inelul... Nu vrea să mi-l dea înapoi.

Simții un tremur subit și mi se făcu pielea ca de găină. Dar el, oftînd adînc, îmi trimise în nări un dampf de vin și orice emoție îmi dispăru.

„Netrebnicul, gîndii eu, de beat ce e nu mai știe ce spune."

— Sînteți anticar, domnule, adăugă mirele cu glas jalnic, vă pricepeți bine la statuile astea... Poate că există un resort sau vreo altă drăcovenie, pe care eu nu o cunosc... N-ați vrea să mergeți să cercetați ?

— Cu plăcere, îi spusei. Hai să mergem !

— Nu ! E mai bine să vă duceţi singur.

Ieşii din salon.

Cît stătusem la masă vremea se schimbase şi acum ploua cu găleata. Tocmai voiam să cer o umbrelă, cînd un gînd mă opri. Aş fi un nătărău, îmi zisei, să iau drept bune vorbele unui om beat şi să alerg să cercetez statuia ! N-ar fi exclus să fi pus la cale o farsă în dorinţa de a-i face să ridă pe aceşti cumsecade provinciali. Ce rost are să mă ude ploaia pînă la piele, şi să mă aleg din toată afacerea asta, în cel mai bun caz, cu un guturai ?

Din pragul uşii aruncai o privire spre statuia pe care şiruia apa şi urcai în camera mea, evitînd să trec prin salon. Mă culcai ; dar somnul se lăsa aşteptat. Îmi treceа prin minte tot ce se întîmplase în timpul zilei. Mă gîndeam la tînăra mireasă atît de frumoasă şi atît de pură, care încăpuse pe mîinile unui beţiv brutal. Ce lucru odios, îmi ziceam eu, o căsătorie de convenienţă ! Primarul îşi încinge eşarfa tricoloră, popa îşi îmbracă odăjdiile şi, în urma unui scurt ceremonial, cea mai curată fată din lume cade pradă Minotaurului ! Ce îşi pot spune oare două fiinţe care nu se iubesc în această clipă unică pe care doi îndrăgostiţi ar răscumpăra-o cu preţul vieţii lor ? Poate iubi o femeie un bărbat pe care l-a văzut într-un asemenea hal în ziua nunţii ? Primele impresii nu se şterg şi, sînt sigur, acest domn Alphonse ar merita să fie dispreţuit...

În timp ce-mi rosteam în gînd monologul pe care îl redau în rezumat, prin casă s-a iscat un du-te-vino, uşile se închideau şi se deschideau cu zgomot, iar de jos, din stradă, se auzea cum plecau trăsurile. Pe urmă mi s-a părut că aud pe scară paşii uşori ai mai multor femei ce se îndreptau către extremitatea coridorului opus camerei mele. Mireasa era, probabil, dusă cu alai în camera nupţială. După un răstimp, aceiaşi paşi coborîră scara. Uşa odăii doamnei de Peyrehorade se închisese. Cît trebuie să fie de tulburată, mi-am zis eu, şi cît de greu trebuie să-i fie bietei fete ! Mă tot învîrteam în pat, plin de enervare. Un burlac se simte prost într-o casă în care are loc o căsătorie.

Liniștea care se așternu în casă fu tulburată de niște pași grei care urcau scara. Treptele de lemn trosneau sub greutatea lor.

— Ce nesimțit! exclamai eu. Fac prinsoare că o să cadă pe scară.

Liniștea se împlini la loc. Începui să răsfoiesc o carte ca să schimb șirul gîndurilor. Era o statistică a departamentului, în care se afla și o dare de seamă a domnului de Peyrehorade în legătură cu monumentele druidice ale arondismentului Prades. După trei pagini de lectură, am ațipit.

Dormeam chinuit și m-am trezit de mai multe ori. Eram treaz de mai mult de douăzeci de minute cînd, cam pe la ora cinci dimineața, trîmbiță cocoșul. Se crăpa de ziuă. Auzii atunci limpede aceiași pași grei coborînd scara care trosnea sub gemetele lor, întocmai cum auzisem înainte să adorm. Mi se păru ciudat. Căscînd, încercam să ghicesc de ce domnul Alphonse se sculase atît de dimineață? Dar nu puteam să dezleg ghicitoarea. Eram gata să ațipesc, cînd din nou atenția îmi fu atrasă de niște tropăituri stranii cărora li se adăugară curînd țîrîitul soneriilor și pocnetul ușilor care se deschideau cu zgomot. Mi se păru că deslușesc strigăte înăbușite.

„O fi dat bețivanul foc casei!" mi-am zis eu sărind din pat.

M-am îmbrăcat în grabă și am ieșit în coridor. Din celălalt capăt răzbeau strigătele și vaietele și un țipăt sfîșietor care se ridica deasupra vacarmului...

„Copilul meu! Copilul meu!" I se întîmplase, fără îndoială, o nenorocire domnului Alphonse. Alergai spre camera nupțială: camera era plină de oameni. Ochii mi se opriră asupra tînărului bărbat, care zăcea pe jumătate îmbrăcat de-a curmezișul patului al cărui lemn fusese parcă zdrobit. Zăcea alb la față și nemișcat. Maică-sa sta plecată asupră-i, bocind și strigînd. Domnul de Peyrehorade umbla de colo colo, îi freca tîmplele cu apă de colonie, îi dădea să miroasă săruri. Vai! fiul ei își dăduse de multă vreme sufletul. Pe o canapea, la celălalt capăt al camerei, mireasa se zbătea, zvîrcolindu-se cumplit și scoțînd strigăte nearticulate; două servitoare voinice abia izbuteau s-o stăpînească.

— Doamne ! strigai eu. Ce s-a întîmplat ?

Mă apropiai de pat și cercetai trupul sărmanului mire : era țeapăn și rece. Fălcile încleștate și chipul care i se înnegrise arătau că trecuse printr-o spaimă îngrozitoare. Se părea că avusese parte de o moarte violentă și o agonie teribilă. Nici urmă de sînge totuși pe haine. Îndepărtai cămașa și văzui pe pieptul lui un semn vînăt care se prelungea pe coaste și pe spinare. Ai fi spus că fusese strîns într-un cerc de fier. Piciorul meu călcă pe ceva tare care se afla pe covor ; mă aplecai și văzui inelul cu diamante.

Cu chiu cu vai, i-am tîrît pe domnul de Peyrehorade și pe soția lui în camera lor ; apoi și pe mireasă.

— Acum aveți o fiică, le spusei. Îi datorați îngrijire.

Apoi îi lăsai singuri.

Nu mi se părea exclus ca domnul Alphonse să fi fost victima unui asasinat ai cărui autori găsiseră mijlocul de a se introduce noaptea în camera miresei. Semnul vînăt de pe piept, care cuprindea, circular, coapsele și spinarea, mă descumpănea totuși, căci o bîtă sau un drug de fier n-ar fi putut să lase o asemenea urmă. Deodată îmi amintii că la Valencia banditii foloseau niște saci lungi de piele, umpluți cu nisip fin pentru a-i ucide pe cei a căror moarte le fusese plătită. Îmi veni în minte conducătorul de catîri aragonez și totodată cuvintele lui amenințătoare. Dar nu prea îmi venea să cred că se răzbunase atît de cumplit pentru o simplă glumă.

Am răscolit toată casa, căutînd să văd dacă lipsea ceva... Toate lucrurile erau la locul lor. Coborîi în grădină ca să văd dacă nu cumva asasinii putuseră să se introducă pe acolo în casă. Cu toată rîvna mea n-am aflat nici un indiciu. De altfel ploaia din ajun spălase pămîntul destul de bine ca să îndepărteze orice urmă. Mi s-a părut totuși că deslușesc urmele unor pași grei care se întipăriseră adînc în pămînt ; porneau în două direcții contrarii, urmînd însă aceeași linie, începînd din unghiul gardului vecin cu terenul de joc și ajungînd la ușa casei. Ar fi putut să fie urmele pașilor domnului Alphonse cînd se dusese să smulgă inelul din degetul statuii. Pe de altă parte, gardul viu fiind, în acest loc, mai

puțin des decît oriunde, ucigașii ar fi putut pătrunde pe aici mult mai ușor. Trecînd de mai multe ori prin fața statuiei, mă oprii o clipă s-o privesc. De data aceasta, trebuie să mărturisesc, mă cuprinse groaza cînd îi privii expresia de răutate ironică întipărită pe chip. Sub impresia înfricoșătoarelor scene al căror martor fusesem, mi se păru că văd o divinitate infernală bucurîndu-se de nenorocirea care lovise această casă.

M-am înapoiat în camera mea unde am rămas pînă la prînz. De-abia atunci ieșii să văd ce se mai întîmplase cu gazdele mele. Se liniștiseră oarecum : domnișoara Puygarrig, sau mai exact văduva domnului Alphonse, își venise în fire. Vorbise chiar cu procurorul regal din Perpignan, tocmai atunci în trecere prin Ille, și acest magistrat primise depoziția. Mi-o ceru pe a mea. I-am spus ceea ce știam și nu i-am ascuns bănuielile mele în legătură cu conducătorul de catîri aragonez. Procurorul ordonă să fie imediat arestat.

— Ați aflat ceva de la doamna Alphonse ? îl întrebai pe procurorul regal, după ce depoziția mea fu scrisă și semnată.

— Biata femeie ! Am impresia c-a înebunit, îmi spuse el zîmbind cu tristețe. E nebună ! Nebună de-a binelea. Iată ce mi-a spus :

Cică se culcase de cîteva minute și trăsese pologul, cînd ușa camerei se deschise și cineva intră înăuntru. Doamna Alphonse sta culcată în pat cu fața întoarsă spre perete. Nu făcu nici o mișcare, fiind convinsă că în cameră intrase soțul ei. Dar imediat patul începu să trosnească din toate încheieturile, ca și cum cineva, greu din cale afară, se așezase pe el. O cuprinse spaima dar nu avu curajul să privească. Se scurseră astfel cinci sau zece minute, nu-și poate da bine seama. Apoi făcu o mișcare involuntară ea sau poate persoana care se afla în pat, și simți că se lipește de ceva rece ca ghiața, după propria-i mărturisire. Se trase la marginea patului tremurînd ca varga. Puțin după asta, ușa se deschise a doua oară și intră cineva care zise : „Bună seara, nevestică". Apoi dădu la o parte pologul. Auzi un strigăt înăbușit,

Persoana care se afla în pat, alături de ea, se ridică în capul oaselor și parcă întinsese brațele înainte. Atunci întoarse capul... și-l văzu, după propriile-i mărturisiri, pe soțul ei în genunchi lîngă pat, cu capul pe pernă, în brațele unei namile verzui, care îl stringea cu putere. Susține, și mi-a spus-o de douăzeci de ori, biata femeie !... susține că a recunoscut... pe cine ? ia ghici ? Pe Venus de bronz, statuia domnului de Peyrehorade. De cînd a fost scoasă din pămînt, toată lumea nu se gîndește decît la ea. Dar ascultă ce mi-a povestit mai departe nebuna. Cică de spaimă a leșinat și cîtva timp n-a mai știut ce se întîmplă în jurul ei. Cît a rămas în starea asta habar n-are. Cînd și-a revenit în simțiri, a dat cu ochii iar de stafia aceea, sau de statuie, cum susține într-una, nemișcată, cu picioarele și cu partea de jos a trupului în pat, cu bustul și brațele întinse înainte și strîngîndu-l în brațe pe bărbatul ei, care nu mai făcea nici o mișcare. Un cocoș trîmbiță. Atunci statuia coborî din pat, slobozi din brațe trupul neînsuflețit și ieși. Doamna Alphonse se repezi la sonerie... Restul îl știi.

Fu adus spaniolul ; își păstra calmul și se apără cu mult sînge rece și prezență de spirit. Recunoscu că rostise cuvintele pe care le auzisem, pretinzînd însă că nu voia să spună altceva, decît că a doua zi, fiind mai odihnit, va cîștiga o partidă cu învingătorul său. Mi-aduc aminte că a adăugat :

— Un aragonez, atunci cînd e insultat, nu așteaptă să treacă o zi ca să se răzbune. Dacă aș fi socotit că vorbele domnului Alphonse sînt o insultă, i-aș fi băgat cuțitul pe loc în burtă.

Tălpile pantofilor săi au fost comparate cu urmele de pași din grădină ; urmele de pași erau cu mult mai mari.

În fine, hotelierul, care-i închiriase o cameră, mărturisi, cu mîna pe inimă, că spaniolul își petrecuse toată noaptea în grajd, îngrijind pe unul din catîrii lui care se îmbolnăvise.

Pe de altă parte, aragonezul se bucura de bună reputație și era cunoscut în regiune, unde venea în fiecare an cu negoțul lui. I se dădu drumul, cerîndu-i-se scuzele de rigoare.

Era să uit depoziția unui servitor care îl văzuse ultimul pe domnul Alphonse în viață. Se pregătea să urce la soția lui și, chemîndu-l pe omul acesta, îl întrebă, foarte neliniștit, dacă nu cumva știa unde mă aflu. Servitorul îi răspunse că nu m-a văzut de loc. Atunci domnul Alphonse suspină și după ce păstră tăcerea mai mult ca un minut, zise :

...Hei ! L-o fi luat și pe el dracul !"

Îl întrebai pe acest om dacă domnul Alphonse avea pe deget inelul său cu diamante atunci cînd îi vorbise. Servitorul șovăi înainte de a-mi răspunde ; apoi îmi răspunse că nu crede și că, de altfel, nici nu luase bine seama.

— Dacă ar fi avut inelul pe deget, adăugă el, aș fi băgat de seamă fără îndoială, căci eu eram încredințat că i-l dăruise doamnei Alphonse.

În timp ce-l întrebam, simțeam că pune stăpînire pe mine teroarea superstițioasă pe care depoziția doamnei Alphonse o răspîndise în întreaga casă. Procurorul regal mă privi surîzînd, și mă ferii să insist.

La cîteva ore după ce domnul Alphonse fusese dus la groapă, mă pregăteam să părăsesc Ille. Trăsura domnului de Peyrehorade trebuia să mă ducă pînă la Perpingam. Cu toată starea lui de slăbiciune, bietul bătrîn vru să mă însoțească pînă la poarta grădinii. Străbăturăm grădina în tăcere, el de-abia tîrîndu-se, rezemat de brațul meu. În momentul despărțirii, aruncai o ultimă privire spre Venus. Mă gîndeam că gazda mea, deși nu împărtășea spaima și ura pe care aceasta o inspira unei părți a familiei sale, se va debarasa de un obiect a cărui prezență îi va reaminti mereu nenorocirea care se abătuse asupră-i. Aș fi vrut să-l determin s-o plaseze într-un muzeu. Ezitam să atac acest subiect, cînd domnul de Peyrehorade întoarse involuntar capul urmărindu-mi privirile. Văzu statuia și izbucni în lacrimi. Îl îmbrățișai și, nemaiîndrăznind să rostesc un singur cuvînt, urcai în trăsură.

De atunci n-am mai aflat să fi intervenit nimic pentru a clarifica misterioasa catastrofă.

Domnul de Peyrehorade muri la cîteva luni după fiul său. Mi-a lăsat prin testament manuscrisele sale, pe care le voi publica, poate, într-o zi. N-am găsit printre ele lucruri referitoare la inscripțiile de pe statuia Venerei.

P.S. Amicul meu, domnul de P., îmi scrie de la Perpignan că statuia nu mai există. După moartea soțului său, prima grijă a doamnei de Peyrehorade a fost s-o topească trasformînd-o în clopot. Este folosită, sub această înfățișare, de biserica din Ille. Dar, adaugă domnul de P., se pare că și sub această înfățișare nu încetează să răspîndească nenorocirea. De cînd bătăile acestui clopot răsună în Ille, viile au degerat de două ori.

1837

În românește de
VIRGIL TEODORESCU

I

În primele zile ale lunii octombrie 181..., colonelul sir Thomas Nevil, irlandez, ofițer distins al armatei engleze, descinse, împreună cu fiica lui, la hotelul Beauveau din Marsilia, la înapoierea dintr-o călătorie în Italia. Admirația neîncetată a călătorilor entuziaști a produs în zilele noastre o reacție contrară și, din dorința de a face notă aparte, o seamă de *turiști* [1] își iau ca deviză pe *nil admirari* [2] a lui Horațiu. Miss Lydia, fiică unică a colonelului, făcea parte din această tagmă de călători nemulțumiți. *Schimbarea la Față* [3] i s-a părut mediocră, Vezu-

[1] Acest cuvînt, luat din limba engleză, era pe atunci un neologism; de aceea Mérimée îl subliniază. (N. ed. fr.)

[2] Nimic să nu te uimească. Horațiu, *Epistole* I, 6.

[3] Pictură celebră de Rafael, expusă la muzeul Vaticanului.

viul, în plină erupție, de abia mai ceva decît coșurile uzinelor din Birmingham. Pe scurt, marele ei cap de acuzare împotriva Italiei era că țării acesteia îi lipsea culoarea locală, secificul. Explice cine poate sensul acestor cuvinte pe care le înțelegeam foarte bine cu cîțiva ani în urmă și pe care nu le mai pricep astăzi. Mai întîi, miss Lydia se lăudase, descoperind dincolo de Alpi lucruri pe care nimeni nu le mai văzuse înaintea ei și despre care ar putea sta de vorbă *cu oamenii din protipendadă*, cum zice domnul Jourdain. Dar, în curînd depășită de compatrioții ei și desperînd că nu găsește nimic care să nu fie cunoscut, se aruncă în tabăra opoziției. E foarte neplăcut, în adevăr, să nu poți aduce vorba de minunile Italiei, fără ca cineva să nu-ți spună : „Cunoașteți, fără îndoială Rafaelul din palatul... din... ? E tot ce poate fi mai frumos în Italia." Și e tocmai ce ai omis să vezi. Cum e foarte anevoios să vezi tot cel mai simplu e să condamni totul dinainte.

La hotelul Beauveau, miss Lydia suferi o amară dezamăgire. Adusese o frumoasă schiță a porții pelasgice sau ciclopeene din Segni, pe care o credea uitată de desenatori. Dar, lady Frances Fenwich, întîlnind-o la Marsilia, îi arătă albumul ei, în care, între un sonet și o floare uscată, figura poarta de care e vorba, colorată din belșug cu pămînt de Sienna. Miss Lydia dărui poarta din Segni cameristei și pierdu orice stimă pentru construcțiile pelasgice.

Această proastă stare de spirit era împărtășită de colonelul Nevil, care de la moartea soției lui nu mai vedea nimic decît prin ochii miss Lydiei. Pentru el Italia purta marea vină de a-i fi plictisit fiica, și prin urmare era țara cea mai plicticoasă din lume. Nu avea nimic de zis, ce-i drept, împotriva tablourilor și statuilor ; dar putea afirma ritos că vînătorea e păguboasă pe acele meleaguri și că ești nevoit să colinzi zece leghe cînd e soarele în putere, ca să dobori cîteva sărăcii de potîrnichi roșii.

A doua zi după sosirea lui la Marsilia, îl pofti la masă pe căpitanul Ellis, fostul lui aghiotant, care petre-

ruse șase săptămîni în Corsica. Căpitanul povesti cu șart o istorie cu banditi, care avea darul să nu semene de loc cu povestirile despre hoți pe care le auzise la tot pasul în drumul de la Roma la Neapole. La desert, cei doi bărbați, rămași singuri cu butelcile de Bordeaux, vorbiră de vînătoare, și colonelul află că nu e țară unde să fie mai felurit și îmbelșugat vînat: „Întîlnești mulțime de mistreți, spunea căpitanul Ellis, și trebuie să te deprinzi a-i deosebi de porcii domestici cu care seamănă uimitor; căci, omorînd porci, îți găsești beleaua cu paznicii. Se ivesc dintr-un hățiș, căruia îi zic maquis, înarmați pînă-n dinți, și, pe lîngă plata pentru pagubă, te mai iau și-n rîs. Mai este apoi muflonul, animal foarte ciudat și pe care nu-l găsești aiurea, vînat faimos, dar năstrușnic. Cerbi, ciute, fazani, cu neputință să faci vreodată numărătoarea tuturor soiurilor de vînat care foiesc în Corsica. Dacă-ți place vînătoarea, du-te-n Corsica, colonele; acolo, cum spunea una din gazdele mele, ai prilejul să tragi în tot ce-ți poate trece prin cap ca vînat, de la sturz pînă la om."

La ceai, căpitanul o cuceri din nou pe miss Lydia cu o povestire despre o vendetă transversală [1] și mai pidosnică decît prima și sfîrși prin a o înflăcăra, zugrăvindu-i înfățișarea stranie, sălbatică a Corsicei, caracterul aparte al locuitorilor, ospitalitatea și moravurile lor primitive. În fine, îi dărui un mic și frumos stilet, mai puțin remarcabil prin forma și lucrătura-i de aramă, decît prin obîrșia lui. Un faimos bandit îl cedase căpitanului Ellis, garantîndu-i că a fost înfipt în patru trupuri omenești. Miss Lydia și-l trecu în cingătoare, îl așeză pe masa de noapte și-l trase de două ori din teacă înainte de a adormi. În ce-l privește, colonelul a visat că ucidea un muflon și că proprietarul îi cerea să i-l plătească, lucru la care consimțea bucuros, căci era o dihanie foarte ciudată, aducînd cu un mistreț cu coarne de cerb și cu coadă de fazan.

[1] Răzbunarea pe care o îndrepți asupra unei rude mai mult sau mai puțin îndepărtate a autorului ofensei. (N. aut.)

— Ellis spune că în Corsica vînătoarea e minunată, începu colonelul pe cînd își lua gustarea de dimineață împreună cu fiica lui ; dacă n-ar fi atît de departe, mi-ar plăcea să petrec acolo vreo două săptămîni.

— Dar bine ! răspunse miss Lydia, de ce n-am pleca în Corsica ? În vreme ce te vei duce la vînătoare, eu voi desena ; aș fi încîntată să am în albumul meu peștera de care vorbea căpitanul Ellis și în care Bonaparte își învăța lecțiile de cînd era copil.

Era poate prima oară cînd o dorință manifestată de colonel căpăta aprobarea fiicei sale. Încîntat de această împrejurare neașteptată, avu totuși bunul simț de a face cîteva obiecțiuni pentru a zgîndări fericitul capriciu al Lydiei. Zadarnic pomeni de sălbăticia ținutului și de greutatea călătoriei pentru o femeie ; ea nu se temea de nimic ; îi plăcea, mai presus de toate, să meargă călare ; gîndul că va dormi în bivuac o încînta ; amenință că se va duce în Asia Mică. Într-un cuvînt, avea răspuns la toate, căci nici o englezoaică nu mai fusese în Corsica ; prin urmare, trebuia să se ducă. Și ce fericire, cînd înapoiată la Saint-James'Place, își va arăta albumul ! „De ce treci, draga mea, peste acest fermecător desen ? — O, nu-i nimic de seamă. E o schiță pe care am făcut-o după un vestit bandit corsican, care ne-a fost călăuză. — Cum ! Ai fost în Corsica ?...“

Deoarece nave cu aburi nu circulau încă pe vremea aceea între Franța și Corsica, se informară de o corabie gata de plecare spre insula pe care miss Lydia își propunea s-o descopere. În aceeași zi, colonelul scrise la Paris pentru a vesti că renunță la apartamentul în care urma să tragă și făcu tîrgul cu stăpînul unei goelete care urma să navigheze spre Ajaccio. Avea două cabine nici prea-prea, nici foarte-foarte. Îmbarcară provizii ; patronul se jură că unul din vechii lui matelоți era un bucătar vrednic de stimă și că nu-și avea pereche în ceea ce privește bouille-abaisse [1]; făgădui că domnișoara se va simți bine, că va avea vînt prielnic și mare lină.

[1] Ciorbă de pește, foarte picantă, specifică bucătăriei provensale.

În afară de astea, după dorința fiicei lui, colonelul stipulă căpitanului să nu mai ia nici un călător și să aibă grijă să țină țărmul insulei, așa ca să se poată bucura de priveliștea munților.

II

În ziua hotărîtă pentru plecare, totul era împachetat, îmbarcat; goeleta urma să plece cu briza de seară. Deocamdată colonelul se plimba cu fiica lui pe Canebière, cînd patronul se apropie de el pentru a-i cere învoirea să ia la bord o rubedenie de-a lui, adică un verișor al nașului fiului său mai mare, care, înapoindu-se în Corsica, locul lui de baștină, pentru treburi grabnice, nu avea cînd să găsească o navă care să-l ducă.

— E un băiat încîntător, adăugă căpitanul Matei, ostaș la vînătorii pedeștri din gardă, și care ar fi fost de mult colonel dacă celălalt ar mai fi fost împărat.

— De vreme ce-i militar, spuse colonelul... și era gata să urmeze: Mă învoiesc bucuros să vină cu noi... dar miss Lydia se repezi pe englezește:

— Un ofițer de infanterie!... (cum tatăl ei slujise în cavalerie, nu avea decît dispreț pentru celelalte arme), un om fără educație, poate, care va suferi de rău de mare și care ne va strica toată plăcerea călătoriei!

Patronul nu pricepea o boabă englezește, dar păru că înțelege ceea ce spunea miss Lydia după mica strîmbătură a drăgălașei ei gurițe, așa că începu să-și laude în fel și chip rubedenia, încheind cu asigurarea că e un om foarte la locul lui, dintr-o familie de *caporali* și că nu va stingheri prin nimic pe domnul colonel, căci el, stăpînul, se însărcina să-l așeze într-un ungher din care nici nu se va clinti.

Colonelului și lui miss Nevil li se păru ciudat că în Corsica mai sînt familii în care să fii astfel caporal din tată în fiu; dar cum sfîrșiră prin a se încredința că era vorba de un caporal din infanterie, au tras încheierea că-i un biet om, pe care patronul voia să-l ia, de milă. Dacă

ar fi fost vorba de un ofiţer, ar fi fost nevoiţi să-i vorbească, să stea împreună ; cu un caporal însă nu aveau de ce se sinchisi ; e o fiinţă fără importanţă, atîta vreme cît grupa lui nu-i şi ea acolo, cu baioneta la armă, pentru a te duce acolo unde n-ai chef să mergi.

— Ruda dumitale suferă de rău de mare ? întrebă miss Nevil tăios.

— Niciodată, domnişoară ; stomac de struţ şi pe mare şi pe uscat.

— Ei bine, poţi să-l aduci, spuse ea.

— Poţi să-l aduci, repetă colonelul, şi-şi văzură de plimbare.

Către ceasurile cinci seara, căpitanul Matei veni să-i caute pentru a se sui pe bordul goeletei. În port, în apropiere de iola căpitanului, găsiră un băietan îmbrăcat într-o redingotă albastră, îmbumbată pînă la bărbie, cu faţa pîrlită de soare, cu ochii negrii, vii, mari, codaţi, cu înfăţişare sinceră şi spirituală. După ţinută, după mustăcioara-i răsucită, se recunoştea uşor militarul ; căci, în vremea aceea nu oricine purta mustăţi, şi garda naţională nu introdusese încă în toate familiile şi ţinuta, o dată cu obiceiurile corpului de gardă.

La vederea colonelului, tînărul îşi scoase cascheta şi-i mulţumi fără să se arate stînjenit şi în cuvinte potrivite, pentru serviciul pe care i-l făcea.

— Încîntat să te pot servi, tinere, spuse colonelul făcîndu-i cu capul un semn amical.

Şi se urcă în iolă.

— E fără sfială englezul dumitale, şopti în italieneşte tînărul către patron.

Acesta, îşi potrivi arătătorul sub ochiul stîng şi-şi lăsă în jos colţurile gurii. Pentru cel ce cunoaşte limbajul semnelor, asta voia să spună că englezul pricepea italiana şi că era un om ciudat. Tînărul zîmbi uşor, îşi atinse fruntea drept răspuns la semnul lui Matei, ca pentru a-i spune că toţi englezii sînt suciţi la cap, apoi se aşeză lîngă patron, uitîndu-se cu multă atenţie, dar fără obrăznicie, la frumoasa lui tovarăşă de călătorie.

— Frumoasă ţinută au soldaţii ăştia francezi, spuse colonelul fiicei sale în englezeşte ; de asta îi şi face uşor ofiţeri.

Apoi, adresîndu-se tînărului, în franțuzește :

— Ia spune-mi, voinice, în ce regiment ai servit ?

Acesta lovi ușor cu cotul pe tatăl finului verișorului său și, stăpînindu-și un surîs ironic, răspunse că a fost la vînătorii pedeștri din gardă și că în prezent ieșea din al 7-lea infanterie ușoară.

— Dar la Waterloo ai fost ? Ești tînăr de tot.

— S-avem iertare, domnule colonel, e singura mea campanie.

— Se socotește dublu, spuse colonelul.

Tînărul corsican își mușcă buzele.

— Tată, spuse miss Lydia în englezește, întreabă-l dacă corsicanii țin mult la Bonapartele lor.

Înainte de a fi tradus colonelul întrebarea în franțuzește, tînărul răspunse într-o englezească destul de bună, deși cu un accent pronunțat :

— Știți, domnișoară, că nimeni nu-i profet în țara lui. Îl iubim mai puțin poate ca francezii. În ce mă privește, cu toate că familia mea a fost pe vremuri în vrăjmășie cu a lui, îl iubesc și îl admir.

— Vorbești englezește ! exclamă colonelul.

— Foarte prost, după cum vedeți.

Măcar că jignită un pic de tonul lui liber, miss Lydia nu se putu împiedica să nu rîdă, la gîndul unei dușmănii personale între un caporal și un împărat. A fost pentru ea ca un aperitiv al ciudățeniilor Corsicei, și hotărî să-și noteze faptul în jurnalul ei.

— Vei fi fost poate prizonier în Anglia ? întrebă colonelul.

— Nu, domnule colonel, am învățat englezește în Franța, de la un prizonier din neamul domniei voastre.

Apoi, adresîndu-se lui miss Nevil :

— Matei mi-a spus că vă întoarceți din Italia. Vorbiți, fără îndoială, toscana pură, domnișoară ; mă tem că o să vă vină cam greu să înțelegeți idiomul nostru.

— Fiica mea înțelege toate idiomurile italiene, răspunse colonelul ; are darul de a învăța ușor limbile, nu ca mine.

— Domnișoara va înțelege oare, de pildă, aceste versuri ale unui cîntec de-al nostru, corsican? Un cioban spune unei ciobănițe :

S'entrassi'ndru Paradisu santu, santu,
E nun travassi a tia, mi n'esciria [1].

Miss Lydia înțelese, și, găsind citatul îndrăzneț și privirea care îi ținea hangul și mai și, răspunse, roșind : „Capisco".

— Și te înapoiezi acasă în concediu? întrebă colonelul.

— Nu, domnule colonel. M-au pus în retragere, probabil pentru că am fost la Waterloo și pentru că sînt compatriotul lui Napoleon. Mă întorc acasă, ușor la suflet, ușor la pungă, cum zice cîntecul.

Și oftă cu ochii la cer.

Colonelul își vîrî mîna în buzunar și, învîrtind între degete o monedă de aur, își căuta cuvintele pentru a o strecura cu politețe nefericitului său inamic.

— Și pe mine la fel, spuse el cu bună dispoziție, m-au pus în retragere ; dar... cu jumătatea dumitale de soldă nu ai nici de tutun. Ține, caporale.

Tînărul corsican roși, se îndreptă, își mușcă buzele și părea gata-gata să răspundă cu pornire, cînd, schimbîndu-și deodată expresia, pufni de rîs.

Colonelul, cu moneda în mînă, încremenise.

— Domnule colonel, spuse tînărul, redevenind serios, dați-mi voie să vă dau două sfaturi : primul este să nu oferiți niciodată bani unui corsican, căci unii dintre compatrioții mei sînt destul de necuviincioși ca să vi-i arunce-n cap ; al doilea este să nu faci oamenilor titulaturi pe care nu le au. Mă numiți caporal și sînt locotenent. Fără îndoială, deosebirea nu e prea mare.

— Locotenent ! exclamă sir Thomas, locotenent ! Păi patronul mi-a spus că ești caporal, ca și tatăl dumitale și ca toți ceilalți bărbați din familie.

---

[1] „Dacă aș intra în sfîntul, sfîntul rai, și nu te-aș găsi acolo, aș părăsi raiul." (*Serenata di Zicavo.*)

La aceste vorbe tînărul se lăsă pe spate și începu să rîdă și mai tare, dar cu atîta bunăvoință, încît patronul și cei doi mateloți ai săi izbucniră și ei.

— Iertați-mă, domnule colonel, spuse în fine tînărul ; dar neînțelegerea e grozavă, și nu i-am dat de rost decît acum. Într-adevăr, familia mea se fălește că numără caporali printre străbunii ei : dar caporalii noștri corsicani n-au purtat niciodată galoane pe straiele lor. Către anul de grație 1100, cîteva comune răzvrătindu-se împotriva tiranici marilor seniori munteni, și-au ales conducători pe care i-au botezat *caporali*. La noi, în insulă, ținem în mare cinste pe cei ce pogoară din acest soi de tribuni.

— Iertare, domnul meu ! exclamă colonelul, de-o mie de ori iertare. De vreme ce cunoști pricina greșelii mele, nădăjduiesc că vei binevoi să nu mi-o iei în nume de rău.

Și îi întinse mîna.

— E pedeapsa cuvenită micii mele mîndrii, domnule colonel, spuse tînărul rîzînd înainte și strîngînd cu căldură mîna englezului. Nu-s cîtuși de puțin supărat. Și pentru că prietenul meu Matei m-a prezentat atît de prost, permiteți-mi să mă prezint eu însumi : mă numesc Orso della Rebbia, locotenent în retragere și dacă, după cum bănuiesc după acești doi ciini frumoși, veniți în Corsica pentru vînătoare, mă voi simți foarte măgulit să vă fac onorurile maquisurilor și munților noștri... dacă nu le voi fi uitat, urmă el cu un oftat.

În momentul acesta iola atingea goeleta. Locotenentul îi oferi mîna miss Lydiei, apoi, îl ajută pe colonel să urce pe punte. Rușinîndu-se încă de greșeala lui și neștiind cum să-și răscumpere necuviința față de un om cu obîrșia din al 1100-lea leat, sir Thomas, fără să mai aștepte încuviințarea fiicei sale, îl pofti la masă, reînnoindu-și scuzele și strîngerile de mînă. Miss Lydia încruntă puțin sprînceana, dar, la urma urmei, nu-i părea rău să afle ce este un caporal ; musafirul nu-i displăcuse, ba începuse chiar să-i găsească un nu știu ce aristocratic ; numai că avea aerul prea sincer și prea vesel pentru un erou de roman.

— Locotenent della Rebbia, îi spuse colonelul, sa-lutîndu-l după moda englezească, cu un pahar de Madera

în mînă, am văzut în Spania mulți compatrioți de-ai dumitale : era faimoasa infanterie de pușcași.

— Da, mulți au rămas în Spania, spuse tînărul locotenent cu un aer serios.

— Nu pot uita comportarea unui batalion corsican la bătăile de la Vittoria, urmă colonelul. Vrînd-nevrînd, trebuie să-mi amintesc, adăugă el, pipăindu-și pieptul. Toată ziua au stat prin grădini în trăgători, și la adăpostul gardurilor vii ne-au doborît nu mai știu cîți oameni și cai. O dată retragerea hotărîtă, s-au regrupat, mișcîndu-se în pas alergător. În cîmp deschis trăgeam nădejde să spălăm rușinea, dar ticăloșii... fie-mi cu iertare, locotenente, vreau să zic acești oameni de ispravă, s-au așezat în careu și nu era chip să-i clintești. În mijlocul careului — parcă-l văd — un ofițer călare pe un căluț negru, se ținea lîngă pajură, trăgînd din trabuc ca la cafenea. Din cînd în cînd, ca o sfidare, puneau muzica militară să ne cînte. Reped asupră-le primele două escadroane ale mele. Aș ! În loc să spargă careul, iată că dragonii mei trec pe de lături, fac jumătate întoarcere și se înapoiază în mare zăpăceală și cu mai mulți cai fără călăreți... și mereu, afurisita aia de muzică ! Cînd fumăraia care învăluia batalionul s-a împrăștiat, lîngă pajură, ofițerul își fuma înainte trabucul. Scos din sărite m-am pus cu însumi în fruntea celei din urmă șarje. Armele lor năclăite de-atîta tras nu mai luau foc, dar soldații erau în formație de șase rînduri, cu baionetele în botul cailor, ca un zid. Răcneam, îmi îndemnam dragonii, îmi strîngeam calul în pulpe ca să meargă înainte, cînd ofițerul de care îți vorbeam, scoțîndu-și în fine trabucul, mă arătă cu mîna unuia din oamenii lui. Auzii ceva, cum ar fi : *Al capello bianco* ! Aveam penaj alb. N-am auzit mai mult, căci un glonte îmi străpunse pieptul. Era un batalion grozav, domnule della Rebbia, primul din al 18-lea regiment ușor, toți corsicani, după cum am aflat mai tîrziu.

— Da, zise Orso, ai cărui ochi se aprinseră pe cînd asculta povestea. Au susținut retragerea și s-au înapoiat cu pajura ; dar două treimi din acești vrednici bărbați odihnesc astăzi în cîmpia Vittoria.

— Poate că, așa din întîmplare, vei fi știind numele ofițerului care-i comanda ?

— Era tatăl meu. Pe-atunci era maior în al 18-lea și a fost înaintat colonel pentru purtarea lui în acea zi de pomină.

— Tatăl dumitale ? Pe legea mea, era un viteaz. Mi-ar face plăcere să-l văd și sînt sigur că l-aș recunoaște. Mai trăiește ?

— Nu, domnule colonel, spuse tînărul pălind puțin.

— La Waterloo a fost ?

— Da, domnule colonel, dar n-a avut norocul să cadă pe cîmpul de bătaie... a murit în Corsica... acum doi ani... Dumnezeule, frumoasă-i această mare ! De zece ani n-am mai văzut Mediterana. Domnișoară, nu ți se pare că Mediterana e mai frumoasă decît oceanul ?

— O găsesc prea albastră... și valurile sînt lipsite de măreție.

— Îți place natura sălbatică, domnișoară ? În cazul acesta cred că o să-ți placă Corsica.

— Fiicei mele, spuse colonelul, îi place tot ce-i neobișnuit ; de aceea Italia nu i-a plăcut de loc.

— Nu cunosc din Italia, spuse Orso, decît Pisa, unde mi-am petrecut o bucată de vreme la școală. Dar nu mă pot gîndi fără admirație la Campo-Santo, la Dom, la Turnul înclinat... și mai ales la Campo-Santo. Îți amintești de *Moartea* lui Orcagna... Cred că aș putea-o desena, așa mi s-a întipărit în minte.

Miss Lydia se temea ca domnul locotenent să nu se avînte într-o tiradă prea înflăcărată.

— E foarte frumos, spuse ea căscînd. Iartă-mă, tată, mă cam doare capul, cobor în cabina mea.

Își sărută părintele pe frunte, făcu un semn maiestuos lui Orso și plecă. Cei doi bărbați începură atunci să vorbească despre războaie și vînătoare.

Aflară cu acest prilej că la Waterloo se găseau față-n față, și că trebuie să fi schimbat numeroase gloanțe. Buna lor înțelegere spori. Criticară pe rînd pe Napoleon, Wellington și Blücher, apoi vînară împreună ciuta, mistrețul și muflonul. În sfîrșit, noaptea fiind foarte înaintată, și cea din urmă sticlă de Bordeaux golită, colonelul

strînse din nou mîna locotenentului și-i ură noapte bună, exprimîndu-și speranța de a cultiva o cunoștință începută atît de caraghios. Se despărțiră și fiecare plecă să se culce.

III

Noaptea era senină, luna se lăfîia pe valuri, nava luneca lin în voia unui vîntuleț ușor. Miss Lydia nu avea chef de dormit și numai din pricina unui geanabet fusese împiedicată să se bucure de acele încîntări pe care, pe mare și în clar de lună, orice făptură omenească le resimte, cînd are un dram de poezie în sufletul ei. Cînd socoti că tînărul locotenent trebuie să doarmă bușteau, ca o ființă prozaică ce era, se ridică, își luă o blană, își trezi camerista și se urcă pe punte. Nu era nimeni în afară de matelotul de la cîrmă care cînta un cîntec de jale în dialect corsican pe o arie sălbatică și monotonă. În liniștea nopții, această muzică stranie avea farmecul ei. Din nefericire, miss Lydia nu înțelegea tocmai bine ceea ce cînta matelotul. Printre multe banalități, cîte un vers puternic îi atița curiozitatea, dar imediat, și cînd era mai frumos, se strecurau unele cuvinte din idiomul al cărui sens îi scăpa. Înțelese totuși că-i vorba de un omor. Blesteme împotriva ucigașilor, amenințări de răzbunare, lauda celui ucis, toate astea se amestecau talmeș-balmeș. Reținu cîteva versuri; voi încerca să le traduc:

„Nici gurile de foc, nici baionetele — n-au izbutit să-i facă fruntea să pălească — senină pe cîmpul de bătaie — ca cerul de vară, — pîinea lui Dumnezeu pentru prieteni — val cotropitor pentru dușman. — Mai sus ca soarele — mai blînd ca luna. — Pe el care de dușmanii Franței — nu s-a făcut așteptat vreodată, — ucigașii țării sale — l-au lovit pe la spate, — așa cum Vittolo ucis-a pe Sampiero Corso [1]. — N-ar fi cutezat niciînd să-l privească în față — ...Atîrnate pe zid, în fața patului meu — crucea de onoare, pe drept dobîndită. — Roșie e panglica ei — Mai

[1] Vezi Filippini, cartea a XI-a. — Și astăzi mai urăsc corsicanii numele lui Vittolo. Acest nume e sinonim cu trădător. (N. aut.)

roşie încă e cămaşa mea. — Pentru fiul meu, fiul meu de pe străine meleaguri — păstraţi crucea şi cămaşa mea însîngerată. — Va vedea în ea două găuri. — Pentru fiecare gaură, o gaură în altă cămaşă. — Dar fi-va oare răzbunarea împlinită atunci? — Îmi trebuie mîna care a tras, — ochiul care a ţintit — inima care a cugetat..."

Matelotul se opri deodată

— De ce nu cînţi înainte, camarade? întrebă miss Nevil.

Cu o mişcare a capului, matelotul îi arătă o siluetă care ieşea dintr-un mare panou al goeletei: era Orso, care venea să se bucure de clarul de lună.

— Termină-ţi cîntecul, spuse miss Lydia, îmi făcea mare plăcere.

Matelotul se aplecă spre ea şi-i spuse în şoaptă:

— Nu dau *rimbecco* nimănui.

— Cum? Ce?...

Fără să răspundă, matelotul începu să fluiere.

— Te-am prins admirînd Mediterana, miss Nevil, spuse Orso, înaintînd spre ea. Recunoaşte că nicăieri aiurea nu se poate vedea asemenea lună.

— Nu mă uitam la ea. Nu făceam decît să studiez corsicana. Matelotul acesta care cînta un cîntec din cele mai jalnice, a încetat cîntecul tocmai cînd era mai frumos.

Matelotul se încovoie, ca şi cum ar fi vrut să vadă mai bine busola şi trase cu putere de blana lui miss Nevil. Era limpede că bocetul lui nu putea fi cîntat de faţă cu locotenentul Orso.

— Ce cîntai tu acolo, Paolo Francè? întrebă Orso; era o *ballata*? un *vocero*[1]? Domnişoara te înţelege şi ar vrea să audă sfîrşitul.

[1] Cînd moare un om şi mai cu seamă cînd a fost asasinat, i se aşază trupul pe o masă, iar femeile din familia lui şi în lipsa lor prietenele, sau chiar femei străine al căror talent poetic e cunoscut, improvizează în faţa unui numeros auditoriu bocete în versuri în dialectul ţinutului. Aceste femei se numesc *voceratrici*, sau, după pronunţia corsicană *buceratrici*, iar bocetul se numeşte *vocero*, *buceru*, *buceratu*, pe coasta răsăriteană; *ballata*, pe coasta opusă. Cuvîntul *vocero* ca şi derivatele lui *vocerar*, *voceratrice*, vin de la latinescul *vociferare*. Uneori, mai multe femei improvizează pe rînd şi ades chiar femeia sau fiica mortului cîntă bocetul funebru. (N. aut.)

— L-am uitat, Ors'Anton', spuse matelotul.

Și pe loc începu să intoneze cît îi ținea gura, un imn către Fecioara Maria.

Miss Lydia nu dădu multă atenție cîntării și nici nu stărui mai mult față de cîntăreț, dar își făgădui totuși să descopere mai tîrziu cheia enigmei. Camerista ei, care fiind din Florența nu înțelegea mai bine ca stăpîna dialectul corsican, era tot atît de nerăbdătoare să afle ; adresîndu-se lui Orso, înainte ca miss Lydia s-o poată opri printr-un ghiont, cu cotul :

— Domnule căpitan, spuse ea, ce vrea să zică a da *rimbecco* [1] ?

— *Rimbecco* ! exclamă Orso, e cea mai cumplită injurie care se poate aduce unui corsican ; înseamnă să-l veștejești pentru că nu s-a răzbunat. Cine ți-a vorbit de *rimbecco* ?

— Ieri, la Marsilia, se grăbi să răspundă miss Lydia, stăpînul gocletei a rostit acest cuvînt.

— Și de cine vorbea ? întrebă Orso cu mînie.

— O, ne vorbea de o poveste veche... de pe vremea lui.., da, mi se pare că era vorba de Vannina d'Ornano.

— Îmi închipui, domnișoară, că moartea Vanninei nu v-a lăsat o prea bună impresie despre eroul nostru, bravul Sampiero ?

— Socotiți oare că fapta lui e o mare vitejie ?

— Crima lui trebuie privită sub semnul moravurilor sălbatice de pe atunci ; în afară de asta, Sampiero se afla în vrăjmășie cu genovezii ; ce încredere puteau să aibă în el compatrioții lui, dacă n-ar fi pedepsit pe aceia care căutau să intre în vorbă cu Genua ?

— Vannina, zise matelotul, plecase fără încuviințarea soțului ei ; Sampiero avea dreptate să-i frîngă gîtul.

— Dar, zise miss Lydia, era pentru a-și salva soțul, din dragoste pentru el se ducea să ceară îndurare genovezilor.

---

[1] *Rimbeccare*, pe italienește, înseamnă : a repezi, a riposta, a respinge. În dialectul corsican înseamnă : a adresa un repros ofensator și public. Se adresează *rimbecco* fiului unui om asasinat, spunîndu-i-se că tatăl lui nu e răzbunat. *Rimbecco* e un soi de somație pentru omul care încă nu a spălat în sînge o injurie. Legea genoveză pedepsea foarte aspru pe autoul unei *rimbecco*. (N. aut.)

— Îndurarea însemna înjosirea lui ! izbucni Orso.

— Şi s-o omoare cu mîna lui ! urmă miss Nevil. Ce monstru trebuie să fi fost !

— I-a cerut să piară de mîna lui, ca un hatîr. Şi pe Othello, domnişoară, îl socotiţi un monstru ?

— Ce deosebire ! era gelos ; în Sampiero nu era decît deşertăciune.

— Şi gelozia oare nu-i deşertăciune ? E deşertăciunea dragostei, şi o veţi ierta poate, ţinînd seama de unde purcede.

Miss Lydia îi aruncă o privire plină de mîndrie şi, adresîndu-se matelotului, îl întrebă cam cînd va ajunge goeleta în port.

— Poimîine, spuse el, dacă ţine vîntul.

— M-aş vrea chiar acum la Ajaccio, căci mi-e lehamite de nava asta.

Se ridică, luă braţul cameristei şi făcu cîţiva paşi pe puntea de sus. Orso rămase nemişcat lîngă cîrmă, neştiind dacă trebuie s-o însoţească, sau să curme o convorbire care părea s-o plictisească.

— Frumoasă fată, fira-ar să fie, zise matelotul : dacă toţi puricii din patul meu ar fi ca dînsa, nu m-aş plînge că mă muşcă !

Miss Lydia auzise poate stîngăcea preţuire a frumuseţii sale şi, îmbufnîndu-se, pogorî fără multă zăbavă în cabina ei. La rîndul lui, şi Orso se retrase. Îndată ce acesta părăsi puntea, camerista se înapoie şi, după ce-l descusu pe matelot, veni la stăpîna sa cu următoarele lămuriri : bocetul întrerupt de prezenţa lui Orso a fost izvodit cu prilejul morţii tatălui mai sus pomenitului, colonelul della Rebbia, ucis cu doi ani în urmă. Matelotul nu se îndoia că Orso se întorcea în Corsica *pentru a-şi împlini răzbunarea,* aşa spunea el, şi încredinţa că în curînd, în satul Pietranera se va vedea *leş fierbinte.* Din tălmăcirea acestor termeni naţionali trebuie să înţelegem că seniorul Orso avea de gînd să ucidă doi sau trei bănuiţi de a-i fi asasinat părintele, care, de fapt, au fost cercetaţi de justiţie pentru vina lor, dar care au ieşit basma curată ţinînd seamă că aveau în buzunar pe judecător, avocaţi şi jandarmi.

— Nu e dreptate în Corsica, urmase matelotul, și prețuiesc mai mult o ființă de nădejde decît un consiliu al curții regale. Cînd ai un dușman, trebuie să te hotărăști între cei trei S [1].

Aceste interesante amănunte avură darul să schimbe simțitor purtarea și sentimentele miss Lydiei față de locotenentul della Rebbia. Din acea clipă, în ochii romanticăsei englezoaice, el devenise un erou. Nepăsarea, sinceritatea și voia bună care o stîrniseră împotrivă-i la început, i se păreau acum o virtute mai mult, căci nu erau decît desăvîrșita prefăcătorie a unui suflet energic, care nu îngăduie să iasă la iveală nici unul din gîndurile lui ascunse. Vedea în Orso un soi de Fiesco [2], ce, sub o înfățișare ușuratică, ascundea planuri mărețe ; și, cu toate că a ucide cîțiva ticăloși e mai puțin de laudă decît a-ți izbăvi patria, o frumoasă răzbunare rămîne frumoasă ; de altfel, femeilor nu le displace cînd un erou nu e bărbat politic. De abia atunci miss Nevil băgă de seamă că tînărul locotenent are ochi mari, dinți albi, mijloc zvelt, bună creștere și obiceiuri alese. Îi vorbi ades în ziua următoare, și discuțiile cu el o interesau. Îl întrebă multe despre țara lui, și el povesti cu iscusință. Corsica, pe care o părăsise din fragedă tinerețe, întîi pentru a se duce la liceu, pe urmă la școala militară, rămăsese în mintea lui împodobită de culori poetice. Se înflăcăra vorbind de munții, de pădurile și de obiceiurile aparte ale băștinașilor. E lesne de înțeles că vorba răzbunare se ivi ades în povestirile lui, căci e cu neputință să vorbești de corsicani fără să osîndești sau să ierți patimile lor proverbiale. Miss Nevil fu oarecum mirată, văzînd că Orso osîndește nesfîrșitele vrăjmășii ale compatrioților săi. Față de țărani avea totuși oarecare îngăduință, afirmînd că vendetta e duelul săracilor. „Lucrul e atît de adevărat, spunea el, încît oamenii nu se întreucid decît după o provocare în regulă. «Păzește-te, că eu mă păzesc !» sînt vorbele tradiționale pe care le

[1] Expresie corsicană care înseamnă să hotărăști între *schioppetto, stiletto, strada* : pușcă, stilet, fugă. (N. aut.)

[2] Giovanni-Luigi Fiesco (1523—1547), nobil genovez, organizator al unei conjurații prin care intenționa să redea familiei sale supremația politică și să răstoarne de la putere pe tiranul Andrea Doria.

schimbă doi dușmani înainte de a-și întinde unul altuia cursele. La noi se săvîrșesc mai multe omoruri decît oriunde aiurea. Aceste omoruri însă, nu-și au niciodată temeiul într-o pornire josnică. Avem ce-i drept mulți ucigași, dar nici un hoț."

Ori de cîte ori rostea cuvintele de răzbunare și omor, miss Lydia îl privea stăruitor, dar fără să descopere pe fața lui vreo umbră de tulburare. Cum hotărîse că el avea tăria sufletească cerută pentru a fi de nepătruns tuturor privirilor, în afară de ale ei, se înțelege, nu avea cea mai mică îndoială că manii colonelului della Rebbia nu vor aștepta mult răzbunarea dorită.

Coasta Corsicei începea să se zărească. Patronul îi denumea punctele principale ale coastei și cu toate că miss Lydiei îi erau cu totul necunoscute, resimțea oarecare plăcere auzindu-le numele. Nimic mai anost decît o priveliște anonimă. Din cînd în cînd, prin ocheanul colonelului, se vedea cîte un băștinaș, îmbrăcat în postav de culoare închisă, înarmat cu pușcă lungă, călare pe un căluț și mergînd la galop pe povîrnișuri repezi. În fiecare din ei, miss Lydiei i se părea că vede fie un bandit, fie un fecior gata să răzbune moartea părintelui său; dar Orso încredința că nu era decît un pașnic locuitor din tîrgul vecin, călătorind pentru treburile lui; și dacă umbla cu pușcă, o făcea mai puțin din nevoie decît din *fandosceală*, din modă, după cum un dandy nu iese fără un baston elegant. Măcar că pușca e o armă mai puțin nobilă și poetică decît stiletul, miss Lydia socotea că pentru un bărbat e mai elegantă decît un baston și-și amintea că toți eroii lordului Byron mor de plumb și nu de clasicul pumnal.

După trei zile de navigație se aflară în fața Sangvinarilor, și măreața priveliște a golfului Ajaccio se desfășura sub ochii călătorilor. E comparat pe bună dreptate cu cel al Neapolului; în clipa în care goeleta intra în port, un maquis în flăcări, învăluind în fum Punta di Girato, amintea Vezuviul, înlesnind asemănarea. Ca să fie desăvîrșită, ar trebui ca o armată a lui Atila să bîntuie împrejurimile Neapolului; căci totul e mort și pustiu în preajma golfului Ajaccio. În locul elegantelor vile care te întîmpină din toate părțile, de la Castella-

mare pînă la Capul Misena, în jurul golfului Ajaccio nu se văd decît întunecate desișuri, urmate de munți pleșuvi. Nici o vilă, nici o locuință. Numai ici-colo, pe înălțimile din prcajma orașului, cîteva clădiri albe profilîndu-se singuratice pe un fond de verdeață ; sînt capele funerare, morminte de familie. Totul în această priveliște e de o mohorîtă și tristă frumusețe.

Înfățișarea orașului, mai ales în acea epocă, sporea și mai mult impresia stîrnită de paragina împrejurimilor. Nici o mișcare pe străzi, unde nu întîlnești decît vreo cîțiva pierde-vară, mereu aceiași. Nici o femeie în afară de cîteva țărănci care vin să-și vîndă produsele. Nicăieri nu auzi vorbindu-se tare, rîzînd, cîntînd, ca-n orașele italiene. Din cînd în cînd, la umbra unui copac din aleea principală, o duzină de țărani înarmați bat cărțile sau privesc jocul altora. Nu răcnesc, nu se ceartă ; dacă jocul se înfierbîntă, se aud detunături de pistol care vestesc totdeauna amenințarea. Corsicanul e tăcut și serios din fire. Spre seară, apar cîțiva cameni să se bucure de răcoare, dar mai toți cei care se plimbă pe Corso sînt străini. Insularii șed fiecare la ușa casei lui, și toți par să stea la pîndă, ca șoimii în cuibul lor.

IV

După ce a vizitat casa în care s-a născut Napoleon, după ce și-a procurat prin mijloace mai mult sau mai puțin îngăduite o bucățică de hîrtie din tapet, miss Lydia, două zile numai de la debarcarea în Corsica, se simți cuprinsă de o adîncă tristețe, așa cum e firesc să i se întîmple oricărui străin care se trezește într-un ținut ale cărui obiceiuri nesociabile par să-l condamne la o totală izolare. Se căi de nesocotința ei ; dar dacă ar fi plecat pe dată, ar fi însemnat să-și știrbească faima de călătoare intrepidă ; miss Lydia se hotărî deci să aibă răbdare și să-și omoare timpul pe cît va putea mai bine. Cu acest gînd își pregăti creioane și culori, schiță vederi din golf și făcu portretul unui țăran cu chipul ars de soare care vindea pepeni ca orice zarzavagiu european, dar care avea barbă albă și înfățișarea celui mai feroce

răufăcător cu putință. Toate astea neizbutind totuși s-o distreze, se hotărî să-i sucească capul coborîtorului din caporali, ceea ce nu era greu, căci, departe de a se grăbi să-și vadă satul natal, lui Orso părea că-i place la Ajaccio, măcar că nu vedea pe nimeni. De altfel, miss Lydia își luase o nobilă sarcină, și anume să-l civilizeze pe acest urs al munților, făcîndu-l să părăsească sinistrul scop care l-a readus în insula lui. De cînd își dăduse osteneala să-l studieze, își spusese că ar fi păcat să-l lase pe acest tînăr să alerge spre pierzanie și că pentru ea ar fi o glorie să convertească un corsican. Călătorii noștri își petreceau zilele precum urmează : dimineața, colonelul și Orso plecau la vînătoare ; miss Lydia desena sau scria prietenilor, ca să-și poată data scrisorile din Ajaccio ; către orele șase, bărbații se înapoiau încărcați de vînat ; luau masa, miss Lydia cînta, colonelul adormea, iar tinerii stăteau de vorbă pînă tîrziu.

Nu știu ce formalități pașaportare l-au silit pe colonelul Nevil să facă o vizită prefectului ; în lictis-plictisul în care viețuia, ca cea mai mare parte din colegii lui, prefectul a fost încîntat să afle de sosirea unui englez bogat, om de societate și tatăl unei fete frumoase ; de asta l-a primit cum nu se poate mai bine, copleșindu-l cu amabilități și, ceva mai mult, după cîteva zile numai, a venit să-i întoarcă vizita. Colonelul, care de-abia se ridicase de la masă, era tolănit în tihnă pe sofa, gata să adoarmă ; fata lui cînta din gură în fața unui pian hodorogit, iar Orso întorcea foile caietului de muzică, privind umerii și blondele cosițe ale virtuoasei. Fu anunțat prefectul ; pianul tăcu, colonelul se ridică și-l prezentă pe prefect fiicei sale :

— Nu-ți prezint pe domnul della Rebbia, spuse el, căci, fără îndoială, îl cunoști.

— Domnul e fiul colonelului della Rebbia ? întrebă prefectul cu un aer puțin încurcat.

— Da domnule, răspunse Orso.

— Am avut onoarea să-l cunosc pe domnul tatăl dumitale.

Banalitățile obișnuite în convorbiri se istoviră repede. Fără să vrea, colonelul căsca destul de des ; în calitatea lui de liberal, Orso nu voia să vorbească unui satelit al

puterii, așa că numai miss Lydia susținea conversația. La rîndul lui, prefectul n-o lăsa să lîncezească, și se vedea bine că îi făcea mare plăcere să vorbească de Paris și de societate cu o femeie care cunoștea toate notabilitățile europene. Din cînd în cînd și verbind înainte, se uita la Orso cu o deosebită curiozitate.

— Pe domnul della Rebbia l-ați cunoscut pe continent ? o întrebă pe miss Lydia.

Oarecum încurcată, miss Lydia îi răspunse că l-a cunoscut pe nava cu care au sosit în Corsica.

— E un tînăr tare cumsecade, spuse prefectul cu jumătate de gură. Și spusu-v-a el oare, urmă prefectul cu glas și mai scăzut, ce-l aduce în Corsica ?

Miss Lydia își reluă aerul ei maiestuos :

— Nu i-am cerut să mi-o spună ; îl puteți întreba.

Prefectul tăcu ; peste o clipă însă, auzindu-l pe Orso adresînd colonelului cîteva cuvinte în englezește :

— Ați călătorit mult pare-se, domnul meu, spuse el. De bună seamă că ați uitat Corsica... și datinile ei.

— E drept că eram foarte tînăr cînd am părăsit-o.

— Mai faceți parte din armată ?

— Sînt în semi-soldă, domnule.

— Nu mă îndoiesc, domnul meu, că ați slujit prea mult timp în armata franceză, ca să nu fi devenit cu totul francez.

Ultimele vorbe le-a rostit cu o învederată îngîmfare. Corsicanii nu se simt de loc măgulițI cînd li se amintește că fac parte din marea națiune. Ei vor să fie un neam de sine stătător și îndreptățesc îndeajuns această pretenție, pentru a le fi acordată. Cam înțepat, Orso răspunse :

— Credeți oare, domnule prefect, că pentru a fi un om de onoare, un corsican are nevoie să servească în armata franceză ?

— De bună seamă, nu, spuse prefectul, și nici nu m-am gîndit la asta : vorbeam numai de anumite *obiceiuri ale pămîntului* din acest ținut, dintre care unele nu pot fi tocmai pe placul unui dregător.

Apăsă pe cuvintele *obiceiuri ale pămîntului*, luîndu-și o înfățișare, pe cît i-a fost cu putință, mai gravă.

După asta, se ridică și ieși, cu făgăduiala că miss Lydia se va duce s-o vadă pe soția lui, la prefectură.

După plecarea lui :

— A trebuit să vin în Corsica, spuse miss Lydia, ca să aflu ce-i un prefect. Acesta îmi pare foarte îndatoritor.

— În ceea ce mă privește, făcu Orso, n-aș putea spune la fel, și-l găsesc foarte ciudat, cu aerul lui îngîmfat și misterios.

Colonelul aținise de-a binelea ; miss Lydia îi aruncă o privire, apoi, scoborînd glasul :

— Eu găsesc, spuse ea, că nu-i chiar atît de misterios pe cît spui, căci cred că l-am înțeles.

— Sînteți, desigur, foarte perspicace, miss Nevil ; dar dacă ați găsit oarecare spirit în cele ce-a spus, e numai pentru că domnia voastră l-ați pus.

— Dacă nu mă înșel, e o frază a marchizului de Mascarille[1], domnule della Rabbia ; dar... vreți să vă dau o dovadă a pătrunderii mele ? Sînt puțin vrăjitoare și mi-i destul să văd un om de două ori ca să-i ghicesc gîndurile.

— Doamne, mă înspăimîntați. Dacă-mi puteți tîlcui gîndurile, nu știu dacă trebuie să mă bucur, sau să mă întristez.

— Domnule della Rebbia, urmă miss Lydia roșind, ne cunoaștem de abia de cîteva zile ; dar pe mare și în ținuturi barbare — sper că mă iertați... — și în ținuturi barbare, te împrietenești mai repede decît între oameni de lume... Așa că, nu te mira că îți vorbesc prietenește, de lucruri oarecum prea intime și în care un străin ar trebui poate să nu se amestece.

— O, nu spuneți cuvîntul acesta, miss Nevil ; celălalt îmi plăcea mult mai mult.

— Ei bine, domnul meu, trebuie să-ți spun, că fără să fi căutat anume să-ți pătrund tainele le-am aflat în parte, și unele dintre ele mă întristează. Cunosc, domnule, nenorocirea care ți-a lovit familia ; mi s-a vorbit mult de firea răzbunătoare a compatrioților dumitale și de

---

[1] Aluzie la o frază din *Prețioasele ridicole*, scena IX, dar spusă de Cathos ca răspuns lui Mascarille: „Pour voir chez nous le mérite, il faut que vous l-y ayez amené". (N. ed. fr.)

felul lor de-a se răzbuna... Nu la asta făcea aluzie prefectul ?

— Cum puteți crede, miss Lydia ?... Și Orso se făcu palid ca moartea.

— Nu, domnule della Rebbia, spuse ea, întrerupîndu-l ; știu că ești un gentleman plin de onoare. Chiar dumneata mi-ai spus că în țara dumitale, numai oamenii din popor mai cunosc *vendetta*... pe care o priviți ca pe un soi de duel...

— Mă credeți în stare să devin asasin ?

— De vreme ce-ți vorbesc de asta, domnule Orso, trebuie să-ți dai seamă că nu mă îndoiesc de dumneata și dacă ți-am vorbit, urmă ea plecînd ochii, e că am înțeles că, reîntors în țara dumitale, ispitit poate de prejudecăți barbare, îți va face plăcerea să afli că este cineva care te stimează pentru curajul de a le ține piept. Hai, spuse ea ridicîndu-se, să nu mai vorbim despre aceste urîte lucruri ; îmi dau durere de cap, și de altfel e foarte tîrziu. Nu te-ai supărat pe mine ? Bună seara, după moda englezească. Și îi întinse mîna.

Orso i-o strînse cu un aer grav și înduioșat.

— Află, domnișoară, că sînt momente în care instinctul strămoșesc se trezește în mine. Uneori, cînd mă gîndesc la sărmanul meu tată... mă frămîntă gînduri îngrozitoare... Datorită domnici tale, sînt pe vecie izbăvit. Mulțumesc, mulțumesc.

Era pe punctul de-a urma ; dar miss Lydia răsturnă o linguriță de ceai, la zgomotul căreia colonelul se trezi.

— Della Rebbia, mîine dimineață la cinci, vînătoare ! Fii punctual.

— Da, domnule colonel.

V

A doua zi, cu puțin înainte de înapoierea vînătorilor, miss Nevil, întorcîndu-se dintr-o plimbare pe malul mării, se îndrepta spre han cu camerista ei, cînd zări o tînără femeie îmbrăcată în negru, călare pe un cal cărunt dar inimos, intrînd în oraș. Era urmată de un soi de țăran și el călare, într-un mintean de șaiac năhotiu, cu ploșca

în bandulieră și pistol la briu ; în mînă ținea o pușcă al cărei pat se proptea într-un cobur din piele prins de oblincul șeii ; pe scurt, în deplin costum de haiduc de melodramă, sau de burghez corsican în călătorie. Distinsa frumusețe a femeii i-a atras cel dintîi atenția lui miss Nevil. Părea să aibă douăzeci de ani. Era înaltă, albă, cu ochi de un albastru închis, cu buze trandafirii și dinți ca smaltul. Mîndria, neliniștea și tristețea se vădeau laolaltă pe fața ei. Pe cap purta acel văl de mătase neagră numit *mezzaro*, adus în Corsica de genovezi, și care le șade atît de bine femeilor. Cozi împletite și lungi de păr castaniu îi făceau turban în jurul capului. Îmbrăcămintea îi era curată, dar cît se poate de simplă.

Miss Nevil avu tot timpul s-o privească, doamna cu *mezzaro* oprindu-se în stradă pentru a descoase pe cineva, foarte stăruitor, după cît o arăta căutătura ; după ce primi răspunsul, îi eroi o joardă calului și o porni în trap întins pînă la poarta hotelului la care trăseseră sir Thomas și Orso. Aici, după ce schimbă cîteva vorbe cu hotelierul, descăleca cu sprinteneală și se așeză pe o bancă din piatră, lîngă poarta de intrare, în timp ce însoțitorul ei ducea caii la grajd. În costumul ei parizian, miss Lydia trecu prin fața străinei, fără ca aceasta să-și ridice ochii la ea. Un sfert de ceas mai tîrziu, deschizînd fereastra, o văzu pe doamna cu *mezzaro* în același loc și în aceeași atitudine. Curînd apărură colonelul și Orso, întorcîndu-se de la vînătoare. La ivirea lor, hotelierul spuse cîteva cuvinte domnișoarei în doliu, arătîndu-i cu degetul pe tînărul della Rebbia. Dînsa roși, se ridică în grabă, înaintă cîțiva pași, apoi rămase locului ca buimăcită. Foarte aproape de ea, Orso o privea nedumerit.

— Ești, spuse ea, cu tulburare în glas, Orso Antonio della Rebbia ? Eu sînt Colomba.

— Colomba ! exclamă Orso.

Și, luînd-o în brațe, o sărută cu căldură, ceea ce miră puțin și pe colonel și pe fiica lui, căci în Anglia nu se sărută nimeni pe stradă.

— Frățioare, spuse Colomba, mă ierți c-am venit fără înștiințarea dumitale ; dar am aflat de la prietenii noștri că ai sosit, și pentru mine e o mare mîngîiere să te văd...

Orso o sărută din nou ; apoi întorcîndu-se către colonel :

— E sora mea, spuse el, și n-aș fi cunoscut-o dacă nu și-ar fi spus numele. Colomba, colonelul sir Thomas Nevil. Domnule colonel, binevoiți a mă ierta, dar astăzi nu voi avea cinstea să iau masa cu dumneavoastră... Sora mea...

— Ei, dar unde naiba vrei să mănînci, dragul meu ? exclamă colonelul ; știi bine că în sărăcia asta de han nu pregătesc decît o masă și aceea-i a noastră. Va fi o plăcere pentru fiica mea ca domnișoara să mănînce cu noi.

Colomba își privi fratele, care nu se lăsă mult rugat, și intrară cu toții în cea mai mare încăpere a hanului, care-i servea colonelului de salon și de sufragerie. Domnișoara della Rebbia, prezentată lui miss Nevil, făcu o adîncă reverență, dar fără să scoată o vorbă. Se vedea că era foarte intimidată și că pentru întiia oară în viața ei, poate, se găsea în fața unor oameni de lume străini. În purtarea ei totuși nu era nimic provincial. Ciudățenia îi ascundea stîngăcia. Tocmai prin asta-i plăcu lui miss Nevil ; și cum în hotelul pe care colonelul și toți ai lui îl umpluseră, nu mai era nici o cameră liberă, miss Lydia merse cu bunăvoința sau poate curiozitatea, pînă la a-i oferi domnișoarei della Rebbia să-i pună un pat în odaia ei.

Colomba îngăimă cîteva cuvinte de mulțumire și porni în grabă în urma cameristei domnișoarei Nevil, pentru a se dichisi puțin, ca după orice călătorie călare prin praf și soare.

Revenind în salon, se opri în fața puștilor colonelului, pe care vînătorii le așezaseră într-un unghier :

— Frumoase arme ! spuse ea ; ale dumitale sînt frățicare ?

— Nu, sînt puști englezești, ale colonelului. Pe cît de bune, pe atît de frumoase.

— Mult aș vrea, spuse Colomba, să ai una la fel.

— Printre astea trei, fără îndoială, e și una a domnului della Rebbia, spuse colonelul. Știe cum să umble cu ea. Astăzi, din paisprezece focuri, paisprezece bucăți !

Pe dată începu o întrecere de mărinimie, în care Orso fu răpus, spre marea mulțumire a surorii sale, după cum

se putea vedea ușor după expresia de copilăroasă bucurie care îi lumină deodată fața, atît de întunecată cu o clipă înainte.

— Prietene, alege, spuse colonelul.

Orso refuză.

— Ei bine, domnișoara, sora dumitale, va alege pentru dumneata.

Colomba nu se lăsă rugată ; alese cea mai puțin damaschinată dintre puști, dar nimerise un minunat Manton, de calibru mare.

— Asta, spuse ea, trebuie să aibă bătaie bună.

Încurcat, fratele ei nu mai știa cum să mulțumească, dar masa veni la timp, scoțîndu-l din încurcătură. Miss Lydia văzu cu încîntare cum Colomba, care se codise să ia loc și care nu se hotărîse decît în urma unei priviri a fratelui ei, făcea ca orice bună catolică semnul crucii, înainte de a începe să mănînce.

„Bine, își spuse ea, iată ceva patriarhal."

Și se hotărî să ia seama la tot ce-i neobișnuit în această tînără reprezentantă a vechilor datini ale Corsicei. Lui Orso, se vedea bine că nu-i era tocmai la îndemînă, fără îndoială de teamă ca nu cumva sora lui să spună sau să facă ceva care să-i scoată prea mult la iveală țărănia de acasă. Dar Colomba nu-și lua ochii de la el și-și potrivea purtarea după aceea a fratelui ei. În răstimpuri, îl privea țintă, cu o stranie expresie de tristețe ; și, atunci, dacă ochii lui Orso se întîlneau cu ai ei, el, cel dintîi, își întorna privirile, ca și cum ar fi vrut să ocolească o întrebare pe care sora lui i-o punea în gînd și pe care o înțelegea prea bine. Se vorbea franțuzește, pentru că, dintre ei, colonelul vorbea foarte prost italienește. Colomba înțelegea limba franceză și rostea chiar destul de bine puținele cuvinte pe care era nevoită să le schimbe cu gazdele ei.

După masă, colonelul, care băgase de seamă că fratele și sora nu se simțeau în largul lor, îl întrebă cu obișnuita-i sinceritate pe Orso dacă nu dorea să rămînă singur cu domnișoara Colomba, propunînd ca în cazul acesta să treacă în odaia vecină cu fiica lui. Dar Orso se grăbi să mulțumească și să răspundă că vor avea des-

tulă vreme de vorbit la Pietranera. Era numele satului unde urma să locuiască.

Colonelul își luă atunci locul obișnuit pe sofa, și miss Nevil, după ce încercă zadarnic mai multe subiecte de conversație pentru a o face pe Colomba să vorbească, îl rugă pe Orso să-i citească un cîntec din Dante : era poetul ei favorit. Orso alese din *Infern*, cîntecul în care se găsește episodul Francescăi da Rimini, și începu să citească, silindu-se să scoată cît mai bine în relief sublimele terține, care vădesc atît de limpede primejdia de a citi în doi o carte de dragoste. Pe măsură ce citea, Colomba se apropia de masă, ridicîndu-și capul pe care îl ținea aplecat ; în pupilele ei dilatate sticlea un foc neobișnuit : pălea și roșea pe rînd, zvîrcolindu-se pe scaun fără încetare. Minunată plămădeală italiană, care pricepe poezia fără ca vreun tipicar să-i fi dezvăluit frumusețea !

După terminarea lecturii :

— Ce frumos ! spuse ea. Cine a făcut asta, frățioare ?

Orso rămase puțin descumpănit, dar miss Lydia răspunse zîmbind că e un poet florentin mort de mai multe veacuri.

— La Pietranera am să-ți dau să citești pe Dante, spuse Orso.

— Doamne, ce frumos e ! repetă Colomba : și spuse două sau trei terține pe care le prinsese, la început încetișor, apoi, însuflețindu-se, și declamîndu-le cu voce tare și cu mai multă inimă decît le citise fratele ei.

Miss Lydia, uimită :

— Se vede că-ți place mult poezia, spuse ea. Cît îți invidiez fericirea de a-l citi pe Dante ca pe o carte nouă.

— Vă dați seama, miss Nevil, spuse Orso, cîtă putere au versurile lui Dante, pentru a răscoli astfel o mică sălbăticiune care nu știe decît *Tatăl nostru*... De fapt mă înșel ; îmi amintesc, Colomba e din breaslă. De mic copil se căznea să facă versuri, și tatăl meu îmi scria că e cea mai bună bocitoare din Pietranera și două poște împrejur.

Colomba aruncă fratelui ei o privire rugătoare. Miss Nevil auzise de improvizatoarele corsicane și nu mai putea de nerăbdare să audă una. Nu pierdu prilejul de a o ruga pe Colomba să-i arate ce poate. Orso se împotrivi

atunci, căindu-se că și-a adus atît de bine aminte de harurile poetice ale surorii lui. Degeaba se jură el că nu e nimic mai anost decît o *ballata* corsicană, căutînd să-i încredințeze că a recita versuri corsicane după Dante, înseamnă să-ți trădezi țara, nu izbuti decît să atîțe capriciul lui miss Nevil și se văzu silit în cele din urmă să-i spună surorii lui :

— Ei bine, improvizează ceva, dar să fie scurt.

Colomba oftă, își aținti preț de un minut privirea pe velința care acoperea masa, apoi pe grinzile din tavan ; în fine, acoperindu-și ochii cu mîna, în credința pe care și unele păsări o au că nu sînt văzute decît atunci cînd văd și ele, cîntă sau mai degrabă declamă cu glas șovăitor, *serenata* de mai la vale :

FECIOARA ȘI HULUBUL SĂLBATIC

În vale, departe lîngă peste munți, — în fiece zi, mai mult de-un ceas soarele nu hodinește : acolo în vale, se află o casă mohorîtă, — cu iarbă pe prag. — Ușile și ferestrele pururi ferecate. — Nici umbră de fum pe hogeag nu se-nalță. — Dar soarele, cînd se ivește la prînz, —un geam se deschide — și orfana se așază, torcînd la vîrtelnița ei : — toarce și cîntă torcînd — un cîntec de jale : — dar cîntecul îi e zadarnic, cîntec fără răspuns. — Într-o zi de primăvară, — un hulub pogorî pe-un arbore din apropiere, — și auzi cîntecul tinerei fete. — Junĕ copilă îi zise, află că nu plîngi numai tu — un aprig șoim mi-a răpit tovarășa. — Arată-mi, hulubule, șoimul răpitor : — în norii înaltului de s-ar sui, — pe loc ți-l dobor la pămînt. — Dar mie mie sărmana, cine-mi va aduce fratele — plecat pe străine meleaguri ? — Copilă, spune-mi unde ți-e fratele, și voi zbura la el.

— Cuviincios hulub ! exclamă Orso îmbrățișîndu-și scara cu o tulburare care nu se potrivea de loc cu tonul glumeț cu care-i vorbise.

— Cîntecul domnitale e fermecător, spuse miss Lydia. Aș vrea să mi-l scrii în album. O să-l traduc în englezește și am să dau să-l pună pe muzică.

Bravul colonel, care nu pricepuse iotă, se uni în complimente cu fiica lui. Întrebă apoi :

— Hulubul acela de care vorbești, domnișoară, nu-i pasărea aceea pe care am mincat-o azi *à la crapaudine* [1] ?

Miss Nevil își aduse albumul, și nu mică-i fu mirarea cînd văzu că improvizatoarea face o neobișnuită economie de hîrtie. În loc să fie scrise separat, versurile urmau aceeași linie, pe cît îngăduia latul hîrtiei, așa că nu se mai potriveau cu știuta definiție a compozițiilor poetice : „Rînduri scurte, de lungimi diferite, cu spațiu alb de fiecare parte". Mai era mult de spus și asupra ortografiei cam năstrușnice a domnișoarei Colomba, care, în mai multe rînduri, stîrni zîmbetele lui miss Nevil, în timp ce mîndria frățească a lui Orso era pusă la grea încercare.

Sosind ceasul culcării, cele două tinere se retraseră în odaia lor. Aici, pe cînd miss Lydia își desprindea cerceii și brățările, băgă de seamă că tovarășa ei scotea de sub rochie un obiect lung ca o balenă de corset, dar de o cu totul altă formă. Colomba așeză obiectul cu băgare de seamă și oarecum pe furiș, sub *mezzaroul* ei, pus pe masă ; căzu în genunchi apoi, rugîndu-se cu evlavie.

Peste două minute era în pat. Curioasă din fire și înceată ca toate englezoaicele la dezbrăcat, miss Lydia se apropie de masă și, prefăcîndu-se a căuta un ac, ridică *mezzaroul* și văzu un stilet destul de lung și lucrat cu meșteșug, în sidef și argint ; lucrătura era minunată. Era o armă veche și de mare preț pentru un amator.

— E în obiceiul pămîntului, spuse miss Nevil zîmbind, ca domnișoarele să poarte această mică sculă în corset ?

— N-ai încotro, răspunse Colomba oftînd. Întîlnești atîția ticăloși !

— Și ai avea în adevăr curjul să lovești așa ?

Și miss Nevil, cu stiletul în mînă, făcu gestul loviriii ca la teatru, de sus în jos.

— Da, dacă e nevoie, spuse Colomba, cu glasul ei blînd și muzical, ca să mă apăr pe mine sau pe prietenii mei... Dar nu se ține stiletul așa : te poți răni, dacă persoana pe care vrei s-o lovești se ferește. Și, ridicîndu-se în capul oaselor : Uite-așa, de jos în sus. În felul acesta, lovitura

[1] Mod de a prepara puii și porumbeii constînd în a-i turti, îndepărtîndu-le apoi aripile și picioarele, ceea ce îi face să semne cu o broască. Se frig apoi la grătar. (N. t.)

e mortală, pare-se. Ferice de aceia care se pot lipsi de asemenea arme !

Oftă, își lăsă capul pe pernă și închise ochii. Greu de închipuit cap mai frumos, mai nobil, mai feciorelnic. Phidias, pentru a-și ciopli Minerva, n-ar fi rîvnit alt model.

VI

Numai pentru a mă conforma preceptului lui Horațiu m-am avîntat dintr-un început, *in medias res* [1]. Acum că totul doarme, și frumoasa Colomba și colonelul și fata [2], voi folosi acest prilej pentru a lumina cititorul asupra unor anume amănunte, pe care nu se poate să nu le știe dacă vrea să pătrundă mai adînc în această poveste adevărată. Am apucat a-i spune despre colonelul della Rebbia, tatăl lui Orso, că a fost asasinat ; în Corsica însă nu poți fi asasinat ca în Franța, de orice ocnaș care nu găsește altă cale pentru a-ți prăda argintăria : nu te asasinează decît dușmanii tăi ; pricina dușmăniei însă e ades foarte greu de dibuit. Multe familii se urăsc din veche obișnuință ; dar de unde anume purcede ura, nimeni nu mai știe.

Familia colonelului della Rebbia ura mai multe familii, dar mai cu seamă familia Barricini ; unii spuneau că-n veacul al XVI-ea, un della Rebbia rușinase pe-o Barricini și că fusese înjunghiat în urmă de-o rudă a domnișoarei batjocorite. Alții în schimb povesteau faptul cu totul altfel, pretinzînd că o della Rebbia fusese rușinată și un Barricini înjunghiat. Oricum să fi fost, între cele două neamuri cursese sînge, cum zic bătrînii. Totuși, împotriva datinii, acest omor n-a stîrnit altele ; asta pentru că atît familia della Rebbia cît și Barricini au fost la fel prigonite de ocîrmuirea genoveză și cei tineri, desțărîndu-se, amîndouă neamurile au fost, preț de mai multe generații, văduvite de răzbună-

[1] Horațiu (*Arta poetică*, versul 148?), spune că poetul epic își duce totdeauna ascultătorul în mijlocul evenimentelor (*in medias res*), ca și cum acestea i-ar fi dinainte cunoscute. (N. ed. fr.)

[2] Parodia versului lui Racine de la începutul *Ifigeniei* : „Dar doarme tot : armata și vîntul și Neptun". (N. ed. fr.)

teri inimoși. Către sfîrșitul veacului trecut, un della Rebbia, ofițer în serviciul Neapolului, aflîndu-se într-o casă de joc, s-a luat la ceartă cu niște militari, care printre alte insulte, l-au făcut păzitor de capre corsican ; el a tras spada ; dar singur contra trei, nu i-ar fi mers bine, dacă un străin care juca și el acolo, n-ar fi strigat : „Și eu sînt corsican !" și nu i-ar fi sărit în ajutor. Acest străin era un Barricini, care de altfel nu-și cunoștea compatriotul. Cînd s-au lămurit, și de-o parte și de alta temenelele și jurămintele de veșnică prietenie nu se mai sfîrșeau ; căci, corsicanii leagă lesne prieteșug cît sînt pe continent ; în insulă e tocmai dimpotrivă. Asta s-a vădit și în această împrejurare : della Rebbia și Barricini au fost buni prieteni cîtă vreme au rămas în Italia ; o dată înapoiați în Corsica însă, nu se mai vedeau decît arareori, măcar că locuiau în același sat, și, la moartea lor, se spunea că trecuseră pe puțin cinci sau șase ani de cînd nu-și mai vorbiseră. Fiii lor viețuiau de asemenea în etichetă, cum se spunea în insulă. Unul din ei, Ghilfuccio, tatăl lui Orso, a fost militar ; celălalt, Giudice Barricini, avocat. Și unul și altul, ajunși șefi de familie și despărțiți prin meserie, aproape că n-au avut prilej să se întîlnească sau să audă vorbind unul de altul.

Totuși, într-o bună zi, la Bastia, către 1809, Giudice citind într-un ziar că de curînd căpitanul Ghilfuccio fusese decorat, a spus, față cu martori, că asta nu-l miră, știut fiind că generalul... îi protegiește familia. Aceste vorbe au ajuns la Viena, la urechea lui Ghilfuccio care, la rîndu-i, a spus unui compatriot că trage nădejde să-l găsească pe Giudice tare bogat, de vreme ce scoate mai mulți bani din procesele pierdute, decît din cele pe care le cîștigă. Nu s-a știut niciodată dacă prin asta voia să lase să se înțeleagă cum că avocatul își înșeală clienții, sau dacă se mărginea să rostească răsuflatul adevăr că o afacere necurată aduce mai mult unui om de legi decît o cauză dreaptă. Oricum ar fi, avocatul Barricini a luat cunoștință de batjocură și n-a uitat-o. În 1812 cerea să fie numit primar în comuna lui și trăgea nădejde să izbutească, cînd generalul... scrise prefectului recomandîndu-i o rudă a soției lui Ghilfuccio. Prefectul se grăbi să facă pe placul generalului, și Barricini n-a pregetat să

pună înfrîngerea pe seama uneltirilor lui Ghilfuccio. După căderea împăratului, în 1814, ocrotitul generalului fu pîrît ca bonapartist și înlocuit cu Barricini. La rîndul lui, Barricini a fost destituit în Cele o Sută de Zile ; dar, după trecerea furtunii, reintră cu mare pompă în stăpînirea ștampilei primărici și a registrelor stării civile.

Din clipa aceasta, steaua lui a strălucit mai vie ca niciodată. Colonelul della Rebbia, pus în semi-soldă și retras la Pietranera, trebui să se apere într-un nedeclarat război de șicane, mereu împrospătate, dezlănțuit împotrivă-i : ba era dat în judecată pentru dauna săvîrșită de calul lui în țarcurile domnului primar ; ba, sub cuvînt că repară caldarîmul bisericii, primarul punea să se scoată o lespede sfărîmată purtînd herbul familiei della Rebbia și sub care hodinea un vlăstar al acestui neam. Dacă mîncau caprele răsadurile colonelului, stăpînii acestor dobitoace se bucurau de sprijinul primarului ; rînd pe rînd, băcanul care ținea oficiul poștal din Pietranera și pîndarul, bătrîn ostaș mutilat, ambii oameni de-ai familiei della Rebbia, au fost dați afară și înlocuiți cu oameni de-ai familiei Barricini.

Soția colonelului a lăsat cu limbă de moarte că dorește să fie îngropată în mijlocul unui crîng în care-i plăcea să se plimbe ; primarul a declarat pe dată că va fi înmormîntată în cimitirul comunal, dat fiind că nu primise nici o autorizație care să încuviințeze morminte răzlețe. Înfuriat, colonelul declară că pînă să vină autorizația, soția lui va fi îngropată în locul pe care și l-a ales și puse să sape o groapă. La rîndul lui, primarul puse și el să se sape una la țintirim și chemă jandarmii, pentru ca forța, zicea el, să fie de partea legii. În ziua înmormîntării, cele două părți s-au trezit față în față și gata-gata să se încaiere pentru rămășițele doamnei della Rebbia. Vreo patruzeci de țărani bine înarmați aduși de rudele răposatei au silit preotul, la ieșirea din biserică, să ia drumul crîngului ; pe de altă parte, primarul, cu cei doi fii, cu oamenii lui și jandarmii, veniră la fața locului, pentru a se împotrivi. Cînd primarul se ivi, poruncind ritos convoiului să dea înapoi, fu primit cu huiduieli și amenințări ; adversarii erau mai numeroși și păreau hotărîți. La vederea lui, mai multe puști fură încărcate ;

se spune chiar că un cioban îl luase la ochi, dar colonelul îi îndepărtă puşca zicînd : „Să nu tragă nimeni fără porunca mea !“ Primarul, din fire „de lovituri temător“ ca Panurge şi, neprimind lupta, făcu cale-ntoarsă cu toţi ai lui ; atunci jalnicul convoi se puse în mişcare, avînd grijă să ia drumul cel mai lung, pentru a trece prin faţa primăriei. În drum, unui idiot care se băgase în convoi i se năzări să strige *trăiască împăratul !* Două sau trei glasuri îi răspunseră şi rebbianiştii, însufleţindu-se din ce în ce, se îndemnară să înjunghie un bou al primarului care le ieşise întîmplător în cale. Din fericire, colonelul împiedică această năsîlnicie.

Se înţelege că s-a încheiat proces-verbal şi că primarul făcu prefectului un raport în stilul cel mai sublim, în care înfăţişa legile divine şi umane călcate în picioare — maiestatea lui, a primarului, aceea a preotului, nesocotite şi insultate — colonelul della Rebbia punîndu-se în capul unui complot bonapartist pentru a schimba ordinea succesiunii la tron şi a îndemna cetăţenii să ridice armele unii împotriva altora, crime prevăzute în articolele 86 şi 91 din Codul Penal.

Exagerarea acestei plîngeri a dăunat efectului. Colonelul i-a scris prefectului şi procurorului regal ; o rudă a soţiei lui era cimotie cu un deputat al insulei, un altul văr cu preşedintele curţii regale. Mulţumită acestor protecţii complotul a fost dat uitării, doamna della Rebbia a rămas în crîng şi numai idiotul a fost condamnat la cincisprezece zile închisoare.

Nemulţumit de rezultatul afacerii, avocatul Barricini îşi îndreptă bateriile în altă direcţie. Scoase la iveală un vechi hrisov, în temeiul căruia tăgădui colonelului dreptul de proprietate asupra unui oarecare curs de apă, care punea în mişcare o moară. A început un proces care a durat multă vreme. După trecere de un an, Curtea urma să se rostogolească dînd, mai mult ca sigur, dreptate colonelului, cînd domnul Barricini depuse în mîinile procurorului regal o scrisoare semnată de un anume Agostini, bandit faimos, care îl ameninţă pe el, primarul, cu dare de foc şi moarte, dacă nu se leapădă de pretenţiile lui. Se ştie că în Corsica sprijinul banditilor e foarte căutat, şi că, pentru a-şi ajuta prietenii, ei se amestecă ades

în certurile dintre particulari. Primarul trăgea foloase din scrisoare, cînd un nou incident se ivi, încurcînd iţele. Banditul Agostini a scris procurorului regal, plîngîndu-se că i s-a măsluit scrisul, pentru a-l ponegri şi a-l face să treacă drept un om care-şi pune obrazul pentru bani. „Dacă-l descopăr pe plastograf, spunea el la sfîrşitul scrisorii, îi voi da o pedeapsă de pomină."

Era limpede că Agostini nu scrisese scrisoarea ameninţătoare primarului; familia della Rebbia acuza familia Barricini şi vice-versa. Şi de o parte şi de alta izbucneau ameninţări, iar justiţia nu mai ştia încotro să caute vinovaţii. În timpul acesta, colonelul Ghilfuccio a fost asasinat. Iată faptele aşa cum au fost stabilite de organele judiciare: la 2 August 18..., pe înnoptate, femeia Medeleine Pietri, care ducea grîne la Pietranera, a auzit două detunături de armă la scurt răstimp, trase, după cît i s-a părut, într-o văgăună care duce în sat, cam la o sută cincizeci de paşi de locul unde se afla ea. Aproape în acelaşi timp a văzut un om care alerga, aplecîndu-se, pe o potecă printre vii, îndreptîndu-se spre sat. Omul s-a oprit o clipă, uitîndu-se în urmă; era prea departe însă ca femeia Pietri să-i poată vedea chipul şi, în afară de asta, avea în gură o frunză de viţă care îi acoperea aproape întreaga faţă.

După ce-şi lăsă sarcina, femeia Pietri sui poteca în goană şi-l găsi pe colonelul della Rebbia scăldat în sînge, străpuns de două gloanţe, dar răsufiind încă. Lîngă el era puşca încărcată şi cu cocoaşele ridicate ca şi cum s-ar fi fost apărat împotriva unui ins care îl ataca din faţă, în clipa în care un altul îl lovea pe la spate. Horcăia şi se lupta cu moartea, dar fără să poată rosti o vorbă, ceea ce după spusele medicilor era din pricina rănilor care-i sfîşiaseră plămînul. Sîngele îl înăbuşea; curgea încet, ca o spumă roşie. Zadarnic l-a ridicat femeia Pietri, punîndu-i cîteva întrebări. Vedea ca bine că voia să vorbească, dar nu izbutea. Băgînd de seamă că se căznea să-şi ducă mîna la buzunar, îi scoase în grabă din el un portofel pe care i-l întinse deschis. Rănitul luă creionul din portofel şi încercă să scrie. De fapt martora îl văzuse înjghebînd cu mare greutate mai multe litere; dar nestiind cîti, nu le-a deslusit înţelesul. Sleit de această

sforțare, colonelul lăsă portofelul în mîna femeii Pietri și i-o strînse cu putere, privind-o cu o căutătură ciudată, ca și cum ar fi vrut să spună, după propriile cuvinte ale martorei : „E important, e numele asasinului meu !“

Femeia Pietri urca în sat cînd îl întîlni pe domnul primar Barricini cu fiul său Vincentello. Era aproape noapte. Povesti ce văzuse. Primarul luă portofelul și alergă la primărie să-și încingă eșarfa și să-și cheme secretarul și jandarmii. Rămasă singură cu tînărul Vincentello, Madeleine Pietri îi propuse să se ducă să dea ajutor colonelului, în cazul că ar mai fi în viață : dar Vincentello îi răspunse că dacă s-ar apropia de un om care a fost dușmanul înverșunat al familiei sale, toți ar spune că el l-a ucis. Puțin după asta primarul sosi, îl găsi pe colonel mort, porunci să se ridice cadavrul și încheie un proces-verbal.

Cu toată tulburarea, firească în asemenea împrejurări, domnul Barricini s-a grăbit să pună sub sigiliu portofelul colonelului și să facă toate cercetările cu putință ; dar nici una n-a dus la vreo descoperire importantă.

La venirea judecătorului de instrucție, portofelul a fost deschis și, pe-o pagină pătată de sînge s-au văzut cîteva litere însemnate de-o mînă istovită, foarte citete totuși. Se putea citi : Agosti..., și judecătorul se încredință că colonelul l-a numit pe Agostini ca asasin al său. Cu toate acestea, Colomba della Rebbia, chemată de judecător, ceru să vadă portofelul. După ce l-a răsfoit un răstimp, a întins mîna înspre primar răcnind : „Iată asasinul ! “ Aceste zise, cu o hotărîre și o seninătate de mirare în marea durere în care era cufundată, povesti cum tatăl ei, primind cu cîteva zile înainte o scrisoare de la fiul său, o pusese pe foc, dar că înainte de asta, scrisese cu creionul în carnet adresa lui Orso, care schimbase garnizoana. Această adresă nu se mai găsea în carnet, și Colomba trăgea concluzia că primarul rupsese foaia pe care era scrisă, adică tocmai foaia pe care tătăl ei scrisese numele ucigașului ; acest nume, după spusa Colombei, a fost înlocuit de primar cu acel al lui Agostini. Judecătorul văzu în adevăr că în carnetul în care era scris numele, lipsea o foaie ; băgă repede de seamă însă că mai lipseau foi și din alte carnete ale aceluiași portofel

și unii martori au declarat că colonelul avea obiceiul să rupă foi din carnet, cînd voia să aprindă un trabuc ; nimic mai cu putință deci decît să fi rupt din nebăgare de seamă adresa pe care o copiase.

În afară de asta, s-a constatat că primarul, după ce a luat în primire portofelul de la femeia Pietri, n-ar fi putut citi, din cauza întunericului ; s-a dovedit că nu s-a oprit nici o clipă înainte de-a intra în primărie și că brigadierul de jandarmi, care l-a întovărășit, l-a văzut aprinzînd o lampă, punînd portofelul într-un plic și pecetluindu-l în fața lui.

După ce și-a terminat brigadierul depoziția, Colomba, scoasă din sărite, îi căzu la genunchi, implorîndu-l pe tot ce avea mai sfînt să declare dacă nu l-a lăsat singur pe primar nici o clipă. După oarecare șovăială, brigadierul, vădit mișcat de tulburarea tinerei fete, mărturisi că se dusese să caute într-o cameră vecină o coală de hîrtie mare, dar că n-a zăbovit nici un minut și că primarul i-a vorbit mereu, în timp ce el căuta pe dibuite hîrtia într-un sertar. De altfel, mărturisea că la înapoierea lui, portofelul plin de sînge era pe masă, în același loc unde îl aruncase primarul la intrare.

Domnul Barricini își făcu depunerea cu cel mai mare calm. Înțelegea, zicea el, pornirea domnișoarei della Rebbia, și mergea pînă acolo încît catadiesea să se apere. A dovedit că rămăsese toată seara în sat ; că fiul său Vincentello era cu el, în fața primăriei, în momentul crimei ; în fine, că fiul său Orlanduccio, scuturat de friguri în chiar ziua aceea, nu se urnise din patul lui. Înfățișă toate puștile din casă, dovedind că nici una nu trăsese vreun foc de curînd. Adăugă că, în ceea ce privește portofelul, și-a dat pe loc seama de importanța lui ; că l-a pecetluit și l-a depus în mîinile ajutorului său, prevăzînd că dată fiind dușmănia lui cu colonelul ar putea fi bănuit. Aminti în fine că Agostini amenințase cu moartea pe acela care scrisese o scrisoare în numele lui, și dădu a se înțelege că ticălosul, bănuind se vede pe colonel, l-a trasinat. Nu e întîia oară cînd banditii se dedau la asemenea răzbunări și din aceleași motive.

Cinci zile după moartea colonelului dela Rebbia, Agostini, dibuit de un detașament de voltijori, a fost ucis,

luptîndu-se cu desperare. S-a găsit asupră-i o scrisoare a Colombei, care îl implora să mărturisească dacă era sau nu vinovat de omorul care i se punea în sarcină. Cum banditul n-a dat nici un răspuns, aproape toți au înțeles din asta că n-a avut îndrăzneala să spună unei fete că i-a ucis părintele. Totuși, aceia care pretindeau că-i cunosc bine felul de-a fi al lui Agostini, spuneau în șoaptă că, dacă l-ar fi ucis pe colonel, s-ar fi lăudat cu asta. Un alt bandit, cunoscut sub numele de Bradolaccio, înmînă Colombei o declarație în care îi chezășuia pe cuvînt de cinste nevinovăția camaradului său; dar singura dovadă pe care se întemeia era că Agostini nu-i spusese niciodată că-l bănuia pe colonel.

Ca urmare, familia Barricini a fost lăsată în pace; judecătorul de instrucție îl copleși cu laude pe primar, iar acesta își încunună frumoasa comportare lepădîndu-se de toate pretențiile asupra pirăului pentru care se afla în proces cu colonelul della Rebbia.

Colomba improviză, după obiceiul pămîntului, o *ballata* în fața cadavrului tatălui său și a prietenilor adunați. Și-a deșertat în ea toată ura împotriva Barricinilor, acuzîndu-i pe față de asasinat și amenințîndu-i cu răzbunarea fratelui ei. Aceasta era *ballata*, ajunsă foarte populară, pe care o cîntase marinarul față de miss Lydia. Aflînd de moartea tatălui său, Orso, pe atunci în nordul Franței, ceru un concediu pe care nu-l obținu. La început, după o scrisoare a surorii lui, crezuse că Barricinii sînt vinovați, dar curînd după asta a primit copii după toate actele instrucției și o scrisoare neoficială a judecătorului, care l-a convins aproape, că banditul Agostini e singurul vinovat. La fiecare trei luni, Colomba îi scria pentru a-i reaminti bănuielile pe care le numea dovezi. Fără voia lui, aceste învinuiri făcea să-i dea în clocot sîngele corsican și, uneori, nu era departe de a împărtăși prejudecățile surorii sale. Cu toate acestea, ori de cîte ori îi scria, îi repeta că dovezile ei nu aveau nici un temei și că nu erau vrednice de crezare. A oprit-o chiar, dar totdeauna în zadar, să-i mai pomenească de ele. Așa au trecut doi ani, după care a fost pus în semi-soldă, și atunci s-a hotărît să se reîntoarcă acasă, nu pentru a se răzbuna pe

oameni pe care îi credea nevinovați, cît pentru a-și mărita sora și a-și vinde micile proprietăți, în cazul că valoarea lor i-ar îngădui să trăiască pe continent.

VII

Fie că sosirea surorii lui îi va fi răscolit mai puternic lui Orso amintirea acoperișului tătînesc, fie că îmbrăcămintea și purtarea necioplită a Colombei îl stinghereau oarecum față de civilizații lui amici, a doua zi le spuse la toți că are de gînd să părăsească Ajaccio și să se reîntoarcă la Pietranera. Între timp, la stăruința lui, colonelul făgădui să se oprească și să-i fie musafir în modestul lui conac, în drum spre Bastia, el prinzîndu-se în schimb să-l ducă să vîneze căprioare, fazani, mistreți și altele.

În ajunul plecării, în loc să se ducă la vînătoare, Orso propuse o plimbare pe țărmul golfului. Dînd brațul miss Lydiei, puteau sta de vorbă în liniște, căci Colomba rămăsese în oraș pentru cumpărături și colonelul îi părăsea din timp în timp ca să tragă în pescărușii și nebunele[1], spre marea uimire a trecătorilor care nu pricepeau ca cineva să irosească pulberea pe ascmenea vînat.

Mergeau pe drumul care duce la paraclisul grecilor, de unde se vede cea mai frumoasă priveliște a sînului de mare ; dar nici nu se uitau la el.

— Miss Lydia... spuse Orso după o tăcere destul de lungă pentru a deveni apăsătoare, spune drept, ce crezi de sora mea ?

— Îmi place mult, răspunse miss Nevil. Mai mult decît dumneata, urmă ea surîzînd, căci e în toată puterea cuvîntului corsicană, pe cînd dumneata ești un sălbatic prea civilizat.

— Prea civilizat !... Ei bine ! mă simt fără să vreau redevenind sălbatic, de cînd am pus piciorul în insula asta. O mulțime de gînduri îngrozitoare mă frămîntă, mă chinuie... și aveam nevoie să stăm puțin de vorbă înainte de-a mă afunda în pustietatea mea.

[1] *Fou* — nebun, varietate de pasăre palmipedă, înrudită cu albatrosul, a cărei stupiditate proverbială a făcut să fie numită astfel.

— Trebuie să ai curaj, scumpe domn ; vezi numai resemnarea surorii dumitale şi fie-ţi pildă.

— O, nu te înşela. Să nu crezi în resemnarea ei. Nu mi-a spus încă nici o vorbă, dar în fiecare privire a ei, am citit ce aşteaptă de la mine.

— Şi ce aşteaptă, la urma urmei, de la dumneata ?

— O, nimic alt... decît să încerc dacă puşca domnului colonel e atît de bună pentru om ca pentru potîrniche.

— Ce idee ! Cum poţi bănui una ca asta ! Recunoşti singur că nu ţi-a spus încă nimic. E foarte urît din partea dumitale.

— Dacă nu se gîndea la răzbunare, mi-ar fi vorbit cel dintîi de părintele nostru ; n-a făcut-o. Ar fi rostit numele acelora pe care îi priveşte... pe nedrept, o ştiu, ca pe ucigaşii lui. Ei bine ! nu, nici pomeneală. Noi ăştia, corsicanii, vezi dumneata, sîntem un neam de oameni şireţi. Sora mea îşi dă seama că nu sînt cu totul la cheremul ei, şi nu vrea să mă sperie, cîtă vreme îi mai pot scăpa. O dată ce mă va fi dus însă la marginea prăpastiei, cînd mă va simţi ameţit, mă va împinge în abis.

Şi Orso îi dădu lui miss Nevil cîteva amănunte cu privire la moartea tatălui său, aducîndu-i la cunoştinţă principalele dovezi care laolaltă vădeau că ucigaşul era Agostini.

— Nimic, urmă el, n-a putut-o convinge pe Colomba Am văzut-o din ultima ei scrisoare. A jurat moarte Barricinilor ; şi... miss Nevil, vezi cîtă încredere am în dumneata... poate că ei n-ar mai fi pe astă lume, dacă, una din acele prejudecăţi care, ţinînd seamă de educaţia ei sălbatică, trebuie să-i fie iertată, n-ar face-o să fie încredinţată că, în calitatea mea de şef de familie, răzbunarea mă priveşte şi că onoarea mea e în joc.

— Crede-mă, domnule della Rebbia, îţi calomniezi sora.

— De loc, dumneata singură ai spus-o... e corsicană... gîndeşte ca toţi ceilalţi. Ştii de ce eram atît de trist ieri ?

— Nu, dar de cîtva timp, parcă mereu ţi se îneacă corăbiile... Erai mult mai plăcut la începutul cunoştinţei noastre.

— Ieri, dimpotrivă, eram mai vesel, mai fericit decît de obicei. Ai fost atît de bună, atît de îngăduitoare cu

sora mea !... Ne întoarcem, colonelul şi eu, cu barca. Ştii ce mi-a spus unul din barcagii în infernalul lui dialect ? „Ji fi doborît mult vinat Ors' Anton', dar Orlanduccio Barricini te-a întrecut."

— Ei bine ! ce-i atît de grozav în aceste vorbe ? Ţii atît de mult să fii un vînător dibaci ?

— Dar nu-ţi dai seama că mizerabilul voia să spună că nu voi avea curajul să-l ucid pe Orlanduccio ?

— Află, domnule della Rebbia, că mă înspăimînţi. Se pare că aerul insulei voastre nu dă numai friguri, dar şi înnebuneşte. Din fericire, o vom părăsi în curînd.

— Nu înainte de a fi fost la Pietranera. Ai făgăduit-o surorii mele.

— Şi dacă nu ne ţinem de vorbă trebuie oare să ne aşteptăm la vreo răzbunare ?

— Ţi-aduci aminte ce ne povestea deunăzi tatăl dumitale, despre indienii care ameninţă pe directorul Companiei că vor sta nemîncaţi pînă la moarte, dacă nu se face dreptate cererilor lor ?

— Vrei să zici că ai putea sta nemîncat pînă la moarte ? Mă îndoiesc. Ai sta o zi nemîncat, după care domnişoara Colomba ţi-ar aduce un *bruccio* [1] atît de adenienitor că te-ai lăsa păgubaş de gîndul acesta.

— Eşti crudă în zeflemelele dumitale, miss Nevil ; ar trebui să mă cruţi. După cum vezi, sînt singur aici. Nu te aveam decît pe dumneata, care să mă apere să nu înnebunesc, cum spui ; erai îngerul meu păzitor, şi-acuma...

— Acuma, spuse miss Lydia cu un ton serios, ai, pentru a-ţi apăra judecata care se clatină atît de uşor, onoarea dumitale de om şi de oştaş, şi... urmă ea întorcîndu-se pentru a culege o floare, dacă asta îţi poate fi cît de cît de folos, amintirea îngerului dumitale păzitor.

— O, miss Nevil, dacă aş şti că în adevăr te gîndeşti cît de cît...

— Ascultă, domnule della Rebbia, spuse miss Nevil puţin mişcată, pentru că eşti un copil, îţi vorbesc ca unui copil. Pe cînd eram fetiţă, mama mi-a dat un frumos

[1] Soi de brînză cu smîntînă la cuptor. Mîncare naţională în Corsica. (N. aut.)

șirag de mărgele, pe care îl doream cu ardoare ; dar mi-a spus : „Ori de cîte ori vei pune șiragul, amintește-ți că nu știi încă franțuzește". Șiragul își pierdu din farmec în ochii mei. Devenise o remușcare ; dar îl purtam, și-am învățat franțuzește. Vezi inelul ăsta ? E un scarabeu egiptean găsit, cu voia dumitale, într-o piramidă. Această figură ciudată, pe care o iei poate drept o butelcă, înfățișează *viața omenească*. Sînt în țara mea oameni care ar găsi hieroglifa foarte potrivită. Figura următoare e un scut cu un braț ținînd o lance : asta vrea să zică *luptă, bătălie*. Așadar, împreunarea celor două figuri formează această deviză pe care o găsesc destul de frumoasă : *viața e o luptă*. Să nu-ți închipui cumva că traduc cu ușurință hieroglifele ; un învățat, cu us în coada numelui, mi le-a tălmăcit. Uite, îți dăruiesc scarabeul. Cînd te vor ispiti relele gînduri corsicane, privește-mi talismanul și spune-ți că trebuie să ieși biruitor din bătălia pe care o dezlănțuie pornirile rele. Dar, ce-i drept, nu predic rău.

— Mă voi gîndi la dumneata, miss Nevil, și-mi voi spune...

— Spune-ți că ai o prietenă care ar fi nemîngîiată dacă... te-ar ști spînzurat. Asta ar îndurera de altfel din cale-afară pe domnii caporali, strănunii dumitale.

Aceste zise, părăsi rîzînd brațul lui Orso și, alergînd spre tatăl ei :

— Tată, spuse ea, lasă aceste biete păsări și vino cu noi să facem poezie în peștera lui Napoleon.

VIII

Despărțirea e o clipă oarecum solemnă, chiar cînd nu va să fie de lungă durată. Orso urma să plece în zori de zi cu sora lui, și cu o seară înainte își luase rămas bun de la miss Lydia, căci nu-și putea închipui că se va abate pentru el de la lenevia ei obișnuită. Despărțirea a fost rece și serioasă. De la convorbirea lor pe țărmul mării, miss Lydia se temea să nu-i fi arătat lui Orso o atenție prea vie, pe cînd Orso pusese la inimă sarcasmele și mai ales tonul ei ușuratic. Purtarea tinerei englezoaice îl făcuse să creadă o clipă în înmugurirea unei

iubiri ; descumpănit însă de glumele ei, își spunea că nu e pentru dînsa decît o cunoștință oarecare, sortită unei repezi uitări. Mare îi fu deci mirarea cînd dimineața, pe cînd se așezase să-și ia cafeaua cu colonelul, o văzu intrînd pe miss Lydia urmată de sora lui. Se sculase la cinci dimineața, ceea ce pentru o englezoaică, și mai ales pentru miss Lydia, era o sforțare destul de mare pentru a-l îndreptăți să fie oarecum măgulit.

— Îmi pare foarte rău că ți-ai stricat somnul cu noaptea-n cap, spuse Orso. Desigur că sora mea te-a trezit, cu toate că i-am spus să n-o facă. Acuma trebuie să ne blestemi. N-ai vrea să mă știi spînzurat ?

— Nu, spuse miss Lydia foarte încet și în italienește, fără îndoială pentru ca tatăl ei să n-o audă. Dar te-ai bosumflat ieri din pricina nevinovatelor mele glume și nu vreau să păstrezi o proastă amintire despre sluga dumitale. Ce afurisiți oameni sînteți voi, corsicanii. Adio și pe curînd, sper.

Și îi întinse mîna.

Orso nu găsi alt răspuns decît un oftat. Colomba se apropie de el, duse la pervazul unei ferestre și, arătîndu-i ceva ascuns sub *mezzaro*, îi vorbi un răstimp în șoaptă.

— Sora mea, îi spuse Orso lui miss Nevil, ține să-ți facă un dar ciudat, domnișoară ; dar noi ăștia, corsicanii, nu avem mare lucru de dăruit... în afară de dragostea noastră... pe care timpul n-o șterge. Sora mea îmi spune că ți-a plăcut acest stilet. E o vechitură a familiei. Pe vremuri a atîrnat poate la brîul unuia din acei caporali, cărora le datoresc cinstea de a te cunoaște. Colomba îl socoate atît de prețios, încît n-a îndrăznit să ți-l dea înainte de a-mi cere încuviințarea, și eu nu știu bine dacă trebuie să i-o dau, căci frică mi-i să nu-ți rîzi de noi.

— Stiletul e încîntător, spuse miss Lydia ; dar e o armă de familie ; nu-l pot primi.

— Nu e stiletul tatălui meu, izbucni Colomba. A fost dăruit unui străbun al mamei de regele Teodor. Domnișoara ne-ar face mare plăcere primindu-l.

— Așa fiind, miss Lydia, nu nesocoti stiletul unui rege.

Pentru un amator, relievele regelui Teodor sînt cu mult mai de preț decît acele ale celui mai puternic monarh. Ispita era mare, și miss Lydia vedea mai dinainte efectul pe care l-ar produce această armă, așezată pe-o masă lăcuită în apartamentul ei din Saint-James' Place.

— Dar, spuse ea luînd stiletul cu șovăiala omului gata să primească și uitîndu-se la Colomba cu cel mai încîntător surîs, scumpă domnișoară Colomba... nu pot... nu îndrăznesc să te las să pleci dezarmată.

— Fratele meu mă înfovărășește, spuse Colomba cu mîndrie, și avem, de la tatăl dumitale, o pușcă bună. Orso, ai încărcat-o cu gloanțe ?

Miss Nevil păstră stiletul, și Colomba, pentru a înlătura primejdia pe care o înfrunți cînd dăruiești arme tăioase sau străpungătoare, ceru plată, o para.

În sfîrșit, au trebuit să plece. Orso mai strînse o dată mîna lui miss Nevil ; Colomba o îmbrățișă, pe urmă își întinse buzele ei de trandafir colonelului, uluit de politețea corsicană. De la fereastra salonului, miss Lydia văzu fratele și sora încălecînd. În ochii Colombei sticlea o bucurie răutăcicasă, pe care nu i-o mai văzuse. Femeia aceasta înaltă și puternică, fanatică în concepția ei barbară asupra onoarei, cu fruntea semeață, cu buzele arcuite într-un surîs sardonic, tîrînd tînărul acesta înarmat într-o cumplită fărădelege, îi aminti de temerile lui Orso, și i se păru că-i vede îngerul rău ducîndu-l la pierzanie.

De abia suit în șa, Orso înălță capul și o văzu. Fie că-i ghicise gîndul, fie pentru a-i spune un ultim rămas bun, luă inelul egipten care îi atîrna de un șnur și-l duse la buze. Miss Lydia părăsi fereastra roșind ; revenindu-și repede în fire, îi văzu pe cei doi corsicani îndepărtîndu-se cu iuțeală, în galopul micilor lor ponei, și luînd calea munților. O jumătate de oră mai tîrziu, colonelul îi arătă cu ochеanul înaintînd de-a lungul golfului, și îl văzu pe Orso întorcînd mereu capul înspre oraș. În cele din urmă se mistui în dosul mlaștinilor, în locul cărora se vede astăzi o frumoasă pepinieră.

Privindu-se în oglindă, miss Lydia băgă de seamă că-i palidă.

„Ce-o fi crezînd despre mine acest tînăr ? își spuse ea, și ce gîndesc eu despre el ? Și de ce gîndesc oare la

el ?... O cunoştinţă de călătorie !.. Ce caut eu în Corsica ? O ! nu-l iubesc... Nu, nu ; de altfel e cu neputinţă... Şi Colomba... Eu, cumnata unei bocitoare ! şi care umblă încă şi cu stilet ! — Şi îşi dădu seama că îl ţinea în mînă pe acela al regelui Teodor. Îl zvîrli pe mesuţă. — Colomba la Londra, dansînd la Almack's !... Ce *leu* [1]. Dumnezeule, de arătat !... Poate că ar face furori... Mă iubeşte, sînt sigură... E un erou de roman căruia i-am curmat aventuroasa carieră... Dar ţinea el oare în adevăr să-şi răzbune tatăl după datina corsicană ? E ceva între un Konrad [2] şi un dandi... Am făcut din el un adevărat dandi, un dandi care are un croitor corsican."

Se trînti pe pat şi încercă să doarmă, dar îi fu cu neputinţă ; cred însă că mă pot lipsi să redau mai departe monologul în care şi-a spus de sute de ori că domnul della Rebbia n-a însemnat, nu înseamnă şi nu va însemna niciodată nimic pentru ea.

IX

În acest timp Orso şi sora lui mergeau înainte. Trapul întins al cailor nu le îngădui un răstimp să vorbească ; dar cînd suişurile repezi îi siliră să meargă la pas, schimbară cîteva vorbe despre prietenii pe care îi părăsiseră. Colomba vorbea cu înflăcărare de frumuseţea lui miss Nevil, de părul ei blond, de mişcările ei fermecătoare. Întrebă pe urmă dacă colonelul era chiar atît de bogat pe cît părea şi dacă domnişoara Lydia era singura fată.

— Trebuie să fie o partidă bună, spunea ea. Tatăl ei, după cît se pare, te preţuieşte mult...

Şi cum Orso nu răspundea nimic, urmă :

— Familia noastră a fost bogată pe vremuri, şi este încă dintre cele mai bine văzute din insulă. Toţi aceşti

[1] La acea epocă se numea astfel în Anglia o persoană la modă, care atrăgea atenţia prin ceva neobişnuit. (N. aut.)

[2] În poemul *Konrad Wallenrod* (1828) Adam Mickiewicz, înfăţişînd lupta patrioţilor lituanieni împotriva teutonilor, întruchipează în Konrad atributele unui erou naţional.

signori [1] sînt bastarzi. Nobleţe nu se mai află decît în familiile de caporali şi, după cum ştii, Orso, eşti coborîtor din cei dintîi caporali ai insulei. Ştii că familia noastră îşi are obîrşia de ceea parte a munţilor [2], şi numai loviştea neamurilor ne-a silit să trecem de astă parte. Dacă aş fi în locul dumitale, Orso, n-aş sta la cumpănă, aş cere-o pe miss Nevil tatălui ei... (Orso ridică din umeri.) Aş cumpăra din zestre codrii Falsettei şi podgoriile de la noi, din vale, aş dura o casă frumoasă de piatră cioplită şi aş înălţa cu un cat vechiul turn în care Sambucuccio a răpus atîţia mauri pe vremea contelui Arrigo bel Missere [3].

— Eşti nebună, Colomba, răspunse Orso, galopînd.

— Eşti bărbat, Ors'.Anton', şi fără îndoială ştii mai bine decît o femeie ce ai de făcut. Dar aş dori să ştiu cam ce-ar avea de zis englezul împotriva acestei căsătorii. Sînt oare caporali în Anglia?

După o bună bucată de drum fără popas, vorbind astfel, fratele şi sora ajunseră într-un sătuleţ în apropiere de Bocognano, unde se opriră să mănînce şi să mîie noaptea la un prieten al familiei. Au fost primiţi cu acea ospitalitate corsicană pe care trebuie să o cunoşti ca s-o ştii preţui. A doua zi, gazda, care fusese cumătrul doamnei della Robbia, îi însoţi preţ de o leghe.

— Priveşte pădurea şi hăţişurile astea, îi spuse el lui Orso la despărţire: omul care ar săvîrşi un păcat ar putea trăi aici zece ani, fără de grijă ca jandarmii sau voltijorii să vină să-l caute. Codrii ăştia se întind pînă

---

[1] Se numesc *signori* coborîtorii seniorilor feudali ai Corsicei. Familiile *signorilor* şi cele ale *caporalilor* rivalizează în ceea ce priveşte nobleţea. (N. aut.)

[2] Adică de pe coasta orientală. Această expresie foarte întrebuinţată, *di là dei monti*, îşi schimbă sensul după poziţia celui care o întrebuinţează. Corsica e despărţită de la nord la sud de un lanţ de munţi. (N. aut.)

[3] Filippini, lib. II — Contele *Arrigo bel Missere* a murit către anul 1000; se spune că la moartea lui s-a auzit în văzduh o voce care cînta aceste vorbe profetice:

„E morto il conte Arrigo bel Missere
E Corsica sarà di male in peggio." (*A. aut.*)
(„Contele Arrigo bel Missere a murit
Şi Corsica va merge din rău în mai rău.")

la pădurea din Vizzavona ; și, cînd ai prieteni la Bocognano sau prin împrejurimi, nu duci lipsă de nimic. Ai o pușcă frumoasă, trebuie să aibă bătaie lungă. Pe sîngele Precistei ! ce calibru ! Poți dobori cu ea mai mult decît mistreți.

Orso răspunse cu răceală că pușca era englezească și că plumbul ei ajunge la mare depărtare. Se îmbrățișară și fiecare își văzu de drum.

Călătorii noștri ajunseră aproape de Pietranera, cînd, la gura unei strîmtori pe care trebuiau s-o străbată, zăriră șapte sau opt inși înarmați cu puști, unii așezați pe pietre, alții culcați în iarbă, cîțiva în picioare și părînd a sta la pîndă. Caii lor pășteau prin apropiere. Colomba îi privi o clipă cu ochеanul pe care-l scoase din una din acele mari pungi de piele pe care toți corsicanii le poartă la drum.

— Sînt oamenii noștri ! exclamă ea, bucuroasă. Pieruccio și-a îndeplinit bine sarcina.

— Ce oameni ? întrebă Orso.

— Ciobanii noștri, răspunse ea. Alaltăieri seara l-am trimis pe Pieruccio s-adune pe acești oameni de treabă ca să te însoțească pînă acasă. Nu se cuvine să intri în Pietranera fără escortă, și trebuie să știi de altfel că Barricinii sînt în stare de orice.

— Colomba, îi spuse Orso cu asprime, te-am rugat în mai multe rînduri să nu-mi mai vorbești de Barricini, nici de neîntemeiatele tale bănuieli. Nu vreau să mă fac caraghios venind acasă cu ceata asta de trîntori, și sînt foarte nemulțumit că i-ai adunat fără să mi-o spui.

— Frate, ți-ai uitat țara. E sarcina mea să te apăr, cînd din nesocotință te pui în primejdie. Trebuia să fac ce-am făcut.

În acea clipă, zărindu-i, ciobanii alergară la cai și coborîră în galop întru întîmpinarea lor.

— Evviva Ors' Anton' ! strigă un bătrîn vînjos, cu barbă albă și îmbrăcat, măcar că era cald, cu un suman cu glugă, de postav corsican, mai des decît blana caprelor sale. E leit tată-său, dar mai înalt și mai voinic. Ce pușcă frumoasă ! O să-i meargă vestea, Ors' Anton'.

— Evviva Ors' Anton ! îi ținură hangul toți ciobanii. Știam noi bine că pînă la urmă o să se întoarcă !

— Ah ! Ors' Anton', spuse un vlăjgan cărămiziu la față, cît s-ar mai fi bucurat tatăl dumitale dacă ar fi fost aici să-ți iasă înainte. Ce om de ispravă ! L-ai vedea acum dacă mi-ar fi dat crezare și mi l-ar fi lăsat în seamă pe Giudice... Ce om cumsecade ! Nu m-a crezut ; acum știe bine că aveam dreptate.

— Nu-i nimic ! făcu bătrînul. Giudice n-o să aștepte degeaba.

— Evviva Ors' Anton' !

Și douăsprezece detunături de armă izbucniră o dată cu uralele.

Nemulțumit foarte în mijlocul cetei de oameni călări, vorbind toți deodată și îmbulzindu-se să-i întindă mîna, Orso rămase un răstimp în imposibilitatea de a se face auzit. În cele din urmă, luîndu-și înfățișarea pe care o avea în fața plutonului său cînd împărțea mustrări și zile de arest :

— Prieteni, zise el, vă mulțumesc pentru dragostea pe care mi-o arătați și pentru aceea pe care o nutreați tatălui meu ; dar nu înțeleg și nu vreau ca nimeni să-mi dea sfaturi. Știu ce am de făcut.

— Are dreptate, are dreptate ! exclamară ciobanii. Știi bine că te poți bizui pe noi.

— Da, mă bizui : dar n-am nevoie de nimeni acum, și nici o primejdie nu mă pîndește în cale. Începeți prin a face stînga-mprejur și întoarceți-vă la caprele voastre. Cunosc drumul Pietranerei și n-am nevoie de călăuză.

— Nu-ți fie teamă de nimic, Ors' Anton', spuse moș-neagul ; ei nu vor cuteza să scoată capul astăzi. Cînd se înapoiază motanul, șoarecele intră-n borta lui.

— Motan tu singur, bărbosule ! spuse Orso. Cum îți zice ?

— Cum așa ! Nu mă mai cunoști, Ors' Anton', pe mine care te-am dus de atîtea ori în circă pe catîrul meu care mușcă ? Nu-l mai cunoști pe Polo Griffo ? Mi-s om vrednic, crede-mă, cu trup și suflet al neamului della Rebbia. O vorbă numai, și cînd pușcoiul dumitale va prinde glas, nici bătrîna mea muschetă, bătrînă ca și stăpînul ei, n-o să rămînă mută. Așa să știi, Ors' Anton' !

— Bine, bine, dar pentru Dumnezeu, plecați o dată și lăsați-ne să ne vedem de drum.

în cele din urmă, ciobanii se îndepărtară, luînd în trap întins drumul satului ; din timp în timp, se opreau pe toate dimburile drumului, să se încredințeze că nu e nici o capcană ascunsă, ținîndu-se mereu în potrivită apropiere de Orso și de sora lui, pentru a fi în măsură să le sară în ajutor la nevoie. Și bătrînul Polo Griffo spunea soților săi :

— Îl înțeleg ! îl înțeleg ! Nu spune ce are de gînd să facă, dar o va face. E tată-său, bucățică ruptă. Bun ! Spune că n-ai nimic de-mpărțit cu nimeni. Te-ai pus sub scutul sfintei Nega[1]. Halal ! Nu dau nici o ceapă degerată pe pielea primarului. N-o să treacă luna și nici de burduf n-o să mai fie bună.

Astfel, cu acest premergător pîle de iscoade înainte, pogorîtorul della Rebbilor pătrunse în satul său, intrînd în vechiul sălaș al caporalilor, străbunii lui. Rebbianiștii, văduviți lungă vreme de conducător, s-au bulucit întru a lui întîmpinare, iar locuitorii satului, care nu voiau să se amestece, ieșiră că toții în pragul ușilor pentru a-l vedea trecînd. Barriciniștii rămaseră în casele lor și priveau prin crăpăturile obloanelor.

Ca toate satele corsicane, burgul Pietranera e zidit la voia întîmplării ; pentru a vedea o stradă, trebuie să te duci la Cargese, înălțată de domnul de Marboeuf[2]. Casele răspîndite cum a dat Dumnezeu și fără nici o orînduială, sînt așezate pe culmea unui mic podiș, sau mai degrabă tăpșan de pe munte. Către mijlocul burgului se înalță un măreț stejar verde, lîngă care se află o albie de granit în care un scoc de lemn aduce apă de la un izvor apropiat. Familiile della Rebbia și Barricini au împărțit pe din două cheltuiala acestui monument de folos obștesc ; s-ar înșela amar însă acela care ar căuta în el un semn al vechii bunecînțelegeri între cele două familii. Dimpotrivă, e rodul pizmei lor. Pe vremuri, colonelul della Rebbia trimițînd consiliului municipal din comuna lui o mică sumă pentru a-și da obolul la ridicarea unei cișmele, avocatul Barricini

[1] Această sfîntă nu se află în calendar. A te pune sub ocrotirea sfintei Nega, înseamnă a nega cu rea credință. (N. aut.)

[2] Marchizul de Marboeuf, trimis în Corsica în ajutorul genovezilor împotriva corsicanilor, a întemeiat la Cargese o colonie pe care a zidit-o din temelie. (N. ed. fr.)

s-a grăbit să facă și el o danie asemănătoare, și mulțumită acestei întreceri de mărinimie are Pietraniera apă. În jurul stejarului verde și al cișmelei, e un medean, botezat piață, unde în fiecare seară e sobor de gură-cască. Uneori se joacă cărți, și o dată pe an, la cîșlegi, se dansează. La cele două margini ale pieții se înalță două clădiri mai mult înalte decît late, zidite din granit și șist. Sînt *turnurile* vrăjmașe ale familiilor della Rebbia și Barricini. Sînt clădite la fel, au aceeași înălțime și se vede că zavistia dintre cele două neamuri a rămas neclintită, fără ca soarta să se fi rostit asupră-le.

E poate timpul să lămurim ceea ce trebuie să se înțeleagă prin cuvîntul *turn*. E o clădire pătrată de circa doisprezece metri înălțime, cărcia în altă țară i s-ar spune mai pe șleau hulubărie. Poarta îngustă se află la peste doi metri de la pămînt și ca să ajungi la ea, trebuie să urci o scară foarte dreaptă. Deasupra porții e o fereastră cu un soi de ceardac, cu podeaua bortelită ca un meterez, ca să poți strepi fără primejdie un musafir nepoftit. Între fereastră și poartă sînt două steme gresolan cioplite. Una din ele purta pe vremuri stema genoveză, dar e atît de ștearsă acum că numai un anticar ar mai putea spune ce e. Pe cealaltă stemă sînt sculptate armele familiei care stăpînește turnul. Adăugați, pentru a întregi decorul, niscaiva urme de gloanțe pe steme și pe pervazurile ferestrelor și vă veți putea face o idee de ceea ce era un castel medieval în Corsica. Am uitat să spun că locuințele sînt în preajma turnului și legate ades de el prin galerii interioare.

Turnul și locuința familiei della Rebbia erau așezate în partea de nord a pieții din Pietranera ; turnul și locuința familiei Barricini în partea de sud. De la turnul din nord pînă la cișmea e locul de plimbare al della Rebbilor, iar acel al Barricinilor, de partea opusă. De la înmormîntarea soției colonelului, nu s-a mai pomenit ca un membru al uneia din cele două familii să se arate în alt loc al pieții decît acela care i-a fost hărăzit printr-o învoială tacită. Pentru a înlătura un ocol, Orso era gata să treacă prim fața casei primarului, cînd sora lui îi atrase atenția, sfătuindu-l s-o ia pe o ulicioară prin care puteau ajunge acasă fără să mai treacă prin piață.

— De ce să ne mai ostenim ? întrebă Orso ; piața nu-i a tuturor ? Și-și îndemnă calul.

— Halal bărbat ! șopti Colomba... Tată, vei fi răzbunat !

Ajungînd în piață, Colomba se așează între casa Barricinilor și fratele ei, cu ochii mereu ațintiți asupra ferestrelor vrăjmașului. Bägă de seamă că erau de curînd baricadate și că li se făcuseră archere. Archerele sînt un soi de metereze potrivite între niște bîrne groase, cu care se astupă partea de jos a unei ferestre. Cînd te aștepți să fii atacat, te baricadezi în felul acesta și, la adăpostul bîrnelor, poți trage acoperit asupra năvălitorului.

— Lașii ! spuse Colomba. Vezi, frate, au și început să se păzească : se baricadează ! odată și odată însă vor trebui să iasă !

Ivirea lui Orso în partea de sud a pieții a stîrnit mare vîlvă în Pietranera și a fost privită ca o dovadă de îndrăzneală care mergea pînă la nesocotință. Pentru cei care se țineau deoparte, adunați seara împrejurul stejarului verde, a fost prilejul unor nesfîrșite clevetiri.

Noroc — ziceau ei — că băieții Barricini nu s-au înapoiat, căci sînt mai puțin suferitori ca avocatul și nu și-ar fi lăsat dușmanul să le calce pămîntul fără să-i ceară socoteală pentru înfruntare.

— Ia aminte la cele ce-ți spun, vecine, făcu un bătrîn care era oracolul burgului. M-am uitat astăzi la fața Colombei, clocește ceva. Miroase a pulbere. Prețul cărnii de om o să scadă curînd.

X

Despărțit din fragedă tinerețe de tatăl lui, Orso n-a avut cînd să-l cunoască. A plecat din Pietranera la cincisprezece ani pentru învățătură la Pisa, și de-acolo intrat în școala militară, în timp ce Ghilfuccio plimba prin Europa vulturii imperiali. Pe continent, Orso l-a văzut în rari răstimpuri, și de abia în 1815 se găsea în regimentul pe care îl comanda tatăl lui. Dar colonelul, neînduplecat în ceea ce privește disciplina, se purta cu fiul lui ca și cu ceilalți tineri locotenenți, adică plin de

asprime. Imaginile pe care i le păstra Orso, erau de două feluri. Și-l amintea la Pietranera încredințîndu-i sabia, lăsîndu-l să-i descarce pușca atunci cînd se întorcea de la vînătoare, sau așezîndu-l pentru prima oară, pe el, poșîndicul, la masa familiei. Și-l amintea apoi pe colonelul della Rebbia trimițîndu-l la arest pentru cine știe ce mică boroboață și nespunîndu-i niciodată decît locotenent della Rebbia :

— Locotenent della Rebbia, nu ești la locul dumitale în front, trei zile de arest. — Pușcașii dumitale sînt cu cinci metri prea departe de rezervă, cinci zile de arest. — Ești cu capelă la douăsprezece și cinci minute, opt zile de arest.

O singură dată, la Quatre-Bras [1], i-a spus :

— Foarte bine, Orso ; dar fii prudent.

De altfel, aceste din urmă amintiri nu erau legate de Pietranera Privea la locurile în care a copilărit, mobila mamei lui, pe care a iubit-o atîta, răscolcau în el apăsătoare duioșii ; apoi întunecata zi de mîine care îl aștepta, nelămurita neliniște pe care i-o stîrnise sora lui și, mai presus de toate, gîndul că miss Nevil urma să vie în casa care i se părea acum atît de mică și sărăcăcioasă, atît de nepotrivită pentru o ființă obișnuită cu luxul, disprețul pe care ar fi fost cu putință să i-l inspire, toate gîndurile acestea alcătuiau în capul lui un haos care-l făcea să cadă într-o adîncă descurajare.

La cină, se așeză într-un jilț de stejar afumat, din care tatăl lui prezida mesele familiei, și zîmbi văzînd că sora lui șovăie să se pună cu el la masă. De altfel, era mulțumit de ea, pentru tăcerea pe care o păstrase în timpul mesei și pentru că se retrăsese repede în urmă, căci se simțea prea mișcat pentru a ține piept atacurilor pe care, fără îndoială, i le pregătea ; dar Colomba îl cruța și voia să-i lase timp să-și revie. Cu capul sprijinit în mînă, rămase mult timp nemișcat, reîntorcîndu-se cu gîndul la cele trăite în ultimele cincisprezece zile. Îl îngrozea așteptarea în care toți păreau a fi cu privire la purtarea

[1] Sat belgian în apropiere de Waterloo unde, la 15 iunie 1815, Ney a repurtat în luptă cu englezii un succes local. (N. ed. fr.)

lui față de Barricini. Ajunsese să-și dea seama că judecata Pietranerei începuse să fie pentru el aceea a întregii omeniri. Trebuia să se răzbune dacă nu voia să treacă drept un laș. Dar pe cine să se răzbune ? Nu-i venea să creadă că Barricinii erau vinovați de omor. Erau ce-i drept dușmanii neamului său, dar trebuia să ai grosolanele prejudecăți ale compatrioților săi pentru a le pune în sarcină un asasinat. Se uita din cînd în cînd la talismanul lui miss Nevil, îngînînd în șoaptă deviza : „Viața este o luptă !“ Își spunea în sfîrșit cu hotărîre : „Voi învinge !“ Cu această înțeleaptă rîvnă se ridică și, luînd lampa, era gata să se suie în odaia lui, cînd cineva bătu la ușa de intrare. Ceasul era nepotrivit pentru musafiri. Colomba sosi numaidecît, urmată de slujnică.

— Nu-i nimic, spuse ea alergînd la ușă.

Totuși, înainte de a deschide, întrebă cine bate. O voce dulce răspunse :

— Eu sînt.

Pe dată, drugul de lemn așezat de-a curmezișul ușii fu ridicat, și Colomba reveni în sufragerie urmată de o fetiță cam de zece ani, cu picioarele goale, în zdrențe, cu capul acoperit c-o nenorocită broboadă, din care ieșeau lungi șuvițe de păr negru cu pana corbului. Copila era slabă, palidă, cu pielea pîrlită de soare ; dar în ochii ei strălucea flacăra înțelepciunii. Văzîndu-l pe Orso, se opri cu sfială și-i făcu o reverență, cum fac țărăncile ; apoi vorbi în șoaptă Colombei, punîndu-i în brațe un fazan proaspăt împușcat.

— Mulțumesc Chili, spuse Colomba. Să-i mulțumești unchiului tău. Ce mai face ?

— Foarte bine, domnișoară, la porunca dumneavoastră. N-am putut veni mai devreme, pentru că a întîrziat mult. Trei ceasuri l-am așteptat în hățiș.

— Și n-ai mîncat ?

— Păi, nu, domnișoară, n-am avut cînd.

— O să-ți dau de mîncare. Unchiul tău mai are pîine ?

— Puțină domnișoară ; dar mai mult de pulbere duce lipsă. Castanele sînt coapte, și-acuma nu mai are nevoie decît de pulbere.

— Am să-ți dau pentru el o pîine și pulbere. Spune-i s-o cruțe, e scumpă.

— Colomba, întrebă Orso în franțuzește, cui faci tu pomana asta ?

— Unui sărman bandit din sat, răspunse Colomba în aceeași limbă. Fetița e nepoata lui.

— Socot că ai putea să-ți împarți mai bine darurile. De ce să trimiți pulbere unui ticălos care o va folosi pentru a face moarte de om ? Fără de jalnica slăbiciune pe care toată lumea pare s-o aibă aici pentru bandiți, de mult le-ar fi pierit urma în Corsica.

— Cei mai răi oameni din țara noastră nu sînt cei de la cîmp. [1]

— Dă-le, dacă vrei, pîine, nu trebuie s-o refuzi nimănui, dar nu sînt de părere să le trimiți muniții.

— Frate, spuse Colomba cu gravitate, ești stăpîn aici și tot ce e în casă îți aparține ; dar te înștiințez, că mai degrabă mi-aș încredința *mezzaroul* acestei fetițe ca să-l vîndă, decît să nu-i trimit pulbere unui bandit. Să-i refuzi pulberea ! dar e ca și cum l-ai da pe mîna jandarmilor. Ce alt sprijin are el împotrivă-le, dacă nu cartușele ?

În acest timp, fetița înfuleca cu lăcomie o bucată de pîine și căta cu atenție rînd pe rînd la Colomba și la fratele ei, silindu-se să deslușească în ochii lor înțelesul vorbelor pe care le rosteau.

— Și ce-a săvîrșit banditul tău? Pentru ce crimă s-a aciuiat în maquis ?

— Brandolaccio n-a săvîrșit nici o crimă, exclamă Colomba. L-a omorît pe Giovan' Opizzo, care i-a asasinat tatăl în timp ce el își făcea armata.

Orso întoarse capul, luă lampa și, fără să răspundă, se sui în odaia lui.

Colomba dădu atunci pulbere și merinde fetiței și o conduse pînă la ușă, spunîndu-i mereu :

— Și bagă de seamă ca unchiul tău să aibă grijă de Orso !

---

[1] A fi *alla campagna*, adică a fi bandit. Termenul de bandit nu desemnează un mișel, ci un surghiunit ; e *outlaw*-ul (om în afara legii) din baladele englezești. (N. aut.)

XI

Lui Orso i-a trebuit mult pînă să adoarmă, așa că s-a trezit foarte tîrziu, cel puțin pentru un corsican. Cel dintîi lucru care i-a izbit privirea de cum s-a sculat a fost casa dușmanilor și *archerele* pe care le făcuseră. Coborî și întrebă de soră-sa.

— Topește plumbi la bucătărie, îi răspunse slujnica Saveria.

Așadar, nu putea face un pas, fără să fie urmărit de spectrul războiului.

O găsi pe Colomba așezată pe un scăunel, tăind șiroaie de plumb topit și de jur împrejurul ei gloanțe, atunci turnate.

— Ce dracu' faci acolo ? o întrebă frate-său.

— Nu aveai gloanțe pentru pușca colonelului răspunse ea cu dulcele ei glas ; am găsit o stampă pe măsură și vei avea astăzi, frate, douăzeci și patru de cartușe.

— Slavă Domnului, n-am nevoie !

— Nu trebuie să fii luat pe nepregătite, Ors'Anton' ! Ți-ai uitat țara și oamenii care te înconjoară.

— Chiar de aș fi uitat-o, te grăbeai tu să mi-o amintești. Ia spune, n-a sosit o ladă mare acum cîteva zile ?

— Ba da, frate. Vrei să ți-o sui în odaie ?

— S-o sui tu ! n-ai tu atîta putere s-o ridici... Nu e pe aici un om s-o suie ?.

— Nu sînt atît de slabă cum crezi, spuse Colomba, suflecîndu-și mînecile și lăsînd să se vadă un braț alb și rotund, foarte bine făcut, dar vădind o putere puțin obișnuită. Hai Saveria, spuse ea, ajută-mă.

Pînă să sară Orso și să-i vie în ajutor, ea începuse să ridice lădoiul.

— În această ladă, dragă Colomba, spuse el, e ceva pentru tine. Iartă-mă că-ți fac daruri fără de nici un preț, dar punga unui locotenent în semi-soldă nu prea atîrnă greu.

Pe cînd vorbea, deschise lada și scoase din ea cîteva rochii, un șal și alte marafeturi de trebuință unei tinere fete.

— Ce de lucruri frumoase ! exclamă Colomba. Mă duc să le strîng grabnic, nu cumva să se strice. Am să le păstrez pentru nuntă, mai spuse ea cu un surîs trist, căci acuma sînt în doliu.

Şi sărută mîna fratelui ei.

— E oarecare lipsă de măsură să ţii doliu atîta vreme, surioară.

— Am jurat, spuse Colomba cu hotărîre. Nu voi părăsi doliul...

Şi se uită pe fereastră la casa Barricinilor.

— Decît în ziua cînd te vei mărita ? spuse Orso căutînd să înlăture încheierea frazei.

— N-am să mă mărit, spuse Colomba, decît cu bărbatul care va fi făcut trei lucruri...

Şi nu-şi dezlipi privirea cumplită de la casa vrăjmaşă.

— Frumoasă cum eşti tu, Colomba, mă mir cu nu te-ai măritat pînă acum. Hai, spune-mi, cine-ţi dă tîrcoale ? De altfel, o să aud cu serenadele. Trebuie să fie frumoase ca să placă unei mari bocitoare ca tine.

— Cine să ia o biată orfană ?... Şi-apoi, omul care mă va face să-mi lepăd straiele cernite, va face ca femeile de-acolo să le poarte.

„Asta-i nebunie curată", îşi spuse Orso.

Dar nu răspunse nimic pentru a înlătura discuţia.

— Frăţioare, spuse Colomba alintîndu-se, şi eu vreau să-ţi dăruiesc ceva. Straiele pe care le porţi sînt prea frumoase pentru aceste meleaguri. Frumoasa dumitale redingotă o să fie bucăţi în două zile dacă o porţi în maquis. Trebuie s-o păstrezi pentru sosirea lui miss Nevil. Ţi-am cusut o vengheră de catifea şi o căciulă, aşa cum poartă oamenii ferchezi la noi ; e mult de cînd am sărăduit-o pentru dumneata. Vrei s-o încerci ?

Şi-i aruncă în spinare o vengheră largă de catifea verde, c-un uriaş buzunar în spate. Îi îndesă în cap o căciulă ţuguiată, cusută cu mărgele şi mătase de aceeaşi culoare şi c-un fel de moţ în vîrf.

— Iată cartuşiera tatălui nostru, spuse ea, stiletul e în buzunarul venghercăi. Mă duc să-ţi caut pistolul.

— Parcă sînt un brigand de la Ambigu-Comique, spuse Orso, privindu-se într-o mică oglindă pe care i-o ţinea Saveria

— Îți șade foarte bine așa, Ors'Anton' ! spuse bătrîna slujnică, și cel mai frumos *țuguiat*[1] din Corognano sau Bastelica nu e mai chipeș.

Orso luă prînzul în noul lui costum, și în timpul mesei îi spuse surorii lui că în ladă se mai găseau și niscaiva cărți și că avea de gînd să mai aducă din Franța și din Italia și s-o puie la temeinică învățătură.

— Căci e rușinos, Colomba, adăugă el, ca o fată mare ca tine, să nu știe încă lucruri pe care copiii de pe continent le învață de cum îi părăsește doica.

— Ai dreptate, frățioare, spuse Colomba ; știu bine ce-mi lipsește și n-aștept decît să învăț, mai ales dacă binevoiești să-mi dai lecții.

Au trecut cîteva zile fără ca o dată măcar Colomba să fi rostit numele Barricinilor. Era mereu plină de atenții delicate față de fratele ei și-i vorbea ades de miss Nevil. Orso o punea să citească opere franceze și italiene și era surprins, cînd de justețea și bunul simț al observațiilor ei, cînd de adînca neștiință a celor mai obișnuite lucruri.

Într-o dimineață, după gustare, Colomba ieși puțin, și-n loc să revie cu o carte și cu hîrtie, apăru cu *mezzaroul* pe cap. Înfățișarea ei era mai serioasă decît de obicei.

— Frate, spuse ea, te rog să ieși cu mine.

— Unde vrei să te întovărășesc ? spuse Orso oferindu-i brațul.

— N-am nevoie de brațul dumitale, frate, dar ia-ți pușca și cutia cu cartușe. Un bărbat nu trebuie să iasă niciodată fără arme.

— Fie ! Trebuie să te supui modei. Unde mergem ?

Fără să răspundă, Colomba își strînse *mezzaroul* în jurul capului, chemă ciinele de pază și ieși, urmată de fratele ei. Îndepărtîndu-se de sat cu pași mari, o luă pe un drum rîpos, șerpuind printre vii, după ce-și trimise mainte ciinele, căruia îi făcu un semn pe care părea că-l cunoaște, căci imediat începu să alerge în zig-zag, strecurîndu-se prin vii, cînd într-o parte, cînd în cealaltă, mereu la cincizeci de pași de stăpîna lui și uneori oprindu-se în mijlocul drumului pentru a o privi și a da din

[1] *Pinsuto*. Se numesc astfel cei care poartă căciula țuguiată, *berreta punsuta*. (N. aut.)

coadă. Părea că-și îndeplinește fără greș sarcina lui de iscoadă.

— Cînd o lătra Muscheto, spuse Colomba, trage cocoașele, frățioare, și nu te mișca.

La o jumătate de milă de sat, după multe ocoluri, Colomba se opri dintr-o dată într-un loc unde drumul cotea. Acolo se înălța o mică piramidă de crengi, unele verzi, vîrfuite cam la un metru înălțime. Din vîrf se vedea răzbind capătul unei crengi vopsită-n negru. În mai multe cantoane ale Corsicei, mai ales în munți, un obicei străvechi, și care purcede din eresurile păgînismului poate, vrea ca trecătorul să arunce o piatră sau o creangă de copac pe locul unde a pierit un om de moarte năprasnică. Ani în șir și atîta vreme cît amintirea falnicului său sfîrșit mai dăinuie în memoria semenilor, acest ciudat prinos se adună astfel zi de zi. Aceasta se numește, *mucchioul* cutăruia.

Colomba se opri în fața unui morman de frunziș și smulgînd un ram de smorodin, îl alătură piramidei.

— Orso, spuse ea, aici a murit tatăl nostru. Să ne rugăm pentru el, frate.

Și căzu în genunchi. Orso făcu la fel. Tocmai atunci clopotul din sat bătu domol, căci murise un om în acea noapte. Orso izbucni în lacrimi.

După cîteva minute, Colomba se ridică, cu ochii uscați și fața aprinsă. Făcu în grabă cu degetul cel mare semnul crucii, cum obișnuiesc îndeobște compatrioții ei cînd fac jurăminte solemne ; apoi, trăgîndu-și fratele după ea, luă din nou drumul satului. Au intrat în casă, tăcuți. Orso se duse în odaia lui. O clipă mai tîrziu, Colomba îl urmă, purtînd în mîini o lădiță pe care o așează pe masă. O deschise și scoase din ea o cămașă acoperită de mari pete de sînge.

— Iată cămașa tatălui dumitale, Orso.

Și i-o aruncă pe genunchi.

— Iată plumbii care l-au lovit.

Și așează pe masă două gloanțe ruginite.

— Orso, frățioare ! strigă ea, năpustindu-se în brațele lui și strîngîndu-l cu putere. Orso ! răzbună-l !

Îl îmbrățișă cu un fel de furie, sărută gloanțele și cămașa și ieși din cameră, lăsîndu-și fratele ca împietrit pe scaunul lui.

Orso rămase cîtva timp nemișcat, neîndrăznind să îndepărteze de dînsul acele spăimîntătoare relicve. În fine, făcînd o sforțare, le reașeză în lădiță și alergă la celălalt capăt al odăii să se arunce în pat, cu capul la perete și înfundat în pernă, ca și cum ar fi vrut să se mîntuie de vederea unui spectru.

Vorbele din urmă ale surorii lui îi răsunau fără încetare în urechi și i se părea că aude un pricaznic oracol care îi cerea sînge nevinovat. Nu voi cerca să redau ceea ce îndura nefericitul tînăr, ale cărui gînduri se învălmășeau ca în mintea unui nebun. A rămas mult timp în nemișcare, fără să îndrăznească să întoarne capul. În fine se ridică, închise lădița și se năpusti afară din casă, luînd-o la goană pe cîmp și alergînd înainte fără să știe încotro apucă.

Încetul cu-ncetul, aerul proaspăt l-a înviorat : se potoli puțin și, cu sînge rece, își judecă impasul și mijloacele de a ieși din el. Nu-i bănuia pe Barricini de omor, după cum se știe ; dar îi învinovățea de a fi plăsmuit scrisoarea banditului Agostini ; și această scrisoare, cel puțin așa credea, era pricina morții tatălui său. Să-i dea în judecată ca falsificatori, își dădea seamă că-i cu neputință. Uneori, cînd prejudecățile sau instinctele țării lui îi dădeau ghes, punîndu-i înainte o răzbunare lesnicioasă la o răscruce de potecă, le îndepărta îngrozit, cu gîndul la camarazii de regiment, la saloanele Parisului și, mai ales, la miss Nevil. Se gîndea apoi la mustrările surorii lui, și tot ce mai rămăsese corsican în firea lui îndreptățea aceste mustrări, făcîndu-le și mai dureroase. O singură nădejde îi mai rămînea din această luptă între conștiință și prejudecățile lui și anume, să înceapă sub un cuvînt oarecare, o gîlceavă cu unul din fiii avocatului și să se bată cu el în duel.

A-l ucide cu un glonte sau cu o lovitură de spadă, împăca ideile lui corsicane cu ideile lui franceze.

Odată violenția hotărîtă și gîndind cum s-o ducă la îndeplinire, începuse să se simtă ușurat de o mare greutate, cînd alte gînduri mai blînde veniră să-i potolească și

mai mult cumplita neliniște. Cicero, deznădăjduit de pierderea fiicei lui, Tullia, își uită durerea, înșiruindu-și în gînd toate vorbele frumoase pe care le-ar putea spune cu privire la ea. Disertînd astfel despre viață și moarte, mister Shandy [1] se mîngîia de pierderea fiului său. Orso își răcori inima la gîndul că i-ar putea face lui miss Nevil o descriere a stării sufletului său, descriere care, fără îndoială, i-ar fi plăcut la culme, acestei frumoase făpturi.

Se apropia de sat, de care se îndepărtase mult fără să bage de seamă, cînd auzi vocea unei fetițe care cînta, crezîndu-se de bună seamă singură, pe o potecă de pe marginea maquisului. Era acel molcom și jalnic cîntec hărăzit bocetelor de îngropăciune. Și copila cînta : „Pentru fiul meu, fiul meu de pe străine meleaguri — păstrați cruceа și cămașa mea însîngerată..."

— Ce cînți tu acolo, fetițo ? întrbă Orso mînios, ieșind deodată la iveală.

— Dumneata erai, Ors'Anton' ! făcu fetița, puțin speriată... E-un cîntec al domnișoarei Colomba...

— Te opresc să-l mai cînți, rosti Orso, cu glas spăimîntător.

Sucindu-și capul de la dreapta la stînga, copila părea să caute pe unde ar putea s-o șteargă și, fără îndoială că ar fi șters-o, dacă n-ar fi ținut-o pe loc o buccea care zăcea pe iarbă la picioarele ei.

Orso se rușină de năsîlnicia lui.

— Ce duci tu acolo, fetițo ? întrebă el cu multă blîndețe.

Și cum Chilina se codea să răspundă, ridică basmaua care învelea bucceaua și văzu că era plină de pîine și de-ale gurii.

— Cui duci tu pîinea asta, mititico ? o întrebă el.

— O știi bine, domnule, unchiului meu.

— Și unchiul tău nu-i bandit ?

— Pentru a te sluji, domnule Ors'Anton' !

— Dacă te-ar vedea jandarmii, te-ar întreba unde te duci...

---

[1] Eroul romanului *Tristram Shandy* de Sterne.

— Le-aș spune, răspunse fetița fără să șovăie, că duc de mîncare oamenilor din Lucquois care taie maquisul.

— Și dacă ți-ar ieși în cale vreun vînător hămesit, care ar vrea să mănînce pe socoteala ta și ți-ar lua merindele ?

— N-ar îndrăzni. I-aș spune că sînt pentru unchiul meu.

— În adevăr, el nu e om să sufere să-i iei prînzul de la nas... Și te iubește mult unchiul tău ?

— O, da, Ors'Anton' ! De cînd a murit tătuța, el are grijă de noi : de mama, de mine și de sora mezină. Înainte de a cădea mama bolnavă, îi făcea rost de lucru pe la bogătași. Primarul îmi dă în fiecare an cîte o rochiță și preotul mă învață catehismul și cetirea, de cînd le-a vorbit unchiul. Dar sora dumitale e aceea care ne ajută mai mult.

Tocmai atunci, un cîine se ivi pe potecă. Fetița își duse două degete la gură, slobozind un șuierat subțire : cîinele veni la ea, gudurîndu-se, apoi dădu buzna în maquis. Puțin după asta doi oameni rău îmbrăcați, dar bine înarmați, se ridicară din tihăriș, la cîțiva pași de Orso. S-ar fi zis că s-au strecurat tîrîș ca șerpii prin hucegul de ciști și de mirt care acoperea acele locuri.

— O ! Ors'Anton', fii binevenit, spuse cel mai vîrstnic dintre cei doi. Ei, cum, nu-ți mai aduci aminte de mine ?

— Nu, spuse Orso, privindu-l țintă.

— E de necrezut cum o barbă și-o căciulă țuguiată pot schimba un om. Hai, domnule locotenent, priviți-mă bine. Uitat-ați oare vechile cătane de la Waterloo ? Nu vă aduceți aminte de Brando Savelli, cel care-a stricat niscaiva cartușe lîngă dumneavoastră în ziua aceea afurisită ?

— Cum, tu ești ? spuse Orso. N-ai dezertat în 1816 ?

— Precum spuneți, domnule locotenent. Mi se urîse de militărie, și-apoi aveam o socoteală nerăfuită prin partea locului. Ha ! ha ! Chili, ești o fată de ispravă. Dă-ne repede de mîncare că ni-e foame. Nu știți, domnule locotenent, ce poftă de mîncare îți dă maquisul. Cine ne-a trimis merindele, domnișoara Colomba sau primarul ?

— Nu unchiule, morărița mi-a dat merinde pentru dumneata și-o pătură pentru mama.

— Ce vrea de la mine ?

— Oamenii din Lucquois, zice, pe care i-a toemit pentru deșelenire, îi cer acuma treizeci și cinci de parale, și castanele pe deasupra, din pricina frigurilor care bintuie în vale.

— Trîntorii !... Oi vedea... Fără pretenții, domnule locotenent, nu vrei să iei masa cu noi ? Am mîncat noi și mai rău împreună pe vremea sărmanului nostru compatriot pe care l-au reformat.

— Foarte mulțumesc. Și pe mine m-au reformat.

— Da, am auzit ; dar mă prind că asta nu v-a supărat. Prilej să vă răfuiți și dumneavoastră. Hai, popă, spuse banditul camaradului său, la masă ! Domnule Orso, vă prezint pe domnul părinte, măcar că nu prea știu bine dacă-i chiar preot, dar parc-ar fi.

— Un biet student în teologie, domnul meu, spuse al doilea bandit, pe care l-au împiedicat să-și urmeze chemarea. Cine știe ? Aș fi putut ajunge popă, Brandolaccio.

— Și ce pricină a lipsit Biserica de luminile dumitale ? întrebă Orso.

— O nimica toată, o socoteală de răfuit, cum zice prietenul meu Brandolaccio, o soră de-a mea care și-a făcut de cap în timp ce eu rodeam cărțile la Universitatea din Pisa. A trebuit să mă întorc acasă ca s-o mărit. Dar cel ursit, pripindu-se, a murit de friguri cu trei zile înainte de sosirea mea. M-am îndreptat atunci, cum ați fi făcut și dumneavoastră în locul meu, către fratele răposatului. Mi s-a spus că-i însurat. Ce te faci ?

— În adevăr, e tare neplăcut. Și ce-ai făcut ?

— Sînt împrejurări în viață cînd numai cremenea și pușca e de leac.

— Adică...

— I-am tras un glonț în cap, spuse banditul cu nepăsare.

Orso tresări înspăimîntat. Totuși curiozitatea și poate că și dorința de a întîrzia clipa cînd va trebui să se întoarcă acasă, îl făcură să rămîie la locul lui și să vorbească înainte cu acești doi inși care aveau fiecare cel puțin cîte o moarte de om pe cuget.

În timp ce camaradul lui vorbea, Brandolaccio așeza în fața lui pîinea și carnea ; luă pentru sine, făcu apoi parte ciinelui, pe care îl prezentă lui Orso sub numele de Brusco și ca înzestrat cu minunatul dar de-a adulmeca voltijorii sub orice haină s-ar ascunde. Tăie în fine o bucată de pîine și o felie de șuncă crudă pe care o dădu nepoatei.

— Frumoasă-i viața de bandit ! făcu studentul în teologie, după cîteva înghițituri. O să gustați poate din ea într-o bună zi, domnule della Rebbia, și o să vă dați seama ce fericire e să nu știi de alt stăpîn decît de năstavul tău.

Pînă aici, banditul vorbise italienește ; urmă în limba franceză :

— Corsica nu-i un ținut tocmai atrăgător pentru un tînăr ; pentru un bandit însă, ce deosebire ! Femeile înnebunesc după noi. Așa cum mă vedeți, am trei ibovnice, în trei cantoane deosebite. Pretutindeni sînt ca la mine acasă. Una din ele e nevasta unui jandarm.

— Cunoști multe limbi, domnule, spuse Orso cu gravitate.

— Dacă vorbesc franțuzește, e că, vedeți dumneavoastră, *maxima debetur pueris reverentia* [1]. Ne ostenim, și Brandolaccio și eu, ca fetița s-apuce calea bună și să nu calce strîmb.

— Cînd o-mplini cinsprezece ani, spuse unchiul Chilinei, am s-o mărit bine. Chiar am pe cineva în vedere.

— Chiar tu ai să faci cererea ? întrebă Orso.

— Nici vorbă. Dacă i-aș spune unui bogătaș din partea locului : „Mi-ar face plăcere, mie, Brando Savelli, ca fiul dumitale să se căsătorească cu Michelina Savelli," credeți că s-ar lăsa greu ?

— Nu l-aș sfătui, spuse celălalt bandit. Camaradul are mîna grea.

— Dacă aș fi un nemernic, urmă Brandolaccio, un mișel, un fofîrligar, n-aș avea decît să-mi deschid desagii și-ar ploua cu parale.

---

[1] Datorăm cel mai mare respect copiilor. Maxima lui Juvenal (Satira XIV, 47) e puțin modificată. (N. ed. fr.)

— Ai, în desagii tăi, ceva care le atrage ?

— Nimic ; dar dacă aș scrie, cum au făcut-o alții, unui om bogat : „Am nevoie de o sută de franci", pe loc mi i-ar trimite. Sînt însă un om de onoare, domnule locotenent.

— Știți oare, domnule della Rebbia, spuse banditul căruia camaradul său îi zicea popa, știți oare că în acest ținut cu obiceiuri curate, se află totuși cîțiva ticăloși care trag foloase din stima pe care o inspiră pașapoartele noastre (își arătă pușca) măsluindu-ne semnătura pe cambii ?

— O știu, răspunse Orso, răstit. Dar ce fel de cambii ?

— Acum șase luni, urmă bandidul, pe cînd mă plimbam, în apropiere de Orezzo, un țopîrlan, scoțîndu-și de departe căciula, veni la mine și-mi zise : „Of ! domnule părinte (așa-mi zic toți), iartă-mă, mai îngăduie o țîră ; n-am putut înjgheba decît cincizeci și cinci de franci ; crede-mă, mai mult n-a fost chip să adun. Eu, foarte mirat : — Ce vrei să spui, mîrlane ? cincizeci și cinci de franci ? îi zic. — Voiam să spun șaizeci și cinci, îmi zice ; dar o sută, cît îmi cereți, e cu neputință. — Cum așa, țoapă ? Ți-am cerut eu o sută de franci ? Nici nu te cunosc. Mi-a înmînat atunci o scrisoare, mai bine zis o zdreanță murdară, prin care era poftit să pui jos o sută de franci la loc hotărît, că de unde nu, o să i se dea foc casei și o să i se omoare vacile, de către Giocanto Castriconi, adică eu. Au făcut mișelia să-mi măsluiască iscălitura ! Ceea ce m-a jignit mai mult, e că scrisoarea era scrisă în dialect și plină de greșeli de ortografie... Eu și greșeli de ortografie ! eu, care luam toate premiile la universitate ! Am început prin a-i da mojicului un pălmoi, că s-a răsucit în cîlcîie. — Aha ! mă iuai drept hoț, nemernicule ! îi spusei, dîndu-i un picior zdravăn unde știți. Ușurat puțin, îl întreb : — Cînd trebuie să duci banii la locul hotărît ? — Chiar astăzi. — Bine. Du-i. Locul era foarte bine ales, la rădăcina unui molift. A dus banii, i-a îngropat la rădăcina copocului și-a revenit să mă caute. Mă tupilasem prin preajmă. Am așteptat acolo, cu omul meu, șase

ceasuri groaznice. Domnule della Rebbia, aș fi așteptat și trei zile, dacă ar fi fost nevoie. După șase ore apare un bastiaccio [1] !, un scîrnav cămătar. Se apleacă să ridice banii, slobod focul și-l ochesc atît de bine, încît capul i s-a lăsat în cădere pe banii pe care îi dezgropa. Ș-acuma, nemernicule, îi spun țăranului, i-ați banii și să nu mai îndrăznești să-l bănui pe Giocanto Castriconi de o faptă murdară. Nefericitul, tremurînd tot, își adună cei șaizeci și cinci de franci, fără să-și mai dea osteneala să-i curețe. Mi-a mulțumit, i-am trîntit un picior de plecare și fuge ș-acuma.

— Ah ! popă, spuse Brandolaccio, te pizmuiesc pentru lovitura ceea. Ai avut de ce rîde, hai ?

— Nimerisem bastiaccioul în tîmplă, urmă banditul, și asta îmi amintește versurile lui Virgiliu :

> ...Liquefacto tempora plumbo
> Diffidit, ac multa porrectum extendit arena [2].

Liquefacto ! Credeți, domnule Orso, că un glonț de plumb se topește prin iuțeala cu care străbate aerul ? Dumneavoastră, care ați studiat balistica, îmi puteți spune dacă e o eroare sau un adevăr ?

Lui Orso îi venea mai la îndemînă să-i vorbească fostului student în teologie despre această problemă de fizică, decît să se rostească asupra moralității faptei sale. Brandolaccio, căruia această disertație științifică nu-i spunea nimic, îl întrerupse, pentru a-l înștiința că soarele era la asfințit.

— De vreme ce n-ați voit să prînziți cu noi, Ors' Anton' îi spuse el, v-aș sfătui să n-o faceți pe domnișoara Colomba să vă aștepte prea mult. Ș-apoi, nu-i bine totdeauna să bați drumurile după apusul soarelui. De ce ieșiți fără pușcă ? Prin împrejurimi sînt oameni răi, băgați de seamă. Astăzi, nu aveți a vă teme de nimic : Barricinii

---

[1] Corsicanii de la munte îi urăsc pe locuitorii din Bastia, pe care nu-i consideră compatrioți. Ei nu spun niciodată bastie, ci bastiaccio ; terminația în accio are de obicei sens de batjocură. (N. aut.)

[2] „Plumbul topit îi străbate prin cap, despicîndu-i în două Capul... se răstoarnă-n țarină și moare."

(Virgiliu, *Eneida*, IX, 584—5. În traducerea lui D. MURĂRAȘU.)

sosesc cu prefectul la ei; l-au întîlnit pe drum; se oprește o zi la Pietranera, înainte de a se duce la Corte, să puie, cum se zice, prima piatră... o prostie! În astă-seară doarme la Barricini; dar mîine vor fi liberi, Vincentello e soi rău și Orlanduccio nu-i mai breaz... Căutați să-i întîlniți despărțiți, azi unul, mîine celălalt; dar, atît vă spun: păziți-vă!

— Mulțumesc de povață, spuse Orso; dar n-avem nimica de împărțit; pînă n-or veni să mă caute, nu am nimic a le spune.

Banditul plescăi din limbă cu o căutătură batjocoritoare, dar nu răspunse nimic. Orso se ridică să plece.

— Fiindcă veni vorba, spuse Brandolaccio, nu v-am mulțumit pentru pulbere; mi-a sosit la țanc. Acum, nimic nu-mi mai lipsește... adică, îmi mai lipsește încălțămintea... dar mi-oi croi-o eu zilele astea dintr-o piele de muflon.

Orso strecură două patace de cinci franci în mîna banditului.

— Colomba ți-a trimis pulbere, ține pentru papuci.

— Nu umblați cu fleacuri, domnule locotenent, făcu Brandolaccio înapoindu-i patacele. Mă luați drept un cerșetor? Primesc pîine și iarbă de pușcă, dar nimic altceva.

— Ca bătrîni ostași, credeam că ne putem ajuta. Atunci, rămîi sănătos!

Dar, înainte de a pleca, a pus banii în desagii banditului, fără ca el să bage de seamă.

— Mergi sănătos, Ors'Anton! spuse teologul. Ne vom regăsi poate în maquis zilele astea și ne vom continua studiile asupra lui Virgiliu.

Orso își părăsise cinstiții tovarăși de-un sfert de oră, cînd auzi în spatele lui un om care fugea cît îl țineau picioarele. Era Brandolaccio.

— E din cale-afară, domnule locotenent, exclamă el gîfîind, prea din cale-afară! țineți-vă banii. De la un altul, n-aș fi înghițit gluma. Cele cuvenite domnișoarei Colomba. Mi-ați scos sufletul. Bună seara.

XII

Orso o găsi pe Colomba puțin îngrijită de lunga lui lipsă; cum l-a văzut însă, și-a reluat acea înfățișare de tristă seninătate, care-i era obișnuită. În timpul mesei de seară, n-au vorbit decît de lucruri lipsite de interes, și, înconjurat de înfățișarea liniștită a surorii sale, Orso îi povesti întîlnirea cu banditii și își îngădui chiar cîteva glume cu privire la educația morală și religioasă care i se dădea micii Chilina, prin grija unchiului ei și a onorabilului său coleg, jupîn Castriconi.

— Brandolaccio e un om cinstit, spuse Colomba; cît despre Castriconi, mi s-a spus că e un om care nu are nimica sfînt.

— Eu cred, spuse Orso, că nu-i mai prejos decît Brandolaccio, nici Brandolaccio mai prejos decît el. Și unul și altul sînt în război fățiș cu societatea. O primă fărădelege îi tîrăște zilnic la alte fărădelegi; și totuși, sînt poate mai puțin vinovați decît mulți oameni care nu-și au sălaș în maquis.

Un fulger de fericire lumină fruntea surorii sale.

— Da, urmă Orso, acești nenorociți au, în felul lor, onoare. O prejudecată crîncenă, și nu josnica lăcomie de bani, i-a aruncat în viața pe care o duc.

Urmă un moment de tăcere.

— Frate, spuse Colomba turnîndu-i cafeaua, știi poate că Charles-Baptiste Pietri a murit noaptea trecută. A murit de friguri de baltă.

— Cine e acest Pietri?

— E un om din tîrgul acesta, bărbatul Madeleinei, căreia tatăl nostru i-a dat portofelul cînd a murit. Văduva lui a venit să mă roage să iau parte la priveghi și să cînt ceva. Cade-se să vii și dumneata. Sînt vecinii noștri, și e un semn de bunăcuviință de care nu poți fi scutit într-un tîrgușor ca al nostru.

— Dă-l dracului de priveghi, Colomba! Nu-mi face plăcere să-mi văd sora dîndu-se-n stambă, în fața lumii.

— Orso, răspunse Colomba, fiecare își cinstește morții în felul lui. Am moștenit *ballata* de la străbunii noștri și trebuie s-o cinstim ca pe-o veche datină ce este.

Madeleine nu are *darul* și bătrîna Fiordispina, cea mai bună bocitoare de la noi, e bolnavă. Trebuie să fie cineva pentru *ballata*.

— Crezi tu că Charles-Baptiste nu-și va găsi drumul pe cea lume dacă nu s-or cînta versuri proaste pe sicriul lui? Du-te la priveghi, dacă vrei, Colomba; merg și eu cu tine, dacă ai impresia că trebuie, dar nu improviza: e nepotrivit cu virsta ta, ș-apoi... te și rog, dragă soră.

— Frate, am făgăduit. Așa e obiceiul, după cum o știi, și, ți-o spun din nou, numai eu pot improviza.

— Prost obicei!

— Sufăr mult cînd cînt astfel. Asta îmi amintește nenorocirile noastre. Mîine o să fiu bolnavă; dar așa trebuie. Îngăduie-mi-o, frate. Adă-ți aminte că la Ajaccio mi-ai spus să improvizez, pentru a face cheful acelei domnișoare englezoaice care își ride de vechile noastre datini. Și să nu pot improviza astăzi, pentru niște bieți oameni care îmi vor rămîne îndatorați, și cărora pot astfel să le alin întristarea?

— Fie, fă cum vrei. Mă prind însă că ți-ai compus *ballata* și nu vrei să se piardă.

— Nu, nu sînt în stare să compun așa ceva, mai dinainte, frate. Mă așez înaintea mortului și mă gîndesc la cei rămași. Cînd încep să-mi dea lacrimile, cînt ceea ce-mi vine-n minte.

Toate acestea au fost spuse cu atîta simplicitate încît era cu neputință să bănuiești umbră de amor propriu poetic la signora Colomba. Orso se lasă înduplecat și se duse cu Colomba acasă la Pietri. Mortul era întins pe o masă, cu fața descoperită, în cea mai mare încăpere a casei. Ușile și ferestrele erau deschise și mai multe făclii ardeau în jurul mesei. La căpătîiul mortului ședea văduva și-n spatele ei, un mare număr de femei ocupau în întregime o latură a odăii; de cealaltă parte stăteau la rînd bărbații, în picioare, cu capul gol, cu ochii ațintiți la mort, în cea mai adîncă tăcere. Fiecare nou venit se apropia de masă, săruta mortul [1], făcea un semn din cap văduvei și fiului, pe urmă își lua locul în cerc, fără să

[1] Acest obicei există încă la Bocognano (1840). (N. aut.)

scoală o vorbă. Cu toate acestea, din cînd în cînd, unul din cei de față rupea solemna tăcere pentru a-i spune cîteva vorbe defunctului. „De ce ți-ai părăsit vrednica soție? spunea o cumătră. Nu-ți purta de grijă? Ce-ți lipsea? De ce n-ai așteptat măcar o lună, nora ți-ar fi dăruit un fecior?"

Un tînăr înalt, fiul lui Pietri, strîngînd mîna rece a tatălui său, exclamă: „O, de ce n-ai murit de *mala morte*!? Te-am fi răzbunat!" Acestea au fost cele dintîi vorbe pe care le-a auzit Orso intrînd. La vederea lui, cercul se deschise, și un slab murmur de curiozitate tăie așteptarea adunării stîrnită de prezența bocitoarei. Colomba îmbrățișă văduva, îi cuprinse o mînă și rămase cîteva minute în reculegere, cu ochii în jos. Apoi, își trase de pe cap *mezzaroul*, privi țintă la mort și, aplecată pe cadavru, aproape tot atît de palidă ca el, începu astfel:

„Charles Baptiste! primească Mîntuitorul sufletul tău! — Viețuirea e chin. Te duci într-un loc — unde nici soare, nici îngheț nu este. — Cosorul și greoiul tîrnăcop trebuință nu-ți mai fac. — Munca s-a sfîrșit pentru tine. — De-aci-nainte, zilele tale, toate, duminici îți-vor. — Charles Baptiste, aibă-te Domnul în paza Sa! — Feciorul-ți poartă grijă casei tale. — Am văzut prăbușindu-se un stejar — uscat de Libeccio. — Îl credeam mort. — Am privit iarăși și rădăcina dăduse vlăstar. — Vlăstarul s-a făcut stejar — cu larg umbrar. — Sub vîrfoasele lui ramuri, odihnește-te, Maddalè — și amintește-ți de stejarul care nu mai este."

Aici Madeleine începu să plîngă cu hohote și vreo doi-trei bărbați, care la o adică ți-ar fi doborît creștinul ca pe o potîrniche, începură să șteargă lacrimi grele pe obrajii lor arși de soare.

Colomba cîntă înainte cîtva timp, adresîndu-se cînd defunctului, cînd familiei, și uneori printr-o prozopopee des întrebuințată în *ballata*, făcînd mortul însuși să glăsuiască pentru a-și mîngîia prietenii sau a le da povețe. Pe măsură ce improviza figura ei lua o expresie sublimă; tenul i se colora într-un trandafiriu străveziu care-i scotea și mai mult la iveală strălucirea dinților și flacăra

Moarte violentă. (N. aut.)

pupilelor ei dilatate. Era Pythia pe tripiedul ei. Fără de cîteva suspine, cîteva hohote înăbușite, nu s-ar fi auzit nici cea mai mică șoaptă în mulțimea care se îngrămădea în jurul ei. Cu toate că mai puțin pregătit ca alții să simtă această sălbatică poezie, Orso se simți și el cuprins de emoția obștească. Retras într-un ungher întunecos al încăperii, plîngea, cum plîngea și fiul lui Pietri.

Un freamăt ușor se strecură în lumea adunată, care se dădu în lături pentru a face loc mai multor străini care intrară. După respectul cu care au fost primiți și graba cu care li s-a făcut loc, se vedea bine că sînt oameni de vază și că venirea lor era privită ca o mare cinste pentru ai casei. Totuși, din evlavie pentru *ballata*, nimeni nu le-a spus un cuvînt. Cel care a intrat întîi părea să tot aibă patruzeci de ani. După haina lui neagră, după panglica roșie cu rozetă, după chipul poruncitor și plin de încredere în sine, îți dădeai repede seama că trebuie să fie prefectul. În urma lui venea un bătrîn gîrbov și acrit, ai cărui ochelari verzi nu izbuteau îndeajuns să-i ascundă privirea sfioasă și neliniștită. Purta o haină neagră, prea largă pentru el și care, măcar că nouă-nouță încă, fusese de bună seamă făcută cu mai mulți ani în urmă. Ținîndu-se mereu lîngă prefect, s-ar fi zis că vrea să se ascundă în umbra lui. În fine, după el intrară doi tineri înalți și arși de soare, cu obrajii acoperiți de favoriți stufoși, cu priviri țanțoșe și obraznic iscoditoare. Orso nu-și mai amintea cum arată la față cei din satul lui ; dar vederea bătrînului cu ochelarii verzi îi răscoli pe loc în minte amintiri uitate. Faptul că făcea parte din liota prefectului era de ajuns ca să știe cine e. Era avocatul Barricini, primarul Pietranerei, care venea cu cei doi fii ai lui, să-i arate prefectului ce-i o *ballata*. E greu de spus ceea ce s-a petrecut în inima lui Orso, dar prezența dușmanului tatălui său îi stîrni un soi de groază și, mai mult ca oricînd, se simți pătruns de bănuielile împotriva cărora luptase atît.

Cît despre Colomba, la vederea omului căruia îi jurase ură de moarte, fața ei schimbătoare se înrîncenă Păli ; glasul i se înăspri și versurile i se obîrșeau pe buze...

Dar își regăsi repede *ballata* și urmă cu o pornire sporită :

„Cînd se vaită hultanul — în fața cuibului pustiu — graurii zboară în jur — batjocorindu-i durerea."

Se auzi un rîs înăbușit ; cei doi tineri nou-veniți găsiau, fără îndoială, metafora prea îndrăzneață.

„Hultanul trezi-se-va și desfăcîndu-și aripile — în sînge își va spăla pliscul ! — Și ție, prietenii îți închină, Charles-Baptiste — rămas-bunul din urmă. — Lacrimi destule au vărsat. — Singură, biata orfană, nu te va plînge. — Și de ce-ar plînge oare ? Ai adormit cu zile între ai tăi — gata să te arăți — în fața Atotputernicului. — Orfana își plînge părinții — doborît de mișei pe la spate lovit ; părinte cu sîngele roș — sub maldăr de verde frunziș. — Dar ca adeniă acel sînge — nobil și nevinovat — pe burgul întreg risipindu-l — otravă de moarte să fie. — Și burgul va sta însemnat — cît sîngele cel vinovat — nu o să șteargă și urma sîngelui fără prihană."

Aceste zise, Colomba se prăbuși pe-un scaun și izbucni în hohote de plîns. Cu lacrimi în ochi femeile o înconjurară ; mai mulți bărbați scăpărară priviri cumplite către primar și fiii lui. Cîțiva bătrîni cîrteau împotriva loviștei pe care au stîrnit-o prin venirea lor. Fiul mortului răzbi prin înghesuială și se pregătea să-l roage pe primar să părăsească locul cît mai grabnic ; primarul însă n-a mai așteptat să fie poftit. Se îndreptă spre ușă, în timp ce fiii lui se și aflau în stradă. Prefectul rosti cîteva vorbe de mîngîiere tînărului Pietri și plecă îndată după ei. Orso se apropie de sora lui, o luă de braț și o scoase afară din casă.

— Mergeți cu ei, spuse tînărul Pietri cîtorva prieteni. Băgați de seamă să nu li se întîmple ceva !

Doi sau trei își băgară în grabă stiletele în mînecă mînteanului și-l întovărășiră pe Orso și pe sora lui, pînă la ușa casei lor.

Găsîndu-se istovită, Colomba nu mai era în stare să scoată o vorbă. Cu capul rezemat de umărul fratelui, îi apucase o mînă pe care o ținea strîns în mîinile ei. Cu toată nemulțumirea pricinuită de peroarația ei, Orso era prea neliniștit pentru a-i aduce cea mai mică mustrare. Aștepta în tăcere potolirea zguduirii ce-o cuprinsese cînd cineva bătu la ușă, și Saveria întră strigînd înspăimîntată: „Domnul prefect!" La auzul acestui nume, Colomba se ridică rușinată de slăbiciunea ei și rămase în picioare, sprijinindu-se de un scaun care-i tremura neîncetat sub mînă.

Prefectul a început prin a-și cere, după obicei, iertare pentru ceasul nepotrivit la care și-a îngăduit să vie, o căină pe domnișoara Colomba, vorbind despre primejdia zbuciumului sufletesc, veșteji daiina bocetelor de îngropăciune, pe care talentul bocitoarelor le face și mai greu de suferit pentru ascultători: strecură cu dibăcie o ușoară mustrare pentru dedesubtul celei din urmă improvizații. Apoi, schimbînd glasul:

— Domnule della Rebbia, spuse el, sînt purtătorul multor salutări din partea prietenilor dumitale englezi: miss Nevil îi trimite toate cele cuvenite domnișoarei Colomba. Am a-ți înmîna o scrisoare din partea ei.

— O scrisoare de la miss Nevil! exclamă Orso.

— Din nenorocire n-o am asupra mea, dar o vei avea în cinci minute. Tatăl ei a fost suferind. Ne temeam la un moment dat să nu fi căpătat îngrozitoarele noastre friguri. Din fericire e în afară de primejdie, și te vei încredința domnia ta însuți, căci îmi închipui că ai să-l vezi curînd.

— Miss Nevil trebuie să fi fost foarte neliniștită?

— Din fericire n-a luat cunoștință de primejdie decît după ce trecuse. Domnule della Rebbia, miss Nevil mi-a vorbit mult de dumneata și de domnișoara Colomba.

Orso se înclină.

— Are multă prietenie pentru amîndoi. Sub portul ei plin de drăgălășie care ar putea-o face să pară ușuratică, ascunde o judecată foarte sănătoasă.

— E o ființă încîntătoare, spuse Orso.

— Mai mult din îndemnul ei am venit aici, domnul meu. Nimeni nu cunoaște mai bine ca mine o jalnică întîmplare pe care aș dori să nu fiu silit s-o mai amintesc. De vreme ce domnul Barricini mai e încă primar în Pietranera și eu prefect al acestui județ, nu mai e nevoie să spun temeiul pe care îl pun în ceea ce privește anumite presupuneri pe care, dacă nu mă înșel, cîțiva nesocotiți ți le-au adus la cunoștință și pe care le-ai respins, o știu, după cum era de așteptat de la rangul și firea dumitale.

— Colomba, spuse Orso frămîntîndu-se pe scaun, ești prea obosită. Ar trebui să te duci la culcare.

Colomba făcu din cap semn că nu. Se trăsese de îndată în liniștea ei cea de toate zilele și înfipse în prefect ochi de jar.

— Domnul Barricini, urmă prefectul, ar dori din inimă să pună capăt acestei vrăjmășii... vreau să zic, acestei stări de suspiciune în care vă aflați și unul și altul... În ce mă privește aș fi încîntat să văd statornicindu-se între amîndoi, legăturile pe care trebuie să le aibă laolaltă niște oameni sorțiți să se stimeze între ei.

— Domnul meu, îl întrerupse Orso cu tulburare în glas, nu l-am învinuit niciodată pe avocatul Barricini de omorul părintelui meu, dar a săvîrșit o faptă care mă împiedică pe veci să am vreo legătură cu el. A ticluit o scrisoare de amenințare în numele unui bandit... și chiar dacă n-a făcut-o... a pus-o în șoaptă în seama tatălui meu. E mai mult ca sigur, domnul meu, că din această scrisoare i s-a tras moartea.

Prefectul rămase o clipă pe gînduri.

— Că tatăl dumitale o fi crezut-o, cînd, îndîrjit de neastîmpărul firii sale, îl învinovățea pe domnul Barricini, e de înțeles, dar din partea dumitale, o asemenea orbire, nu mai e îngăduită. Gîndește-te că Barricini n-avea nici un interes să ticluiască scrisoarea. Nu-ți vorbesc de caracterul lui... nu-l cunoști și ai și fost prevenit împotrivă-i... dar cum poți crede că un om de lege...

— Domnul meu, spuse Orso ridicîndu-se, ține seamă, rogu-te, că a-mi spune că scrisoarea nu e a domnului Bar-

ricini, înseamnă că e a tatălui meu. Onoarea lui, domnule, e a mea.

— Sînt încredințat mai mult ca oricine, domnule, urmă prefectul, de onoarea colonelului della Rebbia... dar... ticluitorul scrisorii e cunoscut...

— Cine e? strigă Colomba, înaintînd spre prefect.

— Un ticălos, făptaș al mai multor omoruri... omoruri din acelea pe care voi corsicanii nu le iertați, un tîlhar, un anume Tomaso Bianchi; în clipa de față e întemnițat la închisoarea din Bastia și a mărturisit că el e izvoditorul acelei blestemate scrisori.

— Nu-l cunosc pe omul acesta, spuse Orso. Ce-ar fi putut el urmări?

— E un om din partea locului, spuse Colomba, fratele unui fost morar de al nostru. E un răufăcător și un mincinos, nevrednic de crezare.

— O să vedeți îndată, urmă prefectul, interesul pe care-l avea. Morarul de care pomenește domnișoara Colomba — îi zicea pare-mi-se Théodore — umbla să ia cu chirie de la colonel o moară de pe cursul de apă al cărei drept de stăpînire domnul Barricini nu-l recunoștea tatălui dumitale. Mărinimos cum era, colonelul cîștiga te miri ce și mai nimic de la moară, și Tomaso își închipuia că dacă domnul Barricini dobîndește cursul de apă, va fi silit să-i plătească o arendă foarte mare, căci se știe că domnul Barricini e cam iubitor de arginți. Pe scurt, pentru a-și îndatora fratele, Tomaso a măsluit scrisoarea banditului, și asta-i toată povestea. Știți că legăturile de familie sînt atît de puternice în Corsica, că merg adesea pînă la omor... Fii bun și citește scrisoarea pe care mi-o scrie procurorul general. Va întări cele ce ți-am spus pînă acum.

Orso citi scrisoarea în care se arătau amănunțit mărturisirile lui Tomaso; Colomba citea în același timp peste umărul fratelui ei.

Terminînd citirea, exclamă:

— Orlanduccio Barricini a fost la Bastia acum o lună cînd s-a aflat că fratele meu urma să vie; l-o fi văzut pe Tomaso și i-a smuls această mică lună.

— Domnișoară, spuse prefectul iritat, vrei să lămurești totul prin unicioase presupuneri; socoți că pe

această cale se poate descoperi adevărul? Dumneata, domnule, ți-ai păstrat sîngele rece; spune-mi, ce crezi acum? Crezi oare, ca domnișoara, că un om pe care nu-l așteaptă decît o mică osîndă să-și ia asupră-i cu inimă ușoară o crimă de fals, numai pentru a îndatora un necunoscut?

Orso citi din nou scrisoarea procurorului general cu toată atenția; căci, de cînd îl văzuse pe avocatul Barricini, se simțea mai puțin încrezător decît fusese cu cîteva zile înainte. În cele din urmă se văzu silit să recunoască că explicația îi părea satisfăcătoare. Dar Colomba izbucni:

— Tomaso Bianchi e un nemernic. Sînt încredințată că ori nu va fi osîndit, ori va fugi din închisoare.

Prefectul ridică din umeri.

— Ți-am adus la cunoștință, domnul meu, spuse el, informațiile pe care le-am primit. Mă retrag, și te las să te gîndești. Voi aștepta ca judecata proprie să te lumineze și trag nădejde că va fi mai puternică decît... presupunerile surorii dumitale.

Orso, după ce-și ceru iertare pentru purtarea Colombei, spuse din nou că e încredințat că Tomaso e singurul vinovat.

Prefectul se ridicase să plece.

— Dacă n-ar fi așa tîrziu, spuse el, ți-aș propune să vii cu mine să iei scrisoarea de la miss Nevil... Cu acest prilej, i-ai putea spune domnului Barricini ceea ce mi-ai spus acum, și totul s-ar sfîrși.

— Niciodată Orso della Rebbia nu va pune piciorul în casa unui Barricini! exclamă Colomba cu sîrepie.

— Domnișoara e *tintinajo*[1]-ul familiei, după cît se pare, spuse prefectul zeflemitor.

— Domnule, spuse Colomba cu hotărîre, ai fost înșelat. Nu-l cunoști pe avocat. E cel mai șiret, cel mai viclean dintre oameni. Te implor să nu-l împingi pe Orso să facă un pas care l-ar acoperi de rușine.

---

[1] Se numește astfel berbecul purtător de clopotel care conduce o turmă și, prin metaforă, se dă același nume membrului unei familii care o diriguiește în toate chestiunile importante. (N. aut.)

— Colomba ! strigă Orso, patima te face să-ți pierzi mințile.

— Orso ! Orso ! în numele relicvelor pe care ți le-am înmînat, te implor să mă asculți. Între dumneata și Barricini a curs sînge ; n-ai să te duci la ei.

— Colomba !

— Nu, frate, n-ai să te duci, sau părăsesc această casă și n-ai să mă mai vezi... Orso, fie-ți milă de mine.

Și căzu în genunchi.

— Îmi pare foarte rău, spuse prefectul, s-o văd pe domnișoara della Rebbia atît de puțin cuminte. Ai s-o convingi dumneata, sînt sigur.

Întredeschise ușa și se opri, părînd că așteaptă ca Orso să-l urmeze.

— N-o pot părăsi acum, spuse Orso... Mîine, dacă...

— Plec în zori, spuse prefectul.

— Frate, spuse Colomba, așteaptă măcar pînă mîine dimineață. Lasă-mă să mai văd hîrtiile tatei... Nu poți să-mi refuzi asta.

— Ei bine, ai să le vezi în astă-seară, dar cel puțin să nu mă mai chinuiești pe urmă cu ura asta nesăbuită... Îți cer iertare, domnule prefect... Nici eu nu mă simt în apele mele... Mai bine să ne vedem mîine.

— Noaptea-i sfetnic bun, spuse prefectul retrăgîndu-se, trag nădejde că mîine toate neînțelegerile vor lua sfîrșit.

— Saveria, strigă Colomba, ia felinarul și arată drumul domnului prefect. O să-ți dea o scrisoare pentru fratele meu.

Și mai spuse cîteva vorbe pe care numai Saveria le auzi.

— Colomba, spuse Orso după plecarea prefectului, m-ai amărît mult astăzi. Socoți să te-ncăpățînezi mereu să negi evidența ?

— Ai spus că mă lași pînă mîine, răspunse ea. Timpul e scurt, dar tot mai trag nădejde.

Își luă apoi legătura de chei și alergă într-o odaie din catul de sus. Se auzea cum deschide în grabă sertarele, cotrobăind într-un scrin în care colonelul della Rebbia își încuia hîrtiile importante.

XIV

Saveria a zăbovit mult, și Orso își pierduse răbdarea, cînd s-a reîntors în fine, cu o scrisoare în mînă și urmată de micuța Chilina care se freca la ochi, căci de abia adormise cînd fusese trezită.

— Fetițo, spuse Orso, ce cauți tu aici, la ora asta?

— M-a chemat domnișoara, răspunse Chilina.

„Ce dracu' o fi vrînd cu ea?" gîndi Orso; dar se grăbi să deschidă scrisoarea miss Lydiei, și-n timp ce citea, Chilina se suia la sora lui.

Tatăl meu a fost cam bolnav domnule — scria miss Nevil — și fără asta e atît de leneș la scris, că sînt nevoită să-i țin loc de secretar. Deunăzi, după cum știi, în loc să admire priveliștea împreună cu noi, și-a muiat picioarele la țărmul mării și, în fermecătoarea dumneavoastră insulă, nu e nevoie de mai mult pentru a te îmbolnăvi de friguri. Pare-că te văd cum te încrunți și îți cauți, fără îndoială, stiletul pe care nădăjduiesc că nu-l mai ai. Așadar, tatăl meu a fost scuturat puțin de friguri, și eu de mare spaimă: prefectul, pe care nu încetez a-l socoti foarte îndatoritor, ne-a trimis un medic îndatoritor de asemeni și el, care, în două zile, ne-a scos din nevoie: atacul n-a mai izbucnit, și tata vrea să reînceapă vînătorile, deocamdată însă nu-l las. Cum ți-ai regăsit castelul din munți? Turnul de la nord e la locul lui? Are multe stafii? Te întreb toate astea, pentru că tata n-a uitat că i-ai făgăduit căprioare, mistreți și mufloni. Nu-i zice așa acestui animal ciudat? În drum spre Bastia, unde ne vom îmbarca, venim a vă cere ospitalitatea, și-mi place să cred că nici castelul della Rebbia, despre care ne-ai spus că-i atît de vechi și dărăpănat, nu se va prăbuși pe capetele noastre. Cu toate că prefectul e atît de amabil încît nu rămîi niciodată cu el fără subiect de vorbă, *by the bye* [1], mă pot făli că l-am scos din minți. Am vorbit de domnia ta. Oameni de lege din Bastia i-au trimis anumite destăinuiri ale unui derbedeu pe care-l țin sub lacăte și care sînt în măsură să spulbere toate

[1] Apropo, fie zis în treacăt. (N. t.)

bănuielile ; vrăjmășia dumitale, care m-a neliniștit ades, e timpul să-nceteze. Nu-ți poți închipui cîtă plăcere îmi face asta. Cînd ai plecat cu frumoasa bocitoare, cu pușca-n mînă și cu privirea întunecată, mi-ai părut și mai corsican ca de obicei... prea corsican chiar. *Basta !* dacă îți scriu atît e pentru că mă plictisesc. Prefectul trebuie, vai, să plece ! Îți voi da de veste cînd vom lua drumul munților voștri și-mi voi îngădui să scriu domnișoarei Colomba, pentru a-i cere un bruscio, *ma solenne* [1]. Pînă atunci, toate cele bune din parte-mi. Mă folosesc mult de stiletul ei, tai cu el foile unui roman pe care l-am luat cu mine ; dar acest fier fioros se rocosește în întrebuințarea pe care i-o dau și-mi sfîșie, să-i plîngi de milă, cartea. Adio domnule ; tata îți trimite *his best love* [2]. Dă-i ascultare prefectului, e un om pe care te poți bizui, și cred că pentru dumneata se abate din drum ; se duce să pună o primă piatră la Corte ; îmi închipui că va fi o ceremonie foarte impunătoare, și-mi pare rău că nu pot fi de față. Un domn în haină brodată, cu ciorapi de mătase și cu mistria-n mînă !... și un discurs ; ceremonia se va termina cu strigăte de mii de ori repetate, de *vive le roi !* — Te vei umfla desigur în pene că m-ai făcut să umplu patru pagini : dar mă plictisesc, domnule, ți-o repet, și de aceea îți dau voie să-mi scrii o scrisoare foarte lungă. Și, fiindcă veni vorba, mi se pare cu totul de necrezut că nu mi-ai dat încă de știre despre fericita dumitale descălecare la Pietranera-Castle.

Lydia

P.S. Te rog să dai ascultare prefectului și să faci ce-ți va spune. Am hotărît împreună că așa trebuie să faci și asta mi-ar face plăcere.

Orso citi de trei-patru ori scrisoarea făcînd de fiecare dată în minte nesfîrșite comentarii ; a scris apoi un lung răspuns, pe care îl dădu Saverei pentru un om din sat care pleca la Ajaccio chiar în acea noapte. Nici prin gînd nu-i mai trecea acum să mai ție sfat cu sora lui

[1] Dar remarcabil. (N. t.)
[2] Toată dragostea. (N. t.)

asupra vinovăției, adevărate sau închipuite, a Barricinilor. Scrisoarea miss Lydiei îl făcea să vadă totul în trandafiriu ; nu mai avea nici bănuieli, nici ură. După ce și-a așteptat un timp sora să coboare, văzînd că zăbovește, se duse să se culce, cu inima ușoară, cum de mult nu și-o mai simțise. După ce o trimise pe Chilina cu tainice porunci, Colomba își petrecu mai toată noaptea cu cititul unor vechi hîrtoage. Puțin înainte de a se crăpa de ziuă, cîteva pietricele fură aruncate în geamul ei ; la acest semn, coborî în grădină, deschise o portiță tainică și băgă în casă doi oameni cu fețe de ocnași ; cea dintîi grijă a fost să-i ducă la bucătărie și să le dea de mîncare. Ce erau acești oameni se va afla îndată.

XV

Către ceasurile șase dimineața, un servitor al prefectului bătu la poarta lui Orso. Primit de Colomba, îi spuse că prefectul e gata de plecare și că-l așteaptă pe Orso. Colomba îi răspunse fără șovăială că fratele ei căzuse tocmai atunci pe scară, că și-a scrintit un picior și că, nefiind în stare să facă un pas, îl roagă mult să fie iertat, și că i-ar rămîne foarte îndatorat dacă s-ar osteni venind pînă la el. Puțin după plecarea trimisului, Orso coborî și își întrebă sora dacă prefectul n-a trimis după el.

— Te roagă să-l aștepți aici, îi spuse ea, cu mare îndrăzneală.

Trecuse o jumătate de oră fără ca cea mai mică mișcare să se fi simțit dinspre casa Barricinilor ; în timpul acesta, Orso o întrebă pe Colomba dacă mai descoperise ceva ; ea răspunse că va da lămuriri în fața prefectului. Se străduia să pară foarte liniștită, dar chipul și ochii îi vădeau un zbucium nepotolit.

În fine, ușa casei Barricini se deschise și prefectul, în haine de călătorie, ieși cel dintîi, urmat de primar și de cei doi fii. Nu mică fu uluirea localnicilor care pîndeau din zorii zilei plecarea primului dregător al județului, cînd îl văzură, însoțit de cei trei Barricini, străbă-

bătînd piața ca pe ciripic și intrînd în casa della Rebbia. „Încheie pace", exclamară șmecherii satului.

— Vă spuneam eu într-o doară, făcu un bătrîn, că Orso Antonio a trăit prea mult pe continent ca să se mai poarte ca un om de inimă.

— Totuși, răspunse un rebbianist, ține seamă că Barricinii se duc la el. Cer iertare.

— Prefectul i-a îmbrobodit pe toți, răspunse bătrînul; nu mai e vrednicie în ziua de azi, și tinerii nu se mai sinchisesc de sîngele părintesc, de parcă toți ar fi bastarzi.

Nu mică i-a fost mirarea prefectului găsindu-l pe Orso în picioare și mergînd nestingherit. În două vorbe, Colomba luă mînciuna asupră-i și-și ceru iertare:

— Dacă ai fi locuit aiurea, domnule prefect, spuse ea, fratele meu s-ar fi grăbit de ieri să-ți înfățișeze închinăciunile sale.

Orso nu mai știa cum să se dezvinovățească, arătînd că nu e întru nimic părtaș la acest ridicol șiretlic, de care se simțea profund umilit. Prefectul și bătrînul Barricini părură a crede în sinceritatea acestor păreri de rău, întărite de altfel prin zăpăceala lui și prin mustrările aduse surorii sale. Dar fiii primarului nu arătau tocmai mulțumiți:

— Își bat joc de noi, spuse Orlanduccio, destul de tare pentru a fi auzit.

— Dacă sora mea mi-ar juca asemenea feste, spuse Vincentillo, i-aș tăia eu cheful să mai încerce.

Aceste vorbe și felul în care au fost rostite nu-i plăcură lui Orso, făcîndu-l să-și mai piardă ceva din bunăvoința lui. Între el și frații Barricini se încrucișară priviri în care numai îngăduință nu era.

În timp ce toată lumea se așezase, în afară de Colomba care rămăsese în picioare lîngă ușa de la bucătărie, prefectul luă cuvîntul, și după cîteva banalități asupra prejudecăților locale, aminti că cea mai mare parte din dușmăniile cele mai înverșunate nu se întemeiau decît pe neînțelegeri. Apoi, adresîndu-se primarului, îi spuse că domnul della Rebbia n-a crezut niciodată că familia Barricini ar fi avut vreun amestec, direct sau indirect, în jalnica întîmplare care l-a lăsat fără tată;

că îi rămăseseră, ce-i drept, oarecare îndoieli asupra unui amănunt al procesului, care a fiinţat între cele două familii ; că îndoiala aceasta era de înţeles, dată fiind lunga lipsă a domnului Orso şi felul informaţiilor care i s-au dat, că luminat acum de destăinuiri proaspete, se găsea pe deplin mulţumit şi dorea să statornicească cu domnul Barricini şi fiii săi legături de prietenie şi bună vecinătate.

Orso se înclină în silă ; domnul Barricini îngăimă cîteva cuvinte pe care nimeni nu le auzi ; fiii lui priveau grinzile din tavan. Prefectul, urmîndu-şi cuvîntarea, se pregătea, după ce i-o dăduse lui Barricini, să-i dea şi lui Orso refeneaua, cînd Colomba, trăgînd de sub bariz cîteva hîrtii, păşi cu dîrzenie între părţile contractante :

— Aş privi cu nespusă mulţumire încetarea vrăjmăşiei dintre familiile noastre ; dar pentru ca împăcarea să nu fie făţarnică, trebuie să ne luminăm, ca nici o umbră de îndoială să nu mai stăruie. Domnule prefect, destăinuirea lui Tomaso Bianchi îmi dă, pe bună dreptate, de bănuit, venind de la un om atît de deocheat. Am spus că fiii dumneavoastră l-au văzut poate pe omul acesta din închisoarea de la Bastia...

— Nu-i adevărat — întrerupse Orlanducciu — nu l-am văzut.

Colomba îi aruncă o privire de dispreţ şi urmă cu prefăcută liniştc :

— Aţi spus că Tomaso l-ar fi ameninţat pe domnul Barricini in numele unui bandit de temut, pentru că voia ca fratele lui să rămîie cu moara pe care tatăl meu i-o da cu arendă mică ?...

— Asta sare-n ochi, spuse prefectul.

— Din partea unui nemernic, cum pare a fi acest Bianchi, nu-i de mirare — spuse Orso — înşelat de cumpătul surorii lui.

— Scrisoarea măsluită — urmă Colomba ai cărei ochi începuseră să lucească cu o flacără mai vie — poartă data de 11 iulie. Tomaso era atunci la fratele lui, la moară.

— În adevăr, spuse primarul, cu oarecare neliniştc.

— Ce interes avea atunci Tomaso Bianchi ? exclamă Colomba cu-n aer triumfător. Zapisul fratelui său îşi împlinise sorocul ; tatăl meu il înştiinţase că la 1 iulie poate

pleca. Iată condica tatălui meu, ciorna concedierii, scrisoarea unui samsar din Ajaccio care ne propune un nou morar.

Vorbind astfel, i-a predat prefectului hîrtiile pe care le ţinea în mînă. A fost o clipă de uimire generală. Primarul păli. Orso înaintă, încruntînd sprîncenele, să vadă hîrtiile pe care prefectul le citea cu multă atenţie.

— Îşi bat joc de noi ! exclamă din nou Orlanduccio ridicîndu-se mînios. Să mergem, tată, n-ar fi trebuit să venim aici.

O clipă i-a fost de ajuns domnului Barricini pentru a-şi recăpăta sîngele rece. Ceru hîrtiile să le cerceteze ; prefectul i le înmînă, fără să scoată o vorbă. Ridicîndu-şi ochelarii pe frunte, primarul le răsfoi cu destulă nepăsare, pe cînd Colomba îl urmărea cu ochii unei tigroaice care vede o căprioară apropiindu-se de vizuina puilor ei.

— Dar, spuse domnul Barricini lăsînd să-i lunece ochelarii şi înapoind hîrtiile prefectului, cunoscînd bunătatea răposatului... Tomaso s-a gîndit... trebuie să se fi gîndit... că domnul colonel se va răzgîndi şi că-i va lăsa moara... Fapt e că i-a lăsat-o, aşa că...

— Eu i-am lăsat-o, spuse Colomba cu dispreţ. Tatăl meu murise, şi, în situaţia mea, trebuia să cruţ oblăduiţii familiei mele.

— Totuşi, spuse prefectul, acest Tomaso recunoaşte că el a scris scrisoarea... asta e limpede.

— Ceea ce e limpede pentru mine, întrerupse Orso, e că afacerea asta are dedesubturi murdare.

— Îmi mai rămîne să spulber o afirmaţie a acestor domni, adăugă Colomba.

Deschise uşa de la bucătărie şi Brandolaccio, licenţiatul în teologie şi cîinele Brusco, pătrunseră fără întîrziere în odaie. Cei doi bandiţi erau, cel puţin la vedere, neînarmaţi ; aveau ei cartuşiere la brîu, dar cum erau fără pistoale, e ca şi cum n-ar fi fost. Cînd au intrat în odaie, şi-au scos cuviincios căciulile.

Își poate oricine închipui impresia produsă de neașteptata lor ivire. Primarul, mai să cadă jos ; fiii lui îl acoperiră vitejește cu trupul lor, cu mîna în buzunarul hainei, căutîndu-și stiletele. Prefectul făcu un pas către ușă, pe cînd Orso, înșfăcîndu-l pe Brandolaccio de guler, îi strigă :

— Ce cauți aici, ticălosule ?

— E o cursă ! exclamă primarul, cercînd să deschidă ușa ; dar Saveria, după porunca banditilor, o încuiase pe dinafară, învîrtind cheia de două ori, după cum s-a aflat mai tîrziu.

— Oameni buni, spuse Brandolaccio, nu vă fie teamă de mine ; dracul nu e atît de negru pe cît pare. Nu avem nici un gînd rău. Sluga dumneavoastră, domnule prefect. Mai ușor, domnule locotenent, că mă gîtuiți. Am venit ca martori. Hai, vorbește tu, popă, că ești mai lehău.

— Domnule prefect, spuse banditul, nu am cinstea să vă cunosc. Mă numesc Giocanto Castriconi, cunoscut mai bine sub numele de popa. A ! mă recunoașteți ! Domnișoara, pe care n-am avut prilejul s-o cunosc nici cît pe dumneavoastră, mi-a trimis vorbă să-i dau lămuriri despre un anume Tomaso Bianchi, cu care am stat la răcoare acum trei săptămîni, în pușcăria de la Bastia. Iată ce am a vă spune...

— Nu te osteni în zadar, spuse prefectul ; nu am nimic de auzit de la unul ca dumneata... Domnule della Rebbia, îmi place să cred că nu ai nici un amestec în această urîcioasă uneltire. Ești sau nu stăpîn în casa dumitale ? Poruncește să se deschidă ușa. Sora dumitale va avea poate să dea seamă de legăturile pe care le are cu acești banditi.

— Domnule prefect, spuse Colomba, binevoiește să dai ascultare celor ce va spune omul acesta. Ai venit aici să faci dreptate la toți, și datoria dumitale e să cauți adevărul. Vorbește, Giocanti Castriconi.

— Nu-l ascultați ! strigară toți trei Barricini într-un glas.

— Dacă vorbesc toți o dată, spuse banditul zîmbind, nu mai e chip să te-nțelegi. Așadar, în închisoare, aveam ca tovarăș, n-am zis prieten, pe acest Tomaso, de care e vorba. Domnul Orlanduccio venea foarte des să-l vadă.

— Minciună, strigară amîndoi frații într-un glas.

— Două negații dau o afirmație, spuse cu răceală Castriconi. Tomaso avea bani; mînca și bea tot ce-i mai bun. Am o slăbiciune pentru mîncarea aleasă (e mica mea meteahnă), și, cu toată sila pe care-o simțeam pentru derbedeu, am căzut în ispită și am luat de cîteva ori masa cu el. Drept răsplată, i-am propus să evadeze cu mine... O puștancă... cu care mă aveam bine, mi-a înlesnit fuga. Nu vreau să compromit pe nimeni. Tomaso a refuzat, spunîndu-mi că n-are nici o grijă în ce-l privește, că avocatul Barricini a vorbit despre el cu toți judecătorii, că va ieși basma curată și chiar cu bani la chimir pe deasupra. Cît despre mine, am socotit că e mai bine să ies la aer. Dixi.

— Tot ce spune omul acesta nu-i decît minciună, spuse cu hotărîre Orlanduccio. Dacă am fi în cîmp deschis și fiecare cu pușca lui, n-ar mai vorbi așa.

— Moțată gogomănie! exclamă Brandolaccio. Nu te pune rău cu popa, Orlanduccio.

— N-ai de gînd să mă lași o dată să plec, domnule della Rebbia? spuse prefectul, bătînd din picior.

— Saveria, Saveria, pentru Dumnezeu, strigă Orso, deschide.

— O clipă, spuse Brandolaccio. Se cuvine s-o ștergem noi întîi. Domnule prefect, în întîlnirile la amici comuni, e obiceiul să se dea la plecare un răgaz de o jumătate de oră.

Prefectul îi aruncă o privire disprețuitoare.

— Sluga dumneavoastră, adăugă Brandolaccio. Apoi, întinzînd brațul înainte: Hai, Brusco, spuse el cîinelui, sari pentru domnul prefect!

Cîinele sări, banditii își luară în grabă armele din bucătărie, fugiră prin grădină, și, după un șuierat subțire de la poartă, ușa odăii se deschise ca prin farmec.

— Domnule Barricini, spuse Orso cu o mînie stăpînită, ești un falsificator. Voi face chiar astăzi procurorului regal plîngere împotriva dumitale pentru fals în

complicitate cu Bianchi. Voi avea poate de făcut o plîngere și mai gravă împotriva dumitale.

— Și eu, domnule della Rebbia, spuse primarul, voi face plîngere pentru atragere în capcană și complicitate cu banditii. Pînă atunci, domnul prefect te va da pe mîna jandarmeriei.

— Prefectul își va face datoria, răspunse acesta cu asprime. Va veghea ca ordinea să nu fie tulburată la Pietranera și va avea grijă ca să se facă dreptate. Mă adresez tuturor deminilor.

Primarul și Vincentello ieșiră din încăpere și Orlanduccio îi urma mergînd de-andaratelea, cînd Orso îi spuse în șoaptă .

— Tatăl dumitale e un bătrîn pe care îl pot turti dintr-o palmă ; o păstrez pentru dumneata și pentru fratele dumitale.

Drept răspuns, Orlanduccio își scoase stiletul și se năpusti asupra lui Orso ca un desperat ; dar, înainte de a se fi putut sluji de arma lui, Colomba îi apucase brațul și i-l răsuci cu putere, în timp ce Orso, lovindu-l cu pumnul în față îl făcuse să se dea cîțiva pași înapoi și să se lovească zdravăn de pervazul ușii. Lui Orlanduccio îi lunecă stiletul din mînă, dar Vincentello îl avea pe al său și se întorsese în odaie, cînd Colomba, repezindu-se la o pușcă, îi dovedi că lupta nu-i egală. În același timp, prefectul se aruncă între combatanți.

— Pe curînd Ors' Anton' ! strigă Orlanduccio ; și, trăgînd cu putere ușa odăii, o încuie cu cheia, pentru a avea timp să se retragă.

Orso și prefectul, fiecare în colțul lui, preț de-un sfert de oră nu și-au vorbit. Cu trufia triumfului pe frunte, Colomba îi privea pe rînd, rezemată de arma care hotărîse victoria.

— Ce țară ! ce țară ! exclamă prefectul, sărind deodată de pe scaun. Domnule della Rebbia, ai căzut în greșeală. Îți cer cuvîntul dumitale de onoare că nu vei mai face nici un gest necugetat și că vei aștepta ca justiția să hotărască în această blestemată afacere.

— Da, domnule prefect, nu trebuia să dau în acest ticălos ; de vreme ce l-am lovit însă, nu-i pot refuza satisfacția pe care mi-a cerut-o.

— Lasă asta ! El nu vrea să se bată în duel cu dumneata !... Dar dacă te asasinează... Ai făcut tot ce trebuie pentru asta.

— Ne vom păzi, spuse Colomba.

— Orlanduccio, spuse Orso, îmi pare a fi un băiat de inimă și mă aștept la mai mult de la el. Și-a scos stiletul fără șovăială ; în locul lui aș fi făcut poate la fel ; și sînt fericit că sora mea n-are mîna de femeiușcă.

— Nu vă veți bate în duel ! exclamă prefectul ; v-o interzic.

— Permite-mi să-ți spun, domnule, că în materie de onoare nu recunosc altă autoritate, în afară de conștiința mea.

— Îți afirm că n-o'să ieșiți pe teren !

— Ești în măsură să mă arestezi, domnul meu... numai dacă poți pune mîna pe mine. Dar chiar dacă asta s-ar întîmpla, n-ai face decît să amîi o socoteală care a ajuns de neînlăturat. Ești un om de onoare, domnule prefect, și știi bine că altfel nu se poate.

— Dacă l-ai aresta pe fratele meu, interveni Colomba, jumătate din sat ar sări pentru el și s-ar isca un schimb cumplit de focuri.

— Te previn, domnule, spuse Orso, și te rog să mă crezi că nu-i o lăudăroșenie, te previn că dacă domnul Barricini va abuza de autoritatea lui de primar ca să mă aresteze, mă voi apăra.

— Cu începere de azi, spuse prefectul, domnul Barricini e suspendat din funcție... Sper să se dezvinovățească... Dar, ascultă-mă, domnul meu, crede-mă că nu-ți vreau răul. Nu-ți cer mare lucru : șezi liniștit acasă, pînă ce mă întorc eu de la Corte. Nu lipsesc decît trei zile. Îmi făgăduiești să te abții pînă atunci de la orice act de dușmănie ?

— Nu pot făgădui, domnule, dacă, după cum mă aștept, Orlanduccio îmi cere o întîlnire.

— Cum asta, domnule della Rebbia, dumneata, ostaș francez, să te bați cu un om pe care-l bănuiești de fals ?

— L-am lovit.

— Dar dacă ai fi fost lovit de un oenaș și ți-ar cere socoteală, te-ai bate cu el ? Gîndește-te, domnule Orso ! Ei bine ! Îți cer și mai puțin : nu-l căuta pe Or-

Ianduccio... Îți dau voie să te bați, dacă îți cere o întîlnire.

— O să-mi ceară, nici vorbă, dar vă făgăduiesc să nu-i mai dau alte palme pentru a-l îndemna să se bată.

— Ce țară, spunea într-una prefectul, plimbîndu-se cu pași mari. Cînd o să mă întorc o dată în Franța ?

— Domnule prefect, spuse Colomba cu cel mai dulce glas, e tîrziu, nu vrei să iei masa cu noi ?

Prefectul nu-și putu ține rîsul.

— Am stat și fără asta prea mult aici... asta aduce a părtinire... Și afurisita ceea de piatră !... Trebuie să plec... Domnișoară della Rebbia... cîte nenorociri nu vei fi zămislit astăzi !

— Cel puțin, domnule prefect, trebuie să recunoști că toate convingerile surorii mele sînt adînci ; și sînt încredințat că acum și dumneata le crezi întemeiate.

— Adio, domnule, spuse prefectul făcîndu-i un semn cu mîna. Te previn că voi da ordin brigadierului de jandarmi să nu te piardă din ochi.

După ce a ieșit prefectul :

— Orso, spuse Colomba, aici nu ești pe continent. Orlanduccio nu se sinchisește de duelurile voastre, și-apoi nu de moarte de viteaz trebuie să moară acest ticălos.

— Colomba, scumpa mea, ești o femeie hotărîtă. Îți rămîn foarte îndatorat că m-ai scăpat de lovitura de cuțit. Dă-mi mînuța să ți-o sărut. Acum însă, lasă-mă pe mine. Sînt anumite lucruri pe care tu nu le înțelegi. Dă-mi de mîncare ; și cum o porni prefectul la drum, trimite după mica Chilina, care, după cît văd, știe să scoată la capăt însărcinările care i se dau. Aș avea nevoie de ea, să-mi ducă o scrisoare.

În timp ce Colomba supraveghea pregătirile prînzului, Orso se duse în odaia lui și scrise următorul bilet.

„Trebuie să fii grăbit să mă vezi ; eu, nu mai puțin. Mîine dimineață, ne-am putea găsi la orele șase în valea de la Acquaviva. Sînt foarte bun ochitor la pistol, și nu-ți propun această armă. Se spune că tragi bine cu pușca : să luăm fiecare cîte o pușcă cu două focuri. Voi veni întovărășit de un om din sat. Dacă fratele dumitale

dorește să te întovărășească, ia un al doilea martor și să mă previi. Numai în cazul acesta voi avea și eu doi martori.

Orso Antonio della Rebbia."

După ce a stat un ceas la ajutorul de primar și după ce-a intrat pentru câteva minute la Barricini, prefectul plecă la Corte, însoțit de un singur jandarm.

Un sfert de oră mai târziu, Chilina ducea scrisoarea de care s-a pomenit mai sus, dându-i-o lui Orlanduccio în mână.

Răspunsul întârzia și n-a sosit decît în cursul serii. Era semnat de domnul Barricini tatăl și îi făcea cunoscut lui Orso că va încredința procurorului regal scrisoarea de amenințare adresată fiului său. „Cu cugetul curat, adăugă el în încheiere, aștept ca justiția să se rostească asupra defăimărilor dumitale".

În timpul acesta, vreo cinci-șase ciobani, chemați de Colomba, veniră să garnizoneze[1] în turnul familiei della Rebbia.

La ferestrele care dădeau în piață, s-au așezat archeri, cu toată împotrivirea lui Orso, căruia toată ziua i s-au înfățișat oameni din burg gata să-i sară în ajutor. Într-o scrisoare care s-a primit de la el, teologul făgăduia sprijinul său și al lui Brandolaccio, în caz că primarul s-ar folosi de ajutorul jandarmilor. Sfârșea prin acest post-scriptum: „Îmi pot lua oare îndrăzneala să vă întreb ce are de zis domnul prefect despre distinsa educație pe care prietenul meu o dă câinelui Brusco? În afară de Chilina, n-am pomenit elev mai ascultător și mai înzestrat."

XVI

Ziua următoare trecu fără nici un semn dușmănos. Ambele tabere s-au ținut în poziție de apărare. Orso nu s-a urnit din casă, și poarta Barricinilor a stat ne-

[1] *Garnisonner* — verb făurit de Mérimée, pe care îl întrebuințează des în operele și în corespondența lui. (*N. ed. fr.*)

încetat închisă. Cei cinci jandarmi lăsați în garnizoană la Pietranera se plimbau prin piață întovărășiți de jitar, singurul slujitor al miliției orășenești. Ajutorul de primar nu-și mai scotea eșarfa ; dacă n-ar fi fost archerele de la ferești, n-ai fi zis că-i stare de război. Numai un corsican ar fi băgat de seamă că în piață, în jurul stejarului verde, nu erau decît femei.

La ora mesei, Colomba îi arătă încîntată fratelui ei următoarea scrisoare pe care o primise de la miss Nevil :

„Iubită domnișoară Colomba, aflu cu mare plăcere, dintr-o scrisoare a fratelui dumitale, că veleatul dușmăniilor s-a încheiat. Primește felicitările mele. Tatăl meu nu mai poate suferi Ajaccio de cînd fratele dumitale nu mai e aici pentru a vorbi cu el de război și a merge împreună la vînătoare. Plecăm astăzi și vom petrece noaptea la ruda voastră, pentru care avem o scrisoare. Poimîine dimineață, pe la orele unsprezece, voi veni să-mi dai să gust din acel *bruccio* de la munte, atît de superior după cît spuneți aceluia din oraș.

Adio, iubită domnișoară Colomba.
A domniei tale prietenă,
Lydia Nevil."

— Va să zică, n-a primit a doua mea scrisoare, exclamă Orso.

— Vezi bine, după data scrisorii ei, că domnișoara Lydia trebuie să fi fost pe drum, cînd a ajuns scrisoarea dumitale la Ajaccio. Îi spuneai, așadar, să nu vie ?

— Îi spuneam că sîntem în stare de asediu. Nu-i momentul să primești musafiri.

— Ei și ? Englezii ăștia sînt oameni ciudați. Îmi spunea, în cea din urmă noapte pe care am petrecut-o în camera ei, că i-ar părea rău să plece din Corsica, fără să fi văzut o frumoasă vendetta. Dacă dorești, Orso, l-am putea dărui privelișteа unui asalt împotriva casei dușmanilor noștri.

— Știi tu, spuse Orso, că natura a greșit cînd te-a făcut femeie, Colomba ? Ai fi fost un desăvîrșit militar.

Poate. În orice caz, mă duc să-mi fac *bruccioul*.

— Zadarnic. Trebuie să trimitem pe cineva să-i prevină și să-i oprească înainte de a porni la drum.

— Da ? Vrei să trimiți un creștin pe o vreme ca asta, ca să fie luat de șuvoaie cu scrisoare cu tot ?... Cum îi compătimesc pe bieții banditi pe furtuna asta ! Din fericire au *piloni* [1] buni. Știi ce trebuie să faci, Orso ? Dacă încetează furtuna, pleacă mîine cum o crăpa de ziuă și caută să ajungi la ruda noastră, înainte ca prietenii tăi să fi pornit la drum. N-o să-ți fie greu, miss Lydia se scoală întotdeauna tîrziu. Povestește-le ce s-a întîmplat la noi, și dacă mai stăruie totuși să vină, îi primim cu mare plăcere.

Orso n-a șovăit o clipă să-și dea încuviințarea, și după cîteva clipe de tăcere, Colomba urmă :

— Poate credeai că glumesc, Orso, cînd îți vorbeam adineauri de un asalt împotriva casei Barricini. Știi că sîntem mai puternici, cel puțin doi contra unu ? De cînd l-a scos prefectul din slujbă pe primar, tot satul e de partea noastră. Îi putem face harcea-parcea. Nu-i greu să-i zădărești. Dacă ai vrea, m-aș putea duce la cișmea și mi-aș bate joc de femeile lor ; ar scoate capul afară... Cred că sînt destul de lași ca să tragă în mine prin archerele lor, dar nu m-ar nimeri. Atîta ne trebuie : se cheamă că ei au început. Cu atît mai rău pentru învinși ; într-o încăierare, pas de găsește urma biruitorului. Crede-o pe sora ta, Orso ; robele negre, care vor veni, vor mîzgăli hîrtie și vor spune multe vorbe de prisos. Nu va ieși nimic din asta. Bătrîna vulpe va ști să-i facă să vadă stele, ziua în amiaza mare. Ah ! dacă prefectul nu s-ar fi pus în fața lui Vincentello, s-ar fi împuținat cu unul.

Toate astea le spunea cu aceleași sînge rece cu care vorbise cu o clipă înainte despre prepararea *bruccioului*. Uluit, Orso își privea sora cu admirație și teamă.

— Draga mea Colomba, spuse el ridicîndu-se de la masă, frică mi-i că ești chiar dracul în picioare, dar fii liniștită. Dacă nu izbutesc să-i duc pe Barricini la spînzurătoare, știu eu cum să le vin de hac și altfel. Plumb fierbinte sau fier rece [2]. Vezi că n-am uitat dialectul corsican.

---

[1] Paltoane cu glugă, țesut dintr-un postav foarte des. (N. aut.)

[2] *Palla calda o ferro freddo*, locuțiune uzuală. (N. aut.)

— Cu cît mai repede cu atît mai bine, spuse Colomba oftînd. Ce cal încaleci mîine, Ors'Anton' ?

— Pe cel negru. De ce întrebi ?

— Ca să pun să-i dea ovăz.

După ce Orso s-a dus în camera lui, Colomba a trimis-o pe Saveria și pe ciobani la culcare, și a rămas singură în bucătărie ca să prepare *bruccioul*. Din cînd în cînd trăgea cu urechea și părea nerăbdătoare să-l știe pe fratele ei culcat. Cînd îl crezu în sfîrșit adormit, luă un cuțit, se uită dacă e ascuțit, își trase în picioare niște ghete grosolane și, fără să facă cel mic zgomot, intră în grădină.

Grădina, împrejmuită cu ziduri, era lîngă un teren destul de întins, împrejmuit cu garduri vii, unde stăteau caii, căci caii corsicani nu stau niciodată în grajd. De obicei li se dă drumul pe cîmp și sînt lăsați în seama isteților lor în ce privește hrana și adăpostul de frig și ploi.

Colomba a deschis poarta grădinii cu aceeași băgare de seamă, a intrat în ocol și, fluierînd ușor, a adunat caii, cărora le ducea ades pîine și sare. De îndată ce calul negru s-a apropiat îndeajuns, l-a apucat cu putere de coamă și i-a spintecat urechea cu cuțitul. Calul a făcut o săritură năprasnică și a luat-o la fugă slobozind un țipăt ascuțit, așa cum fac toate dobitoacele de soiul lui cînd sînt săgetate de o durere vie.

Mulțumită de ce-a făcut, Colomba se întorcea în grădină, cînd Orso și-a deschis fereastra strigînd : „Cine e ?" În același timp a auzit cum își încarcă pușca. Din fericire pentru ea, poarta grădinii era în deplin întuneric și un smochin stufos o acoperea în parte. Curînd, după scăpărăturile intermitente pe care le-a văzut licărind în camera fratelui ei, și-a dat seama că încerca să-și aprindă lampa. S-a grăbit atunci să închidă portița grădinii, și, furișîndu-se de-a lungul zidului, în așa fel încît rochia ei neagră să fie una cu frunzișul tufișurilor, a izbutit să se strecoare în bucătărie cu cîteva clipe înainte de ivirea lui Orso.

- Ce este ? îl întrebă ea.

- Mi s-a părut, spuse Orso, că cineva deschide poarta grădinii.

— Cu neputință. Ciinele ar fi lătrat. De altfel, hai să vedem.

Orso făcu înconjurul grădinii, și după ce se încredință că poarta dinafară era bine închisă, puțin rușinat de spaima lui neîntemeiată, era gata să se întoarcă în odaia lui.

— Îmi pare bine că văd, frate, zise Colomba, că ai început să fii cu băgare de seamă, așa cum se și cere în aceste împrejurări.

— M-ai dăscălit tu, răspunse Orso. Bună seara.

A doua zi, o dată cu zorile, Orso era în picioare, gata să plece. Îmbrăcămintea lui vădea în același timp și sclivisceala bărbatului care se înfățișează unei femei căreia vrea să-i placă și prevederea corsicanului în vendettă. Deasupra unei redingote albastre, bine strînsă la mijloc, purta în bandulieră o cutiuță de tablă cu cartușe, atîrnînd de un cordon din mătase verde; stiletul și-l băgase într-un buzunar dintr-o parte, și în mînă ținea frumoasa pușcă de Manton încărcată cu gloanțe. În timp ce bea în grabă o ceașcă de cafea turnată de Colomba, un cioban ieșise să pună frîul și șaua pe cal. Orso și sora lui îl urmară de aproape și intrară în ocol. Ciobanul pusese mîna pe cal, dar lăsase să-i cadă și șa și căpăstru și părea cuprins de groază, în timp ce calul, care-și amintea rana de cu noapte și tremura pentru cealaltă ureche, cabra, zvîrlea, necheza- făcea o larmă nemaipomenită.

— Hai, grăbește-te! îi strigă Orso.

— Ha! Ors' Anton'! ha! Ors' Anton'! țipă ciobanul. Pe sîngele Fecioarei! etc.

A urmat un potop de sudălmi care nu mai sfîrșeau, în cea mai mare parte cu neputință de reprodus.

— Ce s-o fi întîmplat? întrebă Colomba.

Toată lumea se apropie de cal și, văzîndu-l sîngerînd și cu urechea ciopîrțită, toți strigară de mirare și mînie. Trebuie să spunem că sluțirea calului unui dușman însemna, pentru corsicani, în același timp o răzbunare, o provocare și o amenințare cu moartea. „Nimic alt decît un foc de pușcă poate pedepsi o astfel de fărădelege." Cu toate că Orso, care trăise mult pe continent, simțea mai puțin decît altul grozăvia bațocurii, dacă i-ar fi ieșit totuși un barricinist înainte, nu mai rămînea îndoială că

l-ar fi făcut să ispășească fărădelegea pe care-o socotea fapta dușmanilor lui.

— Nemernică josnicie! izbucni el, să se răzbune pe un biet animal, cînd nu cutează să mă înfrunte față în față.

— Ce mai așteptăm? exclamă Colombo cu străşnicie. Vine să ne provoace, să ne stropșească caii, și noi să nu le răspundem! Bărbați sînteți?

— Răzbunare! răspunseră ciobanii. Să plimbăm calul prin sat și să le iurușim casa.

— Au lîngă turnul lor o șură stuhuită, spuse bătrînul Polo Griffo; cît ai zice valeu i-am și dat foc.

Un altul poftea să se aducă scările de la clopotnița bisericii; un al treilea, să desfunde ușile casei Barricini cu o grindă care zăcea în piață, urmînd se vede să slujească la ridicarea unei clădiri; în hărmălaia asta de voci mînioase se auzea glasul Colombei făgăduind ortacilor ei, să le dea, înainte de a purcede la treabă, cîte un stacan de anison.

Din nefericire, sau mai degrabă din fericire, asupra lui Orso, efectul pe care-l aștepta ea de pe urma schingiuirii bietului cal, a fost cu totul altul. El nu se îndoia că sălbatica schingiuire e isprava unuia dintre dușmanii lui, și-l bănuia mai ales pe Orlanduccio; dar nu credea că acest tînăr, pe care-l provocase și-l lovise, să-și fi spălat rușinea despicînd urechea unui cal. Dimpotrivă, această josnică și ridicolă răzbunare îi mărea disprețul pentru dușmanii săi, și sfîrși prin a fi de părerea prefectului, că astfel de oameni nu meritau să se măsoare cu el. De îndată ce s-a putut face auzit, a declarat partizanilor săi uluiți că trebuie să se lase de gîndurile lor războinice și că justiția, care nu va întîrzia să-și spună cuvîntul, va răzbuna îndeajuns urechea calului.

— Eu sînt stăpînul, adăugă el cu asprime, și înțeleg să fiu ascultat. Pe cel dintîi care se va îndemna să mai vorbească de omor și dare de foc, s-ar putea să-l pun pe foc la rîndu-i. Asta este! să mi se pună șaua pe sur.

— Cum, Orso, îi spuse Colomba trăgîndu-l deoparte, înduri să fim batjocoriți! Dacă trăia tata, n-ar mai fi îndrăznit ei, Barricinii, să ne schingiuiască animalul.

— Îți făgăduiesc că vor avea de ce să se căiască de fapta lor: dar e treaba jandarmilor și a temnicerilor

să pedepsească nuște mișei care n-au curaj decît față de dobitoace. Ți-am spus-o, justiția mă va răzbuna... sau dacă nu... nu vei avea nevoie să-mi amintești al cui fiu sînt...

— Răbdare ! spuse Colomba, oftînd.

— Și ia aminte, surioară, urmă Orso, că dacă la întoarcerea mea aflu că s-a făcut vreo ieșire împotriva Barricinilor, nu ți-o voi ierta niciodată. Apoi, cu un ton mai blînd : s-ar putea, ba cred chiar că așa o să se întîmple, adăugă el, să mă reîntorc cu colonelul și cu fiica lui, ai grijă ca odăile lor să fie în bună rînduire, ca prînzul să fie bun, în sfîrșit, ca oaspeții noștri să se simtă cît mai bine cu putință. E foarte bine, Colomba, să ai curaj, dar femeia mai trebuie să știe și cum se gospodărește o casă. Hai, sărută-mă și fii cuminte ; uite, sorul e înșeuat.

— Orso, spuse Colomba, n-ai să pleci singur.

— Nu am nevoie de nimeni, răspunse Orso și te asigur că nu voi răbda să mi se taie urechea.

— O ! sub nici un cuvînt nu te las să pleci singur la vreme de război. Ho ! Polo Griffo ! Gian' Francè ! Memmo ! luați-vă puștile ; veți însoți pe fratele meu.

După un schimb de vorbe destul de aprins, Orso a fost silit în cele din urmă să se lase însoțit. A luat dintre ciobanii săi pe cei mai porniți, pe cei care ținuseră morți, să înceapă războiul ; apoi, după ce și-a reînnoit poruncile către sora lui și către ciobanii rămași, a pornit la drum făcînd de data asta un ocol pentru a nu trece prin fața casei Barricini.

Se îndepărtaseră mult de Pietranera și goneau de zor, cînd, la trecerea unui pîrîiaș care se pierdea într-o mlaștină, bătrînul Polo Griffo zări cîțiva porci tolăniți în mocirlă, bucurîndu-se în același timp de căldura soarelui și de răcoarea apei. Luîndu-l la ochi pe cel mai barosan, îi trase un glonte-n cap și-l omorî pe loc. Tovarășii mortului se sculară și o luară la sănătoasa cu o sprinteneală de mirare ; cu toate că celălalt cioban a tras și el la rîndul lui, au ajuns teferi și nevătămați într-un desiș în care s-au făcut nevăzuți.

— Nerozilor ! exclamă Orso, luați porcii drept mistreți.

— Nicidecum, Ors' Anton', răspunse Polo Griffo ; dar turma asta e a avocatului și vrem să-l învățăm minte să ne mai sluțească dobitoacele.

— Cum, puşlamalelor ! izbucni Orso, în culmea mîniei, maimuţăriţi ticăloşiile lor ! Lăsaţi-mă singur, mişcilor ! N-am nevoie de voi. Nu sînteţi vrednici să vă luptaţi decît cu porcii. Mă jur pe Cel de Sus că, dacă vă mai ţineţi de mine, vă crăp capul.

Cei doi ciobani se priviră înmărmuriţi. Orso dădu pinteni calului şi dispăru în galop.

— Ei bine ! a spus Polo Griffo, na-ţi-o bună ! Tu îi vrei binele, şi-ţi găseşti beleaua. Nici tată-său, colonelul, nu ţi-a iertat că l-ai luat odată în cătare pe avocat. Mare prost ai fost că n-ai tras !... Şi fiul... ai văzut ce-am făcut pentru dînsul... Şi el să-mi spargă capul, nu alta, ca pe-o ploscă din care curge vinul. Asta-i învăţătura continentului.

— Da, şi dacă se află că tu ai omorît porcul, îţi face proces, şi Ors' Anton' n-o să vrea să vorbească cu judecătorii, nici să plătească avocatul. Din fericire, nu te-a văzut nimeni, şi sfînta Nega te scoate ea basma curată.

După o scurtă cisluire, cei doi ciobani hotărîră că cel mai cuminte era să arunce porcul într-o rovină, ceea ce şi făcură, bineînţeles după ce şi-a pus fiecare deoparte cîteva hălci din nevinovata victimă a urii dintre familiile della Rebbia şi Barricini.

XVII

Descotorisit de zurbagiii lui însoţitori, Orso îşi urmă drumul, stăpînit mai mult de gîndul plăcutei revederi cu miss Nevil, decît de teama de a-şi întîlni duşmanii. „Procesul pe care-l voi avea cu nemernicii ăştia de Barricini, mă va sili să mă duc la Bastia. De ce n-aş însoţi-o pe miss Nevil ? De la Bastia, ce ne opreşte să mergem împreună la băile de la Orezza ?“ Amintiri din copilărie îl năpădiră deodată, făcîndu-l să vadă aievea acest colţ pitoresc. Se vedea pe-o pajişte verde, la picioarele unor castani seculari. Pe gazonul lucios smălţuit cu flori albastre ca şi ochii care-i zîmbeau, o vedea pe miss Lydia aşezată lîngă el. Îşi scoase pălăria, şi părul ei blond, mai gingaş şi mai dulce ca mătasea, strălucea ca aurul în

soarele care răzbătea prin frunziș. Ochii ei, de un albastru pur, i se păreau mai albaștri decît șelipul ceresc. Cu obrazul sprijinit în mînă, asculta visătoare vorbele de dragoste pe care i le spunea tremurînd. Avea pe ea aceeași rochie de mosul pe care o purtase ultima oară cînd o văzuse la Ajaccio. De sub cutele ei se ivea un picioruș în pantof de atlaz negru. Orso se gîndea că ar fi tare fericit să sărute acest picioruș. Una din mîinile miss Lydiei nu era înmănușată, și ținea în ea un toporaș; Orso îi lua toporașul și mîna ei o strîngea pe a lui; el săruta toporașul și, pe urmă mîna, și ea nu se supăra... Furat de aceste gînduri, nu mai căta la drumul pe care mergea, dar gonea mereu. Era pe punctul să sărute pentru a doua oară în închipuire mîna lui miss Nevil, cînd fu cît pe aci să sărute aievea capul calului său care se priponise locului deodată. Chilina îi ieșise înainte și îl apucase de dîrlogi.

— Unde mergi așa, Ors' Anton'? îl întrebă ea. Nu știi că dușmanul dumitale e prin apropiere?

— Dușmanul meu! strigă Orso, mîniat că fusese tulburat tocmai cînd îi era lumea mai dragă. Unde e?

— Orlanduccio e pe aici. Te așteaptă. Întoarce-te, întoarce-te.

— Ah! mă așteaptă! L-ai văzut?

— Da, Ors' Anton', mă lungisem în ferigă, cînd a trecut. Cerceta zările cu ochеanul.

— Încotro se ducea?

— Cobora pe acolo, în partea în care te duci.

— Mulțumesc.

— Ors' Anton', n-ar fi mai bine să-l aștepți pe unchiul meu? Trebuie să pice, și cu el n-ai mai avea grijă.

— Nu-ți fie teamă, Chili, n-am nevoie de unchiul tău.

— Dacă vrei, o iau eu înainte.

— Mulțumesc, mulțumesc.

Și Orso, îndemnîndu-și calul, o luă repede într-acolo unde îi arătase fetița.

La început fu cuprins de o mînie oarbă, zicîndu-și că pronia îl miluia c-un bun prilej de a pedepsi un nemernic care se răzbuna de palmele primite, schingiuind caii.

Pe drum însă, făgăduiala făcută prefectului și mai ales frica de a nu o mai putea găzdui pe miss Nevil, îi schim-

bară gîndurile, făcîndu-l aproape să nu mai dorească întîlnirea cu Orlanduccio. Peste puțin însă, amintirea tatălui său, batjocorirea calului, amenințările Barricinilor îi reaprinseră mînia, dîndu-i ghes să-și caute dușmanul pentru a-l sili să primească lupta. Zbuciumat de astfel de hotărîri potrivnice, își văzu înainte de drum, dar mai cu băgare de seamă, cercetînd tufișurile și gardurile vii, ba oprindu-se ades chiar ca să asculte zvonurile depărtărilor. Zece minute după ce s-a despărțit de Chilina (era pe la nouă dimineața) ajunse la marginea unei costișe foarte povîrnite. Drumul, sau mai degrabă poteca aproape nebătută pe care o luase, străbătea un maquis ars de curînd. Pămîntul era peste tot acoperit de cenușă arginitie, și, din loc în loc, niște arbuști și cîțiva copaci groși, înnegriți de pîrjol și despuiați cu totul de frunze, se mai țineau în picioare, cu toate că viață în ei nu mai aveau. La vederea unui maquis pîrjolit, te crezi în vreun ungher de la miază-noapte, în plină iarnă, și uscăciunea locului peste care a trecut pojarul îl face să pară și mai trist și mai pustiit, în mijlocul buruienișului bruiac de primprejur. Dar din această priveliște, Orso nu vedea atunci decît un singur lucru, însemnat ce e drept, dată fiind împrejurările : că locul fiind șes, nu putea ascunde nici o capcană, și cel care se poate aștepta în fiecare clipă să vadă ieșind dintr-un hățiș o țeavă de pușcă îndreptată spre pieptul lui, privește ca la un fel de oază la locul neted, unde nimic nu împiedică vederea. După maquisul ars, dădeai de mai multe lanuri semănate, împrejmuite, după obiceiul locului, cu ziduri din piatră goală, de înălțimea umărului. Poteca șerpuia printre ocoluri, unde castani uriași, crescuți de-a valma, păreau a fi, din depărtare, un codru stufos. Silit de răpegiunea povîrnișului să descalece, Orso, care lăsase dîrlogii pe gîtul calului, coborî iute, lunecînd pe cenușă și, să tot fi fost la douăzeci și cinci de pași de unul din cele două ocoluri de zid, în dreapta șleahului, cînd zări drept în față, mai întîi o țeavă de pușcă, apoi un cap depășind creasta zidului. Pușca se lăsă în jos și îl văzu pe Orlanduccio, gata să tragă. Orso se pregăti fulgerător să se apere, și amîndoi, luîndu-se la ochi, se priviră cîteva clipe cu acea cumplită tulburare care zgu-

duie și pe cel mai cutezător, în clipa în care trebuie să dea sau să primească moartea.

— Mișelule ! strigă Orso.

Nu sfîrșise vorba cînd văzu flacăra puștii lui Orlanduccio și aproape în același timp un al doilea foc porni din stînga lui, de ceea parte a potecii, tras de-un ins pe care nu-l zărise și care-l ochea, pitit în dosul altui zid. Amîndouă gloanțele îl nimeriră : unul, cel al lui Orlanduccio, îi străpunse brațul stîng, pe care îl ținea în afară în timp ce ochea ; celălalt îl nimeri în piept, sfîșiindu-i haina, spre norocul lui, însă, întîlnind lama stiletului se turti și nu-i făcu decît o mică vînătaie.

Brațul stîng al lui Orso căzu țeapăn în lungul coapsei, și țeava puștii lui se lăsă o clipă în jos ; o ridică repede însă, și, îndreptîndu-și arma numai cu mîna dreaptă, trase spre Orlanduccio. Capul dușmanului pe care nu-l vedea decît pînă la ochi, dispăru în spatele zidului. Orso, întorcîndu-se la stînga, își slobozi al doilea foc înspre un ins învăluit în fum, pe care de abia îl zărea. La rîndul lui și acesta dispăru. Cele patru focuri de pușcă au detunat unul după altul cu o iuțeală de necrezut, și nici soldați încercați n-au tras vreodată în răstimpuri mai scurte la foc de voie. După cel din urmă foc al lui Orso, totul se cufundă în tăcere. Fumul ieșit din arma lui se înălță ușor în văzduh ; nici o mișcare în spatele zidului, nici cel mai mic zgomot. Fără durerea pe care o simțea în braț, ar fi putut crede că oamenii asupra cărora trăsese cu o clipă înainte nu erau decît năluci ale închipuirii lui.

Așteptîndu-se la o a doua salvă, Orso făcu cîțiva pași pentru a se adăposti în spatele unuia dintre copacii arși, rămași în picioare, în maquis. În dosul acestui adăpost și-a așezat pușca între genunchi și a încărcat-o din nou. Brațul îl durea groaznic și simțea în el o nesuferită greutate. Ce se făcuseră dușmanii lui ? Nu pricepea. Dacă ar fi fugit, dacă ar fi fost răniți, s-ar fi auzit desigur vreun foșnet, vreo mișcare în frunziș. Erau oare morți, sau mai degrabă așteptau, la adăpostul zidului, prilejul să tragă din nou în el ? În această nesiguranță și simțind cum i se împuținau puterile, puse genunchiul drept la pămînt, își sprijini brațul rănit de celălalt și-și răzimă

pușca de-o creangă care ieșea din trunchiul copacului ars. Cu degetul pe trăgaci, cu ochiul aţintit pe zid, cu urechea la pîndă la cel mai mic zgomot, rămase nemișcat timp de cîteva minute, care i s-au părut veacuri. În sfîrșit, cu mult în urma lui, se auzi un țipăt îndepărtat și, îndată după asta, un cîine coborî coasta cu iuțeala săgeții și se opri lîngă el, dînd din coadă. Era Brusco, ucenicul și tovarășul banditilor, vestind fără îndoială sosirea stăpînului ; și nu e om cinstit care să fi fost așteptat cu mai multă nerăbdare. Cîinele, cu botul în vînt, întors spre ocolul cel mai apropiat, adulmeca cu neliniște. Dintr-o dată, începu să mîrîie înfundat, sări zidul dintr-un salt și cît ai clipi se reîntoarse pe creastă de unde îl privi țintă pe Orso, cu toată uimirea pe care o pot vădi ochii unui cîine ; își ridică din nou botul în vînt, de data asta înspre celălalt ocol, sărind și peste zidul acestuia. După o secundă reapăru, pe creastă, arătînd aceeași uimire și neliniște ; sări apoi în maquis, cu coada între picioare, privindu-l mereu pe Orso, îndepărtîndu-se de el cu pași înceți, și mergînd pieziș, pînă cînd ajunse la oarecare depărtare. Atunci, pornind din nou la drum, urcă dealul aproape tot atît de repede cît îl coborîse, în întîmpinarea unui bărbat care se apropia în goană, cu toată iuțeala povîrnișului.

— La mine, Brando ! a strigat Orso de îndată ce crezu că poate fi auzit.

— Ho ! Ors' Anțon' ! sînteți rănit ? îl întrebă Brandolaccio alergînd spre el cu răsuflarea tăiată. În trup sau în mădulare ?

— La braț.

— La braț ! nu-i nimic. Și celălalt ?

— Cred că l-am nimerit.

Luîndu-se după cîine, Brandolaccio alergă la ocolul cel mai apropiat și se aplecă să privească de cealaltă parte a zidului. Acolo, scoțîndu-și căciula :

— Plecăciune, arhon Orlanduccio, spuse. Apoi, întorcîndu-se către Orso, îl salută solemn :

— Uite, adăugă el, un om prins cu mîța-n sac.

— Mai trăiește ? întrebă Orso răsuflînd cu greu.

— O, nu i-ar veni la socoteală ; e prea amărît de glonțele pe care i i-ai băgat în ochi. Dumnezeule, ce bortă !

Bună pușcă, pe legea mea ! Ce calibru ! Asta strivește un creier ! Ce să spun, Ors' Anton, cînd am auzit întîi pif ! pif ! mi-am zis : Ei drăcie ! Îmi descăpățînează locotenentul. Pe urmă aud bum ! bum ! Ah ! acuma vorbește pușca englezească, răspunde... Brusco, ce vrei de la mine ?

Cîinele îl duse la celălalt ocol.

— Scuzați ! exclamă Brandolaccio uluit. Lovitură dublă ! atita tot ! Drace ! se vede bine că pulberea e scumpă, dacă o economisiți așa.

— Ce e, pentru numele lui Dumnezeu ! întrebă Orso.

— Hai, lăsați șaga la o parte, domnule locotenent ! lepădați vinatul la pămînt și vreți să vi-l culeagă alții... Știu eu unul cîruia n-o să-i priiască prînzul astăzi, e avocatul Barricini. Carne de măcelărie, vrai, iaca ai ! Acum cine dracu să-l mai moștenească ?

— Ce ! Vincentello e mort și el ?

— Mort de-a binelea ! Sănătate nouă[1]. Cu dumneavoastră e bine, îi omorîți fără durere. Poftiți de-l vedeți pe Vincentello : e încă în genunchi cu capul sprijinit de zid. Pare că doarme. Aici e cazul să spui somn de plumb. Nenorocitul !

Orso își întoarse capul cu groază

— Ești sigur că e mort ?

— Sînteți ca Sampiero Corso, care nu trăgea decît un foc. Vedeți, acolo... în piept, la stînga ? întocmai ca Vincileone la Waterloo. M-aș prinde că glonțele nu e departe de inimă. Lovitură dublă ! Ah ! mă las de meseria asta. Două focuri, doi inși... Cu glonte !... Amîndoi frații !... Dacă ar mai fi răsunat un foc, îl dobora și pe tătucu... Altă dată o să fie mai bine... Ce lovitură, Ors' Anton' !... și cînd mă gîndesc că unui băiat cumsecade ca mine nu i se va întîmpla nici cînd să doboare doi jandarmi dintr-o lovitură !

În timp ce vorbea, banditul cercetă brațul lui Orso și-i sfîșia mîneca toată cu stiletul.

— Nu-i nimic, spuse el. Iată e redingotă care va da de lucru domnișoarei Colomba. Ei ! ce-i aici ? o ruptură la piept ? N-a intrat nimic pe acolo ? Nu, n-ați fi atît

[1] *Salute a noi !* exclamație care întovărășește de obicei cuvîntul *moarte* și care-i servește drept corectiv. (N. aut.)

de zglobiu. Hai, cercați să mișcați degetele... Îmi simțiți dinții cînd mușc degetul mic?... Nu prea?... E totuna, n-o să fie nimic. Lăsați-mă să vă scot batista și cravata... Poftim, ați rămas fără redingotă... De ce naiba v-ați ferchezuit așa? Vă duceți la nuntă?... Hai, luați o gură de vin... De ce porniți la drum fără ploscă? S-a mai pomenit oare corsican fără ploscă?

Apoi, în totul oblojelilor s-a oprit ca să exclame:

— Lovitură dublă! Amîndoi morți, țepeni. Ce-o să mai rîdă popa... Lovitură dublă! În sfîrșit, vine și Chilina! Broască țestoasă!

Orso nu răspunse. Era palid ca un mort și tremura din toate încheieturile.

— Chili, strigă Brandolaccio, du-te și te uită în dosul zidului. Ei?

Ajutîndu-se cu mîinile și picioarele, copila se cățără pe zid și, cum văzu cadavrul lui Orlanduccio, își făcu semnul crucii.

— Nu-i nimic, urmă banditul: du-te și vezi mai departe, dincolo.

Copila își făcu din nou cruce.

— Damneata, unchiule? întrebă ea cu sfială.

— Eu! N-am ajuns eu oare un bătrîn care nu mai e bun de nimic? Asta-i isprava domnului, Chili. Felicită-l.

— Domnișoara se va bucura mult, spuse Chilina, și o să-i pară tare rău cînd va afla că sînteți rănit, Ors' Anton'!

— Haideți, Ors' Anton', spuse banditul după ce-i legă rana. Chilina v-a prins calul. Încălecați și veniți cu mine în maquisul din Stazzona. Vrăjitor trebuie să fie acela care v-ar dibui acolo. Vă vom găzdui cît om putea mai bine. La crucea sfintei Cristina va trebui să descălecăm. Veți încredința calul Chilinei, care se va duce s-o înștiințeze pe domnișoara, și, pe drum, îi puteți spune ceea ce doriți să i se aducă la cunoștință. Îi puteți spune totul mititicăi, Ors' Anton'! O poți tăia bucățele și prietenii nu și-i vinde. Apoi, cu duioșie: fire-ai afurisită și blestemată, pungășoaico!

Superstițios, ca mulți banditi, Brandolaccio se temea să nu farmece copiii binecuvîntîndu-i sau aducîndu-le

laude, căci știut este că nevăzutele puteri care veghează la *Annocchiatura*[1] au prostul obicei de a face pe dos ceea ce le cerem.

— Unde vrei să merg, Brando ? întrebă Orso cu glasul stins.

— Parcă aveți de ales ? Ori la pușcărie, ori în maquis. Dar un della Rebbia nu cunoaște drumul pușcăriei. Spre maquis, Ors' Anton' !

— Adio deci tuturor nădejdilor mele ! izbucni cu deznădejde rănitul.

— Nădejdile dumneavoastră ? Drace ! vă așteptați la mai mult de la o pușcă cu două focuri ? Dar cum dracu' v-au nimerit ? Vlăjganii ăștia au, se vede, mai multe vieți, ca pisicile.

— Au tras întîi, spuse Orso.

— Așa e, am uitat... Pif ! pif ! bum ! bum !... lovitură dublă e-o singură mînă !... Dacă poate altul mai mult, mă spînzur ! Ei, iată-vă în șa... înainte de plecare, priviți-vă puțin isprava. Nu se cade să părăsești astfel de lume fără să-ți iei ziua bună.

Orso dădu pinteni calului : pentru nimic în lume n-ar fi vrut să vadă nenorociții pe care îi certase cu moartea.

— Uitați-vă ce-i, Ors' Anton', zise banditul apucînd căpăstrul calului, vreți să v-o spun pe șleau ? Ei bine ! nu vă fie cu supărare, îmi pare rău de bieții băieți. Vă rog să mă iertați... Așa de frumoși... voinici !... tineri !... Orlanduccio, cu care-am vînat de atîtea ori... Mi-a dat, acum patru zile, un pachet de țigări... Vincentello, care era întotdeauna atît de voios ! N-ați făcut, ce-i drept, decît ceea ce trebuia... și de altfel lovitura e prea frumoasă ca să vă căiți... Dar eu nu aveam nici în clin nici în mînecă cu răfuiala dumneavoastră... Știu că aveți dreptate ; cînd ai un dușman, trebuie să te scapi de el. Dar familia Barricini e o familie veche... Uite încă una care ne părăsește... Și printr-o lovitură dublă ! are haz !

Și-n timp ce rostea astfel cuvîntarea funebră a Barricinilor, Brandoccio se îndreptă în grabă cu Orso, cu Chilina și cîinele Brusco, spre maquisul de la Stazzona.

[1] Deochi care trece asupra altuia fie prin privire, fie prin voință. (N. aut.)

XVIII

Puțin după plecarea lui Orso, Colomba aflase de la iscoadele ei că Barricinii stau la potecă, și de atunci căzu pradă unei mari neliniști. Se plimba de colo-colo prin casă, cînd la bucătărie, cînd la odăile pregătite pentru musafiri, aflîndu-se mereu în treabă și nefăcînd nimic, oprindu-se pentru a pîndi dacă nu se simte vreo mișcare neobișnuită în sat. Către ceasurile unsprezece, un pîlc de călăreți, în număr destul de mare, intră în Pietranera; erau colonelul, fiica lui, servitorii și călăuza. Colomba i-a întîmpinat cu vorbele: „Nu l-ați văzut pe fratele meu?" A întrebat apoi călăuza pe ce drum veniseră și la ce oră au pornit la drum; după răspunsurile lor, nu putea înțelege cum de nu se întîlniseră.

— Poate că fratele dumneavoastră o fi luat-o pe deal, spuse călăuza, noi am venit prin vale.

Colomba clătină din cap și reîncepu cu întrebările. Cu toată tăria ei obișnuită, sporită de mîndria de a nu se arăta în cusur față de străini, îi era cu neputință să-și ascundă temerile, și nu pregeta să le împărtășească colonelului și mai ales miss Lydiei, după ce i-a făcut cunoscut încercarea de împăcăciune și nefericitul ei sfîrșit. Miss Nevil se frămînta, voia să se repeadă ștafete în toate părțile, și tatăl ei era gata să încalece din nou și să plece cu călăuza în căutarea lui Orso. Îngrijorarea oaspeților îi amintiră Colombei îndatoririle ei de gazdă. Se străduia să zîmbească, îl pofti stăruitor pe colonel să se așeze la masă și găsi pentru întîrzierea fratelui ei o seamă de temeiuri puternice, pe care însă, după o clipă, tot ea le înlătura. Socotind că e datoria lui de bărbat să liniștească femeile, colonelul își spuse și el părerea.

— Pun prinsoare, spuse el, că della Rebbia a găsit vînat, că s-a lăsat dus în ispită și că-l vom vedea acuși venind cu tolba plină. Ce dracu'! urmă el, am auzit doar pe drum patru focuri de pușcă. Două erau mai puternice decît celelalte și i-am și spus fiicei mele: Mă prind că della Rebbia e vînătorul. Numai pușca mea poate face atîta huiet.

Colomba păli, și Lydia, care n-o slăbea din ochi, ghici îndată ce bănuieli îi străcurară în suflet vorbele colo-

nelului. După o tăcere de cîteva minute, Colomba întrebă deodată dacă cele două bubuituri puternice s-au auzit înainte sau după celelalte. Dar nici colonelul, nici fiica lui, nici călăuza n-au prea luat în seamă acest amănunt de căpetenie.

Pe la ora unu, cum nici una din ștafetele trimise nu se înapoia, călcîndu-și pe inimă, Colomba și-a poftit oaspeții să se așeze la masă ; dar, în afară de colonel, nimeni n-a putut mînca. La cel mai mic zgomot din piață, Colomba alerga la fereastră, apoi revenea să se așeze cu tristețe și, cu mai multă tristețe încă, se străduia să lege cu prietenii firul unei convorbiri fără de însemnătate, curmată de lungi răstimpuri de tăcere, și pe care nimeni n-o urmărea.

Dintr-o dată se auzi galopul unui cal.

- Ah ! de data asta, e fratele meu, spuse Colomba ridicîndu-se.

Dar văzînd-o pe Chilina, călărind băiețește pe calul lui Orso :

— Fratele meu e mort ! țipă ea cu glas sfîșietor.

Colonelul își scăpă paharul, miss Nevil scoase un țipăt și toți alergară la ușa casei. Înainte ca Chilina să fi putut sări de pe cal, fu ridicată ca un fulg de Colomba care o strîngea s-o înăbușe. Copila i-a tălmăcit spaima din privire și cea dintîi vorbă rostită a fost aceea din corul din Othello : „Trăiește !" Colomba îi dădu drumul și Chilina căzu la pămînt cu sprinteneala unei pisici.

— Ceilalți ? întrebă Colomba cu glasul stins.

Chilina făcu semnul crucii cu arătătorul și cu degetul din mijloc. O vie îmbujorare se ivi pe fața Colombei, peste paloarea ei de moarte. După ce aruncă o privire plină de patimă spre casa Barricinilor, se întoarse surîzătoare către musafiri :

— Poftiți la cafea.

Ștafeta banditilor avea multe de povestit. Idiomul ei, tradus de Colomba într-o italiană așa și-așa, apoi în englezește de miss Nevil, îl făcu ades pe colonel să rostească blesteme și pe miss Lydia să ofteze ; Colomba însă asculta liniștită ; își frămînta numai, să-l rupă, șervetul damascat. I-a tăiat de cinci-șase ori vorba fetiței, pentru a o face să-i spuie și răspuie că Brandolaccio spunea că

rana nu-i primejdioasă și că mai văzuse și altele la fel. În încheiere, Chilina înștiință că Orso cere stăruitor hîrtie de scris și că o roagă pe ea, sora lui, să se roage de o doamnă care se află poate în casa lor, să nu plece înainte de a primi o scrisoare de la el.

— Asta, mai spuse copila, e ceea ce-l chinuia mai mult; o pornisem la drum cînd m-a chemat din nou ca să-mi dea această poruncă. Era a treia oară că mi-o dădea.

La auzul acestui ucaz al fratelui ei, Colomba zîmbi ușor, strîngînd cu putere mîna englezoaicei, care izbucni în plîns, și nu socoti nimerit să mai traducă tatălui ei această parte a povestirii.

— Da, vei rămîne cu mine, draga mea prietenă, exclamă Colomba, sărutînd-o pe miss Nevil, și ne vei ajuta.

Apoi, scoțînd dintr-un dulap un maldăr de cearșafuri vechi, începu să le taie pentru a face fîșii și scamă pentru răni. Văzîndu-i ochii strălucitori, fața vioaie și trecerea de la îngrijorare la seninătate, era greu de spus dacă rana fratelui o mișca atît pe cît o încînta moartea dușmanilor ei. Acu' turna cafea colonelului, lăudindu-și iscusința de a o fierbe; acu' îi dădea de lucru lui miss Nevil și Chilinei, îndemnîndu-le să coasă fîșiile și să le strîngă în suluri: întrebă pentru a douăzecea oară dacă Orso suferea mult din cauza rănii. Se oprea mereu în mijlocul lucrului pentru a-i spune colonelului:

— Doi oameni atît de îndemînatici! atît de străsnici! El, singur, rănit, cu un singur braț... i-a doborît pe amîndoi. Ce curaj, colonele! Nu-i așa că e un erou? Ah! miss Nevil, ce fericire să trăiești într-o țară liniștită ca a dumitale!... Sînt sigură că nu-l cunoșteai încă pe fratele meu!... Am spus eu: hultanul își va deschide aripile!... Te înșelai cînd îl credeai atît de blînd... Adevărul e că, lîngă dumneata, miss Nevil!... Ah! dacă te-ar vedea lucrînd pentru el... Sărmanul Orso!

Miss Lydia nu lucra de loc și nu scotea o vorbă. Tatăl ei întreba de ce nu se grăbeau să facă o plîngere unui magistrat. Vorbea de ancheta *coronerului* și de multe lucruri necunoscute în Corsica. În sfîrșit, voia să știe dacă conacul acestui bun domn Brandolaccio, care dăduse ajutor

rănitului, era foarte departe de Pietranera, și dacă nu s-ar putea duce el însuși să-și vadă prietenul.

Și Colomba răspundea cu calmul ei obișnuit că Orso e în maquis ; că era îngrijit de un bandit ; că era primejdios să iasă la iveală înainte de a lua cunoștință de hotărîrile prefectului și ale judecătorilor ; în sfîrșit, că va face în așa fel, încît un medic bun să se ducă în taină la el.

— Mai ales, domnule colonel, amintește-ți bine spunea ea, că ai auzit cele patru focuri de pușcă și că mi-ai spus că Orso n-a tras el întîi.

Colonelul nu înțelegea nimic din afacerea asta, și fiica lui nu făcea decît să ofteze și să-și șteargă ochii.

Ziua era pe sfîrșite, cînd a intrat în sat un jalnic convoi. I se aducea avocatului Barrici cadavrele copiilor săi, întins fiecare de-a latul unui catîr dus de un țăran. O droaie de clienți și de gură-cască urmau lugubrul cortegiu. O dată cu ei veneau jandarmii, care vin veșnic prea tîrziu, și ajutorul de primar, care ridica brațele la cer, repetînd mereu :

— Ce-o să spuie domnul prefect !

Cîteva femei, printre care doica lui Orlanduccio, își smulgeau părul și scoteau urlete sălbatice. Dar durerea lor zgomotoasă producea mai puțină impresie decît deznădejdea mută a unui personaj care atrăgea toate privirile. Era nenorocitul tată care, mergînd de la un cadavru la celălalt, le ridica capetele mînjite de pămînt, le săruta buzele vinete, le ținea mîinile înțepenite ca pentru a-i feri de hopurile drumului. Din cînd în cînd deschidea gura, vrînd parcă să vorbească, dar nu izbutea să scoată nici un strigăt, nici o vorbă. Mereu cu ochii ațintiți la cadavre, se împiedica de pietre, de copaci, de toate piedicile pe care le întîlnea.

Vaietele femeilor, blestemele bărbaților s-au întețit cînd s-au apropiat de casa lui Orso. Pentru că vreo cîțiva ciobani rebbianiști îndrăzniseră să scoată un strigăt de izbîndă, potrivnicii lor nu-și mai puteau stăpîni mînia. „Răzbunare ! răzbunare !" strigară cîțiva. Zvîrliră cu pietre, și două focuri de pușcă îndreptate spre ferestrele încăperii în care se aflau Colomba și oaspeții ei au străpuns obloanele, făcînd așchiile să zboare pînă pe masa lîngă care

erau așezate cele două femei. Miss Lydia scoase niște țipete îngrozitoare, colonelul apucă o pușcă, iar Colomba, înainte ca cineva s-o poată opri, se repezi spre ușa casei și o deschise năvalnic. Acolo, în fața pragului înalt, cu mîinile întinse pentru a-și blestema vrăjmașii :

— Mișcilor ! strigă ea, trageți în femei, în străini ! Sînteți oare corsicani ? sînteți oare oameni ? Păcătoșilor, care nu știți decît să asasinați pe la spate, poftiți ! vă disprețuiesc. Sînt singură : fratele meu e departe. Ucideți-mă, ucideți-mi oaspeții ; asta e demn de voi... Nu îndrăzniți, mișei ce sînteți ! Știți că ne vom răzbuna. Duceți-vă, duceți-vă să plîngeți ca muierile, și mulțumiți-ne că nu vă mai cerem sînge !

Era în vocea și în atitudinea Colombei ceva impunător și fioros ; văzînd-o, mulțimea s-a dat înapoi înspăimîntată, ca la ivirea acelor zîne răufăcătoare despre care se istorisesc în Corsica nenumărate povești fioroase, iarna, la clacă. Ajutorul, jandarmii, și cîteva femei s-au folosit de această împrejurare pentru a se arunca între cele două tabere ; căci păstorii rebbianiști își pregăteau armele, și cîtva timp dăinui teama să nu se iște o luptă generală în piață. Dar șefii celor două tabere erau lipsă și corsicanii, care și la mînie stau sub porunca lor, ajung aproape la încăierare în lipsa căpeteniilor izvoditoare ale ciocnirilor dintre ei. De altfel, Colomba, devenind prevăzătoare datorită reușitei, își ține micuța garnizoană în frîu.

— Lăsați bieții oameni să plîngă, spuse ea, lăsați bătrînul să-și ia carnea lui. La ce bun să ucizi acest bătrîn vulpoi care nu mai are dinți să muște ? Giudice Barricini ! Amintește-ți de ziua de două august ! Amintește-ți de portofelul însîngerat în care ai scris cu mîna ta de plastograf ! Tatăl meu scrisese acolo datoria ta ! Fiii tăi au plătit-o. Îți dau chitanță bătrîne Barricini !

Colomba, cu brațele încrucișate, cu zîmbet disprețuitor pe buze, văzu cum sînt duse cadavrele în casa dușmanilor, apoi cum se împrăștia încet mulțimea. Închise ușa și, întorcîndu-se în sufragerie, îi spuse colonelului :

— Vă cer iertare pentru compatrioții mei, domnule colonel. Niciodată n-aș fi crezut ca niște corsicani să tragă

într-o casă în care sînt străini, și mi-e rușine pentru țara mea.

Seara, după ce miss Lydia se retrăsese în camera ei, colonelul o urmă și întrebă dacă n-ar face bine să plece chiar a doua zi dintr-un sat în care în fiecare clipă erai în primejdie să primești un glonte în cap, și cît mai curînd din acea țară, în care nu vezi decît crime și trădări.

Miss Nevil nu răspunse pe dată, și se vedea bine că propunerea tatălui ei o pusese în mare încurcătură. În sfîrșit, rosti :

— Cum am putea părăsi această tînără nenorocită într-un moment cînd are nevoie de atîta mîngîiere ? Nu găsești, tată, că ar fi crud din partea noastră ?

— La tine mă gîndesc, fata mea, spuse colonelul, și dacă te-aș ști în siguranță la hotelul din Ajaccio, te asigur că mi-ar păreа rău să părăsesc această insulă blestemată fără să fi strîns mîna inimosului della Rebbia.

— Ei bine, tată ! să mai așteptăm și, înainte de a pleca, să vedem dacă nu le-am putea fi de folos.

— Suflet bun ! spuse colonelul, sărutîndu-și fata pe frunte. Îmi place să te văd jertfindu-te pentru a alina nenorocirea altora. Să rămînem ; nu ai a te căi niciodată că ai făcut o faptă bună.

Miss Lydia se frămînta în pat fără să poată dormi. Ba zgomotele nelămurite pe care le auzea îi păreau să fie pregătirea unui atac împotriva casei ; ba, liniștită în ceea ce o privea, se gîndea la sărmanul rănit, întins probabil la acel ceas pe pămîntul rece, fără alt ajutor decît acela la care se putea aștepta de la mila unui bandit. Și-l închipuia plin de sînge, zbătîndu-se în suferințe îngrozitoare ; și, ceea ce e ciudat, e că de fiecare dată cînd imaginea lui Orso îi venea în minte, i se arăta întotdeauna așa cum îl văzuse în clipa plecării lui, sărutînd talismanul pe care i-l dăduse ea... Se gîndea apoi la vitejia lui. Se gîndea că primejdia îngrozitoare din care scăpase o înfruntase din pricina ei, pentru a o vedea puțin mai devreme. Nu mai lipsea mult ca să se convingă că Orso își rupsese brațul pentru a o apăra pe ea. Se dojenea pentru rana lui, dar îl admira și mai mult ; și dacă fai-

moasa lovitură dublă nu avea, în ochii ei, același merit ca în cei ai lui Brandolaccio și ai Colombei, găsea totuși că puțini eroi de roman ar fi dat dovadă de atîta îndrăzneală și sînge rece într-o atît de mare primejdie. Ședea în camera Colombei. Deasupra unui fel de altar de stejar, lîngă o ramură de finic sfințită, era agățat în perete un portret în miniatură al lui Orso, în uniformă de sublocotenent. Miss Nevil dădu jos portretul, îl privi îndelung, și-n loc să-l pună de unde îl luase, îl așeză lîngă patul ei.

N-a adormit decît în zori de zi, și soarele era de două sulițe deasupra zării, cînd s-a trezit. În fața patului o văzu pe Colomba, care aștepta nemișcată clipa cînd va deschide ochii.

— Ei bine! domnișoară, nu te simți foarte prost în casa noastră sărăcăcioasă? o întrebă Colomba. Mă tem că n-ai dormit de loc.

— Ai știri de la el, draga mea prietenă? spuse miss Nevil așezîndu-se în capul oaselor.

Zări portretul lui Orso și se grăbi să arunce o batistă pentru a-l ascunde.

— Da, am, spuse Colomba zîmbind.

Și, luînd portretul:

— Găsești că-i seamănă? E mai bine decît aici.

— Doamne!... făcu miss Nevil foarte rușinată, am desprins... din nebăgare de seamă... acest portret... Am cusurul de a pune mîna pe toate... și de-a nu pune nimic la loc... Cum se simte fratele dumitale?

— Destul de bine. Giocanto a venit azi-dimineață înainte de orele patru. Îmi aducea o scrisoare... pentru dumneata, miss Lydia; Orso nu mi-a scris mie. Pe adresă scrie, ce-i drept: Colomba; dar mai jos: Pentru miss N... Surorile nu sînt geloase. Giocanto spune c-a suferit mult ca să scrie. Giocanto, care are un scris minunat, se oferise să scrie sub dictarea lui. N-a vrut. Scria cu creionul, culcat pe spate. Brandolaccio ținea hîrtia. În fiecare clipă fratele meu voia să se scoale; și atunci, la cea mai mică mișcare, simțea dureri îngrozitoare în braț. Îți făcea milă, spunea Giocanto. Iată scrisoarea.

Miss Nevil citi scrisoarea, scrisă în englezește, din, fără îndoială, prisoselnică fereală de gura lumii.

Iată ce scria într-însa :

„Domnișoară,

Piaza-rea mi-a dat ghes ; nu știu ce vor spune dușmanii mei, ce bîrfeli vor scorni. Dar dacă, la domnia ta nu-și vor afla crezare, scornească-le, nu-mi pasă. De cînd te-am văzut, m-am lăsat legănat de visuri nebunești. A fost nevoie de acest prăpăd ca să-mi dau seama de nebunia mea ; acum m-am potolit. Știu ce soartă mă așteaptă și m-am împăcat cu acest gînd. Inelul pe care mi l-ai dăruit și pe care îl priveam ca pe un talisman al fericirii, nu mă mai simt vrednic să-l port. Frică mi-i, miss Nevil, să nu te căiești de felul în care ți-ai împărțit darurile, și frică mi-i, mai ales, să nu-mi amintească vremea nebuniei mele. Colomba ți-l va înapoia... Bun rămas, domnișoară, vei părăsi Corsica și n-am să te mai văd, dar spune-i surorii mele că mă mai bucur încă de prețuirea domniei tale, și ți-o spun cu încredințare, tot mai sînt vrednic de ea.

O.D.R."

Miss Lydia se întorsese pentru a citi scrisoarea și Colomba, care n-o slăbise din ochi, îi înmînă inelul egiptean cu o privire care voia să zică : ce-nseamnă asta ? Dar miss Lydia nu îndrăznea să ridice capul și mînuia cu amărăciune inelul, cînd punîndu-l, cînd scoțîndu-l din deget.

— Dragă miss Nevil, spuse Colomba, nu-mi poți spune ce scrie fratele meu ? Vorbește de sănătatea lui ?

— Dar... spuse miss Lydia roșind, nu vorbește de asta... Scrisoarea e în englezește... Mă însărcinează să spun tatălui meu... Nădăjduiește că prefectul va putea îndrepta...

Colomba se așează pe pat, zîmbind cu viclenie, luă mîinile lui Miss Nevil, și privind-o cu ochii ei pătrunzători :

— Ce gînd ai ? îi spuse. Ai să-i răspunzi fratelui meu, nu-i așa ? E o facere de bine ! Cînd a sosit scrisoarea, m-am gîndit să te trezesc, dar n-am îndrăznit.

— N-ai făcut bine, spuse miss Nevil, dacă un cuvînt al meu ar putea să-l...

— Acum nu-i pot trimite scrisori. A sosit prefectul, și Pietranera e plină de gealații lui. Mai tîrziu, vom vedea. Ah! dacă l-ai cunoaște pe fratele meu, miss Nevil, l-ai iubi cum îl iubesc eu... E atît de bun! Atît de curajos! Gîndește-te numai la ce a făcut! Singur, ținînd piept la doi, și rănit!

Prefectul se întoarse. Înștiințat de o depeșă trimisă de ajutorul de primar, descălecase cu jandarmi, voltijori și pe deasupra, adusese procuror regal, grefier și celelalte, pentru a lua în cercetare proaspăta și cumplita pacoste care încurca, sau dacă vreți, punea capăt dușmăniilor dintre familiile din Pietranera. Puțin după sosirea lui, întîlnindu-se cu colonelul și cu fiica lui, nu le-a ascuns că se temea ca afacerea să nu ia o întorsătură proastă.

— Știți, spunea el, că lupta nu a avut martori; și reputația de îndemînare și curaj a acestor nenorociți tineri era atît de bine cunoscută, că nimănui nu-i vine să creadă că domnul della Rebbia să-i fi putut ucide fără ajutorul bandiților la care se spune că și-ar fi luat sălaș.

— E cu neputință, a exclamat colonelul, Orso della Rebbia este un băiat numai onoare; răspund de el.

— Cred, a spus prefectul, dar procurorul regal (domnii ăștia sînt foarte prepuelnici), nu-mi pare tocmai binevoitor. Are la mînă un document dăunător prietenului dumneavoastră. E o scrisoare amenințătoare adresată lui Orlanduccio, în care îi dă întîlnire... și această întîlnire i se pare o capcană..

— Acest Orlanduccio, spuse colonelul, a refuzat să se bată ca un om de onoare.

— Nu este obiceiul. Aici, oamenii stau la potecă și se ucid pe la spate, acesta e obiceiul pămîntului. Este și o mărturie binevoitoare; o fetiță care afirmă că a auzit patru detunături, dintre care cele două din urmă, mai puternice decît celelalte, purcedeau dintr-o armă de mare calibru, ca pușca domnului della Rebbia. Din nefericire, fetița e nepoata unuia dintre banditi, care e bănuit de părtășie și-și știe lecția pe dinafară.

— Domnule, întrerupse miss Lydia, roșind pînă în albul ochilor, eram pe drum cînd au fost trase focurile de pușcă, și le-am auzit și noi.

— Într-adevăr? Asta ar putea schimba multe. Şi dumneata, domnule colonel, ai băgat de seamă acelaşi lucru?

— Da, urmă cu aprindere miss Nevil, tatăl meu care se pricepe la arme, e cel care a spus: Asta e domnul della Rebbia care trage cu puşca mea.

— Şi aceste focuri de puşcă pe care le-aţi recunoscut, e sigur că erau cele din urmă?

— Firește, nu-i aşa, tată?

Colonelul nu avea memorie prea bună; dar în orice ocazie se ferea să-şi contrazică fiica.

— Trebuie să vorbim, fără zăbavă, procurorului regal despre asta, domnule colonel. De altfel, aşteptăm în astă-seară un doctor care va examina cadavrele şi va verifica dacă rănile au fost făcute cu arma despre care e vorba.

— Eu i-am dat-o lui Orso, spuse colonelul, şi aş vrea s-o ştiu în fundul mării... Adică... bietul băiat! sînt tare mulţumit că o avea cu el, căci fără Mantonul meu, nu prea văd cum ar fi scăpat.

XIX

Doctorul a sosit cu oarecare întîrziere. Avusese şi el păţania lui pe drum. Giocanto Castriconi îi ieşise înainte şi, cu smerită poruncă, îl poftise să vie în ajutorul unui rănit. L-a dus la Orso, căruia i-a dat cele dintîi îngrijiri. Banditul l-a scos apoi la oarecare depărtare şi l-a îndduplecat deplin, vorbindu-i de cei mai faimoşi profesori din Pisa, care, spunea el, îi sînt buni prieteni.

— Doctore, i-a spus teologul la despărţire, mi-aţi inspirat prea multă stimă, pentru a socoti de trebuinţă să vă mai amintesc că un medic trebuie să fie tot atît de mut ca un duhovnic. Şi clănţănea din cucoaşele armei. Uitaţi locul în care am avut cinstea să ne întîlnim. Cale bună, încîntat de cunoştinţă.

Colomba îl imploră pe colonel să fie faţă la autopsia cadavrelor.

— Dumneata cunoşti mai bine decît oricare puşca fratelui meu, a spus, şi prezenţa dumitale va fi de mare folos. De altfel, sîntem înconjuraţi de atîta răutate, că

în mare primejdie ne-am afla dacă n-ar fi nimeni să ne ție parte.

Rămînînd singură cu miss Lydia, s-a plîns de o mare durere de cap și i-a propus o plimbare afară din sat.

— Aerul curat o să-mi facă bine, zicea. E atît de mult de cînd nu l-am mai respirat !

Pe drum îi vorbea de fratele ei ; și miss Lydia, care era numai urechi, nu vedea că se îndepărtaseră mult de Pietranera. La soare-scapătă și-a dat seama și i-a spus Colombei, îndemnînd-o să se înapoieze. Colomba știa un drumeag mai scurt, pe care, spunea ea, se puteau întoarce mai de-a dreptul ; și, părăsind potecă pe care mergea, o luă pe o alta care părea mai puțin umblată. Peste puțin a început să suie o coastă atît de povîrnită, încît, pentru a nu cădea, era mereu nevoită să se agațe cu o mînă de crengile copacilor, în timp ce cu cealaltă își trăgea tovarășa după ea. După un sfert de oră și mai bine de urcuș anevoios, s-au trezit pe un mic tăpșan acoperit de tufe și de mirt și lemnpăr, în mijlocul unor stînci uriașe de granit care, unde te-ntorceai, își arătau colții ieșiți din pămînt. Miss Lydia era foarte obosită, satul nu se vedea, și era aproape noapte.

— Știi, draga mea Colomba, a spus ea, mă tem să nu ne fi rătăcit.

— Nu-ți fie frică, răspunse Colomba. Să mergem înainte, urmează-mă.

— Ai greșit drumul, te asigur ; satul nu poate fi într-acolo ; fac prinsoare că e în spatele nostru. Privește, luminile pe care le vezi, hăt departe, acolo e Pietranera.

— Dragă prietenă, spuse Colomba, frămîntîndu-se, ai dreptate ; dar la două sute de pași de aici... în acest maquis...

— Ei bine ?

— E fratele meu ; aș putea să-l văd și să-l sărut, dacă ai vrea.

Miss Nevil tresări mirată.

— Am ieșit din Pietranera, urmă Colomba, fără să se bage de seamă, pentru că eram cu dumneata... altfel aș fi fost urmărită... Să fim atît de aproape de el și să nu-l văd !... De ce n-ai veni cu mine să-l vezi, sărmanul ? I-ai face atîta plăcere !

— Dar, Colomba... nu se cuvine.

— Înțeleg, voi, femeile de la oraș, vă gîndiți numai la ceea ce se cuvine... noi, cele de la țară, ne gîndim la ceea ce trebuie.

— Dar e atît de tîrziu !... Și ce-o să spuie de mine fratele dumitale ?

— O să spuie că prietenii lui nu l-au părăsit și asta-l va întări în suferință.

— Și tatăl meu o să intre la grijă...

— Știe că ești cu mine... Ei bine ! hotărăște-te. Îi priveai portretul azi-dimineață, urmă ea surîzînd cu tîlc.

— Nu, crede-mă... Colomba, nu îndrăznesc... banditii de acolo...

— Nu te cunosc, ce-ți pasă ? Tot țineai să vezi banditi !

— Dumnezeule !

— Hai, domnișoară, hotărăște-te. Nu te pot lăsa aici singură ; cine știe ce s-ar putea întîmpla. Ori mergem să-l vedem pe Orso, ori ne întoarcem împreună în sat... O să-mi mai văd fratele... Dumnezeu știe cînd... poate niciodată...

— Ce spui, Colomba ?... Ei bine, haidem ! dar pentru un minut numai, și să ne întoarcem repede.

Colomba îi strînse mîna și, fără să răspundă, începu să meargă atît de repede, încît miss Lydia de-abia se putea ține după ea. Din fericire, Colomba se opri în curînd spunînd tovarășei sale :

— Să nu mergem mai departe înainte de a le da de veste ; ne-am putea trezi c-un glonte.

Zicînd acestea, începu să fluiere din degete. I-a răspuns pe dată un lătrat de cîine, și santinela înaintată a banditilor se ivi fără întîrziere. Vechea noastră cunoștință, cîinele Brusco, o recunoscu de îndată pe Colomba și își luă asupră-și sarcina de călăuză. După nenumărate ocoluri prin potecile înguste ale maquisului, doi bărbați înarmați pînă-n dinți le ieșiră în întîmpinare.

— Dumneata ești, Brandolaccio ? întrebă Colomba. Unde e fratele meu ?

— Acolo ! răspunse banditul. Dar mergeți încet ; doarme, și e întîia dată că i se întîmplă de cînd cu nă-

pasta. Slavă Domnului ! se vede bine că pe unde trece dracul trece și femeia.

Cele două femei se apropiară cătinel, și lîngă un foc ale cărui pîlpîiri fuseseră cu băgare de seamă ascunse vederii de un mic zid din piatră goală înălțat împrejur, îl zăriră pe Orso întins pe un morman de ferigi și acoperit c-un *piloni*. Era foarte palid și răsufla greu. Colomba se așeză lîngă el și-l privi în tăcere cu mîinile împreunate, ca și cum s-ar fi rugat în gînd. Acoperindu-și fața cu batista, miss Lydia se lipi de ea ; din cînd în cînd însă își înălța capul peste umărul Colombei, pentru a se uita la rănit. Trecuse un sfert de oră fără ca cineva să fi scos un cuvînt. La un semn al teologului, Brandolaccio se mistuise cu el în maquis, spre marea mulțumire a lui miss Lydia care, pentru prima dată, găsea că bărbile stufoase și echipamentul banditilor aveau prea multă culoare locală. În sfîrșit, Orso făcu o mișcare. Colomba se aplecă deasupra-i și-l îmbrățișă de mai multe ori, copleșindu-l cu întrebări despre rana, suferințele și durerile lui. După ce-i răspunse că se simțea cît se poate de bine, Orso o întrebă la rîndu-i dacă miss Nevil mai era la Pietranera și dacă i-a scris. Aplecată asupra fratelui ei, Colomba își acoperea cu desăvîrșire tovarășa pe care de altfel întunericul l-ar fi împiedicat s-o vadă. Într-o mînă ținea mîna lui Miss Nevil și cu cealaltă ridica ușor capul rănitului.

— Nu, frățioare, nu mi-a dat nici o scrisoare pentru tine... dar te gîndești mereu la miss Nevil, cum văd o iubești mult ?

— Mai rămîne vorbă, Colomba !... Dar ea... ea poate că mă disprețuiește acum !

Tocmai atunci, miss Nevil încercă să-și retragă mîna, dar nu era ușor să scapi din mîna Colombei ; deși mică și frumoasă, avea în ea o putere de care a dat destule dovezi.

— Să te disprețuiască ! exclamă Colomba, după ceea ce ai făcut !... Dimpotrivă, vorbește frumos de tine... Ah, Orso ! aș vrea să-ți spun multe lucruri despre ea...

Mîna cerca neîncetat să se elibereze, dar Colomba o trăgea mereu spre Orso.

— Dar, în sfîrşit, spuse rănitul, de ce să nu-mi răspundă ? M-aş fi mulţumit c-un rînd numai.

Tot trăgînd mîna lui miss Nevil, Colomba sfîrşi prin a o pune în cea a fratelui ei. Atunci, dîndu-se dintr-o dată la o parte şi izbucnind în rîs :

— Orso, exclamă ea, ia seama să n-o vorbeşti de rău pe miss Lydia, căci înţelege foarte bine limba corsicană.

Miss Lydia îşi retrase mîna, îngîimînd cîteva vorbe de neînţeles. Orso credea că visează.

— Dumneata aici, miss Nevil, Dumnezeule ! Cum ai avut curajul ? Ah ! cîtă fericire îmi aduci !

Şi, ridicîndu-se cu greu, încercă să se apropie de ea.

— Am întovărăşit-o pe sora dumitale, spuse miss Lydia, ca să nu se poată bănui unde mergem... şi apoi, mai voiam... să mă asigur... Vai ! cît de prost stai aici !

Colomba se aşezase în spatele lui Orso. Îl ridică cu grijă şi în aşa fel încît să-i sprijine capul pe genunchi. Îi trecu braţele pe sub gît, şi îi făcu semn lui miss Lydia să se apropie.

— Mai aproape ! mai aproape ! îi spuse ea, un bolnav nu trebuie să vorbească prea tare.

Şi văzînd că miss Nevil se codeşte, o apucă de mînă, silind-o să se aşeze atît de aproape, încît rochia ei îl atingea pe Orso, şi mîna ei, pe care Colomba tot o mai ţinea, se sprijinea pe umărul lui.

— E foarte bine aşa, spuse Colomba, înveselită. Nu-i aşa Orso, că te simţi bine în tabăra din maquis, pe o noapte frumoasă ca asta ?

— Oh da ! Ce noapte frumoasă ! spuse Orso. N-am s-o uit niciodată.

— Cît trebuie să suferi ! spuse miss Nevil.

— Nu mai sufăr, spuse Orso, şi aş vrea să mor aici.

Şi mîna lui dreaptă se apropie de mîna miss Lydiei pe care Colomba n-o slăbea de loc.

— Trebuie neapărat să te muţi într-un loc unde să ţi se poată da îngrijiri, domnule della Rebbia, spuse miss Nevil. N-o să mai pot închide ochii după ce te-am văzut dormind, ca vai de lume... sub cerul liber.

— Dacă nu mi-ar fi fost frică să te întîlnesc, miss Nevil, aş fi încercat să mă întorc la Pietranera şi m-aş fi predat.

— Și de ce te temeai s-o întîlnești, Orso ? întrebă Colomba.

— Pentru nestare la cuvînt, miss Nevil... nu cutezam atunci să mai dau ochii cu dumneata.

— Știi oare, miss Lydia, că faci din fratele meu tot ce vrei ? spuse Colomba rîzînd. Te voi împiedica să-l vezi.

— Trag nădejde, spuse miss Nevil, că pacostea asta va trece, și că în curînd nu vei mai avea de ce te teme. Aș fi foarte mulțumită dacă, la plecarea mea, aș ști că ți s-a făcut dreptate și că cinstea și vitejia dumitale au biruit.

— Pleci, miss Nevil ! Nu spune încă acest cuvînt.

— Ce vrei... tatăl meu nu poate vîna mereu... Vrea să plece.

Orso lăsă să cadă mîna care o atingea pe cea a lui miss Lydia, și urmă un moment de tăcere.

— Aș ! făcu Colomba, nu vă vom lăsa să plecați atît de repede. Mai avem să vă arătăm multe lucruri la Pietranera. De altfel, mi-ai făgăduit să-mi faci portretul, și nu l-ai început încă... Ș-apoi ți-am făgăduit și eu să-ți fac o *serenata* în șaptezeci și cinci de stanțe... Pe urmă... Dar ce-o fi avînd oare Brusco de mîriie ? Uite-l pe Brandolaccio cum aleargă după el... Să vedem ce e.

Sări pe loc în picioare și, punînd fără marafeturi capul lui Orso pe genunchii lui miss Nevil, alergă la banditi.

Mirată oarecum că se găsește cu capul unui tînăr chipeș pe genunchi și între patru ochi cu el, în mijlocul unui maquis, miss Nevil nu prea știa ce să facă, căci, dîndu-se pe neașteptate la o parte se temea să nu-i facă rău rănitului. Dar Orso părăsi de la sine dulcele reazem pe care i-l dăruise sora lui, și, ridicîndu-se în brațul drept :

— Așadar te pregătești de plecare, miss Lydia ? Nu m-am așteptat niciodată să-ți prelungești șederea în țara asta afurisită... și totuși... de cînd ai venit aici, sufăr însutit la gîndul că trebuie să-mi iau rămas bun de la dumneata... Sînt un biet locotenent... fără viitor... și-n surghiun pe deasupra... Ce moment, miss Lydia, pentru a-ți spune că te iubesc... dar e fără îndoială singura dată

cînd ți-o pot spune, și mi se pare că sînt mai puțin nenorocit, acum că mi-am ușurat sufletul.

Miss Lydia își întoarse capul, ca și cum întunericul n-ar fi fost de ajuns să-i ascundă roșeața.

— Domnule della Rebbia, spuse ea cu tremur în glas, aș fi venit aici oare, dacă... și pe cînd vorbea, puse talismanul egiptean în mîna lui Orso. Apoi, făcînd o sforțare puternică pentru a relua tonul glumeț care-i era obișnuit :

— E foarte urît din partea dumitale, domnule Orso, să vorbești astfel... În mijlocul maquisului, înconjurată de banditii dumitale, știi bine că n-aș îndrăzni niciodată să mă supăr pe dumneata.

Orso făcu o mișcare pentru a săruta mîna care-i dădea talismanul ; și, cum miss Lydia și-o trăgea înapoi cu oarecare pripă, Orso își pierdu cumpătul, căzînd pe brațul rănit. Nu-și putu înăbuși un geamăt de durere.

— Te-ai lovit, dragul meu ? exclamă ea ridicîndu-l ; e vina mea ! iartă-mă...

Își mai vorbiră cîtva timp în șoaptă și foarte aproape unul de celălalt. Colomba, care venea spre ei în goană, îl găsi întocmai așa cum îi lăsase.

— Voltijorii ! strigă ea. Orso, încearcă să te scoli și să umbli, te-ajut eu.

— Lasă-mă, spuse Orso. Spune-le banditilor să fugă... dacă m-or prinde, puțin îmi pasă, dar ia-o pe miss Lydia cu tine ; pentru numele lui Dumnezeu, să nu fie văzută aici !

— Nu vă las, spuse Brandolaccio care venea după Colomba. Sergentul voltijorilor este un fin al avocatului ; în loc să vă aresteze, vă va ucide și va spune pe urmă că n-a făcut-o dinadins.

Orso încercă să se ridice, făcu cîțiva pași chiar ; dar se opri repede :

— Nu pot umbla, zise. Fugiți, voi ceilalți. Adio, miss Nevil. Dă-mi mîna și adio !

— Nu te părăsim ! spuseră cele două femei.

— Dacă nu puteți umbla, spuse Brandolaccio, o să vă duc în cîrcă. Hai, domnule locotenent, nu vă lăsați, avem tot timpul să ne luăm tălpășița prin tihăraie, uite pe colo. Domnul părinte o să aibă grijă de ei.

— Nu, lăsați-mă, spuse Orso culcîndu-se la pămînt. Pentru numele lui Dumnezeu, Colomba, ia-o pe miss Nevil cu tine !

— Sînteți puternică, domnișoară Colomba, zise Brandolaccio ; apucați-l de umeri, eu îi țin picioarele ; bun ! înainte marș !

Au început să alerge cu el, cu toată împotrivirea lui ; înspăimîntată la culme, miss Lydia mergea în urma lor cînd se auzi o detunătură de pușcă, căreia i-au răspuns îndată alte cinci sau șase. Miss Lydia scoase un țipăt. Brandolaccio o înjurătură, dar începu să meargă mai repede și Colomba, urmîndu-i pilda, alerga prin maquis, fără să ție seamă de crengile care îi biciuiau fața și-i sfîșiau rochia.

— Apleacă-te, apleacă-te, draga mea, spunea ea tovarășei sale, să nu te nimerească vreun glonte.

Au mers, sau mai degrabă au fugit cam cinci sute de pași astfel, cînd Brandolaccio declară că nu mai poate și se trînti la pămînt, cu toate îndemnurile și mustrările Colombei.

— Unde e miss Nevil ? întrebă Orso.

Miss Nevil, speriată de detunături, încurcîndu-se la fiecare pas în desișurile maquisului pierduse repede urma fugarilor și rămăsese singură în prada celei mai cumplite spaime.

— A rămas în urmă, spuse Brandolaccio, dar nu s-a rătăcit ; femeile își regăsesc întotdeauna drumul. Ascultați, Ors' Anton', ce larmă face popa cu pușca dumneavoastră. Din nefericire nu se vede nimic și primejdia nu-i mare cînd tragi în bobote.

— Sst ! făcu Colomba ; aud un cal, sîntem scăpați !

În adevăr un cal, care trecea prin maquis, speriat de bubuituri, se apropie de ei.

— Sîntem salvați ! repetă Brandolaccio.

Să alerge la cal, să-l apuce de coamă, să-i treacă prin gură o funie înnodată în loc de căpăstru, a fost pentru bandit, ajutat de Colomba, ușoară treabă.

— Acum să-i dăm de știre popii, spuse el.

Fluieră de două ori ; un fluierat din depărtări răspunse acestui semnal și glasul gros al puștii de Manton amuți. Brandolaccio sări atunci pe cal. Colomba își așeză fratele

în fața banditului, care-l strîngea de nădejde cu o mînă, în timp ce cu cealaltă ținea dîrlegii. Cu toată greutatea sarcinii din spinare, calul, săgetat de două călcîie în burtă, zvîcni din loc, coborînd la galop o clină repede, pe care numai un cal corsican o putea coborî astfel, fără să-și frîngă de o sută de ori gîtul.

Colomba se întoarse atunci înapoi, strigînd-o din toate puterile pe miss Nevil, dar nimeni nu răspunse. După ce merse așa un răstimp în căutarea drumului pierdut, pe o potecă, dădu peste doi voltijori care strigară : „Cine-i, cine-i, stăi !"

— Ei bine, domnilor ! le spuse Colomba batjocoritor, mare gălăgie faceți. Cîți morți aveți ?

— Erai cu banditii, spuse unul din soldați, urmează-ne !

— Cu dragă inimă, răspunse ea ; dar sînt cu o prietenă și trebuie s-o găsim mai întîi pe ea.

— Am pus mîna și pe prietena dumitale. Ai s-o întovărășești la pușcărie ?

— La pușcărie ? vom vedea ; pînă atunci însă duceți-mă la ea.

Voltijorii o duseră în tabăra banditilor, unde adunau trofeele raitei lor, adică *piloniul* cu care se învelea Orso, un ceaun vechi și o ulcică pentru apă. Tot acolo era și miss Nevil care, găsită de soldați pe jumătate moartă de frică, răspundea cu lacrimi la toate întrebările lor asupra numărului banditilor și direcției în care o luaseră.

Colomba se aruncă în brațele ei și-i spuse la ureche : „Au scăpat !"

Apoi, către sergentul voltijorilor :

— Domnule, îi spuse ea, vezi bine că domnișoara nu știe nimic din cele ce o întrebi. Lasă-ne să ne întoarcem în sat, unde sintem așteptate cu nerăbdare.

— O să vă ducem și acolo, și încă mai repede decît ați vrea, mititico, spuse sergentul, și-o să dați seamă de ceea ce făceați la ora asta în maquis cu haidamacii care-au dat bir cu fugiții. Nu mă pricep cu ce farmece or fi umblînd laidacii ăștia, dar nu mai rămîne vorbă că solomonesc fetele, căci pe tot locul unde bîntuie ei, nu se poate să nu dai și de fete nurlii.

— Ești galant, domnule sergent, spuse Colomba, dar n-ar strica să iei seama la ce spui. Domnișoara aste este o rudă a prefectului și nu trebuie să glumești cu ea.

— O rudă a prefectului! mormăi un voltijor șefului său; ce-i drept, are pălărie.

— Pălăria nu schimbă nimic, spuse sergentul. Le-am găsit pe amîndouă cu popa, care e cel mai deocheat zamparagiu din părțile locului; și datoria mea e să le iau cu mine. De altfel, nu mai avem ce face aici. Fără blestematul acela de caporal Taupin... bețivul de franțuz s-a arătat înainte să fi încercuit maquisul... fără el, i-am fi prins ca într-un năvod.

— Sînteți șapte? întrebă Colomba. Știți domnilor, că dacă din întîmplare cei trei frați Gambini, Sarocchi și Théodore Poli s-ar afla la crucea Sfintei Cristina cu Brandolaccio și părintele, s-ar putea să vă dea de lucru. Dacă s-ar întîmpla să intrați în vorbă cu *Căpitanul platurilor*[1], n-aș vrea să fiu de față. Noaptea glontele nu-alege.

Gîndul la nedorita întîlnire cu fioroșii banditi pe care îi pomenise Colomba îi smeri pe voltijori. Înjurînd fără încetare pe caporalul Taupin, javra de franțuz, sergentul dădu ordin de retragere, și mica lui oștire o luă, cu *piloniul* și ceaunul, spre Pietranera. Cît despre ulcică, un vîrf de cizmă îi făcu felul. Un voltijor cercă s-o ia pe miss Lydia de braț, dar Colomba îl îmbrînci pe loc:

— Să nu se atingă nimeni de ea, zise. Credeți că avem de gînd să fugim? Hai, Lydia, draga mea, sprijină-te de mine, și nu mai plînge ca un copil. Am pățit-o noi, dar pînă la urmă o să fie bine. Peste o jumătate de oră, vom sta la masă. În ce mă privește, de abia aștept.

— Ce-o să spuie despre mine lumea? întrebă miss Nevil în șoaptă.

— O să spuie că te-ai rătăcit în maquis, și nimic mai mult.

— Ce-o să spuie prefectul? Și mai ales ce-o să spuie tata?

---

[1] Titlu pe care și-l dădea Théodore Poli. (N. aut.)

— Prefectul ?... Îi vei spune să-şi vadă de prefectură. Tatăl dumitale ?... după felul în care vorbeai cu Orso, aş fi zis că dumneata ai ceva să-i spui.

Miss Nevil îi strînse braţul fără să răspundă.

— Nu-i aşa, îi şopti Colomba la ureche, că fratele meu merită că fie iubit ? Nu ţii puţin la el ?

— Ah, Colomba ! răspunse miss Nevil, zîmbind cu toată tulburarea ei, m-ai trădat, pe mine care aveam atîta încredere în dumneata !

Colomba o luă de mijloc şi sărutînd-o pe frunte :

— Surioara mea, îi spuse în şoaptă, mă ierţi ?

— N-am încotro, cumplita mea soră, răspunse Lydia, sărutînd-o şi ea.

Prefectul şi procurorul regal erau găzduiţi la ajutorul de primar din Pietranera, şi colonelul, foarte îngrijat de fiica lui, venea pentru a douăzecea oară să le ceară ştiri despre ea, cînd un voltijor, crainic trimis de sergent, le povesti crîncena bătălie cu banditii, luptă în care, ce-i drept, nici morţi nici răniţi n-au fost, dar în care se capturase un ceaun, un *piloni* şi două femei, care erau, spunea el, ţiitoarele banditilor. După această predoslovie, cele două prizoniere fură înfăţişate, înconjurate de paznicii lor în arme. Îşi închipuie oricine înfăţişarea încîntată a Colombei, ruşinea tovarăşei sale, uimirea prefectului, bucuria şi mirarea colonelului. Procurorul regal se consacră răutăcioasei plăceri de a o supune pe sărmana Lydia unui soi de interogatoriu care n-a luat sfîrşit decît după ce-o făcuse să-şi piardă cu desăvîrşire cumpătul.

— Mi se pare, spuse prefectul, că e timpul să punem pe toată lumea în libertate. Aceste domnişoare au fost să se plimbe, nimic mai firesc pe o vreme frumoasă ca asta, au întîlnit din întîmplare un drăguţ tînăr rănit, lucru de asemeni foarte firesc.

Apoi, luînd-o pe Colomba de-o parte :

— Domnişoară, spuse el, îl poţi înştiinţa pe fratele dumitale că pricina lui ia o întorsătură mai bună decît mă aşteptam. Cercetarea cadavrelor şi mărturia colonelului, vădesc că n-a făcut decît să se apere şi că era singur cînd a avut loc lupta. Totul se va îndrepta, dar trebuie să iasă cît mai curînd din maquis şi să se predea autorităţilor.

Era aproape de ora unsprezece cînd colonelul, fiica lui și Colomba s-au așezat la masă în fața unei cine care se răcise. Colomba mînca plină de poftă, rîzînd de prefect, de procurorul regal și de voltijori. Colonelul, mînca, dar tăcea mîlc, privind-o mereu pe fiica lui, care nu-și ridica ochii din farfurie. În sfîrșit, cu o voce blîndă, dar serioasă :

— Lydia, i-a spus în englezește, va să zică ești logodită cu della Robbia ?

— Da, tată, de astăzi, răspunse ea roșind, dar cu hotărîre în glas.

Apoi a ridicat ochii și, nevăzînd pe fața tatălui ei nici un semn de mînie s-a aruncat în brațele lui și l-a sărutat, cum se cuvine să facă o domnișoară bine crescută într-o astfel de împrejurare.

— Cu atît mai bine, a spus colonelul, e un băiat bun ; dar mă jur, ori plecăm din pîrdalnica lui de țară, ori îmi retrag încuviințarea.

— Nu știu englezește, spuse Colomba, care îi privea cu nesaț, dar pun prinsoare că am ghicit ce spuneți.

— Spuneam, răspunse colonelul, că te vom lua cu noi într-o călătorie în Irlanda.

— Da, cu plăcere, și voi fi *surella Colomba*. S-a făcut, colonele ? Batem palma ?

— Atunci, să ne pupăm, spuse colonelul.

XX

Cîteva luni după lovitura dublă care a cufundat comuna Pietranera în adîncă jale (cum zicea la gazetă), un tînăr cu brațul strîns în legătoare ieșea călare din Bastia pe la amiază, îndreptîndu-se spre satul Cardo, vestit printr-un izvor la care suferinzii din oraș găsesc în timpul verii o apă minerală. O femeie tînără, înaltă și frumoasă coz îl întovărășea pe un căluț negru, căruia orice cunoscător i-ar fi prețuit vînjul și nobletea dar care, din nefericire, avea o ureche sfîrtecată într-o neprevăzută întîmplare.

În sat, tînăra femeie sări cu sprinteneală de pe cal, și, după ce-și ajută tovarășul să descalece și el, desprinse niște desagi care atîrnau greu de oblîncul șeii. Caii au fost dați în grija unui țăran, și femeia, încărcată cu desagii pe care îi ascundea sub *mezzaroul* ei, împreună cu tînărul purtînd o pușcă cu două țevi, au luat drumul muntelui, luînd-o pe o potecă cu clină iute și care nu părea să ducă la nici o locuință. Ajunși la una din pajiștile de sus ale muntelui Quercio, se opriră, așezîndu-se amîndoi pe iarbă. Păreau că așteaptă pe cineva, căci fără încetare întorceau ochii spre munte, și tînăra femeie se uita ades la un frumos ceas de aur, poate tot atît de mult pentru a privi un giuvaer pe care părea să-l stăpînească de puțin timp, cît și pentru a ști dacă sunase ora întîlnirii. Așteptarea lor nu ținu mult. Din maquis ieși un cîine, care cînd se auzi strigat pe numele de Brusco de tînăra femeie, veni în fugă să se gudure. Puțin după aceea se iviră doi bărbați bărboși, cu pușlile subțioară, cu cartușiera la cingătoare, cu pistoalele la șold. Hainele de pe ei, rupte și numai petici, nu se potriveau de loc cu armele strălucitoare, ieșite dintr-o fabrică vestită pe continent. Cu toate că după cît îi arăta portul, cei patru inși de care am pomenit țineau de cinuri deosebite, începură să-și vorbească fără sfială, ca și cum s-ar fi cunoscut de cînd lumea.

— Ei bine, Ors' Anton' ! spuse cel mai în vîrstă dintre bandiții tînărului, iată-ți pricina încheiată. Ordonanță de neurmărire. Felicitările mele. Îmi pare rău că avocatul nu mai e în insulă ca să-l văd turbînd. Și brațul dumitale ?

— Mi s-a spus că în cincisprezece zile, răspunse tînărul, voi putea să-l scot din legătoare. Brando, viteazule, plec mîine spre Italia, și am vrut să-mi iau rămas bun de la tine și de la popă. De asta v-am rugat să veniți.

— Ești tare grăbit, spuse Brandolaccio ; ai fost achitat ieri și pleci mîine ?

— Avem treburi, spuse tînăra femeie cu voioșie. Domnilor, v-am adus de mîncare ; mîncați, și nu-l uitați pe prietenul meu Brusco.

— Îl răsfățați, domnișoară Colomba, dar e recunoscător. Veți vedea. Hai, Brusco, spuse el întinzîndu-i puşca orizontal, sări pentru Barricini.

Cîinele rămase nemişcat, lingîndu-şi botul şi privindu-şi stăpînul.

— Sări pentru familia della Rebbia !

Sări pe dată, cu două picioare mai sus decît era nevoie.

— Ascultați, prieteni, spuse Orso, v-ați ales un meşteşug urgisit ; şi dacă, din întîmplare, nu vă veți încheia cursul vieții acole [1], n-aveți nimic mai bun de aşteptat decît să fiți răpuşi în maquis de glontele unui jandarm.

— Ei bine ! spuse Castriconi, e o moarte ca oricare alta, şi care e mai bună decît frigurile care te răpun în pat, în mijlocul văicărelilor mai mult sau mai puțin sincere ale moştenitorilor. Cînd te-ai deprins ca noi să trăieşti sub cerul liber, nu-i nimic mai frumos decît să mori în picioare, sau, cum zic oamenii la noi în sat, în cizmele tale.

— Aş vrea, urmă Orso, să vă văd plecînd din țara asta... şi ducînd o viață mai liniştită. De pildă, de ce nu v-ați duce să vă aşezați în Sardinia, cum au făcut mai mulți din camarazii voştri ? V-aş putea înlesni s-o faceți.

— În Sardinia ! exclamă Brandolaccio. *Istos Sardos* ! să-i ia dracul cu dialectul lor ! Sînt o adunătură nevrednică de noi.

— Nu ne-am găsi nici un rost, în Sardinia, adăugă teologul. În ce mă priveşte, dispreţuiesc sarzii. Pentru hăituiala bandiților au o poliție călare ; asta îți dă şi măsura țării şi a banditilor [2]. Dracu' s-o ia de Sardinie ! Un lucru mă miră, domnule della Rebbia, că pe dumneata, care eşti un om de gust şi luminat, nu te-a atras viața noastră din maquis, după ce ai gustat din ea cum ai făcut-o.

---

[1] Piața în care se fac execuțiile la Bastia. (N. aut.)

[2] Deţin această observație critică asupra Sardiniei de la un fost bandit, care mi-e prieten, şi răspunderea îi revine întreagă. El vrea să zică despre banditii care se lasă prinşi de călăreți că sînt nişte imbecili şi că poliția care urmăreşte banditii călare nu are sorți să-i descopere. (N. aut.)

— Dar, spuse Orso zîmbind, pe cînd mă desfătam mîncînd din aceeași strachină cu voi, nu prea eram în măsură să prețuiesc farmecul stării voastre și coastele mă dor și-acuma, cînd îmi aduc aminte de goana din acea frumoasă noapte, așezat pe o buccea de-a curmezișul unui cal fără șa, pe care-l încălecase prietenul meu Brandolaccio.

— Și plăcerea de a scăpa de urmărire, urmă Castriconi, vi se pare un fleac? Cum puteți rămîne nepăsător la farmecul unei libertăți desăvîrșite sub un cer ca al nostru? Cu acest port-respect (își arătă pușca) ești rege peste tot, pînă unde ajunge glonțele. Comanzi, îndrepți greșelile... e o îndeletnicire foarte morală, domnule, și foarte plăcută, de care nu ne putem lipsi. Ce viață mai frumoasă decît cea de cavaler rătăcitor, cînd ești mai bine înarmat și mai cumpănit decît Don Quijote? Acum cîteva zile, de pildă, am aflat că unchiul micuței Lilla Luigi, bătrînul zgîrie-brînză, nu voia să-i dea zestre; i-am scris, fără amenințări, nu e felul meu; ei bine! iată un om cîștigat într-o clipită; a măritat-o. Am făcut fericirea a două ființe omenești. Mă puteți crede, domnule Orso, nimic nu se poate asemui vieții de bandit. Ah! poate că erați acum unul din ai noștri, dacă n-ar fi fost la mijloc englezoaica ceea pe care de-abia am zărit-o, dar care le-a luat văzul la toți cei din Bastia.

— Viitoarei mele cumnate nu-i place maquisul, spuse Colomba rîzînd, prea i-a fost frică în el.

— În sfîrșit, spune Orso, vreți să rămîneți aici? Fie. Spuneți-mi dacă pot face ceva pentru voi.

— Nimic, spuse Brandolaccio, fără cît să vă mai amintiți de noi. Ne-ați copleșit. Chilina are acum zestre și, ca să se mărite bine, nu e nevoie ca popa, prietenul meu, să mai scrie scrisori fără amenințări. Știm că vătaful dumneavoastră o să ne dea pîine și praf de pușcă pentru nevoile noastre; așa că, adio. Nădăjduiesc să vă revăd într-o bună zi, în Corsica.

— La nevoie, spuse Orso, cîțiva bani de aur prind bine. Acum că sîntem cunoștințe vechi, nu-mi veți refuza acest mic cartuș care vă poate folosi pentru a vă face rost de altele.

— Fără bani între noi, domnule locotenent, spuse Brandolaccio cu hotărîre.

— Banul e atotputernic pe lumea asta, spuse Castriconi ; dar în maquis nu are preț decît o inimă viteză și o pușcă ce nu dă greș.

— N-aș vrea să vă părăsesc, urmă Orso, fără să vă las o amintire. Spune, ce-ți pot lăsa, Brando ?

Banditul se scărpină în cap și, uitîndu-se piezîș la pușca lui Orso :

— Ei, domnule locotenent... dacă aș îndrăzni... dar nu, țineți prea mult la ea.

— Ce vrei ?

— Nimic... lucrul nu-i cine știe ce... dacă nu-l știi mînui... Mă gîndesc mereu la îndrăcita ceea de lovitură dublă și cu o singură mînă... Oh ! asta nu se-ntîmplă de două ori.

— Pușca asta o vrei ?... Ți-o aduceam, dar folosește-o cît mai rar.

— Oh ! nu vă făgăduiesc să mă slujesc de ea ca dumneavoastră ; dar fiți pe pace, cînd va ajunge în mîna altuia, nu vă îndoiți că Brando Savelli a dat ortul popii.

— Și ție, Castriconi, ce să-ți dau ?

— Pentru că țineți cu orice preț ca pe lîngă amintire să-mi faceți și o danie, nu mă sfiesc a vă ruga să-mi trimiteți un Horațiu de cel mai mic format cu putință. Asta îmi va ține de urît, ajutîndu-mă să nu-mi uit latineasca. În port, la Bastia, este o fetiță care vinde țigări. Încredințați-i-l ei, și ea o să mi-l dea.

— Vei avea un Elzevir [1], domnule savant ; s-a brodit unul chiar printre cărțile pe care voiam să le iau cu mine. Ei bine ! prieteni, trebuie să ne despărțim. O strîngere de mînă. Dacă vă gîndiți vreodată la Sardinia, scrieți-mi ; avocatul N. vă va da adresa mea pe continent.

— Domnule locotenent, spuse Brando, mîine, cînd vei fi afară din port, uite-te pe munte, în locul ăsta ; vom fi aici, și-ți vom face semn cu batistele.

Așa s-au despărțit : Orso și cu sora lui luară drumul Cardoului, și banditii pe al muntelui.

---

[1] Vestită casă de editură olandeză.

XXI

Într-o frumoasă zi de aprilie, colonelul sir Thomas Nevil, fiica sa, de curînd căsătorită, Orso și Colomba, ieșeau din Pisa în calcașcă, pentru a merge să viziteze un hypogeu etrusc de curînd descoperit, pe care toți străinii se duceau să-l vadă. După ce au coborît în interiorul monumentului, Orso și soția lui își scoaseră creioanele și se pregătiră să deseneze picturile de pe ziduri; iar colonelul și Colomba, cărora arheologia nu le spunea nimic, i-au lăsat singuri și s-au dus să se plimbe prin împrejurimi.

— Draga mea Colomba, spuse colonelul, n-o să putem ajunge la Pisa la timp pentru gustare. Nu ți-e foame? Orso și soția lui s-au cufundat în antichități; cînd se pun amîndoi pe desenat, nu se mai isprăvește.

— Da, spuse Colomba, și totuși nu aduc nici o bucățică de desen.

— Părerea mea ar fi, urmă colonelul, să mergem la fermișoara ceea de colo. Om găsi noi ceva pîine și *aleatico*, mai știi? poate că și smîntînă și căpșuni; astfel ne vom aștepta cu răbdare desenatorii.

— Ai dreptate, domnule colonel. N-ar avea nici un rost ca dumneata și cu mine, care sîntem oamenii cu judecată ai casei, să fim martirii acestor îndrăgostiți care se hrănesc cu poezie. Dă-mi brațul. Nu-i așa că mă dau pe brazdă? Iau brațul, port pălării și rochii la modă; am giuvaieruri, învăț nu mai știu cîte lucruri frumoase: am încetat de a fi o sălbăticiune. Privește un pic cu cîtă grație port acest șal... Blondul acela, ofițer din regimentul dumitale, care era la nuntă... Dumnezeule! nu-i mai țin minte numele, unul înalt, cu păr ondulat, pe care dintr-un pumn l-aș pune la pămînt...

— Chatworth? spuse colonelul.

— În sfîrșit! dar n-am să-i pot niciodată rosti numele. Ei bine! e îndrăgostit de mine nebunește.

— Ah, Colomba! tare cochetă mai devii. În curînd vom avea o altă nuntă.

— Eu! să mă mărit? Și cine mi-ar mai crește nepotul... cînd îmi va dărui Orso unul? Cine o să-l învețe

să vorbească limba corsicană ?... Da, va vorbi corsicana, și îi voi face o căciulă țuguiată, ca să turbați văzînd-o.

— Să așteptăm mai întîi să ai un nepot ; pe urmă n-ai decît să-l înveți să mînuiască stiletul, dacă vrei.

— S-a terminat cu stiletele, spuse Colomba rîzînd ; acum am un evantai, ca să-ți dau peste mînă cînd îmi vei vorbi de rău țara !

Vorbind astfel, au pătruns în fermă, unde au găsit vin, căpșuni și smîntînă. Colomba a ajutat-o pe fermieră să culeagă căpșunile, în timp ce colonelul bea *aleatico*. La cotitura unei alei, Colomba zări un moșneag așezat la soare pe un scaun de paie, bolnav, după cît se părea, căci avea ochii în fundul capului, era de o slăbiciune nemaipomenită și, nemișcarea lui, paloarea lui, privirea fixă, îl făceau să semene mai degrabă cu un cadavru decît cu un om viu. Timp de cîteva minute, Colomba îl privi, cu atîta curioazitate încît atrase atenția fermierei.

— Acest sărman bătrîn, spuse ea, e un compatriot de al dumneavoastră, căci am înțeles după vorbă că sînteți din Corsica, domnișoară. A avut nenorociri în țara lui, copiii i-au pierit de moarte năprasnică. Se spune, iertați, domnișoară, despre compatrioții dumneavoastră că nu cunosc îndurare în vrăjmășiile lor. De aceea, acest biet domn, rămas singur, a venit la Pisa, la o rudă îndepărtată, care e proprietăreasa acestei ferme. Bietul om e puțin nebun, asta din cauza nenorocirii și a durerii... O stinghерește pe doamna care primește multă lume ; de aceea l-a trimis aici. E atît de blînd, nu supără pe nimeni ; nu spune nici trei vorbe într-o zi. Ehei ! și-a pierdut mințile. Doctorul vine în fiecare săptămînă și spune că nu mai are mult de trăit.

— Ah ! e condamnat ? spuse Colomba. În starea lui, e o fericire să isprăvească cu viața.

— Ați trebui, domnișoară, să-i vorbiți puțin în corsicană ; poate că s-ar mai îmbărbăta auzind limba lui.

— Vom vedea, spuse Colomba cu un zîmbet ironic.

Și se apropie de moșneag pînă cînd umbra ei îi acoperi soarele. Atunci, sărmanul idiot ridică ochii și se uită țintă la Colomba, care-l privea în același fel, zîmbind într-una. După o clipă, bătrînul își trecu mîna peste

frunte și închise ochii. Apoi îi deschise iar, dar peste măsură ; buzele îi tremurau ; voia să întindă mîinile ; dar, fascinat de Colomba, rămînea țintuit pe scaunul lui, fără să fie în stare să vorbească sau să se miște. În sfîrșit, lacrimi mari începură să-i curgă și izbucni în hohote.

— E întîia oară că-l văd așa, spuse grădinărița. Domnișoara e din țara dumitale ; a venit să te vadă, îi spuse ea bătrînului.

— Îndurare ! exclamă moșneagul cu glas răgușit, îndurare ! nu ți-e de ajuns ? Hîrtia ceea... pe care o arsesem... cum ai făcut de ai citit-o ? Dar de ce amîndoi ? Orlanduccio, nu aveai ce găsi împotrivă-i... Trebuia să-mi lași unul... unul singur... Orlanduccio... nu i-ai citit numele...

— Îmi trebuiau amîndoi, îi spuse Colomba în șoaptă și în dialectul corsican. Ramurile sînt tăiate ; și dacă trunchiul n-ar fi putred, l-aș fi smuls și pe el. Hai, nu te plînge ; nu mai ai mult de suferit. Eu am suferit doi ani !

Bătrînul scoase un țipăt și capul îi căzu pe piept. Colomba îi întoarse spatele și reveni cu pași înceți spre casă, cîntînd cîteva cuvinte de neînțeles dintr-o *ballata* : „Îmi trebuie mîna care a tras, ochiul care a țintit, inima care a cugetat..."

În timp ce grădinărița făcea tot ce putea pentru a veni în ajutorul bătrînului, Colomba, cu fața voioasă și privirea aprinsă, se așeză la masă în fața colonelului.

— Dar ce s-a întîmplat ? îi spuse el. Ai aceeași înfățișare pe care o aveai la Pietranera, în timpul mesei, cînd s-a tras în noi.

— Mi-au revenit în minte amintiri din Corsica. Dar, iată, s-a sfîrșit. Am să fiu nașă, nu-i așa ? Oh ! ce nume frumoase am să-i dau : Ghilfuccio-Tomaso-Orso-Leone !

Tocmai în acea clipă se întorcea grădinărița.

— Ei bine ! întrebă Colomba cu nepăsare, e mort sau leșinat numai ?

— N-a fost nimic, domnișoară ; dar e ciudat zbuciumul care l-a cuprins la vederea dumneavoastră.

— Și doctorul a spus că nu mai are mult de trăit ?

— Poate că nici două luni.

— Paguba nu-i mare, încheie Colomba.

— De cine dracu' vorbiți ? întrebă colonelul.

— De un idiot din țara mea, care e aici în pensiune, spuse Colomba, cu aceeași nepăsare. Am să cer din cînd în cînd noutăți despre starea lui... Dar, colonele Nevil, mai lasă ceva căpșuni pentru fratele meu și pentru Lydia.

Pe cînd Colomba părăsea ferma pentru a se sui în caleașcă, fermiera se uită cîtva timp după ea.

— Uită-te bine la domnișoara aceea frumoasă, spuse ea către fiică-sa, ei bine! pot să jur că are darul deochiului.

1840

În românește de

AL. O. TEODOREANU

CARMEN

Femeia e ca fiera ; dar are două ceasuri bune, unul în pat şi altul la moarte.

PALLADAS[1]

I

I-am bănuit întotdeauna pe geografi că nu ştiu ce spun cînd aşază cîmpul de luptă de la Munda în ţinutul Bastuli-Poeni, lîngă moderna Monda, cam cu două leghe, la nord de Marbella. După presupunerile mele în ce priveşte textul anonimului autor al lui *Bellum Hispaniense* şi după cîteva informaţii culese din excelenta bibliotecă a ducelui de Osuna, m-am gîndit că locul de neuitat unde, pentru ultima dată, Cezar a jucat cap sau pajură împotriva apărătorilor republicii, trebuie căutat în împrejurimile Montillei. Cum pe la sfîrşitul toamnei anului 1830 mă aflam în Andaluzia, am făcut o lungă excursie pentru a îndepărta îndoielile care-mi mai rămă-

[1] Poet şi gramatic din Alexandria (sec. V î.e.n.).

seseră. În curînd voi publica un memoriu, care, nădăjduiesc, nu va mai lăsa nici urmă de îndoială în mintea tuturor arheologilor de bună-credinţă. Aşteptînd ca disertaţia mea să rezolve în sfîrşit problema geografică ce ţine toată Europa savantă în nedumerire, vreau să povestesc o istorioară, care nu prejudiciază cu nimic interesanta problemă a siliştei Mundei.

Năimisem la Cordova o călăuză şi doi cai, şi am pornit la drum fără alt bagaj decît *Comentariile* lui Cezar şi cîteva cămăşi. Într-o zi, rătăcind în partea ridicată a cîmpiei Cachenei, frînt de oboseală, mort de sete, ars de un soare de plumb, dădeam din tot sufletul la dracu' şi pe Cezar şi pe fiii lui Pompei, cînd am zărit destul de departe de cărarea pe care o urmam o mică pajişte verde presărată de trestii şi păpuriş. Era un semn că mă aflam în vecinătatea unui izvor. În adevăr, apropiindu-mă, mi-am dat seama că aşa-zisa pajişte nu era decît o mlaştină, în care se pierdea un şipot, ce ieşea, după cît se părea, dintr-o strîmtoare îngustă, între doi pereţi înalţi ai sierrei de Cabra. Am dedus că, pornind în suiş, voi da de apă mai rece, de mai puţine lipitori şi broaşte, şi poate de puţină umbră, în mijlocul stîncilor. La intrarea în strîmtoare, calul meu necheză, şi un alt cal, pe care nu-l vedeam, îi răspunse pe loc. Abia făcusem o sută de paşi, cînd strîmtoarea lărgindu-se dintr-o dată, mi s-a înfăţişat un soi de circ natural perfect umbrit de înălţimea ponoarelor care-l împrejmuiau. Era cu neputinţă să întîlneşti un loc care să îmbie călătorul la mai ademenitor popas. La poalele stîncilor în chepeng, izvorul se arunca clocotind şi cădea într-un mic bazin cu fundul acoperit de un soi de nisip alb ca neaua. Cinci-şase stejari frumoşi şi verzi, la adăpost de vînt şi răcoriţi de şipot, se înălţau pe marginile sale şi îl acopereau cu umbra lor deasă; în sfîrşit, în iarba gingaşă şi lucioasă din jurul bazinului găseai un culcuş cum nu se afla mai bun în nici un han, la zece leghe de jur împrejur.

Onoarea de a fi descoperit un atît de frumos ungher nu-mi aparţinea. Am zărit un om care se tolănise jos, şi fără îndoială că dormea cînd am ajuns. Trezit de nechezături, s-a ridicat, îndreptîndu-se spre calul lui, care în timp ce stăpînul dormea, se îndestulase cu iarba

din apropiere. Era un băietan de statură mijlocie, dar de înfățișare vînjoasă, cu privirea întunecată și semeață. Obrazul, care ar fi putut fi frumos, se tuciurise de soare și era mai negru decît părul. Cu o mînă ținea dîrlogul calului, cu cealaltă o espingolă [1] de aramă. Trebuie să recunosc că la început espingola și înfățișarea sălbatică a purtătorului m-au cam îngrijorat, dar nu mai credeam în hoți, de mult ce auzisem vorbindu-se de ei, fără să fi întîlnit vreodată vreunul. De altfel, văzusem atîția gospodari cinstiți înarmîndu-se pînă-n dinți pentru a se duce la tîrg, încît vederea unei arme de foc nu mă îndreptățea să pun la îndoială cinstea necunoscutului. Și apoi, îmi ziceam, ce să facă cu cămășile și cu *Comentariile* mele în ediție Elzevir ? Am salutat deci pe omul cu espingola cu un amical semn din cap, și l-am întrebat zîmbind dacă i-am tulburat cumva somnul. Fără să-mi răspundă, m-a măsurat din cap pînă-n picioare ; pe urmă, mulțumit se vede în ce mă privește, se uită cu aceeași atenție la călăuza mea care se apropia. Am văzut-o cum se îngălbenea și cum s-a oprit locului, vădit înspăimîntată. Urîtă întîlnire ! mi-am zis. Dar prudența m-a îndemnat pe dată să nu arăt pic de neliniște. Am descălecat, am spus călăuzei să scoată frîul, și, îngenunchind la marginea izvorului, mi-am scufundat capul și mîinile în el, apoi am băut o înghițitură bună, culcat pe burtă, ca soldații cei proști ai lui Ghedeon.

Între timp trăgeam cu ochiul la călăuză și la necunoscut. Călăuza se apropia fără nici un chef. Necunoscutul nu părea să ne fi pus gînd rău, căci îi dăduse drumul calului și espingola pe care la început o ținea întinsă era acum cu țeava în pămînt. Socotind că nu trebuie să țin seamă de puțina importanță pe care părea că o acordă persoanei mele, m-am tolănit în iarbă și-am întrebat omul cu espingolă dacă nu avea un amnar la el. În același timp am scos tabachera cu țigări. Necunoscutul, tot fără să vorbească, se scotoci în buzunar, își luă amnarul, și se grăbi să-mi dea un foc. Era vădit că se umaniza ; căci s-a așezat în fața mea, fără ca totuși să-și părăsească arma. După ce mi-am aprins țigara, am ales-o

[1] Pușcă scurtă cu țeavă dublă. (N. t.)

pe cea mai bună din cele rămase şi l-am întrebat dacă fumează.

— Da, domnule, îmi răspunse.

Erau primele cuvinte pe care le scotea, şi am băgat de seamă că nu pronunţa pe s în felul andaluz [1], de unde am tras concluzia că era şi el un călător ca mine, mai puţin arheolog însă.

— Ai s-o găseşti pe asta destul de bună, i-am spus, prezentîndu-i o havană veritabilă.

A înclinat uşor din cap, şi-a aprins ţigara de la a mea, mi-a mulţumit cu alt semn din cap, apoi a început să fumeze vădind foarte mare plăcere.

— Ah ! exclamă el, dînd drumul încet primului fum pe gură şi pe nări cît de mult e de cînd n-am mai fumat.

În Spania, o ţigară dată şi primită stabileşte relaţii de ospitalitate, ca şi împărţirea pîinii şi a sării în Orient. Omul meu se arătă mai vorbăreţ decît nădăjduisem. De altfel, cu toate că se dădea drept un locuitor al partidoului din Montilla avea aerul să cunoască destul de prost ţinutul. Nu ştia numele fermecătoarei văi în care ne aflam ; nu putea numi nici unul din satele din împrejurimi ; în sfîrşit, la întrebarea mea dacă nu văzuse prin apropiere ziduri distruse, olane mari cu margini răsfrînte, pietre sculptate, îmi mărturisi că nu dăduse niciodată atenţie la astfel de lucruri. S-a dovedit în schimb mare cunoscător în ceea ce priveşte caii. L-a criticat pe al meu, ceea ce nu era greu ; apoi îmi făcu genealogia calului său, care purcedea din faimoasa herghelie de la Cordova ; nobil animal, în adevăr, şi atît de îndurător la oboseală, încît, după cum pretindea stăpînul său, făcuse treizeci de leghe într-o zi, la galop, sau la trap întins. La mijlocul tiradei sale, necunoscutul se opri brusc, surprins parcă şi nemulţumit că a vorbit prea mult. „Fapt e că eram foarte grăbit să ajung la Cordova, reluă el cam încurcat. Trebuia să stau pe lîngă judecători pentru un proces." Pe cînd vorbea, se uita la călăuza mea Antonio, care lăsase ochii în jos.

[1] Andaluzii aspiră litera s şi o confundă în pronunţie cu c-ul dulce şi cu z-ul, pe care spaniolii îl pronunţă ca th-ul englezesc. (N. aut.)

Umbra și izvorul m-au încîntat atît de mult, încît mi-am amintit de cîteva felii de șuncă excelentă pe care prietenii de la Montilla le puseseră în desaga călăuzei mele. Am poruncit să le aducă, și am poftit străinul să ia parte la această gustare improvizată. Căci dacă de fumat nu fumase de multă vreme, cred că de mîncat nu mîncase de cel puțin patruzeci și opt de ore. Înfuleca întocmai ca un lup hămesit. Mă gîndeam că întîlnirea cu mine picase din cer pentru bietul om. În schimb, călăuza mea mînca puțin, bea și mai puțin și nu vorbea de loc, cu toate că de la începutul călătoriei noastre mi se arătase ca un lehău fără pereche. Prezența musafirului nostru părea să-l stinghereaască și o oarecare bănuială îi îndepărta pe unul de celălalt, fără să-mi dau bine seama de ce.

Ultimele fărîmituri de pîine și de șuncă dispăruseră, fumasem fiecare o a doua țigară; am poruncit călăuzei să pună căpestrele cailor, și mă pregăteam să-mi iau rămas bun de la noul meu prieten, cînd m-a întrebat unde aveam de gînd să petrec noaptea.

Înainte de a fi băgat de seamă un semn al călăuzei mele, răspunsesem că mergem la venta[1] del Cuervo.

— Prost adăpost pentru o persoană ca dumneavoastră, domnule... Acolo merg și eu, și dacă-mi dați voie să vă însoțesc, o să facem drumul împreună.

— Cu plăcere, am spus, încălecînd.

Călăuza mea, care-mi ținea scara, îmi făcu un nou semn din ochi. I-am răspuns ridicînd din umeri, înștiințîndu-l astfel că eram cu totul liniștit, și-am pornit la drum.

Semnele misterioase ale lui Antonio, îngrijorarea lui, cîteva cuvinte care i-au scăpat necunoscutului și mai ales cursa lui de treizeci de leghe, ca și explicația puțin vrednică de crezare pe care o dăduse despre ea, mi-au fost de ajuns să mă lămuresc pe seama tovarășului meu de călătorie. Nu încăpea îndoială că aveam de-a face cu un contrabandist, poate chiar cu un tîlhar; dar ce are a face? Cunoșteam destul felul de a fi al spaniolilor, pentru a fi încredințat că nu aveam a mă teme de un om care

[1] Han sărăcăcios, izolat. (N. t.)

mîncase și fumase cu mine. Însăși prezența lui era un sprijin asigurat împotriva oricărei întîlniri nedorite. De altfel, eram foarte mulțumit să aflu ce este un bandit. Nu vezi așa ceva în fiecare zi, și nu este lipsit de un oarecare farmec să te găsești lîngă o ființă primejdioasă, mai ales cînd o simți blîndă și domesticită.

Nădăjduiam ca încetul cu încetul să-l determin pe necunoscut să-mi facă destăinuiri, și cu toate clipirile din ochi ale călăuzei mele, am adus vorba despre tîlharii de drumul mare. Vorbeam de ei, se înțelege, cu tot respectul. Pe acea vreme, bîntuia în Andaluzia un vestit bandit numit José-Maria ale cărui isprăvi erau pe toate buzele. „Dacă m-aș afla lîngă José-Maria ?“ îmi ziceam... Am povestit istoriile pe care le știam despre acest erou, toate spre lauda lui de altfel, și mi-am exprimat fără înconjur admirația pentru vitejia și mărinimia lui.

— José-Maria nu e decît un haramin, a zis cu răceală străinul.

„Se osîndește el singur, sau e un exces de modestie din partea lui ?“ îmi zceam ; căci, privindu-mi tovarășul, ajunsesem să-l identific după semnalmentele lui José-Maria, pe care le citisem afișate la porțile a nenumărate orașe din Andaluzia. Da, el e, fără îndoială... Păr blond, ochi albaștri, gura mare, dinți frumoși, mîinile mici ; o cămașă fină, o vestă de catifea cu nasturi de argint, ghete de piele albă, un cal murg... Nu mai era nici o îndoială ! Dar să-i respectăm incognitoul.

Am ajuns la ventă. Era așa cum mi-o descrisese, adică una din cele mai păcătoase din cîte îmi fusese dat să văd. O încăpere mare servea de bucătărie, de sufragerie și de dormitor. Focul se făcea în mijlocul camerei, pe o piatră lată, și fumul ieșea printr-o gaură făcută în acoperiș, sau mai bine zis, se oprea, formînd un nor la cîteva picioare deasupra podelei. De-a lungul zidului se vedeau întinse pe jos cinci sau șase pături de catîri ; erau paturile călătorilor. La douăzeci de pași de casă, sau mai degrabă de singura încăpere pe care am descris-o, se înălța un fel de hangar care slujea de grajd. În acest fermecător sălaș, nu erau alte ființe omenești, cei puțin pentru moment, în afară de o bătrînă și o fetiță de zece-doisprezece ani, amîndouă tuciurii și îmbrăcate în zdrențe groaznice.

„Iată tot ce rămîne, mi-am zis, din populația anticei Munda Bactica ! O Cezar ! O Sextus Pompei ! dacă v-ați întoarce în astă lume, mult v-ați mai minuna !"

La vederea tovarășului meu, bătrînei îi scăpă un strigăt de mirare.

— Ah ! Stăpîne, don José ! făcu ea.

Încruntîndu-se, don José ridică mîna cu un gest autoritar care închise gura bătrînei. M-am întors către călăuza mea, și printr-un semn aproape nevăzut, îl făcui să înțeleagă că nu avea nimic nou să-mi spună despre omul cu care urma să-mi petrec noaptea. Cina a fost mai bună decît mă așteptam. Ni s-a servit, pe o măsuță înaltă de doi coți, o tocăniță bună de cocoș bătrîn cu orez, foarte ardeiată, apoi ardei în untdelemn, și în fine un *gaspacho*, un soi de salată de ardei. Trei feluri astfel condimentate ne-au silit să recurgem cam des la un burduf cu vin de Montilla, care s-a brodit să fie delicios. După ce am mîncat, zărind o mandolină agățată de perete — în Spania sînt pretutindeni mandoline — am întrebat-o pe fetița care ne servea dacă știa să cînte din ea.

— Nu, mi-a răspuns, dar don José cîntă atît de bine !

— Fii bun, i-am spus, și cîntă-mi ceva ; mă prăpădesc după muzica voastră națională.

— Nu pot refuza nimic unui domn atît de cumsecade, și care-mi dă țigări atît de apelpisite, strigă don José, plin de voie bună.

Și, după ce i s-a dat mandolina, a cîntat acompaniindu-se. Deși aspră, vocea lui era plăcută, melodia melancolică și ciudată ; cît despre cuvinte, n-am înțeles o iotă.

— Dacă nu mă înșel, i-am spus, ceea ce ai cîntat nu e un cîntec spaniol. Seamănă cu *zorzicosurile* [1] pe care le-am auzit în *Țînuturi* [2] și cuvintele trebuie să fie în limba bască.

— Da, răspunse don José, întunecîndu-se la față.

Își așeză mandolina pe jos și, cuprins de-o ciudată amărăciune, începu să se uite lung, cu brațele încruci-

[1] Dansuri din provinciile basce. (N. ed. fr.)

[2] Țînuturile privilegiate se bucură de legiuiri speciale ; e vorba de Alava, Biscaia, Guipuzcoa și o parte din Navarra. În aceste țînuturi se vorbește limba bască. (N. aut.)

şate, la focul care se stingea. Luminată de o lampă aşezată pe o măsuţă, faţa lui nobilă şi sălbatică totodată îmi amintea de Satana lui Milton. Ca şi el, poate, tovarăşul meu se gîndea la locul pe care-l părăsise, la surghiunul pe care-l îndura din singură vina lui. Am încercat să reînviu conversaţia, dar nu mi-a răspuns, adîncit cum era în tristele lui gînduri. Bătrîna se şi culcase într-un colţ al încăperii, la adăpostul unei pături găurite, întinsă pe o frînghie. Fetiţa o urmase în acest adăpost sorocit părţii femeieşti. Călăuza mea, sculindu-se, mă pofti s-o urmez în grajd ; dar, la auzul acestui cuvînt, don José, ca trezit deodată, îl întrebă răstit unde se duce.

— La grajd, îi răspunse călăuza.

— Pentru ce ? caii au ce mînca. Culcă-te aici, domnul ţi-o îngăduie.

— Mi-e teamă să nu fie bolnav calul domnului. Aş vrea ca domnul să-l vadă ; poate că-i va găsi leacul.

Era vădit că Antonio ţinea să-mi vorbească între patru ochi ; dar nu voiam să dau de bănuit lui José şi, la punctul la care ne aflam, mi se părea că cel mai nimerit lucru de făcut era să arăt cea mai mare încredere. I-am răspuns deci lui Antonio că nu mă pricep de loc la cai şi că mi-e somn. Don José l-a urmat la grajd, de unde a revenit în curînd singur. Mi-a spus că nici vorbă să aibă calul ceva, dar că Antonio găsea că-i un animal atît de preţios, încît îl freca cu haina lui ca să-l facă să transpire şi că avea de gînd să-şi petreacă noaptea cu această plăcută îndeletnicire. Între timp, mă lungisem pe păturile de catîri, învelindu-mă bine cu paltonul, ca să nu mă ating de ele. După ce şi-a cerut iertare pentru libertatea pe care şi-o lua aşezîndu-se lîngă mine, don José se culcă în faţa uşii, nu fără să-şi fi reînnoit pulberea espingolei, pe care avu grijă s-o aşeze sub desaga care-i slujea de pernă. Cinci minute după ce ne-am spus unul altuia noapte bună, amîndoi dormeam duşi.

Mă credeam destul de obosit pentru a putea dormi într-un astfel de culcuş, dar, după o oră, nişte mîncărimi foarte neplăcute mi-au speriat somnul. Îndată ce mi-am dat seama de unde vin, m-am sculat, convins că era mai bine să petrec restul nopţii sub cerul liber decît sub acest acoperiş neprimitor. Mergînd în vîrful picioa-

relor, am ajuns la ușă, am păşit peste culcuşul lui don José, care dormea somnul drepţilor, procedînd cu atita îndemînare, încît am ieşit din casă fără să-l trezesc. Lîngă uşă era o bancă mare de lemn; m-am lungit pe ea, şi m-am aşezat cum am putut mai bine, să-mi trec noaptea. Eram gata să închid ochii pentru a doua oară, cînd mi se păru că văd trecînd prin faţa mea umbra unui om şi umbra unui cal, mergînd unul şi celălalt fără să facă cel mai mic zgomot. M-am ridicat în capul oaselor şi mi s-a părut că-l recunosc pe Antonio. Surprins de a-l vedea afară din grajd la acel ceas, m-am sculat şi i-am ieşit înainte. Mă văzu imediat şi se opri.

— Unde e? mă întreabă Antonio cu glas scăzut.

— În ventă, doarme; nu se teme de ploşniţe. Dar de ce iei cu dumneata calul ăsta?

Am observat atunci, că pentru a nu face zgomot la ieşirea din hangar, Antonio învelise cu grijă picioarele animalului cu rămăşiţele unei pături vechi.

— Vorbiţi mai încet, pentru numele lui Dumnezeu, îmi spuse Antonio. Vă să zică tot nu ştiţi cine e omul acela. E José Navarro, cel mai temut bandit din Andaluzia. Toată ziua v-am făcut semne pe care n-aţi vrut să le luaţi în seamă.

— Bandit, nebandit, ce-mi pasă mie? i-am răspuns; nu ne-a furat pe noi şi mă prind că nici nu-l ispiteşte gîndul s-o facă.

— O fi, dar se dau două sute de ducaţi pe capul lui. Ştiu un post de lăncieri la o leghe şi jumătate de aici şi, înainte de a se lumina de ziuă, o să aduc cîţiva vlăjgani de nădejde. I-aş fi luat şi calul, dar e atît de rău, că nimeni altul decît Navarro nu se poate apropia de el.

— Să te ia dracul! i-am spus. Ce rău ţi-a făcut acest biet om ca să-l denunţi? De altfel, eşti sigur că e tîlharul de care vorbeşti?

— Foarte sigur; adineauri m-a urmat în grajd şi mi-a spus: „Pari a mă cunoaşte, dar dacă spui acestui domn cumsecade cine sînt, îţi zbor creierii". Rămîneţi, domnule, rămîneţi lîngă el; nu aveţi nici o grijă. Atîta timp cît vă va şti acolo, nu se va feri de nimic.

Vorbind aşa ne îndepărtarăm destul de mult de ventă pentru ca potcoavele calului să nu se mai audă.

Antonio îl descotorosise într-o clipită de zdrențele cu care îi învelise picioarele și se pregătea să încalece. Am încercat să-l țin pe loc și cu rugăminți și cu amenințări.

— Sînt un biet om, domnule, îmi zicea ; două sute de ducați nu-s de lepădat, mai ales cînd e vorba să mîntui ținutul de o astfel de pacoste. Dar, băgați de seamă, dacă Navarro se trezește, o să se repeadă la espingola lui, și vai de dumneavoastră. Eu am mers prea departe ca să dau înapoi ; descurcați-vă cum puteți.

Mișelul era în șa ; a dat pinteni și s-a mistuit în întuneric. Nu trecu mult și-l pierdui din ochi.

Eram foarte pornit împotriva călăuzei mele și destul de îngrijorat. După o clipă de gîndire, mă hotărîsem și am reintrat în ventă. Don José dormea încă, punînd la loc în această clipă ceea ce cheltuise de pe urma oboselii și veghii mai multor zile, fără îndoială zbuciumate. Am fost silit să-l scutur tare, ca să-l trezesc. N-am să uit niciodată privirea lui aprigă și mișcarea pe care a făcut-o ca să-și apuce espingola, pe care, din prevedere, o așezasem la oarecare distanță de culcușul lui.

— Domnule, i-am spus, vă cer iertare că vă scol ; dar am să vă pun o întrebare neroadă ; v-ar fi oare la îndemînă dacă ați vedea sosind o jumătate de duzină de lăncieri ?

Sări în picioare, și cu glas spăimîntător :

— Cine v-a spus-o ? mă întrebă el.

— Nu căta de unde vine sfatul, dacă e bun.

— Călăuza dumneavoastră m-a trădat, dar mi-o va plăti. Unde e ?

— Nu știu... În grajd, cred... dar cineva mi-a spus...

— Cine v-a spus ? Bătrîna ?... Nu cred !...

— Cineva pe care nu-l cunosc... fără multă vorbă, aveți, da sau nu, temeiuri să nu așteptați soldații ? Dacă le aveți, nu pierdeți timpul ; dacă nu, noapte bună, și vă cer iertare că v-am tulburat somnul.

— Ah ! călăuza ! călăuza ! De la început m-am ferit de el... dar... va avea de furcă cu mine !... Adio, domnule, Dumnezeu să vă răsplătească binele pe care vi-l datorez. Nu sînt chiar atît de rău pe cît mă credeți... da, mai este încă ceva în mine care merită mila unui om mări-

nimos... Adio, domnule... îmi pare rău de un singur lucru, că nu mă pot plăti față de dumneavoastră.

— Ca preț al serviciului pe care vi l-am făcut, făgăduiți-mi, don José, să nu bănuiți pe nimeni, să nu vă gîndiți la răzbunare. Poftim, luați țigări să aveți la drum. Călătorie bună!

Și i-am întins mîna.

Mi-a strîns-o fără să răspundă, și-a luat espingola și desaga, și după ce a spus bătrînei cîteva vorbe într-un idiom pe care nu l-am putut pricepe, a dat fuga la hangar. Cîteva clipe mai tîrziu, îl auzeam galopînd pe cîmpie.

Cît despre mine, m-am culcat din nou pe banca mea, dar n-am mai adormit. Mă întrebam dacă avusesem dreptate să scap de spînzurătoare pe un hoț, sau poate pe un ucigaș, și asta numai pentru că mîncasem sunică și orez *à la valencienne* cu dînsul. Nu-mi trădasem eu oare călăuza care era de partea legilor? Nu l-am dat oare pradă răzbunării unui scelerat? Dar datoriile ospitalității!... Prejudecată de sălbatic, îmi ziceam; mi-am încărcat sufletul cu toate crimele pe care le va săvîrși banditul... Dar instinctul acesta al conștiinței, care ține piept tuturor raționamentelor, e oare o prejudecată? Se vede că în situația gingașă în care mă aflam, nu mă puteam izbăvi fără remușcări.

Pluteam încă în cea mai mare îndoială în ceea ce privește moralitatea acțiunii mele, cînd am văzut apărînd o jumătate de duzină de călăreți cu Antonio, care, prevăzător, ședea la coadă. Le-am ieșit înainte și i-am înștiințat că banditul fugise de mai mult de două ore. Bătrîna, întrebată de brigadieri, răspunse că-l cunoștea pe Navarro, dar că, locuind singură, n-ar fi îndrăznit niciodată să-și pună viața în primejdie denunțîndu-l. A adăugat că avea obiceiul, cînd venea la ea, să plece întotdeauna în puterea nopții. Cît despre mine, a trebuit să merg, la cîteva leghe de acolo, să-mi arăt pașaportul și să semnez o declarație în fața unui alcade, după care mi s-a îngăduit să-mi reiau cercetările arheologice. Antonio îmi păstra pică, bănuind că eu îl împiedicasem să cîștige cei două sute de ducați. Totuși ne-am despărțit prieteni buni la Cordova; acolo, i-am dat un bacșiș pe cît îmi îngăduiau baierele pungii.

II

Am rămas cîteva zile la Cordova. Mi se vorbise de un anumit manuscris de la biblioteca dominicanilor, în care urma să găsesc informații prețioase despre antica Munda. Foarte bine primit de bunii călugări, îmi petreceam ziua la mănăstire, și seara mă plimbam prin oraș. La Cordova, pe la apusul soarelui se află puzderie de pierde-vară pe cheiul de pe malul drept al Guadalquivirului. E drept că trebuie să suferi mirosurile unei tăbăcării care se mai bucură încă de străvechea faimă a regiunii în prepararea pieilor ; te bucuri, în schimb, de o priveliște care nu-i de lepădat.

Cu cîteva minute înainte de vecernie, o mulțime de femei se adună la marginea apei, în partea de jos a cheiului, care e destul de înalt. Nici un bărbat nu îndrăznește să se amestece în această ceată. Îndată ce sună de vecernie, se cheamă că e noapte. La ultima bătaie de clopot, femeile se dezbracă toate și intră în apă. Atunci să te ții : țipete, rîsete și hărmălaie, cum nu s-a pomenit ! Din înaltul cheiului, bărbații se uită la femeile care se scaldă și cască ochii la ele ca să vadă te miri ce și mai nimic. Totuși, aceste forme albe și nedeslușite care se desenează pe azurul întunecat al apelor înfierbîntă firile poetice și, cu puțină imaginație, nu e greu să ți-o închipui pe Diana scăldîndu-se laolaltă cu nimfele ei, fără riscul de a avea soarta lui Acteon. Mi s-a spus că niște derbedei au strîns bani într-o zi pentru a-l mitui pe clopotarul catedralei să sune vecernia cu douăzeci de minute înainte de ora hotărîtă. Cu toate că era încă ziua mare, nimfele Guadalquivirului nu s-au codit, și, încrezîndu-se mai mult în dangătul clopotului decît în soare, și-au făcut, cu conștiința împăcată, toaleta de îmbăiere, care e întotdeauna foarte sumară. Eu nu eram acolo. Pe timpul meu clopotarul era incoruptibil, asfințitul destul de întunecat, și numai o pisică ar fi putut deosebi pe cea mai bătrînă vînzătoare de portocale de cea mai drăguță femeiușcă din Cordova.

Într-o seară, la ora cînd nu se vede nimic, fumam, sprijinit de parapetul cheiului, cînd o femeie, urcînd scara care duce la rîu, a venit să se așeze lîngă mine. Avea

în păr un mare buchet de iasomie ale cărei petale împrăştie seara un miros îmbătător. Era îmbrăcată simplu, sărăcăcios chiar, în negru, ca majoritatea femeilor uşoare, seara. Femeile cumsecade nu se îmbracă în negru decît dimineaţa. Seara, se îmbracă *à la francesa*. Cînd a ajuns lîngă mine, a lăsat mantila care-i acoperea capul să-i lunece pe umeri, şi *sub palida lumină ce picură din stele* [1], am văzut că era şcundă, tînără, bine făcută, şi că avea ochi foarte mari. Mi-am aruncat îndată ţigara. A înţeles această atenţie, de o politeţă cu totul franceză, şi s-a grăbit să-mi spună că-i place mult mirosul de tutun, şi că fumează chiar cînd găseşte *papelitosuri* mai moi. Din fericire, aveam din acestea în tabachera mea, şi m-am grăbit să-i ofer din ele. A binevoit să ia una şi şi-a aprins-o de la capătul unei frînghii în flăcări pe care ne-a adus-o un copil pentru o para. Am vorbit atît de mult fumînd alături, încît am rămas aproape singuri pe chei. M-am gîndit că nu săvîrşesc o necuviinţă poftind-o la o îngheţată la *neveria* [2]. După o modestă şovăială a primit, dar înainte de a se hotărî, a vrut să ştie cît e ceasul. Mi-am pus ceasul să sune, ceea ce a mirat-o mult.

— Ce invenţii se fac la dumneavoastră domnilor străini ! Din ce ţară sînteţi, domnule ? Englez, fără îndoială [3].

— Francez şi plecatul dumneavoastră servitor. Şi dumneavoastră domnişoară sau doamnă, sînteţi probabil din Cordova ?

— Nu.

— Sînteţi în orice caz andaluză. După dulceaţa graiului cred că aşa e.

— Dacă cunoaşteţi atît de bine oamenii după accent trebuie să ghiciţi şi ce sînt.

---

[1] Corneille : *Cidul* (actul IV, scena III-a), în traducerea lui St. O. Iosif.

[2] Cafenea cu o gheţărie sau mai degrabă cu un depozit de zăpadă. În Spania nu există sat care să nu aibă neveria lui. (N. aut.)

[3] În Spania, orice călător care nu are la el eşantioane de stambă sau de mătăsuri trece drept englez, *Inglesito*. Acelaşi lucru se petrece şi în Orient. La Chalcis mi s-a făcut cinstea de a fi luat drept un Μιλόρδος Φραντσέσος (milord francez). (N. aut.)

— Cred că sînteți din țara lui Isus, la doi pași de Paradis. (Aflasem această metaforă relativă la Andalzia, de la amicul meu, Francisco Sevilla, bine cunoscutul picador.)

— Aș! paradisul... oamenii de aici spun că nu e făcut pentru noi.

— Atunci, poate sînteți maură, sau... m-am întrerupt neîndrăznind să zic : jidovă.

— Haide, haide, vedeți doar bine că sînt țigancă ; vreți să vă ghicesc ? N-ați auzit vorbindu-se de Carmencita ? Eu sînt.

Eram atît de necredincios pe vremea ceea, adică acum vreo cinsprezece ani, încît n-am fugit îngrozit văzîndu-mă lîngă o vrăjitoare. „Bine ! mi-am zis, tot am stat la masă c-un tîlhar de drumul mare, săptămîna trecută, ce-o să fie dac-oi lua astăzi o înghețată cu o slujitoare de-a necuratului ? Într-o călătorie trebuie să vezi de toate." Dar mai aveam cu un motiv pentru a-i căuta prietenia. Cînd terminasem liceul, trebuie să mărturisesc că, spre rușinea mea, mi-am pierdut cîtăva vreme cu studierea științelor oculte, și de mai multe ori am încercat chiar să fac farmece ca să chem duhurile întunericului. Cu toate că eram de mult lecuit de patima unor astfel de cercetări, nutream încă oarecare curiozitate pentru superstițiile de orice fel și mă bucuram dinainte să aflu pînă unde ajunsese arta solomoniei la țigani.

Vorbind așa, intrasem în *neveria* și ne așezasem la o mesuță luminată de o luminare închisă într-un glob de sticlă. Am avut atunci răgazul să-mi examinez *gitana*, în timp ce cîțiva oameni cumsecade care-și mîncau înghețata se minunau văzîndu-mă într-o astfel de tovărășie. Mă îndoiesc foarte ca domnișoara Carmen să fi fost de rasă pură, în orice caz era cu mult mai frumoasă decît toate țigăncile pe care le întîlnisem pînă atunci.

Pentru ca o femeie să fie frumoasă, spaniolii spun că trebuie să îndeplinească treizeci de condiții, sau, dacă vrei, s-o poți defini cu ajutorul a zece adjective, fiecare referindu-se la trei părți ale făpturii ei. Trebuie să aibă, de pildă, trei lucruri negre : ochii, pleoapele și sprînce-

nele ; trei subțiri : degetele, buzele și părul etc. Pentru rest citiți-l pe Brantôme.

Țiganca mea nu întrunea atîtea perfecțiuni. Pielea ei, de altfel nespus de netedă, bătea în arămiu. Ochii îi erau oblici, dar de-o minunată tăietură, buzele cam pline, dar frumos arcuite, lăsînd să se vadă niște dinți mai albi ca migdalele curățate. Părul ei, cam gros poate la fir, era de un negru bătînd în albăstrui, ca pana corbului, lung și lucios.

Ca să nu vă obosesc cu o descriere prea prolixă, am să vă spun numai că fiecărui cusur îi răspundea o calitate, care se vedea poate și mai mult prin contrast. Era de o frumusețe stranie și sălbatică, o figură care te uimea la început, dar pe care n-o mai puteai uita. Ochii ei mai ales aveau o căutătură pofticioasă și aprigă, așa cum n-am mai întîlnit de atunci în nici o privire omenească. Ochi de țigan, ochi de lup, spune pe bună dreptate un proverb spaniol. Dacă n-aveți timp să mergeți la grădina zoologică să studiați privirea unui lup, uitați-vă la pisica dumneavoastră cînd pîndește o vrabie.

Își dă seama oricine că ar fi fost ridicol să las să mi se ghicească viitorul într-o cafenea. De aceea am rugat-o pe frumoasa vrăjitoare să-mi îngăduie s-o petrec pînă la locuința ei ; a primit fără greutate, dar a vrut să știe încă o dată mersul timpului și m-a rugat din nou să-mi pun ceasul să sune.

— E într-adevăr de aur ? întrebă măsurîndu-mi ceasul cu deosebită luare aminte.

Cînd am pornit din nou la drum, se înnoptase bine, dughenile erau în cea mai mare parte închise și străzile aproape pustii.

Am trecut podul Guadalquivirului, și, la marginea mahalalei, ne-am oprit în fața unei case care nici pe departe nu aducea cu un palat. Ne-a deschis un copil. Țiganca i-a spus cîteva cuvinte într-o limbă necunoscută mie, despre care am aflat mai tîrziu că se numea *rommani* sau *chipe calli*, dialectul *gitanilor*. Copilul a dispărut numaidecît, lăsîndu-ne într-o cameră destul de mare, mobilată cu o mesuță, două taburete și un cufăr. Nu trebuie să uit o cană de apă, o grămadă de portocale și o legătură de ceapă.

Îndată ce am rămas singuri, țiganca a scos din cufăr niște cărți care păreau să fi slujit mult, un magnet, un cameleon uscat și alte cîteva obiecte trebuincioase artei sale. Apoi mi-a spus să-mi fac semnul crucii ținînd o monedă în mîna stîngă ; și ceremoniile magice începură. E de prisos să vă spun ce mi-a prezis ; cît despre felul ei de a descînta sărea în ochi că e curat vrăjitoare.

Din nenorocire am fost stinghcriți foarte repede. Ușa s-a deschis deodată cu putere și un bărbat, înfășurat pînă la ochi într-o mantie cafenie, a intrat în cameră repezind-o pe țigancă cu vorbe urîte. Nu înțelegeam ce spune, dar felul în care vorbea vădea că e în toane foarte rele. La vederea lui, nu s-a arătat nici mirată, nici mînioasă, dar s-a năpustit înainte-i și cu o nemaipomenită repeziciune i-a spus un șir de vorbe în limba misterioasă pe care-o folosise și mai înainte de față cu mine. Cuvîntul *payllo*, care revenea ades, era singurul pe care-l înțelegeam. Știm că țiganii numeau astfel pe toți oamenii care nu fac parte din neamul lor. Bănuind că e vorba de mine, mă așteptam la o explicație neplăcută ; pusesem mîna pe piciorul unuia dintre taburete și mă gîndeam în sinea mea care va fi anume clipa potrivită să-l arunc în capul nepoftitului. Acesta o respinsese pe țigancă cu asprime, și înaintase către mine ; apoi, dîndu-se înapoi cu un pas :

— Ah ! domnule, spuse, dumneavoastră sînteți !

L-am privit la rîndu-mi și l-am recunoscut pe prietenul meu don José. În clipa aceea m-am căit puțin că nu-l lăsasem să fie spînzurat.

— Ah ! dumneata erai, amice, am strigat rîzînd pe cît mai puțin acru mi-a fost cu putință ; ai întrerupt-o pe domnișoara tocmai cînd îmi prorocea lucruri foarte interesante.

— Mereu aceeași ! O să se termine o dată, spuse el printre dinți, aruncîndu-i o privire sălbatică.

Țiganca îi vorbea totuși înainte pe limba ei. Se înfierbînta din ce în ce. Ochii i se injectaseră și se făcuseră spăimîntători, trăsăturile i se contractau, bătea din picior.

Aveam impresia că-l zorea să facă ceva și el sta la cumpănă. Mi se părea că înțeleg prea bine ce voia să spuie, văzînd cum își trece încoace și încolo mîna-i mică

pe sub bărbie. Îmi ispitit să cred că era vorba de retezarea unei beregate și aveam temeiuri să cred că a mea era aceea.

Acestui torent de elocință, don José nu i-a răspuns decît prin cîteva vorbe răstite. Țiganca i-a aruncat o privire de profund dispreț, apoi, așezîndu-se turcește într-un colț al camerei, și-a ales o portocală, a cojit-o și a început s-o mănînce.

Don José m-a luat de braț, a deschis ușa și m-a condus în stradă. Am mers cale de vreo două sute de pași în cea mai adîncă tăcere. Apoi întinzînd mîna :

— Mergeți drept înainte și-o să dați de pod.

Mi-a întors spatele pe dată și s-a îndepărtat iute.

M-am înapoiat la han mofluz și fără chef. Culmea a fost, cînd, dezbrăcîndu-mă, am băgat de seamă că-mi lipsește ceasul.

Cîntărirea împrejurărilor m-a hotărît să renunț de a mă duce să-l cer a doua zi, sau să-l rog pe domnul corregidor [1] să binevoiască a pune să-l caute. Îmi terminasem lucrarea asupra manuscrisului dominicanilor și am plecat la Sevilla. După cîteva luni de rătăciri prin Andaluzia, am vrut să mă întorc la Madrid și am fost nevoit să trec iar prin Cordova. Nu aveam de gînd să stau mult acolo, pentru că prinsesem pică pe acest frumos oraș ca și pe femeile care se scăldau în Guadalquivir. Totuși, cîțiva prieteni pe care voiam să-i revăd și cîteva comisioane de făcut mă sileau să zăbovesc cel puțin trei sau patru zile în străvechea capitală a prinților musulmani.

Cum am păși în mănăstirea dominicanilor, unul din călugări care îmi arătase un viu interes în cercetările mele despre vatra Mundei, mă întîmpină cu brațele deschise, strigînd :

— Numele Domnului fie lăudat ! Fii bine venit, drag prieten. Te credeam cu toții mort, și eu, care-ți vorbesc, am rostit multe de *pater și ave*, de care nu mă căiesc, pentru mîntuirea sufletului dumitale. Așadar, nu ești asasinat, că de furat știu că ai fost furat.

[1] În trecut magistrat, alcade, în Spania.

— Cum asta ? l-am întrebat puțin mirat.

— Da, știi bine, frumosul ceas cu repetiție pe care-l puneai să sune în bibliotecă, cînd îți spuneam că era timpul să mergem la cor. Ei bine ! a fost regăsit, îți va fi înapoiat.

— Adică, l-am întrerupt eu, puțin descumpănit, ceasul pe care l-am pierdut...

— Mișelul e la pușcărie, și, cum se știe că e în stare să omoare un creștin pentru un pitac, murcam de frică să nu te fi ucis. Merg cu dumneata la corregidor și-l vom face să-ți dea înapoi frumosul ceas. Pas să mai spui pe urmă că în Spania justiția nu-și cunoaște meșteșugul.

— Vă mărturisesc, i-am spus, că prefer să-mi pierd ceasul decît să trimit, prin mărturia mea, un nenorocit la spînzurătoare, mai ales că... mai ales că...

— O ! să n-ai nici o grijă ; e bine încondeiat și n-o să-l poată spînzura de două ori ! Cînd spun spînzurat, greșesc. Hoțul dumitale e un hidalgo ; va fi deci sugrumat poimîine fără cruțare [1]. Așa că vezi, un furt mai mult sau mai puțin nu-i schimbă întru nimic soarta. Dea Domnul să fi furat numai ! Dar a săvîrșit mai multe crime, una mai îngrozitoare decît alta.

— Cum îl cheamă ?

— E cunoscut în ținut sub numele de José Navarro, dar mai are un nume basc pe care nici eu, nici dumneata, nu-l vom putea rosti niciînd. E un om, iată, care merită să fie văzut, și cum îți să cunoști particularitățile regiunii, nu trebuie să pierzi prilejul de a afla cum părăsesc lumea asta netrebnicii din Spania. A fost încredințat călugărilor, și părintele Martinez o să te ducă la el.

Dominicanul meu a stăruit atîta să văd pregătirile *micii și drăguței spînzurători* [2], încît n-am putut scăpa. M-am dus să vizitez prizonierul, înarmat cu un pachet

[1] În 1830, nobilimea se bucura singură de acest privilegiu. Astăzi, sub regimul constituțional, clasele de jos au cucerit dreptul la sugrumare. (N. aut.)

[2] Molière, *Domnul de Pourceaugnac*, comedie-balet, actul III, scena III.

de țigări cu care nădăjduiam să-l fac să-mi ierte indiscreția.

Am fost introdus la don José, în timp ce-și lua masa. Mi-a făcut un semn destul de rece din cap, și mi-a mulțumit politicos pentru darul pe care i-l aduceam. După ce a numărat țigările din pachetul pe care i-l adusesem, și-a ales cîteva și mi-a înapoiat restul, spunînd că nu avea nevoie de mai multe.

L-am întrebat dacă, cu ceva bani, sau prin stăruințele prietenilor mei, aș putea obține o oarecare îndulcire a soartei sale. Întîi, a ridicat din umeri zîmbind cu tristețe, pe urmă, răzgîndindu-se, m-a rugat să pui să se facă o slujbă pentru mîntuirea sufletului său.

— Ați binevoi, adăugă el cu sfială, ați binevoi să puneți să se mai facă una, pentru o altă persoană, care v-a jignit ?

— Desigur, dragul meu, i-am spus, dar nimeni, după cîte știu, nu m-a jignit în țara asta.

Mi-a luat mîna și mi-a strîns-o cu un aer grav. După o clipă de tăcere a urmat :

— Pot îndrăzni să vă rog să-mi mai faceți un bine ? La întoarcere în țara dumneavoastră, veți trece poate prin Navarro, sau cel puțin prin Vittoria, care nu-i prea departe.

— Da, i-am spus, o să trec cu siguranță prin Vittoria ; dar se prea poate să mă abat din drum pentru a mă duce la Pampelune și, pentru dumneata, cred că voi face cu plăcere acest ocol.

— Ei bine ! dacă vă duceți la Pampelune, veți întîlni multe lucruri care să vă intereseze. E un oraș frumos... Vă încredințez această medalie (îmi arată o mică medalie de argint pe care o purta la gît), înveliți-o în hîrtie... se opri o clipă ca pentru a-și stăpîni emoția... o veți da sau o veți trimite unei femei a cărei adresă v-o dau. Spuneți-i c-am murit, dar să nu-i spuneți cum.

Am făgăduit să-mi îndeplinesc însărcinarea. L-am revăzut a doua zi, și mi-am petrecut o parte din ea cu el. Din gura lui am aflat tristele întîmplări pe care le însemn mai jos.

III

M-am născut, spuse el, la Elizondo [1], în valea Baztan. Mă cheamă don José Lizzarrabengoa, şi, cunoaşteţi destul de bine Spania, domnul meu, pentru a vă da seama, după numele ce-l port, că sînt basc şi vechi creştin. Dacă mă intitulez don, e pentru că am dreptul, şi dacă aş fi la Elizondo, v-aş arăta spiţa neamului meu pe pergament. Ai mei voiau să intru în cinul bisericesc, şi m-au dat la carte, dar nu s-a prins. Îmi plăcea prea mult să joc *paume*, şi asta m-a pierdut. Cînd jucăm *paume*, noi ăştia, navarrezii, uităm de toate. Într-o zi, în care cîştigasem, un băietan din Alava mi-a căutat pricină; ne-am luat *maquilasurile* [2], şi norocul a ţinut din nou cu mine; dar am fost silit să părăsesc ţinutul. Am întîlnit nişte dragoni, şi am intrat în regimentul de cavalerie din Almanza. Oamenii din munţii noştri învaţă repede meşteşugul armelor. Curînd am fost înaintat brigadier, şi mi se făgăduise să fiu făcut vagmistru, cînd, spre nenorocirea mea, am fost pus de gardă la fabrica de tutun din Sevilla. Dacă aţi fost la Sevilla, aţi văzut fără îndoială clădirea aceea mare, în afara meterezelor, lîngă Guadalquivir. Mi se pare că-i văd şi acum uşa şi corpul de gardă alături. Cînd sînt de serviciu, spaniolii joacă cărţi sau dorm; eu, ca bun navarrez, îmi vedeam totdeauna de treabă. Făceam un lanţ dintr-un fir de alamă, ca să-mi leg acul de desfundat puşca. Deodată aud camarazii: Sună clopotul; acuşi vin fetele la lucru. Aflaţi, domnule, că la fabrică lucrează pe puţin patru sau cinci sute de femei. Ele răsucesc trabucurile într-o sală mare, unde bărbaţii nu pot intra fără învoire de la poliţai, pentru că femeile, mai ales cele tinere, sînt uşor îmbrăcate, cînd e cald. La ora cînd se reîntorc muncitoarele, după cină, mulţi tineri vin să le vadă trecînd, îndrugîndu-le verzi şi uscate. Puţine dintre aceste domnişoare refuză o mantilă de tafta, şi amatorii acestui fel de pescuit n-au decît să se aplece ca să prindă peştele. În timp ce ceilalţi priveau, eu stăteam pe banca mea, lîngă uşă. Eram tînăr pe atunci şi mereu cu gîndul acasă; nu puteam

[1] În valea Bidassoa, în regiunea bască. (N. ed. fr.)

[2] Bastoane cu vîrf de fier, pe care le poartă bascii. (N. aut.)

crede că pot fi pe lume fete frumoase fără fuste albastre și fără cozi care să le cadă pe umeri.[1] De altfel, andaluzele mă înfricoșau ; încă nu mă obișnuisem cu purtarea lor ; întotdeauna puse pe zeflemele, fără pic de seriozitate. Stăteam cu nasul pe lanțul meu, cînd aud niște cetățeni care spuneau : Vite, *gitanilla !* Am ridicat capul și-am văzut-o. Era într-o vineri, și n-am s-o uit niciodată. Am văzut-o pe acea Carmen pe care o cunoașteți, la care v-am întîlnit acum cîteva luni.

Purta o fustă roșie foarte scurtă, care lăsa să i se vadă ciorapii albi de mătase ajurați și pantofii micuți, legați cu panglici de culoarea focului. Își dădea mantila la o parte, ca să i se vadă umerii și un buchet mare de siminichie care-i ieșea de sub cămașă. Avea și-n colțul gurii o floare de siminichie, și înainta legănînd din șolduri ca o noatenă din ceairul Cordovei. Prin părțile noastre, în fața unei femei îmbrăcate astfel, lumea s-ar fi crucit. La Sevilla toți îi dădeau binețe ardeiate pentru portul ei ; ea răspundea fiecăruia, aruncînd pe sub gene priviri dulci, cu pumnul în șold, neobrăzată, ca o adevărată țigancă ce era. La început nu mi-a plăcut și mi-am văzut de lucru ; dar ea, după felul femeilor și al pisicilor care nu vin cînd sînt chemate, ci numai atunci cînd nu le chemi, s-a oprit în fața mea și mi-a vorbit ea întîi :

— Cumetre, mi-a spus ea după obiceiul andaluz, vrei să-mi dai lanțul tău, să-mi prind de el cheile casei de bani ?

— L-am făcut că să-mi leg acul, i-am răspuns.

— Acul ! a strigat rîzînd. Ah ! domnul lucrează horbote, dacă are nevoie de ace !

Toți cei de față au început să rîdă iar eu, simțeam cum roșesc, fără să fiu în stare să-i răspund ceva.

— Hai, inimioara mea, urmă ea, fă-mi șapte coți de horbotă neagră pentru o mantilă, horbotar al sufletului meu !

Și scoțîndu-și din gură floarea de siminichie, mi-a aruncat-o cu un bobîrnac, drept între ochi de parcă m-ar

[1] Portul obișnuit al țăranților din Navarra și din provinciile basce. (N. aut.)

fi lovit c-un glonte... Nu știam unde să mă bag, am rămas locului, buștean. După ce a intrat în fabrică, am văzut floarea de siminichie căzută jos între picioarele mele; nu știu ce m-a apucat, dar am luat-o fără să bage de seamă camarazii mei și am ascuns-o cu grijă în vestă. Prima prostie!

Două sau trei ore mai tîrziu, mă gîndeam încă la ea, cînd vine la corpul de gardă un portar, cu răsuflarea tăiată și cu fața răvășită. Ne-a spus că în sala mare a țigărilor se găsea o femeie asasinată și că trebuie trimisă garda. Vagmistrul mi-a spus să iau doi oameni și să mă duc acolo să văd. Îmi iau doi oameni și mă duc să văd. Închipuiți-vă, domnule, că mai întîi găsesc în sală trei sute de femei în cămașă, sau cam așa, toate țipînd, urlînd, dînd din mîini, făcînd o gălăgie că nu s-ar fi auzit nici tunetele Domnului. De o parte era una, cu gaibele-n sus, plină de sînge, și pe față cu o cruce crestată de două lovituri de cuțit. În fața rănitei, pe care o îngrijeau cele mai cumsecade din ceată, o văd pe Carmen pe care o țineau cinci sau șase cumetre. Femeia rănită țipa: Spovedanie! spovedanie! sînt moartă! Carmen nu spunea nimic; scrîșnea din dinți și ochii i se roteau în cap ca unui cameleon. „Ce este?" am întrebat. A fost foarte greu să aflu ce se întîmplase, pentru că toate lucrătoarele vorbeau deodată. Se pare că femeia rănită, se lăudase că are destui bani în buzunar ca să cumpere un măgar la tîrgul de la Triana. „Ei, i-a spus Carmen care avea limba ascuțită, nu-ți ajunge o mătură?" Cealaltă, jignită pe pișcîală, poate și pentru că se simțea cu musca pe căciulă, i-a răspuns că nu se pricepea la mături, fiindcă nu avea cinstea să fie țigancă sau fină de-a lui Satana, dar că domnișoara Carmencita va face curînd cunoștință cu măgarul ei, cînd domnul corregidor o s-o ducă la plimbare cu doi lachei în spate ca s-o apere de muște. „Ei bine, eu, a spus Carmen, o să-ți fac adăpătoare de muște pe obraz, și vreau să ți-l împodobesc c-un țintar." Aceste zise, nitam-nisam, începe, cu cuțitul cu care tăia vîrful țigărilor, să-i însemne pe față crucea Sfîntului Andrei.

Cazul era limpede; am luat-o pe Carmen de braț: „Fata mea, i-am spus politicos, trebuie să mă urmezi." Mi-a aruncat o privire ca și cum m-ar fi recunoscut;

dar a spus cu resemnare : „Să mergem. Unde mi-e mantila ?" A tras-o pe cap în așa fel încît nu i se vedea decît unul din ochii ei mari, și a pornit în urma oamenilor mei, blîndă ca o mielușea. Ajunși la corpul de gardă, vagmistrul a spus că fapta e gravă și că trebuie dusă la închisoare. Tot eu urma s-o însoțesc. Am așezat-o între doi dragoni, și eu mergeam în spate, așa cum se cuvine să facă un brigadier în asemenea împrejurări. Am pornit la drum, spre oraș. Țiganca a început prin a tăcea, dar în strada Șarpelui — o cunoașteți, își merită numele pentru întortocheturile pe care le face — în strada Șarpelui, a început prin a lăsa mantila să-i cadă pe umeri, ca să-mi dezvăluie obrazu-i fermecător de drăgălaș, și, întorcîndu-se spre mine pe cît putea, mi-a spus :

— Domnule ofițer, unde mă duceți ?

— La închisoare, sărmana mea copilă, i-am răspuns cu multă blîndețe, așa cum trebuie să vorbească un bun soldat cu un prizonier, și mai cu seamă cu o femeie.

— Vai ! ce-o să mă fac ? Fie-ți milă de mine stăpîne. Ești atît de tînăr, atît de drăguț !... Apoi, cu vocea mai scăzută : Lasă-mă să fug, a spus, îți voi da o bucată de *bar lachi*, care să facă să te iubească toate femeile. *Bar lachi*, domnule, este magnetita cu care țiganii pretind că poți face tot soiul de farmece dacă știi s-o folosești. Piseaz-o și dă numai cît poți lua cu trei degete unei femei s-o bea într-un pahar cu vin alb și ai dat-o gata.

I-am răspuns cît se poate de serios :

— Nu ne-am adunat să flecărim ; trebuie să mergi la închisoare, ăsta e consemnul, și scăpare nu-i.

Noi, bascii, avem un accent după care spaniolii ne recunosc cu ușurință ; în schimb nu e spaniol care să poată spune măcar *bai, joana* [1]. Lui Carmen deci nu i-a fost greu să ghicească că veneam din ținuturi. Aflați domnule, că țiganii, neavînd patrie și călătorind mereu, vorbesc toate limbile și cei mai mulți se simt la ei acasă în Portugalia, în Franța, în ținuturi, în Catalonia, peste tot ; pînă și cu maurii și cu englezii se înțeleg ; Carmen știa destul de bine dialectul basc.

[1] Da, domnule. (N. aut.)

— *Laguna ene bihotsarena*, frate al inimii mele, mi-a spus dintr-o dată, eşti din partea locului ?

Limba noastră, domnule, e atît de frumoasă, încît ne saltă inima cînd o auzim în ţară străină... Aş vrea să am un duhovnic din ţinuturi, a adăugat mai încet banditul.

Pe urmă, după o tăcere :

— Sînt din Elizondo, i-am răspuns în bască, foarte mişcat auzind-o vorbindu-mi limba.

— Eu sînt din Etchalar, mi-a spus. (E un sat la patru ore depărtare de noi.) Ţiganii m-au luat cu ei la Sevilla. Lucram la manufactură ca să cîştig banii cu care să mă înapoiez în Navarra, lîngă sărmana mea mamă, care nu mă are sprijin decît pe mine şi o mică *barratcea*[1], cu douăzeci de meri pentru cidru. Ah ! dacă aş fi acasă, în faţa muntelui alb ! Am fost insultată pentru că nu sînt din ţara asta de pungaşi, de vînzători de portocale putrede ; şi nespălatele astea s-au pus toate împotriva mea, pentru că le-am spus că toţi *jacii*[2] lor din Sevilla, cu cuţitele lor, toate, n-ar speria nici un băieţandru cu beretă albastră şi *maquilă* de la noi. Frate, prietene, n-ai nici o îndurare pentru o compatrioată ?

Minţea, domnule, totdeauna a minţit. Mă îndoiesc ca fata asta să fi spus în viaţă măcar o dată adevărul ; dar cînd vorbea, o credeam : n-aveam ce mă face. Stropşea limba bască şi am crezut-o navarreză ; numai ochii, gura şi pielea obrazului îi erau de ţigancă. Eram nebun, nu mai ţineam seamă de nimic. Mă gîndeam că, dacă nişte spanioli s-ar fi îndemnat să vorbească rău de ţara mea, le-aş fi ciopîrţit faţa, întocmai cum făcuse ea. Pe scurt, eram ca beat ; începeam să spun prostii, şi nu mai lipsea mult pînă să le şi fac.

— Dacă te-aş ghionti şi dacă ai cădea, prietene, a urmat ea în bască, nu aceşti doi recruţi din Castilla mi-ar sta în cale.

Pe legea mea, am uitat şi consemn şi tot şi i-am spus ·

— Ei bine, draga mea, scumpo, încearcă şi aibă-te Maica Domnului în sfîntă paza sa.

---

[1] Grădină. (N. aut.)

[2] Lăudăroşi. (N. aut.)

În clipa aceea, treceam prin fața unei ulicioare înguste, cum sînt atîtea în Sevilla. Deodată, Carmen se răsucește și-mi trage un pumn în piept. M-am lăsat dinadins să cad pe spate. Dintr-un salt, sare peste mine și se pune pe fugă arătîndu-ne niște pulpe !...

Pulpele basce sînt vestite dar ale ei erau mai ceva ca cele mai cilibii... pe cît de iuți, pe atît de bine croite. Eu m-am ridicat îndată, dar mi-am așezat lancea de-a curmezișul, ca să închid drumul așa că în prima clipă, camarazii au fost împiedicați s-o urmărească. Apoi am luat-o și eu la goană, și ei după mine, dar pas de-o ajunge ! Cu pintenii și săbiile noastre, nici o nădejde ! Cît ai clipi din ochi, prizoniera se făcuse nevăzută. De altfel, toate femeile din cartier îi înlesneau fuga, și-și băteau joc de noi, îndrumîndu-ne greșit. După mai multe marșuri și contramarșuri, a trebuit să ne întoarcem la corpul de gardă fără țidulă de la guvernatorul închisorii.

Pentru a scăpa de pedeapsă, oamenii mei au spus că ea mi-a vorbit în limba bască ; și, ca să spun adevărul, nu prea era de crezut ca un pumn al unei fetișcane să fi doborît, atît de ușor, un vlăjgan ca mine. Toată povestea părea cam tulbure, sau mai degrabă prea limpede.

La schimbarea gărzii, am fost degradat și trimis pentru o lună la închisoare. Era prima mea pedeapsă de cînd eram în oștire. Adio galoane de vagmistru cu care mă și vedeam.

În primele zile de închisoare am fost foarte amărît. Făcîndu-mă soldat, îmi închipuisem că o să devin cel puțin ofițer. Longa, Mina, compatrioții mei, sînt doar căpitani-generali ; Chapalangarra, care este un negru ca și Mina, și refugiat ca și el în țara dumneavoastră, era colonel și am jucat de nenumărate ori *paume* cu fratele lui, care era un biet om ca și mine. Îmi spuneam acum : „Tot timpul în care ai slujit nepedepsit, e timp pierdut. Iată-te rău notat : ca să fii iar bine văzut de șefi, o să fii nevoit să lucrezi de zece ori mai mult decît atunci cînd ai venit ca recrut.“ Și pentru ce sînt pedepsit ? Pentru o pușlama de țigancă care și-a bătut

joc de mine și care s-a dus să ciordească ș-acuma prin cine știe ce ungher al orașului. Totuși nu-mi puteam lua gîndul de la ea. Mă credeți, domnule? Aveam mereu dinaintea ochilor ciorapii ei de mătase ajurați pe care i-am văzut de-a binelea pe cînd fugea. Mă uitam în stradă printre gratii, și, nici una din femeile care treceau, nu era ca dracul acela de fată. Și apoi, fără să vreau, miroseam floarea de siminichic pe care mi-o aruncase și, care, uscată, își mai păstra încă mireasma... Dacă-i adevărat că sînt vrăjitoare pe lume, de bună seamă că și ea era una!

Într-o zi, intră temnicerul, și-mi dă o pîine de Alcalà [1].

— Poftim, a spus, iată ce-ți trimite verișoara dumitale.

Am luat pîinea foarte mirat, pentru că nu aveam nici o verișoară la Sevilla. E poate o greșeală, mă gîndeam, uitîndu-mă la pîine; dar era atît de ademenitoare, mirosea atît de bine, încît fără să-mi pese de unde venea și cui era sortită, m-am hotărît s-o mănînc. Voind s-o tai, cuțitul mi s-a oprit în ceva tare. Mă uit, și văd o mică pilă englezească pe care o strecurase cineva în coacă, înainte ca pîinea să fi fost pusă la copt. Am găsit în pîine și o monedă de aur de doi piaștri. Nu mai încăpea îndoială, era un dar de la Carmen. Pentru cei din neamul ei, libertatea e totul, și sînt în stare să dea foc unui oraș întreg ca să scape de o zi de închisoare. De altfel, femeia era șireată și cu pîinea ei, nu-ți mai păsa de temniceri. Nu-ți trebuia mai mult de un ceas ca să tai cu pila aceea mică gratia cea mai groasă și să schimbi la cel dintîi telal ieșit în cale mantaua militară cu o haină civilă. Vă închipuiți că un bărbat care dibăcise în atîtea rînduri pui de vulturi în cuiburile lor, pe stîncile noastre, nu se codește să coboare în stradă de pe o fereastră care era la mai puțin de treizeci de picioare înălțime; dar nu voiam să fug. Țineam încă la onoarea

[1] Alcalà de los Panaderos, tîrg la două leghe de Sevilla, unde se fac pîinișoare foarte gustoase. Se spune că gustul lor se datorește apei din Alcalà; zilnic se aduc mari cantități în Sevilla. (N. aut.)

mea de soldat și socoteam dezertarea ca o mare ticăloșie. Această dovadă de aducere aminte m-a mișcat totuși. Cînd ești închis, e dulce gîndul că ai afară un prieten care îți poartă de grijă. Moneda de aur mă jignea un pic, și aș fi vrut s-o dau înapoi ; dar unde să-mi găsesc creditorul ? Nu mi se părea de loc ușor.

Credeam că după ceremonia degradării nu voi mai avea nimic de suferit, dar mai urma să îndur o mare umilință, atunci cînd, părăsind închisoarea, am fost pus de santinelă ca un soldat prost. Nu vă puteți închipui ce simte un om de onoare într-o astfel de împrejurare. Dacă aș fi fost împușcat, nu m-ar fi costat mai mult. Cel puțin mergi singur în fața plutonului, simți că ești cineva : lumea te privește.

Am fost pus de strajă la ușa colonelului. Era un tînăr bogat, simpatic, căruia îi plăcea să petreacă. Erau la el toți ofițerii tineri, mulțime de cetățeni și femei, actrițe, după cît se spunea. Deodată, văd sosind trăsura colonelului cu feciorul pe capră. Și cine cobora ?... *gitanella*. De data asta era împodobită ca o paparudă, împopoțonată, înzorzonată, numai aur și panglici. O rochie cu paiete, pantofi albaștri, tot cu paiete, flori și ceapraz peste tot. Ținea în mînă un tambur basc. Mai erau încă două țigănci cu ea, una tînără și una bătrînă. Întotdeauna e o bătrînă care le întovărășește, apoi un moș, țigan și el, cu o ghitară, ca să le cînte de joc. Știți că lumea se distrează ades aducînd țigănci în societate, ca să le pună să danseze *romalisul*, dansul lor, și de multe ori cu totul alte cele.

Carmen m-a recunoscut, și ne-am privit. Nu știu, dar în acea clipă, aș fi vrut să fiu la o sută de picioare sub pămînt.

— *Agur laguna* [1], mi-a spus. Ofițerule, faci de gardă ca un soldat prost !

Și înainte de a fi găsit o vorbă să-i răspund, intrase în casă.

Toată lumea era în curtea interioară, și cu toată înghesuiala, vedeam prin zăbrele aproape tot ce se petre-

[1] Ziua bună, prietene. (N. aut.)

cea[1]. Auzeam geamparalele, toba, rîsetele și uralele. În răstimpuri, cînd sărea cu tamburul, îi zăream capul. Mai auzeam și ofițerii spunîndu-i multe, care făceau să-mi năvălească sîngele-n obraz. Ce răspundea, nu știu. Cred că din acea zi am început s-o iubesc de-a binelea ; căci, în trei-patru rînduri m-a încercat gîndul să intru în curtea interioară și să-mi bag sabia în burta tuturor acelor berbanți care-i îndrugau vorbe dulci. Chinul meu a ținut mai bine de-un ceas ; țiganii au ieșit apoi și-au plecat cu trăsura. În trecere, Carmen mi-a aruncat o privire așa cum știți c-aruncă și mi-a spus în șoaptă :

— Iubitule, dacă-ți place friptură bună, du-te s-o mănînci la Triana, la Lillas Pastia.

Sprintenă ca un ied, a sărit în trăsură ; vizitiul și-a șfichiuit catîrii, și toată vesela adunare a pornit nu știu unde.

Ați înțeles desigur că la schimbarea gărzii am pornit la Triana ; dar mai întîi m-am dus să mă rad și să mă tund ca pentru paradă. Ea era la Lillas Pastia, un bătrîn grataragiu, țigan, negru ca un harap, la care veneau mulți tîrgoveți să mănînce pește fript, mai ales, cred, de cînd Carmen își făcuse știab acolo.

— Lillas, spuse ea îndată ce mă văzu, nu mai fac nimic toată ziua. Și mîine o să fie zi [1]. Hai, iubitule, hai să ne plimbăm.

Și-a pus mantila peste obraz, și iată-ne în stradă, fără să știm unde mergem.

— Domnișoară, i-am spus, trebuie să vă mulțumesc pentru un dar pe care mi l-ați trimis cînd eram în închisoare. Am mîncat pîinea, pila-mi va sluji să-mi ascut lancea și o păstrez în amintirea dumitale ; dar banii, iată-i.

— Poftim ! A păstrat banii, strigă, izbucnind în rîs. La urma urmei, cu atît mai bine, căci n-am lețcaie ; dar

[1] Majoritatea caselor din Sevilla au o curte interioară înconjurată de porticuri. Acolo stau locatarii vara. Această curte este acoperită de o pînză care se stropește ziua și se scoate seara. Poarta dinspre stradă e aproape întotdeauna deschisă, și gangul care duce în curte, *zaguanul*, e închis cu un grilaj de fier foarte elegant lucrat. (N. aut.)

[1] *Mañana será otro dia* — proverb spaniol. (N. aut.)

ce are aface? Ciinele călător găsește un oscior [1]. Haide să mîncăm tot. Mă ospătezi tu.

Ne întorceam pe drumul Sevillei. La începutul străzii Șarpelui, a cumpărat o duzină de portocale, pe care m-a pus să le învelesc în batistă. Ceva mai departe, a mai cumpărat o pîine, cîrnați, o sticlă de manzanilla; și, în sfîrșit, a intrat la un cofetar. Acolo a aruncat pe tejghea moneda de aur pe care i-o înapoiasem, încă una pe care o avea în buzunar și puțin mărunțiș; apoi îmi ceru tot ce am. Nu aveam decît o monedă și cîțiva bănuți, pe care i-am dat foarte rușinat că nu am mai mult. Credeam că vrea să cumpere toată prăvălia. A luat tot ce era mai frumos și mai scump, *yemas* [2], *turon* [3], fructe zaharisite, cît au ținut-o banii. Toate astea a trebuit să le duc tot eu, în pungi de hîrtie. Poate că cunoașteți strada Candilejo, unde este un bust al regelui Pedro cel Drept. Ar fi trebuit să-mi dea de gîndit. Ne-am oprit în strada aceea, în fața unei case vechi. A pătruns pe potecă, și a bătut la catul de jos. Ne-a deschis o țigancă, curat sluga Satanei. Carmen i-a spus cîteva vorbe în *rommani*. Bătrîna a bodogănit la început. Ca s-o potolească, Carmen i-a dăruit un pumn de bomboane și două portocale și i-a dat voie să guste vinul. Apoi i-a pus mantaua ei pe umeri și a condus-o la ușă, pe care a închis-o c-un drug de lemn. Cum am rămas singuri, a început să danseze și să rîdă ca o nebună cîntînd:

— Tu ești *romul* meu, eu sînt a ta *romi* [4].

Eu stam în mijlocul camerei, încărcat cu toate cumpărăturile, neștiind unde să le pun. Le-a aruncat pe toate pe jos și mi-a sărit de gît spunîndu-mi:

— Îmi plătesc datoriile, îmi plătesc datoriile! asta e legea *callilor* [5].

Ah! domnule, ce zi, ce zi!... cînd mă gîndesc la ea, o uit pe cea de mîine.

---

[1] *Chuqnel sos pirela-cocalterela.* (Proverb țigănesc.) (N. aut.)

[2] Gălbenuș de ou cu zahăr. (N. aut.)

[3] Un fel de nuga. (N. aut.)

[4] *Rom*, soț; *romi*, soție. (N. aut.)

[5] *Calo*; la femenin, *calli*; la plural, *cale*. Ad literam înseamnă negru. Nume pe care țiganii și-l dau în limba lor. (N. aut.)

Banditul a tăcut o clipă ; apoi, după ce și-a reaprins țigara, a urmat :

Am petrecut toată ziua împreună, mîncînd, bînd și celelalte. După ce a mîncat bomboane ca un copil de șase ani, a băgat și în ulciorul de apă al bătrînei pumni întregi. „Ca să aibă sirop", spunea ea. Strivea *yemasuri*, aruncîndu-le de perete. „Ca să ne lase în pace muștele", spunea... Nu se află ghidușie sau prostie pe care să n-o fi făcut. I-am spus că aș vrea s-o văd dansînd : dar unde să găsim geamparale ? A luat pe dată singura farfurie a bătrînei, a spart-o în bucăți și iat-o dansînd *romalisul*, făcînd să pocnească bucățile de faianță tot atît de bine ca și cum ar fi avut geamparale de abanos sau de fildeș Cu fata asta nu ți se ura, vă asigur. A venit seara și am auzit tobele bătînd retragerea.

— Trebuie să mă duc la cazarmă, pentru apel, i-am spus.

— La cazarmă, mi-a spus ea cu un aer disprețuitor, dar ce ești sclav ca să te lași mînat cu biciul ? Ești un adevărat canar și ca îmbrăcăminte și ca fire [1]. Du-te, ininnă de pasăre.

Am rămas, împăcat dinainte cu gîndul închisorii. Dimineața, ea cea dintîi a spus să ne despărțim.

— Ascultă, Joseito, mi-a spus ; ți-am plătit ? După pravila noastră, nu-ți datoram nimic pentru că ești un *payllo ;* dar ești băiat frumos și mi-ai plăcut. Sîntem chit. Bună ziua.

Am întrebat-o cînd o voi revedea.

— Cînd ai să fii mai puțin nătăflet, mi-a răspuns rîzînd. Apoi, cu un ton mai serios : Știi, băiatule, că mi se pare c-am început să te iubesc ? Dar asta nu poate să ție mult. Cîinele și lupul nu duc multă vreme casă bună. Dacă ai trece la legea Egiptului, poate că mi-ar place să-ți fiu nevastă. Prostii ! Asta nu se poate. Dar, crede-mă, băiatule, ai scăpat ieftin. L-ai întîlnit pe dracu', da, pe dracu' ; nu e totdeauna negru și nu ți-a sucit gîtul. Sînt acoperită cu lînă, dar nu sînt oaie [2]. Du-te și

[1] Dragonii spanioli sînt îmbrăcați în galben. (N. aut.)

[2] *Me dicas vriardá de corpoy, bus ne sino braco* — proverb țigănesc. (N. aut.)

pune o luminare la icoana *majariei* [1] tale ; o merită cu prisosință. Hai, încă o dată, adio. Nu te mai gîndi la Carmencita, dacă nu vrei să te cununi c-o văduvă cu picioare de lemn.

Pe cînd vorbea, a scos drugul care închidea ușa, și, o dată în stradă, s-a învelit în mantilă și mi-a întors spatele.

Spunea adevărul. Ar fi fost cuminte să nu mă mai gîndesc la ea, dar din ziua petrecută în strada Candilejo, nu mă mai puteam gîndi la altceva. Mă plimbam toată ziua, nădăjduind s-o întîlnesc. Întrebam de ea pe bătrînă și pe **grataragiu**. Amîndoi răspundeau că plecase în Laloro [2], astfel numesc ei Portugalia. Fără îndoială că din îndemnul lui Carmen îmi spuneau asta, dar mi-am dat repede seama că mințeau. Cîteva săptămîni după ziua petrecută în strada Candilejo, eram santinelă la una din porțile orașului. Nu departe de această poartă, era o spărtură în zidul incintei ; ziua se lucra iar noaptea se punea paznic pentru a împiedica contrabanda. În timpul zilei, l-am văzut pe Lillas Pastia umblînd încoace și-n colo în jurul corpului de gardă și vorbind cu cîțiva dintre camarazii mei ; toți îl cunoșteau și-i cunoșteau și mai bine peștii și plăcintele. S-a apropiat de mine și m-a întrebat dacă aveam știri de la Carmen.

— Nu, i-am spus eu.

— Ei, bine, o să ai, cumetre.

Nu se înșela. Noaptea, am fost pus de strajă la spărtură. Cum s-a retras brigadierul, am văzut o femeie venind spre mine. Inima îmi spunea că era Carmen. Totuși am strigat :

— În lături ! Nu se trece !

— Nu te mînia, mi-a spus, arătîndu-mi-se.

— Ce ! Tu erai, Carmen !

— Da, iubitule, să vorbim puțin, dar bine. Vrei să cîștigi un duro ? O să vină oameni cu pachete ; lasă-i în pace.

— Nu, am răspuns. Trebuie să-i împiedic să treacă, ăsta e consemnul.

---

[1] **Sfînta Fecioară. (N. aut.)**

[2] **Pămîntul roșu. (N. aut.)**

— Consemnul ! Consemnul ! Nu te gîndeai la el în strada Candilejo.

— Ah ! am răspuns, răscolit tot de această amintire, atunci aveam de ce să-mi uit consemnul, dar de banii contrabandiștilor n-am nevoie.

— Ei bine ; dacă nu vrei bani, vrei să mai mergem să mîncăm la bătrîna Dorothea ?

— Nu, am răspuns cu glasul aproape sugrumat de sforțarea pe care o făceam. Nu pot.

— Prea bine. Dacă ești atît de năzuros, știu eu la cine să mă duc. O să-l poftesc pe ofițerul tău la Dorothea. Pare să fie băiat bun, și o să pună de santinelă un băietan care n-o să vadă, decît ceea ce trebuie să vadă. Adio, cavalere. O să rîd cu poftă în ziua în care consemnul va fi să te spînzure.

Am avut slăbiciunea s-o rechem, și i-am făgăduit să las să se strecoare toată țigănimea, dacă-i nevoie, în schimbul singurei răsplate la care rîvneam ! Mi-a jurat pe loc că se va ține de cuvînt chiar a doua zi, și a alergat să-și vestească prietenii care erau la doi pași. Erau cinci, cu Pastia, toți bine încărcați cu mărfuri englezești. Carmen stătea la pîndă. Trebuia să dea de știre cu geamparalele, îndată ce va zări rondul, dar n-a avut nevoie s-o facă. Contrabandiștii și-au făcut treaba într-o clipită.

A doua zi, m-am dus în strada Candilejo. Carmen s-a lăsat așteptată și a venit în toane destul de rele.

— Nu-mi plac oamenii care se lasă rugați, a spus. Mi-ai făcut un bine mai mare întîiași dată, fără să știi dacă ai să ai ceva de cîștigat. Ieri, te-ai tocmit cu mine. Nu știu de ce am venit, pentru că nu te mai iubesc. Na, pleacă, ține un duro pentru osteneala ta.

Puțin a lipsit să nu-i arunc moneda în obraz, și mi-a trebuit o mare sforțare de voință ca să n-o bat. După ce ne-am certat o oră, am plecat furios. Am rătăcit cîtva timp prin oraș, mergînd de ici-colo ca un nebun ; în sfîrșit, am intrat într-o biserică, și, așezat în colțul cel mai întunecos, am plîns cu lacrimi amare. Deodată aud o voce :

— Lacrimi de dragon ! Vreau să fac un filtru din ele.

Ridic ochii. Carmen era în fața mea.

— Ei bine, compatriotule, mi-a spus, mai ești supărat pe mine ? Trebuie să te iubesc, cu toate că nu vreau, pentru că, de cînd m-ai părăsit, nu știu ce am. Poftim, acum eu sînt cea care te întreabă dacă vrei să fii în strada Candilejo.

Am încheiat așadar pace ; dar Carmen era nestatornică, întocmai cum e și vremea pe la noi. Furtuna nu e niciodată mai aproape decît atunci cînd soarele e mai arzător. Îmi făgăduise în alt rînd să mă revadă la Dorothea, dar n-a venit. Și Dorothea mi-a spus iar că se dusese în Laloro pentru afacerile din Egipt.

Cum știam mai dinainte, din experiență, ce trebuie să cred despre asta, am căutat-o pe Carmen peste tot locul unde credeam că putea fi, trecînd de douăzeci de ori pe zi pe strada Candilejo. Într-o seară eram la Dorothea, pe care o domesticisem aproape, plătindu-i din cînd în cînd cîte un pahar de anison, cînd a intrat Carmen, urmată de un tînăr locotenent din regimentul nostru.

— Pleacă repede, mi-a spus în bască.

Am rămas năuc, cu turbarea în suflet.

— Ce cauți aici ? mi-a spus locotenentul. Cară-te, ieși !

Nu puteam să fac un pas, încremenisem. Ofițerul, înfuriat, văzînd că nu mă retrăgeam, și că nici măcar nu-mi scosem capela, m-a luat de guler și m-a scuturat zdravăn. Nu știu ce i-am spus. Și-a tras sabia, și eu pe a mea. Bătrîna mi-a apucat brațul și locotenentul mi-a dat o lovitură în frunte ; semnul îl am și astăzi. M-am dat înapoi și dintr-o lovitură cu cotul am aruncat-o pe Dorothea pe spate ; apoi, cum locotenentul mă urmărea, l-am atins cu vîrful săbiei și el s-a înfipt în ea. Carmen a stins atunci lampa și i-a spus Dorotheii, în limba ei, să fugă. Eu însumi am fugit în stradă, și am început să alerg fără să știu încotro. Mi se părea că mă urmărește cineva. Carmen, am văzut, revenindu-mi în fire, nu mă părăsise.

— Neghiobule ! mi-a zis, nu știi să faci decît prostii. Ți-am spus doar că o să-ți fiu piază rea. Hai, totul se poate

îndrepta, cînd ai ca prietenă o flamandă de Roma[1]. Începe prin a-ţi pune batista asta pe cap şi aruncă cingătoarea. Aşteaptă-mă în aleea asta. Mă întorc în două minute.

A dispărut, şi peste puţin mi-a adus o manta vărgată pe care se dusese s-o ia nu ştiu de unde. M-a pus să-mi scot uniforma şi să-mi pun mantaua peste cămaşă. Înţolit astfel, cu basmaua cu care-mi legase rana de la cap, aduceam oarecum cu un ţăran din Valencia, venit la Sevilla să-şi vîndă siropul de *chufas*.[2]

M-a dus apoi într-o casă care aducea mult cu a Dorotheii, într-un fund de ulicioară. Împreună cu o altă ţigancă m-au spălat, m-au pansat mai bine decît ar fi făcut-o un medic militar, mi-au dat să beau nu ştiu ce; în sfîrşit, m-au culcat pe un mîndir şi am adormit.

De bună seamă că femeile astea îmi puseseră în băutură unul din acele dresuri adormitoare pe care numai ele le ştiu, căci nu m-am trezit decît a doua zi, foarte tîrziu. Capul mă durea, şi aveam puţină febră. Mi-a trebuit cîtva timp ca să-mi amintesc de groaznica scenă la care luasem parte în ajun. După ce mi-au oblojit rana, Carmen şi prietena ei, amîndouă stînd pe vine lîngă salteaua mea, au schimbat cîteva cuvinte în *chipe calli*, care păreau să fie o consultaţie medicală. Apoi amîndouă m-au încredinţat că mă voi tămădui repede, dar că trebuia să părăsesc Sevilla cît de curînd, căci dacă aş fi prins, aş fi împuşcat fără cruţare.

— Băiatule, mi-a spus Carmen, trebuie să faci ceva, acum că regele nu-ţi mai dă nici orez nici peste afumat[3], trebuie să te gîndeşti să-ţi cîştigi existenţa. Eşti prea nerod ca să furi *á pastesas*[4], dar eşti sprinten şi voinic;

---

[1] *Flamenca de Roma*. Termen prin care sînt desemnate ţigăncile. Roma nu se referă aici la Oraşul Veşnic, ci la naţiunea romilor, sau a oamenilor căsătoriţi, nume pe care şi-l dau ţiganii. Cei dintîi sosiţi în Spania veneau probabil din Ţările de Jos, de unde numele de flamanzi. (N. aut.)

[2] Rădăcină în formă de bulb din care se face o băutură plăcută. (N. aut.)

[3] Hrana obişnuită a soldatului spaniol. (N. aut.)

[4] Ustilar à pastesas, a fura cu dibăcie, a ciordi fără violenţă. (N. aut.)

dacă ai curaj, du-te pe coastă și fă-te contrabandist. Nu ți-am făgăduit că te voi duce la spînzurătoare? E mai bine decît să fii împușcat. De altfel, dacă știi să te descurci, ai să trăiești ca un prinț, atîta timp cît grănicerii nu-ți vor pune mîna-n guler.

În felul acesta ademenitor, acest drac de fată mi-a înfățișat noul drum pe care mi-l hărăzise, singurul, ce-i drept, care-mi mai rămînea, acum că mă învredniceam de pedeapsa cu moartea. Mă credeți, domnule? M-am hotărît fără prea multă greutate. Mi se părea că mă uneam mai îndeaproape cu ea prin această viață de primejdii și răzvrătire. Credeam că de aci înainte mă puteam bizui pe dragostea ei. Auzisem ades vorbindu-se de oarecari contrabandiști care bîntuiau Andaluzia, pe cai buni, cu espingola în mînă și cu iubita pe crupă. Mă și vedeam călărind prin munți și văi, cu drăgălașa țigancă în spatele meu. Cînd îi vorbeam de asta, se prăpădea de rîs și-mi spunea că nu e nimic mai frumos decît o noapte petrecută în bivuac, cînd fiecare *rom* se retrage cu a sa *romi*, sub micul său cort alcătuit din trei cercuri cu lăicer deasupra.

— Odată amîndoi în munți, îi spuneam, voi fi sigur de tine! Acolo, nu-s locotenenți, cu care că te împart.

— Ah! ești gelos, răspundea ea. Cu atît mai rău pentru tine. Cum poți să fii atît de prost! Nu-ți dai seama că te iubesc, de vreme ce nu ți-am cerut niciodată bani?

Cînd vorbea așa, îmi venea s-o sugrum.

Ca s-o scurtez, domnule, Carmen mi-a făcut rost de haine civile, cu care am ieșit din Sevilla, fără a fi recunoscut. M-am dus la Jerez cu o scrisoare de la Pastia pentru un vînzător de anison la care se întruneau contrabandiștii. Am fost prezentat acestor oameni, al căror șef supranumit Dancaire [1], m-a primit în ceata lui. Am plecat spre Gaucin, unde am regăsit-o pe Carmen, care-mi dăduse întîlnire acolo. În expediții ea slujea oamenilor noștri ca spion, și altul mai bun nici că s-ar fi găsit. Se întorcea de la Gibraltar, unde pregătise cu un proprietar de navă descărcarea mărfurilor englezești pe care urma să le primim de pe coastă. Ne-am dus să le aștep-

[1] Cuvînt spaniol : cel care joacă cu banii altuia. (N. ed. fr.)

tăm lîngă Estepona, ascunzînd apoi în munți o parte din ele ; încărcați cu restul, ne-am dus la Ronda. Carmen plecase înainte. Tot ea a fost aceea care ne-a înștiințat cînd puteam intra în oraș. Această primă călătorie și cele cîteva următoare au fost norocoase. Viața de contrabandist îmi plăcea mai mult decît cea de soldat ; îi făceam daruri lui Carmen. Aveam bani și o iubită. Nu aveam nici o remușcare pentru că, așa cum spun țiganii : „Nici rîia cînd îți place nu te mănîncă" [1]. Peste tot eram bine primiți, tovarășii mei se purtau bine cu mine, ba mă și prețuiau chiar. Pricina era că omorîsem un om, și printre ei erau unii care nu aveau o astfel de ispravă pe conștiință. Dar ceea ce mă mulțumea mai mult în noua mea viață, era că o vedeam mai des pe Carmen. Îmi arăta mai multă dragoste decît oricînd ; totuși, în fața camarazilor, nu recunoștea că era iubita mea ; ba mă legase chiar prin tot soiul de jurăminte să nu spun nimic despre ea. Eram atît de slab în fața acestei fărături, încît îi făceam toate nazurile. De altfel, era prima oară cînd mi se înfățișa cu modestia unei femei cinstite, și eram destul de naiv să cred că se lepădase de vechile apucături.

Ceata noastră, alcătuită din opt sau zece oameni, nu se aduna decît la mare strîmtoare și de obicei ne răspîndeam cîte doi sau cîte trei prin orașe și sate. Fiecare din noi pretindea că are o meserie : unul era cazangiu, altul geambaș, eu eram coropcar, dar mă feream să mă arăt prin locuri umblate, din pricina nenorocitei întîmplări de la Sevilla. Într-o zi, sau mai de grabă într-o noapte, locul nostru de întîlnire era la poalele Vegerului. Dancaireul și cu mine ne-am întîlnit înaintea celorlalți. Părea foarte vesel.

— O să avem un camarad în plus, mi-a zis. Carmen a dat o lovitură din cele mai izbutite. L-a făcut scăpat pe *romul* ei care era întemnițat la Tarifa.

Începusem să înțeleg dialectul țigănesc, pe care-l vorbeau aproape toți camarazii mei, și la cuvîntul *rom* am tresărit.

— Cum ! bărbatul ei ! Așadar e măritată ? l-am întrebat pe căpitan.

[1] *Sarapia sat pescuital ne punzava.* (N. aut.)

— Da, mi-a răspuns căpitanul, cu Garcia Chiorul, un țigan tot atît de viclean ca și dînsa. Bietul băiat, era la galere. L-a îmbrobodit atît de bine pe medinul temniței, încît a obținut libertatea *romului* ei. Ah ! fata asta e o comoară ! De doi ani se căznește să-i înlesnească evadarea. Nimic n-a prins, pînă cînd nu s-au hotărît să schimbe maiorul. Cu ăsta, pare-se, s-a înțeles repede.

Vă închipuiți plăcerea pe care mi-a făcut-o știrea asta ; l-am văzut îndată pe Garcia Chiorul ; era, fără îndoială, cea mai uricioasă dihanie pe care a oploșit-o prin veac țigănimea ; tuciuriu la piele și la suflet și mai tuciuriu, era cel mai nelegiuit haramin pe care l-am întîlnit de cînd sînt eu. Carmen a venit cu el ; și cînd îi spunea față cu mine, *romul* meu, făcea să vezi privirile pe care mi le arunca și strîmbăturile pe care le făcea cînd întorcea Garcia capul. Eram indignat, și nu i-am vorbit toată noaptea. Dimineața ne-am făcut boccelele și eram pe drum cînd am băgat de seamă că doisprezece călăreți ne luaseră urma. Lăudăroșii andaluzi, care nu vorbeau decît de măceluri, au dat cinstea pe rușine. Au fugit toți, care încotro. Dancaireul, Garcia, un băiat frumos din Ecija căruia i se spunea Remendado [1] și Carmen nu și-au pierdut cumpătul. Ceilalți și-au părăsit caîrii și s-au năpustit în ripe unde caii nu-i mai puteau urmări. Nu ne puteam păstra animalele, și ne-am grăbit să desfacem partea cea mai bună a prăzii noastre, pe care am încărcat-o pe umeri, apoi am încercat să fugim printre stînci, prin povîrnișurile cele mai prăpăstioase. Făceam vînt boccelelor înaintea noastră și le urmam cum puteam, alunecînd pe călcîie. În timpul acesta, dușmanul trăgea asupră-ne din ascunzători ; era întîia oară că auzeam gloanțele fluierînd, dar nu m-am speriat. Cînd ești privit de o femeie, nu e nici un merit să-ți rîzi de moarte.

Am scăpat, în afară de bietul Remendado, care-a fost atins de un glonte în șale. Mi-am aruncat pachetul și am încercat să-l ridic.

— Dobitocule ! mi-a strigat Garcia, ce nevoie avem de un hoit ? Ucide-l, și vezi de nu pierde ciorapii de bumbac.

[1] Nume spaniol care înseamnă zdrențăros. (N. ed. fr.)

— Aruncă-l ! Aruncă-l ! striga Carmen.

Oboseala m-a silit să-l las o clipă la adăpostul unei stînci. Garcia a înaintat și și-a deșertat espingola în capul lui.

— Mare șmecher trebuie să fie acela care l-ar mai recunoaște, a spus el privindu-i fața pe care cele douăsprezece gloanțe i-o făcuseră ferfeniță.

Iată, domnule, frumoasa viață pe care am dus-o. Seara, ne găseam într-un hățiș, rupți de oboseală, fără nimic de mîncare, și ruinați de pierderea catîrilor noștri. Ce a făcut cumplitul acela de Garcia ? A scos o pereche de cărți din buzunar și a început să joace cu Dancaireul la lumina unui foc pe care-l aprinseseră. În acest timp, eu eram culcat, uitîndu-mă la stele, gîndindu-mă la Remendado și spunîndu-mi că aș vrea să fiu în locul lui. Carmen ședea pe vine lîngă mine, și din cînd în cînd bătea tactul din geamparale îngînînd un cîntec. Apoi, apropiindu-se de mine ca pentru a-mi vorbi la ureche, m-a sărutat, aproape fără să vreau, în două sau trei rînduri.

— Ești diavolul, i-am spus.

— Da, mi-a răspuns.

După cîteva ore de odihnă, a plecat la Gaucin, și a doua zi dimineață un ciobănaș a venit să ne aducă pîine. Am rămas acolo toată ziua și noaptea ne-am apropiat de Gaucin. Așteptam vești de la Carmen. Nu venea nimic. Dimineața am văzut un cătîrgiu care ducea o femeie bine îmbrăcată, cu umbrelă și o fetiță care părea să fie servitoarea ei. Garcia ne-a spus :

— Iată doi catîri și două femei pe care ni-i trimite sfîntul Nicolae ; patru catîri mi-ar fi fost mai pe plac ; n-are a face, sînt buni și ăștia.

Și-a luat espingola și a coborît spre potecă ascunzîndu-se prin hățiș. Îl urmam, Dancaireul și cu mine, la mică depărtare. Cînd am fost aproape ne-am arătat și am strigat cătîrgiului să se oprească. Femeia, văzîndu-ne, în loc să se sperie, și ținuta noastră ar fi fost de ajuns pentru asta, a izbucnit în rîs :

— Ah ! *Lillipendiii* care mă iau drept o *erani* [1] !

---

[1] Nerozi care mă iau drept o femeie cumsecade. (N. aut.)

Era Carmen, dar atît de bine deghizată că n-aș fi reunoscut-o dacă ar fi vorbit altă limbă. A sărit jos de pe atîrul ei și a vorbit cîtva timp în șoaptă cu Dancaireul i cu Garcia, apoi mi-a spus :

— Canarule, o să ne revedem înainte de a fi spînzurat. Mă duc la Gibraltar pentru afacerile din Egipet. Veți auzi le mine curînd.

Ne-am despărțit, după ce ne-a indicat un loc unde ne puteam adăposti cîteva zile. Fata asta era pronia banilei noastre. Am primit curînd niște bani pe care ni-i trimisese și o înștiințare care cîntărea mai mult pentru noi : doi lorzi englezi plecau de la Gibraltar spre Grenada în cutare zi, pe cutare drum. Cine are urechi de auzit, să audă. Aveau bani buni și grei. Garcia voia să-i omoare, dar Dancaireul și cu mine ne-am împotrivit. Nu le-am luat decît banii și ceasurile, pe lîngă cămăși, de care aveam mare nevoie. Ajungi netrebnic fără să vrei, domnul meu. Îți pierzi mințile pentru o fată frumoasă, te bați pentru ea, o nenorocire te lovește, ești silit să trăiești în munți și din contrabandist ce erai, te trezești tîlhar fără nici să gîndeai. Am socotit că nu era bine să rămînem în împrejurimile Gibraltarului după afacerea cu lorzii și ne-am înfundat în sierra Ronda. Mi-ați vorbit de José-Maria ; iată, acolo l-am cunoscut. Își lua cu el iubita în prădăciuni. Era o fată frumoasă, cuminte, sfioasă, cuviincioasă, nici o vorbă urîtă în gura ei și de o credință ! Drept răsplată, îi amăra viața. Alerga mereu după alte fete, o chinuia, și uneori i se năzărea pe deasupra să mai facă și pe gelosul. O dată, a lovit-o cu cuțitul. Ei bine, l-a iubit și mai mult de atunci. Așa sînt femeile, mai cu seamă andaluzele. Asta era mîndră de cicatricea pe care o avea pe braț, și o arăta ca pe cel mai frumos lucru din lume. Și-apoi, José-Maria era și un foarte prost tovarăș... Într-o prădăciune pe care a săvîrșit-o, ce-a făcut, ce-a dres, nu știu, dar lui i-a rămas dobînda și nouă osînda. Dar să mă întorc la povestirea mea. Nu mai auzeam vorbindu-se de Carmen. Dancaireul spuse :

— Trebuie să plece unul din noi la Gibraltar ca să afle noutăți despre ea ; trebuie să fi pregătit vreo lovitură. Aș merge cu plăcere dar sînt prea cunoscut la Gibraltar.

Chiorul spuse :

— Şi pe mine mă cunosc, le-am jucat atîtea feste racilor[1]. Şi cum n-am decît un ochi, sînt greu de deghizat.

— Trebuie deci să mă duc eu ? spusei la rîndu-mi, încîntat numai la gîndul de a o revedea pe Carmen ; să vedem, ce trebuie să fac ?

Ceilalţi îmi spuseră :

— Fă în aşa fel încît să te îmbarci sau să treci prin Saint-Roc, cum ţi-o place mai bine, şi cînd vei ajunge la Gibraltar, întreabă în port unde locuieşte o vînzătoare de ciocolată pe care o cheamă Rollona ; cînd o vei fi găsit, vei afla de la dînsa ce se petrece acolo.

Ne-am înţeles să plecăm toţi trei pînă la sierra din Gaucin, să-mi las cei doi tovarăşi acolo, şi să pornesc la Gibraltar ca vînzător de fructe. La Ronda, un om de-al nostru mi-a făcut rost de un paşaport ; la Gaucin mi s-a dat un măgar ; l-am încărcat cu portocale şi pepeni, şi am pornit la drum. Ajuns la Gibraltar am aflat că Rollona era bine cunoscută, dar murise sau plecase la *finibus terrae*[2] şi, dispariţia ei, după a mea părere, făcea de înţeles lipsa de veşti de la Carmen. Mi-am lăsat măgarul la grajd, şi mă plimbam prin oraş ca şi cum aş fi vrut să-mi vînd portocalele pe care le luasem cu mine, dar nu căutam decît să văd dacă nu întîlnesc vreun cunoscut. Foiau mişei din toate colţurile lumii, curat turn al lui Babel, şi pe stradă, de făceai zece paşi, tot atîtea limbi auzeai. Vedeam cu oameni din Egipet, dar n-aveam nici o încredere în ei ; îi încercam şi mă încercau. Ne dam noi bine seama că sîntem pungaşi, dar totul era să ştim dacă sîntem din aceeaşi ceată. După două zile pierdute în alergături zadarnice, nu aflasem nimic în legătură cu Rollona sau Carmen, şi mă gîndeam să mă întorc la tovarăşii mei după ce voi fi făcut cîteva cumpărături, cînd, plimbîndu-mă pe o stradă, la soare-scapătă, aud venind de la o fereastră un glas de femeie : „Ei, cu portocale !“ Privesc în sus şi o văd la un balcon, sprijinită-n coate, pe Carmen, şi alături de ea un ofiţer îmbrăcat în roş, cu epo-

[1] Nume dat de poporul spaniol englezilor din cauza culorii uniformei lor. (N. aut.)

[2] La temniţă sau la toţi dracii. (N. aut.)

leți de aur, cu părul creț și cu înfățișare de mare lord. Cît despre ea, era gătită foc, un șal pe umeri, un pieptene de aur, toată în mătasă ; neschimbată era pramatia ! Rîdea de se prăpădea. Englezul, schimonosind limba spaniolă, mi-a strigat să vin sus, căci doamna dorea portocale ; și Carmen mi-a spus în bască :

— Ureă și nu te mira de nimic.

Într-adevăr, nimic nu trebuia să mă mire din partea ei. Nu știu dacă bucuria sau durerea a fost mai mare regăsind-o. La ușă era un servitor englez, înalt, pudrat, care m-a condus într-un salon măreț. Carmen apucase să-mi spuie în bască :

— Nu știi un cuvînt spaniolește, nu mă cunoști.

Apoi întorcîndu-se către englez :

— Îți spuneam eu, mi-am dat imediat seama că e basc ; o să vezi ce limbă caraghioasă. Ce prostălău pare, nu-i așa ? S-ar spune o pisică prinsă într-o cămară.

— Și tu, i-am spus în limba mea, pari o nerușinată haimana și mare poftă aș avea să-ți ciopîrțesc obrazul înaintea ibovnicului tău.

— Ibovnicul meu ! spuse, cum ai ghicit-o fără să-ți spun ? Și ești gelos pe fîrlifusul ăsta ? Ești mai nerod decît înainte de serile noastre din strada Candilejo. Nu vezi, prost ce ești, că pun la cale în clipa asta daraverile din Egipet și încă în chip strălucit ? Casa asta e a mea. Și banii racului tot ai mei vor fi, îl duc de vîrful nasului, îl voi duce acolo de unde nu va mai ieși niciodată.

— Și eu, i-am spus, dacă urmezi în felul ăsta cu daraverile din Egipet, o să te fac să-ți piară cheful de a le începe din nou.

— Ah ! vorbești serios ? Ce, ești *romul* meu, ca să-mi poruncești ? Dacă Chiorul înceviințează, cu ce drept te amesteci ? Nu ți-e destul că ești singurul care se poate lăuda că-i *minchorròul* [1] meu ?

— Ce spune ? a întrebat englezul.

— Spune că-i este sete și că tare ar bea un pahar, a răspuns Carmen.

Și s-a răsturnat pe-o canapea rizînd cu hohote de traducerea ei.

---

[1] Amantul, sau mai degrabă caprelul meu. (N. aut.)

Domnule, cînd fata asta rîdea, era cu neputinţă să nu-ţi pierzi capul. Toată lumea rîdea cu ea. Englezul acesta voinic a început şi el să rîdă, ca un gogoman ce era, şi a poruncit să mi se dea de băut.

În timp ce beam :

— Vezi inelul acela pe care-l are-n deget ? mi-a spus ea, dacă vrei ţi-l dau.

I-am răspuns :

— M-aş lipsi de un deget numai să fiu cu lordul tău în munţi, fiecare cu *maquila* lui în mînă.

— *Maquila*, ce înseamnă asta ? a întrebat englezul.

— *Maquila*, a spus Carmen rîzînd înainte, e o portocală. Nu e un cuvînt caraghios pentru o portocală ? spune că ar vrea să vă facă să mîncaţi *maquila*.

— Da ? a spus englezul. Ei bine, adu şi mîine *maquila*.

În timp ce vorbeam a intrat servitorul spunînd că masa e gata. Atunci, englezul s-a sculat, mi-a dat un piastru, şi i-a dat braţul lui Carmen, ca şi cum n-ar fi putut umbla singură. Carmen, rîzînd mereu, mi-a spus :

— Băiatule, nu pot să te poftesc la masă, dar mîine, de îndată ce ai să auzi toba pentru paradă, vino aici cu portocale. Veli găsi o cameră mai bine mobilată decît cea din strada Candilejo, şi ai să vezi dacă nu-s tot Carmencita ta. De daraverile din Egipet vom vorbi pe urmă.

N-am răspuns nimic, şi eram în stradă, cînd englezul mi-a strigat :

— Adu *maquila* mîine ! şi auzeam hohotele de rîs ale lui Carmen.

Am ieşit fără să ştiu ce-am să fac ; n-am dormit de loc, şi dimineaţa eram aşa de furios împotriva violenei, încît hotărîsem să plec de la Gibraltar fără s-o revăd ; dar, la prima lovitură de tobă, mi-a pierit curajul : mi-am luat leasa de portocale şi am dat fuga la Carmen. Jaluzeaua ei era întredeschisă, şi i-am văzut ochii mari şi negri care mă pîndeau.

Servitorul pudrat m-a băgat îndată înăuntru, Carmen l-a trimis în oraş, şi cum am rămas singuri, a izbucnit într-unul din hohotele ei de rîs fătarnic şi s-a aruncat

de gîtul meu. N-o văzusem niciodată atît de frumoasă. Gătită ca o madonă, parfumată... mobile de mătase... perdele brodate... ah !.. şi eu ca un hoţ ce mă aflam.

— Minchorrô ! spunea Carmen, îmi vine să sparg tot aici, să dau foc casei şi să fug în sierra.

Şi să te ţii mîngîieri !... şi rîsete... şi dansa, şi-şi rupea zorzoanele ; nu e maimuţă care să fi făcut vreodată mai multe giumbuşuri, mai multe strîmbături, mai multe drăcovenii.

După ce s-a potolit :

— Ascultă, mi-a spus, e vorba de Egipet. Vreau să mă duc la Ronda, unde am o soră călugăriţă... (Aici alte hohote de rîs.) Trecem printr-un loc pe care am să ţi-l spun. Daţi buzna peste el, îl despuiaţi. Cel mai bine ar fi să-l achitaţi, dar — a adăugat cu un surîs diavolesc pe care-l avea în anumite clipe şi pe care nimeni n-ar fi vrut atunci să-l aibă la fel — ştii ce ar trebui făcut ? Să se arate Chiorul întîi. Rămîneţi puţin în urmă ; racul e curajos şi îndemînatic ; are pistoale bune... Înţelegi ?...

S-a întrerupt într-un hohot de rîs care m-a cutremurat.

— Nu, i-am spus, îl urăsc pe Garcia, dar e tovarăşul meu. Într-o zi, poate că te voi scăpa de el, dar ne vom socoti după obiceiul din ţara mea. Sînt egiptean din întîmplare numai ; dar, pentru anumite lucruri, rămîn, cîte zile-oi avea, un bun navarrez, cum spune proverbul [1].

A urmat :

— Eşti un prost, un boboc, un adevărat *payllo*. Eşti ca piticul care se crede mare fiindcă a scuipat departe [2]. Nu mă iubeşti, pleacă.

Cînd îmi spunea : Pleacă, nu puteam pleca. Am făgăduit să plec, să mă duc la tovarăşi şi să aştept englezul ; pe de altă parte, ea mi-a făgăduit să se prefacă bolnavă pînă la plecarea din Gibraltar, spre Ronda. Am rămas încă două zile la Gibraltar. A avut îndrăzneala să

---

[1] *Navarro fino.* (N. aut.)

[2] *Or esorjlé de or narsichislé, sin chismar lachinguel* — proverb ţigănesc. (N. aut.)

vină deghizată, să mă vadă la hanul meu. Am plecat; aveam și eu planul meu. M-am întors la punctul nostru de întîlnire, știind și locul și ora la care trebuiau să treacă englezul și Carmen. L-am găsit pe Dancaire și pe Garcia care mă așteptau. Am petrecut noaptea într-o pădure lîngă un foc de cucuruzi, care ardeau de minune. I-am propus lui Garcia să jucăm cărți. A primit. La a doua partidă i-am spus că măsluiește; a început să rîdă. I-am aruncat cărțile în obraz. A vrut să-și ia espingola; am pus piciorul pe ea și i-am zis: „Se spune că știi să minuiești cuțitul ca cel mai desăvîrșit *jacque* din Malaga, vrei să-ți încerci îndemînarea cu mine? Dancaireul a vrut să ne despartă. Îi dădusem doi sau trei pumni lui Garcia. Furia îl făcuse viteaz; își scoase cuțitul, cu pe al meu. I-am spus amîndoi Dancaireului să ne lase locul liber pentru luptă cinstită. A văzut că nu era chip să ne oprească, și s-a dat în lături. Garcia se și îndoise în două ca o pisică gata să se repeadă la șoarece. Își ținea pălăria cu mîna stîngă, ca să se apere, și cuțitul îndreptat înainte. E garda lor andaluză. Eu m-am așezat ca în Navarra, drept în fața lui, cu brațul stîng ridicat, cu piciorul stîng înainte, cu cuțitul de-a lungul coapsei drepte. Mă simțeam mai puternic decît un uriaș. A țîșnit ca o săgeată asupra-mi; m-am răsucit pe piciorul stîng și n-a mai găsit nimic în fața lui; dar l-am lovit la gît, și cuțitul a intrat atît de adînc, încît mîna mea era sub bărbia lui. Am răsucit lama atît de tare încît s-a rupt. Se sfîrșise. Lama a țîșnit din rană, aruncată de un clocot de sînge gros cît brațul. A căzut în nas, țeapăn ca un țăruș.

— Ce-ai făcut? m-a întrebat Dancaireul.

— Ascultă, i-am spus, nu puteam trăi împreună. O iubesc pe Carmen, și vreau să fiu singurul. De altfel, Garcia era un ticălos, și nu pot să uit ce i-a făcut sărmanului Remendado. Nu mai sîntem decît doi, dar sîntem băieți buni. Haide, mă vrei ca prieten, pe viață și pe moarte?

Dancaireul mi-a întins mîna. Era un om de cincizeci de ani.

— La dracu' cu zburdăciunile ! a strigat. Dacă i-o cereai pe Carmen, ți-o vindea pentru un piastru. Nu mai sîntem decît doi ; ce ne facem mîine ?

— Lasă-mă să atac singur, i-am răspuns. Acum nu-mi mai pasă de nimeni.

L-am îngropat pe Garcia și ne-am așezat tabăra la două sute de pași mai departe. A doua zi, Carmen și cu englezul ei au trecut cu doi catîri și un servitor. I-am spus Dancaireului :

— Cu englezul, îmi iau eu sarcina. Sperie-i pe ceilalți, nu sînt înarmați.

Englezul era curajos. Dacă nu i-ar fi împins Carmen brațul, m-ar fi omorît. Pe scurt, am recucerit-o pe Carmen în acea zi, și primul lucru pe care i l-am spus e că era văduvă. Cînd a aflat cum s-au petrecut lucrurile:

— Ai să fii întotdeauna un *lillipendi*, mi-a spus ea. Garcia trebuia să te omoare. Garda ta navareză e o prostie și el a răpus pe alții mai îndemînatici decît tine. Înseamnă că-i sunase ceasul. O să sune și al tău.

— Și al tău, i-am răspuns, dacă nu ești pentru mine o adevărată *romi*.

— Cu atît mai bine, a spus, am văzut de mai multe ori în cafea că trebuie să sfîrșim împreună. Ei ! Culegi ce-ai semănat !

A clămpănit din geamparale, ceea ce făcea întotdeauna cînd voia să alunge un gînd supărător.

Cînd vorbești de tine, pierzi măsura. Fără îndoială că toate amănuntele acestea vă plictisesc, dar voi sfîrși repede. Viața pe care o duceam a durat destulă vreme. Dancaireul și cu mine ne-am însoțit cu cîțiva tovarăși mai de nădejde decît primii, și ne îndeletniceam cu contrabanda, și uneori, trebuie să o mărturisesc, atacam la drumul mare, dar numai cînd nu mai aveam încotro și nu mai puteam face altfel. Nu chinuiam însă călătorii și ne mulțumeam să le luăm banii. Cîteva luni am fost mulțumit de Carmen ; ne era, ca și în trecut, de folos în isprăvile noastre, vestindu-ne cînd puteam da o lovitură bună. Stătea sau la Malaga, sau la Cordova, sau la Grenada ; dar, la un cuvînt de-al meu, părăsea totul, și venea să se întîlnească cu mine, într-o venta singu-

ratică, sau chiar în bivuac. O dată numai, la Malaga, m-a îngrijorat puțin. Aflasem că-și pusese ochii pe un negustor foarte bogat, cu care voia pesemne să reînceapă gluma de la Gibraltar. În ciuda a tot ce mi-a spus Dancaireul ca să mă opresască, am intrat în Malaga, în plină zi, am căutat-o pe Carmen și am luat-o de sîrg de acolo. Am avut o discuție aprinsă.

— Știi, mi-a spus ea că, de cînd îmi ești bărbat de-a binelea, te iubesc mai puțin decît atunci cînd erai *minchorrôul* meu? Nu vreau să fiu chinuită și mai ales nu vreau să mi se poruncească. Ceea ce vreau, este să fiu liberă și să fac ce-mi place. Ia seama să nu mă scoți din sărite. Dacă mă plictisești, o să găsesc un băiat bun, care-ți va face ceea ce i-ai făcut tu chiorului.

Dancaireul ne-a împăcat, dar ne spusesem lucruri pe care le pusesem la inimă, și nu mai eram ca înainte. Puțin după asta, ni s-a întîmplat o nenorocire. Ne-a zăpsit trupa. Dancaireul a fost omorît, și doi din tovarășii mei de asemenea; alți doi au fost prinși. Eu am fost greu rănit, și, de n-aș fi avut un cal bun, aș fi rămas în mîinile soldaților. Mort de oboseală, cu un glonte în mine, m-am dus să mă ascund într-o pădure cu singurul tovarăș care-mi mai rămînea. Am leșinat coborînd de pe cal, și credeam că o să crăp în hățiș ca un iepure lovit de alice. Tovarășul meu m-a cărat într-o peșteră pe care-o știam, apoi s-a dus s-o caute pe Carmen. Era la Grenada și a venit în grabă. Timp de cincisprezece zile nu m-a părăsit nici o clipă. N-a închis ochii; m-a îngrijit cu o îndemînare și cu o băgare de seamă pe care nu le-a avut niciodată vreo femeie pentru bărbatul cel mai iubit. De îndată ce m-am putut ține pe picioare, m-a dus în cea mai mare taină la Grenada. Țigăncile găsesc peste tot sălașuri sigure, și am rămas mai mult de șase săptămîni într-o casă, despărțită de două uși numai de corregidorul care mă căuta. De mai multe ori, privind pe după oblon, l-am văzut trecînd. În sfîrșit, m-am însănătoșit, dar mă gîndisem mult pe patul meu de suferință și plănuisem să-mi schimb felul de viață. I-am spus lui Carmen să plecăm din Spania și să încercăm să trăim cinstit în noul continent. A rîs de mine.

— Nu sîntem făcuți să răsădim curechi, a spus ; soarta noastră e să trăim pe spinarea *payllosilor*. Uite, am pregătit o afacere cu Nathan ben-Joseph din Gibraltar. Are bumbăcărie care nu te așteaptă decît pe tine ca să treacă granița. Știe că ești în viață. Se bizuie pe tine. Ce-ar zice tovarășii noștri din Gibraltar, dacă ți-ai călca cuvîntul ?

M-am potrivit ei, și m-am întors la scîrbavnicele mele îndeletniciri.

În timp ce eram ascuns la Grenada, au avut loc lupte de tauri la care Carmen s-a dus. Înapoindu-se, a vorbit mult de un picador îndemînatic, numit Lucas. Îi știa numele calului și cît îl costase vesta lui brodată. Nu l-am sinchisit. Junanito, tovarășul care-mi rămăsese, mi-a spus, cîteva zile mai tîrziu, că o văzuse pe Carmen cu Lucas la un negustor din Zacatin. Asta a început să mă îngrijoreze. Am întrebat-o pe Carmen cum și de unde făcuse cunoștință cu picadorul.

— E un băiat, mi-a spus ea, cu care se poate face o afacere. Rîul care face zgomot are apă sau pietre [1]. A cîștigat o mie două sute de reali cu luptele. Din două una : sau punem mîna pe acești bani ; sau, cum e un bun călăreț și un flăcău inimos, îl băgăm în ceata noastră. Cutare și cutare au murit, trebuie să-i înlocuiești. Stă-l cu tine.

— N-am nevoie, i-am răspuns, nici de el, nici de banii lui, și te opresc să-i vorbești.

— Ia seama, mi-a spus ; cînd mi se pune opreliște îi fac un lucru, tocmai atunci mă grăbesc să-l fac.

Din fericire, picadorul a plecat la Malaga, și eu mă pregăteam să aduc bumbăcăria jidovului. Am avut multă bătaie de cap cu afacerea asta, Carmen la fel, și pe Lucas l-am uitasem ; poate că-l uitase și ea, cel puțin pentru moment. Cam pe vremea aceea v-am întîlnit, domnul meu, întîi lîngă Montilla, apoi la Cordova. Nu vă mai pomenesc de ultima noastră întrevedere. Cred că știți despre ea mai mult decît mine. Carmen v-a furat ceasul, rîvnea

[1] Proverb țigănesc:

Len sos sonsi abela,
Pani o reblendani terela. (N. aut.)

și la banii dumneavoastră, și mai ales la acest inel pe care vi-l văd pe deget, și care, spunea ea, e un inel solomonit, pe care ținea mult să-l aibă. Ne-am certat la toartă și am lovit-o. A pălit și a plâns. Era prima oară că o vedeam plîngînd, și asta m-a tulburat cumplit. I-am cerut iertare, dar nu mi-a vorbit o zi întreagă, și cînd am plecat din nou spre Montilla, n-a vrut să mă sărute. Eram foarte amărît, cînd, trei zile mai tîrziu, a venit la mine zburdalnică și voioasă ca un pițigoi. Uitasem tot, și păream doi proaspăt îndrăgostiți. În clipa despărțirii, mi-a spus :

— La Cordoue e o serbare, mă duc s-o văd, voi afla care-s oamenii care pleacă cu bani și am să ți-o spun.

Am lăsat-o să plece. Mă gîndeam în singurătate, la serbarea aceea și la schimbarea lui Carmen. Trebuie să se fi răzbunat, mi-am zis, de vreme ce s-a întors ca întîi. Un țăran mi-a spus că la Cordova sînt tauri. Simțeam că-mi clocotește sîngele, și ca un nebun, plec, și mă duc la *plaza* [1]. Am aflat care-i Lucas, și pe banca de lîngă barieră, am recunoscut-o pe Carmen. Mi-a fost de ajuns s-o zăresc o clipă, ca să știu ce am de făcut. La primul taur, Lucas, după cum mă și așteptam, a făcut pe fantele. A smuls cocarda [2] taurului și i-a dus-o lui Carmen, care și-a pus-o în păr. Taurul m-a răzbunat. Lucas a căzut de-a berbeleacul cu calul peste el, și taurul peste amîndoi. Am privit spre Carmen, dar nu mai era la locul ei. Îmi era cu neputință să mă mișc din locul în care mă aflam și am fost nevoit să aștept sfîrșitul luptelor. M-am dus atunci la casa pe care o știți și am așteptat liniștit acolo toată seara și o bună parte din noapte. Către ceasurile două, spre ziuă, Carmen a venit și ea, puțin mirată că mă vede.

— Vino cu mine, i-am spus.

— Ei bine, a spus, haidem.

---

[1] *Plaza de toros* — arena unde au loc luptele de tauri. (N. t.)

[2] *La divisa* — panglica a cărei culoare arată cărei păsuni îi aparține taurul. Panglica e prinsă de pielea taurului cu un cîrlig și se consideră ca o culme a galanteriei s-o smulgi de pe animalul încă viu și s-o oferi unei femei. (N. aut.)

M-am dus de mi-am luat calul, am așezat-o în crupă, și am mers așa toată noaptea, fără să schimbăm o vorbă. Ne-am oprit dimineața la o venă singuratică, în apropierea unei mici sihăstrii. Acolo i-am spus :

— Ascultă, uit tot. Nu-ți voi vorbi de nimic, dar jură-mi un lucru : că mă vei urma în America și că te vei potoli.

— Nu, mi-a răspuns ea îmbufnată, nu vreau să plec în America. Mă simt bine aici.

— Fiindcă ești lîngă Lucas ; dar bagă-ți bine în minte, că el, chiar dacă se tămăduie, multă umbră pămîntului n-o să mai facă. Dar, la urma urmei, ce am eu cu el ? Mi s-a urît să-ți omor toți amanții : pe tine am să te ucid.

M-a privit țintă cu privirea ei sălbatică și mi-a spus:

— Mă așteptam de mult să mă ucizi. Întîia dată cînd te-am văzut, întîlnisem un preot la poarta casei mele. Și în noaptea asta, cînd am ieșit din Cordova, n-ai văzut nimic ? Un iepure a trecut drumul printre picioarele calului tău. Așa e scris.

— Carmencita, am întrebat-o, nu mă mai iubești ?

N-a răspuns nimic. Era așezată cu picioarele încrucișate pe o rogojină și trăgea cu degetul linii pe pămînt.

— Să ne schimbăm viața, Carmen, am rugat-o cu smerenie în glas. Să mergem să trăim într-un ungher în care să fim nedespărțiți. Știi că avem îngropate sub un stejar, din apropiere, o sută douăzeci de uncii... Și mai avem bani și la jidovul ben-Joseph.

A prins a zîmbi și mi-a spus :

— Eu întîi, tu pe urmă. Știu că așa trebuie să se întîmple.

— Gîndește-te, am urmat ; sînt la capătul răbdării și al curajului ; hotărăște-te, sau de nu, mă hotărăsc eu.

Am lăsat-o și m-am dus să mă plimb către schit. L-am găsit pe sihastru rugîndu-se. Am așteptat să-și sfîrșească rugăciunea : tare aș fi vrut să mă rog și eu, dar nu puteam. Cînd s-a ridicat m-am dus la el.

— Părinte, i-am spus, vrei să te rogi pentru cineva care e în mare primejdie ?

— Mă rog pentru toți nenorociții, spuse el.

— Poți face o slujbă pentru un suflet care se va înfățișa poate înaintea Atotziditorului ?

— Da, a răspuns privindu-mă țintă.

Și cum în înfățișarea mea era ceva ciudat, a încercat să mă tragă de limbă.

— Mi se pare că te-am mai văzut, mi-a spus.

Am pus un piastru pe banca lui.

— Cînd faci slujba ? l-am întrebat.

— Într-o jumătate de oră. Fiul hangiului de acolo va veni să slujească. Spune-mi, tinere, cugetul nu ți-e întru nimic tulburat ? Vrei să asculți sfaturile unui creștin ?

Simțeam că-mi vine-a plînge. I-am spus că mă reîntorc și am fugit. Am stat culcat în iarbă pînă ce-am auzit clopotul. Atunci m-am apropiat, dar am rămas afară din paraclis. După ce s-a citit liturghia, m-am întors la venta. Cît despre Carmen, trăgeam nădejde c-a fugit ; ar fi putut lua calul meu și să fugă... dar, am regăsit-o. Nu voia să se poată spune că o speriasem. În lipsa mea, își desfăcuse tighelul de la rochie ca să scoată plumbul. Acum, era în fața unei mese și se uita la plumbul pe care-l topise și pe care-l aruncase într-o strachină plină cu apă. Era atît de ocupată de vrăjitoria ei, încît, la început, nu și-a dat seama de întoarcerea mea. Cînd lua o bucată de plumb și o întorcea pe toate părțile cu fața întristată, cînd îngăima unul din acele descîntece prin care țigăncile cer ajutorul Mariei Padilla, ibovnica lui don Pedro, care a fost, se spune, *Bari Crallisa*, sau marea regină a țiganilor.

— Carmen — i-am spus — vrei să vii cu mine ?

S-a ridicat, a aruncat blidul, și-a pus mantila pe cap ca și cum ar fi fost gata de plecare.

— Așadar, Carmencita mea, i-am spus după o bucată de drum, te-ai hotărît să mă urmezi, nu-i așa ?

— Te urmez la moarte, da, dar nu voi mai trăi cu tine.

Eram într-o strîmtoare singuratică ; mi-am oprit calul.

— Aici ? a spus ea.

Și dintr-o săritură s-a dat jos. Și-a scos mantila, a aruncat-o la picioare și a rămas nemișcată cu mîna în șold, privindu-mă țintă.

— Vrei să mă omori, văd bine; așa e scris, dar nu mă plec ție.

— Te rog, i-am spus, fii înțeleaptă. Ascultă-mă! Tot ce-a fost e uitat. Totuși, știi bine, tu m-ai dus la pierzanie; pentru tine m-a făcut hoț și ucigaș. Carmen! Carmencita mea! Lasă-mă să te mîntui și să mă mîntui cu tine.

— José, a răspuns, ceea ce-mi ceri e cu neputință. Nu te mai iubesc; tu mă mai iubești, și de asta vrei să mă ucizi. Aș putea foarte bine să te mint; dar nu vreau să-mi dau ostenceala asta. Totul s-a sfîrșit între noi. Ca *romi* ai dreptul să ți-o omori pe *romi* a ta; dar Carmen va fi veșnic liberă. *Calli* s-a născut, *calli* va muri.

— Îl iubești deci pe Lucas? am întrebat-o.

— Da, l-am iubit, ca pe tine, o clipă, poate mai puțin decît pe tine. Acum, nu mai iubesc nimic, și mă urăsc pentru că te-am iubit.

M-am aruncat la picioarele ei, i-am luat mîinile într-ale mele, i le-am stropit cu lacrimi. I-am amintit toate clipele de fericire pe care le petrecusem împreună. M-am prins să rămîn tîlhar numai ca să-i plac. Tot, domnule, tot; i-am făgăduit totul, numai să mă mai iubească.

Mi-a spus:

— Să te mai iubesc, e cu neputință. Să trăiesc cu tine, nu vreau.

Eram robit mîniei. Mi-am scos cuțitul. Aș fi vrut să-i fie teamă și să-mi ceară îndurare, dar femeia aceasta era un demon.

— Pentru ceea din urmă oară, am strigat, vrei să rămîi cu mine?

— Nu! nu! nu! a spus bătînd din picior.

Și și-a scos din deget un inel pe care i-l dăduserem și l-a aruncat în mărăciniș. Am lovit-o de două ori. Cu cuțitul Chiorului, pe care-l luasem, fiindcă-l rupsesem pe al meu. A căzut la a doua lovitură fără să țipe. Mi se pare că-i mai văd încă ochii mari și negri privindu-mă țintă; pe urmă s-au încețoșat și s-au închis. Am rămas,

nimicit, mai bine de o oră în faţa moartei. Apoi, mi-am amintit că-mi spusese ades că i-ar place să fie îngropată într-o pădure. I-am săpat o groapă cu cuţitul meu şi am aşezat-o în ea. I-am căutat mult timp inelul, şi l-am găsit în sfîrşit. L-am pus lîngă ea în groapă, împreună cu o cruciuliţă. Poate că am greşit. Apoi, mi-am încălecat calul şi-am mers în galop pînă la Cordova, unde m-am predat primului post de gardă. Am spus că o omorîsem pe Carmen ; dar n-am vrut să spun unde-i era trupul. Sihastrul era un sfînt. S-a rugat pentru ea ! A făcut slujbă pentru sufletul ei... Sărmană copilă ! *Caleii* sînt vinovaţi că au crescut-o astfel.

IV

Spania este una din ţările în care astăzi se găsesc în număr mult sporit acei nomazi răspîndiţi în toată Europa, şi cunoscuţi sub numele de ţigani, *Gitanos, Gypsies, Zigeuner* etc. Majoritatea stau, sau mai bine-zis duc o viaţă rătăcitoare în ţinuturile din Sud şi din Est, în Andaluzia, în Estramadura, în regatul Murciei ; sînt mulţi şi în Catalonia. Aceştia din urmă trec adeseori în Franţa. Îi întîlneşti pe la toate bîlciurile noastre din Sud. Cînd nu sînt geambaşi sau nălbari, bărbaţii se îndeletnicesc cu tunsul catîrilor ; în afară de asta, sînt meşteri în repararea tingirilor şi seulelor de aramă, fără să mai vorbim de contrabandă şi alte neîngăduite îndeletniciri. Femeile prezic viitorul, cer de pomană şi vînd tot soiul de buruieni, mai mult sau mai puţin vătămătoare. Caracterele fizice ale ţiganilor sînt mai uşor de deosebit decît de descris, şi unul să fi văzut şi recunoşti dintr-o mie un ins din neamul lor. Înfăţişarea, căutătura, iată ce-i deosebeşte mai ales de popoarele cu care locuiesc în aceeaşi ţară. Obrazul lor e tuciuriu şi întotdeauna mai întunecat decît acel al populaţiilor în mijlocul cărora trăiesc. De aci numele de *Cales*, negri, cu care sînt ades porecliţi. Ochii lor sînt oblici, bine tăiaţi, foarte negri, umbriţi de gene lungi şi dese. Nu le poţi asemui pri-

virea decît cu aceea a unei fiare. Și sfiala și îndrăzneala sălășluiesc laolaltă în ea, și în privința asta ochii lor vădesc îndeajuns feleșagul neamului : viclean și cutezător, dar avînd, ca Panurge [1], o firească frică de lovituri. O'ea mai mare parte dintre bărbați sînt bine legați, zvelți, indeminatici ; nu cred să fi văzut niciodată printre ei un bunduc. În Germania, țigăncile sînt adesș foarte frumoase ; printre gitanele din Spania frumoasele sînt foarte rare. Cînd sînt foarte tinere, pot trece drept urîciuni plăcute ; dar o dată mame, sînt respingătoare. Murdăria ambe-sexelor e de necrezut, și cine n-a văzut părul unei matroane țigănci, cu greu își închipuie ce-i aceea chiar dacă s-ar gîndi la coama cea mai aspră, cea mai grasă, cea mai năclăită. În cîteva orașe mari din Andaluzia, unele fetișcane, ceva mai chipeșe ca celelalte, sînt mai îngrijite. Acelea se duc să danseze pentru bani, dansuri care aduc mult cu cele interzise la noi la balurile publice din timpul carnavalului. Domnul Borrow, misionar englez, autor a două lucrări foarte interesante despre țiganii din Spania a căror creștinare o întreprinsese, pe cheltuiala societății biblice, ne asigură că nu se cunoaște nici un caz în care vreo gitană să se fi îndrăgostit de-un bărbat dinafara neamului ei. Mi se pare că e multă exagerare în laudele pe care le aduce castității lor. Mai întîi, majoritatea sînt în cazul uriței lui Ovidiu : *Casta quam nemo rogavit* [2]. Cît despre cele frumoase sînt, ca toate spaniolele, mofturoase în alegerea amanților lor. Trebuie să le placi, trebuie să le meriți. Domnul Borrow citează ca dovadă a virtuții lor o trăsătură care face onoare virtuții și mai ales naivității sale. Un bărbat imoral, pe care-l cunoștea, a oferit inutil, zice el, mai multe uncii unei gitane. Un andaluz, căruia i-am povestit această anecdotă, susține că acest bărbat imoral ar fi avut mai mult succes dacă-i arăta doi sau trei piaștri, și că a oferi uncii de aur unei țigănci era un mijloc de persuasiune tot atît de prost [...]

[1] Personaj din romanele lui Rabelais. (N. t.)
[2] E castă aceea pe care nimeni vreodată nu a dorit-o. (N. t.)

a promite un milion sau două unei fete de han. Oricum ar fi, e cert că gitanele sînt nemaipomenit de credincioase bărbaților lor. Nu există primejdie sau mizerie pe care să n-o înfrunte pentru a-i ajuta la nevoie. Unul din numele pe care și-l dau țiganii, *romé* sau *soți*, îmi pare că dovedește respectul rasei pentru căsătorie. În general se poate spune că virtutea lor de căpetenie e patriotismul, dacă se poate numi astfel fidelitatea de la care nu se abat în relațiile lor cu indivizii de aceeași obîrșie, graba cu care sar să se ajute între ei, taina inviolabilă pe care-o păstrează în afacerile compromițătoare. De altfel, în toate asociațiile misterioase și în afară de lege, se întîmplă același lucru.

Am vizitat, acum cîteva luni, o hoardă de țigani stabiliți în Vosgi. În coliba unei bătrîne, cea mai în vîrstă din tribul său, era un țigan străin de familia ei, lovit de o boală mortală. Omul acesta părăsise spitalul, unde era bine îngrijit, ca să se ducă să moară în mijlocul alor săi. De treisprezece săptămîni zăcea în pat la gazdele lui, și era cu mult mai bine îngrijit decît fiii și ginerii care trăiau sub același acoperămînt. Avea un pat bun de paie și mușchi, cu cearceafuri destul de albe, în timp ce restul familiei, în număr de unsprezece persoane, dormea pe scînduri care n-aveau decît trei picioare lungime. Iată, ce se poate spune în ce privește ospitalitatea lor. Aceeași femeie atît de omenoasă pentru oaspetele ei îmi spunea în fața bolnavului : *Singo, singo, homte hi mulo*. Peste puțin, peste puțin, trebuie să moară. În fond, viața acestor oameni este atît de nenorocită, încît apropierea morții nu are nimic înspăimîntător pentru ei.

O trăsătură vădită a caracterului țiganilor este indiferența lor față de religie, nu că ar fi cine știe ce firoscoși sau sceptici. Niciodată nu s-au arătat atei. Dimpotrivă, religia țării în care locuiesc e religia lor, dar o schimbă o dată cu patria. Superstițiile, care, la popoarele înapoiate înlocuiesc sentimentele religioase, le sînt și ele străine. Și-n adevăr, cum să existe superstiții la oameni care trăiesc din credulitatea altora ? Totuși am observat la țiganii spanioli o groază ciudată la atinge-

rea unui cadavru. Sînt puțini aceia care ar consimți să ducă un mort la cimitir pentru bani.

Am spus că majoritatea țigăncilor se îndeletnicesc cu prezicerea viitorului. Se descurcă foarte bine. Dar izvorul marilor cîștiguri e pentru ele vînzarea farmecelor și filtrelor de dragoste. Nu numai că păstrează labe de broască pentru a statornici inimile schimbătoare, sau praf de piatră magnetică pentru a se face iubite de nepăsători; dar, la nevoie, fac farmece puternice care silesc pe dracul să le vie în ajutor. Anul trecut, o spaniolă mi-a povestit istoria următoare: Trecea într-o zi pe strada Alcala, foarte tristă și neliniștită; o țigancă ce sta turcește pe trotuar i-a strigat: „Frumoasă doamnă, iubitul dumneavoastră v-a trădat". Era adevărul. „Vreți să-l fac să se întoarcă la dumneavoastră?" E lesne de înțeles bucuria cu care a fost primită propunerea și încrederea inspirată de o ființă care putea ghici dintr-o privire tainele ascunse ale sufletului. Cum se aflau pe strada cea mai umblată din Madrid, unde era cu neputință să purceadă la lucrările vrăjitoricii, s-au înțeles să se întîlnească a doua zi. „Nimic mai ușor decît de a readuce credinciosul la picioarele dumneavoastră, a spus gitana. Aveți cumva o batistă, o eșarfă, o mantilă, dată de el?" I s-a dat o basma de mătase. „Acum, coase mata un piastru într-un colț al basmalei, cu ibrișin conabiu. În alt colț, o jumătate de piastru, aici, un bănuț, acolo, o monedă de doi reali. Ar fi mai bine un dublon." Se coase dublonul și restul. „Acum, dați-mi basmaua, am s-o duc la Campo-Santo, la miezul nopții. Veniți cu mine dacă vreți să vedeți o frumoasă drăcovenie. Vă încredințez c-o să vă vedeți chiar mîine iubitul." Frica de diavol era prea mare ca să se încumete s-o însoțească, așa că țiganca a plecat singură la Campo-Santo. Acuma judecați și dumneavoastră dacă biata iubită părăsită și-a mai văzut basmaua și pe necredinciosul iubit.

Cu toată mizeria lor și un anume dezgust pe care vi-l inspiră, țiganii se bucură totuși de o oarecare consideрație printre oamenii înapoiați, și sînt foarte mîndri de asta. Se cred o rasă superioară în ce privește inteli-

genţa şi dispreţuiesc din tot sufletul poporul care-i găzduieşte. „Străinii sînt atît de proşti, îmi spunea o ţigancă din Vosgi, încît nu e nici o scofală să-i păcăleşti. Deunăzi, pe stradă, mă strigă o ţărancă. Intru la ea. Cuptorul ei fumega, şi îmi ceru să-l descînt ca să meargă. Eu îi cer mai întîi o halcă de slănină. Apoi, încep să bolborosesc cîteva cuvinte în *romani:* Eşti proastă, spuneam, proastă te-ai născut şi proastă ai să mori... Cînd mă aflam în apropierea uşii, i-am spus în nemţească curată : Dacă vrei un leac care nu dă greş, ca să nu-ţi afume cuptorul, nu fă foc în el. Şi am luat-o la sănătoasa."

Istoria ţiganilor e încă o problemă. Se ştie sigur că primele lor bande, foarte puţin numeroase, au apărut în Estul Europei, către începutul veacului al XV-lea ; dar nu se poate spune nici de unde vin, nici de ce au venit în Europa, şi mai uimitor e că nu se ştie cum s-au înmulţit atît de mult într-un timp atît de scurt, în mai multe ţări foarte îndepărtate una de alta. Ţiganii înşişi n-au păstrat nici o tradiţie despre propria lor obîrşie, şi dacă majoritatea vorbesc de Egipet ca de patria lor primitivă, o fac pentru că şi-au însuşit o legendă răspîndită de multă vreme pe seama lor.

Majoritatea orientaliştilor, care au studiat limba ţiganilor, cred că sînt originari din India. În adevăr, se pare că un mare număr de rădăcini şi multe forme gramaticale ale limbii *romani* se regăsesc în idiomurile derivate din sanscrită. E firesc ca în lungile lor peregrinări ţiganii să fi adoptat multe cuvinte străine. În toate dialectele limbii *romani* se găsesc o mulţime de cuvinte greceşti. De exemplu : *cocal, os* din κοκκαλον: *pétalli,* potcoavă, din πέταλον; *cafi,* cui, din καρφι etc. Astăzi ţiganii au aproape tot atîtea dialecte diferite cîte hoarde despărţite una de alta există din rasa lor. Peste tot vorbesc cu mai multă uşurinţă limba ţării în care locuiesc decît propriul lor idiom, pe care nu-l folosesc decît pentru a putea vorbi în voie în faţa străinilor. Comparînd dialectul ţiganilor din Germania cu acel ai ţiganilor spanioli, despărţiţi de veacuri de primii, recunoaştem o mulţime de cuvinte comune ; dar peste tot,

măcar că nu în aceeași măsură, limba originală a fost alterată de contactul cu limbile mai culte, de care acești nomazi au fost siliți să se folosească. Germana de o parte, spaniola de cealaltă, au modificat într-atît fondul limbii *romani*, încît unui țigan din Pădurea Neagră i-ar fi cu neputință să se înțeleagă cu unul din frații lui andaluzi, cu toate că le e de ajuns să schimbe cîteva fraze ca să-și dea seama că vorbesc amîndoi un dialect derivat din același idiom. Cîteva cuvinte des întrebuințate, sînt comune, cred, tuturor dialectelor ; astfel, am putut vedea în toate vocabularele : *pani* înseamnă apă, *manro* pîine, *mas* carne, *lon* sare.

Denumirea numerelor este peste tot aproape aceeași. Dialectul german îmi pare mult mai curat decît cel spaniol, căci a păstrat un număr de forme gramaticale primitive, pe cînd gitanii le-au adoptat pe cele ale limbii castillane. Totuși, cîteva cuvinte fac excepție dovedind vechea comunitate de limbă. Timpul trecut al dialectului german se formează adăugînd pe ium imperativului, care este întotdeauna rădăcina verbului. În *romaniul* spaniol, toate verbele se conjugă după modelul verbelor castillane din prima conjugare. Infinitivul *jamar*, a mînca, ar trebui să facă regulat, *jame*, am mîncat ; *lillar*, a lua, ar trebui să facă *lille*, am luat. Totuși, prin excepție, cîțiva țigani bătrîni spun : *jayon*, *lillon*. Nu cunosc alte verbe care să fi păstrat această formă veche.

În timp ce fac astfel paradă cu slabele cunoștințe de limbă *romani*, trebuie să notez cîteva cuvinte de argou francez, pe care hoții noștri le-au luat de la țigani. Societatea bună a învățat din *Misterele Parisului* că *chourin* vrea să spună cuțit. E curat *romani ; tchouri* este unul din cuvintele comune tuturor dialectelor. Domnul Vidocq numește un cal *grès ;* și acesta e un cuvînt țigănesc *gras*, *gre*, *graste*, *gris*. Adăugați și cuvîntul *romanichel* care în argoul parizian înseamnă țigan. Dar o etimologie de care sînt mîndru, este aceea a cuvîntului *frimousse*, mutră, față, cuvînt pe care-l întrebuințează toți școlarii, sau cel puțin cei de pe vremea mea. Observați mai întîi că Oudin, în ciudatul lui dicționar,

scria în 1640, *firlimousse*. Or, *firla*, *fila*, însemnează în *romani* față, *mui* are aceeași semnificație, este exact *os* al latinilor. Combinația *firlamui*, a fost imediat înțeleasă de un țigan purist, și o cred conformă geniului limbii sale.

Asta ajunge pentru a face lectorilor lui Carmen o idee clară despre studiile mele în *romani*. Aș sfîrși cu acest proverb foarte nimerit aici : *En retudi panda nasti abela macha*. În vasul acoperit nu dă musca.

1845

În românește de
AL. O. TEODOREANU

ABATELE

AUBAIN

E de prisos să spunem cum au ajuns scrisorile ce urmează în mîinile noastre. Ni s-au părut ciudate, morale și instructive. Le publicăm fără nici o schimbare, în afară de înlăturarea anumitor nume proprii și a cîtorva pasaje care nu au legătură cu întîmplarea abatelui Aubain

I

Doamna de P... către doamna de G...

Noirmoutiers... noiembrie 1844

Ți-am făgăduit să-ți scriu, scumpa mea Sophie și iată, mă țin de cuvînt; de altfel nu am nimic mai bun de făcut în serile acestea lungi. Ultima mea scrisoare te

înștiința cum am băgat de seamă în același timp că am treizeci de ani și că sînt ruinată. Din aceste două nenorociri, prima, vai! e fără leac. Cît despre a doua, mă resemnez cu destulă greutate, dar, în fine, mă resemnez. Pentru a ne repune pe picioare, sîntem siliți să petrecem, cel puțin doi ani, în întunecatul castel din care îți scriu. Am fost sublimă. Îndată ce am aflat de starea averii noastre, i-am propus lui Henri să plecăm la țară pentru a face economii, și opt zile mai tîrziu eram la Noirmoutiers. Nu-ți spun nimic de călătorie. Trecuse atîta amar de ani de cînd nu mai stătusem atît de mult singură cu bărbatul meu. Se înțelege că și unul și altul eram foarte prost dispuși; dar, cum eram ferm hotărîtă să fac față, totul s-a petrecut bine. Îmi cunoști marile mele hotărîri și știi că mi le țin. Iată-ne instalați. Noirmoutiers, în ceea ce privește pitorescul, de pildă, nu lasă nimic de dorit. Păduri, faleze, marea la un sfert de leghe. Avem patru turnuri mari, cu ziduri de cincisprezece picioare grosime. În pervazul unei ferestre am făcut un cabinet de lucru. Salonul, de șaizeci de picioare lungime, e împodobit cu un covor cu figuri de animale; luminat de opt lumînări, e în adevăr, măreț: e luminația de duminică. Mor de frică, ori de cîte ori trec pe acolo după apusul soarelui. Mobilierul, după cum îți poți închipui, e foarte prost. Ușile nu se închid cum trebuie, lemnăria trosnește, vîntul suflă și marea mugește lugubru. Încep, totuși, să mă obișnuiesc. Rînduiesc, repar, plantez; înaintea gerurilor mi-aș fi putut înjgheba cît de cît un adăpost. Poți fi încredințată că turnul tău va fi gata la primăvară. Îmi pare rău că nu poți fi aici de pe acum. Meritul Noirmoutiersului e că nu avem vecini. Singurătate deplină. Nu am, slavă Domnului, alți oaspeți decît pe preotul meu, abatele Aubain. E un tînăr foarte blajin, măcar că are sprîncenele arcuite și stufoase și ochii mari și negri ca ai unui trădător de melodramă. Duminica trecută ne-a ținut o predică, destul de bună pentru o predică de provincie, și care se potrivea ca o mănușă: „că nenorocirea e o binefacere a Providenței, și că ne purifică sufletele".

Cu socoteala asta trebuie să-i mulțumim acelui cinstit agent de schimb care a binevoit să ne purifice, luîndu-ne averea. Adio, dragă prietenă. Îmi sosește pianul și o grămadă de lăzi. Mă duc să priveghez ca toate astea să fie puse la locul lor.

P.S. Redeschid scrisoarea ca să-ți mulțumesc pentru cele trimise. Toate sînt prea frumoase pentru Noirmoutiers. Imi place gluga cenușie. Ți-am recunoscut gustul. Am s-o pun duminică la liturghie; poate va trece vreun comis-voiajor s-o admire. Dar, drept cine mă iei cu romanele tale? Țin să fiu, sînt o persoană serioasă. Și n-am dreptate? Vreau să mă instruiesc. La înapoierea mea la Paris, peste trei ani, (voi avea treizeci și cinci de ani, Dumnezeule!), vreau să fiu o Filamintă[1]. Cît despre cărți, la drept vorbind, nu știu ce să-ți cer. Ce mă sfătuiești să învăț? Germana sau latina? Ar fi foarte plăcut să citesc *Wilhelm Meister* sau *Povestirile lui Hoffmann* în original. Noirmoutiers e o așezare cum nu se poate mai potrivită pentru povestirile fantastice. Dar cum să înveți nemțește la Noirmoutiers? Și latina mi-ar place, căci găsesc nedrept ca bărbații s-o ție pentru ei. Mă gîndesc să iau lecții cu preotul meu...

II

Aceeași, aceleași

Noirmoutiers... decembrie 1844

Degeaba te miri, timpul trece mai repede decît crezi, mai repede decît aș fi crezut-o eu însămi. Ceea ce-mi susține mai ales curajul, e slăbiciunea seniorului și stăpînului meu. Fapt e că bărbații ne sînt mult inferiori. E atît de copleșit, într-un atare *avvilimento* că întrece orice margine. Se trezește cît poate mai tîrziu, încalecă sau se duce la vînătoare, bineînțeles atunci cînd nu face vizite celor mai plicticoși oameni din lume, notari

[1] Philaminte, personaj ridicol și pedant din *Femeile savante* de Molière. (N. t.)

sau procurori ai regelui, care locuiesc în oraș, adică la șase leghe de aci. Dar trebuie să-l vezi cînd plouă! Se împlinesc opt zile de cînd a început *Mauprat*, și tot la primul volum e. „E mai bine să te lauzi pe tine, decît să bîrfești pe altul." E unul din proverbele tale. Îl las deci, ca să-ți vorbesc de mine. Aerul de la țară îmi prieste nespus. Mă simt cum nu se poate mai bine, și cînd mă privesc în oglindă (vai, ce oglindă!), n-aș zice că am treizeci de ani; și-apoi, fac multe plimbări. Atîta m-am zbătut ieri, că l-am înduplecat pe Henri să vie cu mine la țărmul mării. În timp ce el trăgea în pescărușI, eu am citit *Ciutecul piraților* în *Ghiaurul*. Pe plajă, în fața mării agitate, aceste frumoase versuri par și mai frumoase. Departe de a se putea asemui cu a Greciei, marea noastră are și ea poezia ei, ca toate mările. Știi tu ce mă izbește la lord Byron? Faptul că vede și înțelege natura. El nu vorbește de mare, pentru că a mîncat calcani și stridii. A navigat; a văzut furtuni. Toate descrierile lui sînt dagherotipii. La poeții noștri întîi vine rima, pe urmă bunul simț, dacă mai e loc și pentru el în versuri. Pe cînd mă plimbam, citind, privind și admirînd, abatele Aubain — nu știu dacă ți-am vorbit de abatele meu, e preotul satului — m-a ajuns din urmă. E un tînăr preot care-mi e pe plac. E instruit și știe vorbi „cinstitelor obraze". De altfel, după ochii lui mari și negri și după înfățișarea-i palidă și suferindă, îmi dau bine seama că trebuie să fi avut o viață interesantă, și am pretenția să mi-o povestească. Am vorbit de mare, de poezie; și ceea ce-i de mirare la un preot din Noirmoutiers e că știe vorbi de ele. Pe urmă, m-a călăuzit spre ruinele unei vechi abații, pe-o faleză, și mi-a arătat un mare portal pe care erau sculptați monștri adorabili. O! dac-aș avea bani, cum le-aș repara, toate astea! După asta, cu toată împotrivirea lui Henri, care voia să meargă la masă, am stăruit să trecem prin presbiteriu pentru a vedea un relicvar ciudat, pe care preotul l-a găsit la un țăran. În adevăr, o frumusețe o scatulcă de smalț de Limoges, care ar putea fi o în

cîntătoare casetă de giuvaeruri. Dar ce locuință, Dumnezeule! Și noi, ăștia, care ne socotim săraci! Închipuie-ți, o cămăruță la catul întîi, rău pietruită, dată cu var; ca mobilă o masă, patru scaune și un fotoliu de trestie, o pernă ca o lipie umplută parcă cu sîmburi de piersică și învelită într-o pînză cu pătrățele roșii. Pe masă se aflau trei ori patru *in-folio* cline sau latinești. Erau *Părinți ai Bisericii* și dedesubt, ascuns parcă, am zărit *Jocelyn*. S-a înroșit. Făcea de altfel cu multă demnitate onorurile nenorocitei lui cocioabe, nici îngîmfare, nici falsă modestie. Simțeam că povestea lui e romanțioasă. Acum am dovada. În sipetul bizantin, pe care mi l-a arătat, se găsea un buchet veștejit de cel puțin cinci-șase ani.

— E o relicvă? am întrebat

— Nu, mi-a răspuns, puțin tulburat. Nu știu cum a ajuns aici.

Pe urmă a luat buchetul și l-a așezat cu grijă în sertar. E limpede? Înapoindu-mă la castel eram plină de tristețe și de curaj: de tristețe pentru că văzusem lutita sărăcie: de curaj pentru a îndura sărăcia mea, care lui i s-ar părea un belșug asiatic. Dacă ai fi văzut surprinderea lui, cînd Henri i-a înmînat douăzeci de franci pentru o femeie despre care ne vorbise. Trebuie să-i fac un dar. Fotoliul de trestie pe care m-am așezat e prea tare. Vreau să-i dăruiesc un fotoliu pliant, ca acela pe care l-am luat cu mine în Italia. Alege-mi unul și trimite-mi-l cît mai repede.

III

Aceeași, aceleași

Noirmoutiers... februarie 1845

Hotărît, nu mi se urăște la Noirmoutiers. De altfel, mi-am găsit o îndeletnicire interesantă, și abatelui meu îi-o datorese. Abatele meu, fără îndoială, știe tot, și botanica pe deasupra. Mi-am amintit de scrisorile lui Rousseau, cînd l-am auzit numind pe latinește o scîrbă de bulb, pe care, în lipsă de altceva, îl pusesem pe cămin.

— Așadar, cunoști botanica ?

— Foarte puțin, mi-a răspuns. Destul totuși pentru a arăta locuitorilor acestui ținut buruienile care le pot fi de folos ; destul, mai ales, trebuie s-o mărturisesc, pentru a găsi un rost hoinărelilor mele singuratice.

Mi-am dat curînd seama că mi-ar fi o plăcută trecere de vreme în plimbările mele, să culeg flori frumoase, să le pun la uscat și să le așez frumos în bătrînul meu Plutarh, în care îmi pun plastroanele să se netezească.

— Învață-mă botanica, i-am spus.

În acest anotimp păcătos, nefiind flori, zicea să așteptăm primăvara.

— Dar ai flori uscate, i-am spus. Le-am văzut la dumneata acasă.

Ți-am vorbit, pare-mi-se, de un vechi buchet, păstrat cu grijă. Dacă ai fi văzut ce mutră a făcut !... Sărmanul ! M-am căit repede de indiscreta mea aluzie.

Ca să-l fac s-o uite, m-am grăbit să-i spun că trebuie să aibă o colecție de buruieni uscate. Asta se cheamă un ierbar. S-a învoit pe dată ; și, începînd de-a doua zi, îmi aducea, învelite în hîrtie cenușie, o mulțime de plante frumoase, fiecare cu eticheta ei. Cursul de botanică a început ; am făcut numaidecît progrese uimitoare. Dar nu știam pînă acum cît e de imorală această botanică, și cît de greu îi vine să dea primele lămuriri, mai ales unui abate.

Află, scumpa mea, că plantele se căsătoresc ca și noi, dar cea mai mare parte din ele au mai mulți soți. Unele se numesc fanerogame ; dacă am reținut bine acest nume barbar. Asta vrea să însemne pe grecește, căsătorie publică, la primărie. Mai sînt apoi criptogamele, căsătorii secrete. Ciupercile, pe care le mănînci, se căsătoresc în taină.

Toate astea sînt de rușine foarte ; dar el se descurcă destul de bine, mai bine ca mine care am făcut neghiobia să rîd cu hohote la pasajele cele mai deocheate. Dar, am devenit prudentă și nu mai pun întrebări.

IV

Aceeași, aceleași

Noirmoutiers... februarie 1845

Ții numaidecît să afli istoria acelui buchet păstrat cu atîta grijă; drept să-ți spun, nu îndrăznesc să-l întreb. Mai întîi e aproape sigur că nu-i nici o istorie; apoi, în cazul că ar fi una, e poate o istorie pe care nu i-ar place s-o povestească. În ce mă privește sînt încredințată... Dar să lăsăm la o parte prefăcătoria. Știi bine că pentru tine nu am secrete. Istoria asta o cunosc, și am să ți-o spun în două cuvinte; nimic mai simplu.

— Cum se face, domnule abate, i-am spus într-o zi, că te-ai mulțumit, cu inteligența și cultura dumitale, să ajungi preot într-un sătuleț?

El, cu un surîs trist:

— E mai ușor, mi-a răspuns, să păstorești niște bieți țărani, decît orășenii. Fiecare trebuie să-și cumpănească sarcina după puterile sale.

— Tocmai, de asta, zic, ar trebui să ai un loc mai bun.

— Mi s-a spus pe vremuri că prea sfinția sa episcopul din N..., unchiul domniei tale, a binevoit să-și arunce privirile asupra-mi și să-mi dea parohia Sainte-Marie: e cea mai bună din diocez. Cum bătrîna mea mătușă, singura rudă care mi-a rămas, locuia la N..., se spunea că e o situație cît se poate de bună pentru mine. Dar eu mă simt bine aici, și am aflat cu plăcere că prea sfinția sa a numit pe un altul. Ce-mi lipsește oare? Nu-s eu mulțumit la Noirmoutiers? Dacă pot face și aici un dram de bine, sînt la locul meu, și nu trebuie să-l părăsesc. Și apoi, orașul îmi amintește...

Se opri, cu privirea posomorîtă și pierdută; reîncepu apoi, dintr-o dată:

— Nu mai studiem, spuse el, ce facem cu botanica?

Nu mă gîndeam de loc în clipa aceea la fînul uscat împrăștiat pe masă, și urmai cu întrebările.

— Cînd ai intrat în cinul bisericesc?

— Sînt nouă ani.

— Nouă ani... dar am impresia că trebuie să fi avut vîrsta cînd omul are o profesie. Nu știu, dar mi-am închipuit întotdeauna că nu o vocație din tinerețe te-a hotărît să te faci preot.

— Vai, nu! spuse el rușinat; dar dacă vocația mea a fost atît de tîrzie, dacă a fost hotărîtă de cauze... de o cauză...

Se încurca și nu putea sfîrși.

Atunci mi-am luat inima-n dinți:

— Pun prinsoare, îi zic, că un anumit buchet pe care l-am zărit, nu-i străin de hotărîrea asta.

Nu rostisem bine impertinenta întrebare, și îmi mușcam buzele că l-am îmboldit în felul acesta; dar era prea tîrziu.

— Ei bine, da, doamnă, e adevărat; am să-ți spun totul, dar nu acum... Altă dată... Iată, trebuie să sune de utrenie.

Și a plecat, înainte ca primul dangăt de clopot să răsune.

Mă așteptam la ceva grozav. A revenit a doua zi, și el a fost acela care a reluat convorbirea noastră din ajun. Mi-a mărturisit că iubise o tînără din N..., dar ea avea ceva avere, și el, student, nu avea decît mintea lui... I-a spus:

— Plec la Paris, unde trag nădejdea să obțin o slujbă, dar în timp ce voi munci zi și noapte pentru a mă învrednici să fiu demn de dumneata, n-ai să mă uiți oare?

Codana avea șaisprezece sau șaptesprezece ani și era foarte romanțioasă.

Atunci i-a dat buchetul în semn de credință. După trecere de-un an i s-a adus la cunoștință căsătoria ei cu notarul din N..., tocmai pe cînd era pe cale să obțină o catedră la un liceu. Lovitura l-a copleșit într-atît, că a renunțat să se mai prezinte la concurs. Spunea că ani de zile nu s-a putut gîndi la altceva; și, la amintirea acestei aventuri, atît de obișnuite, părea tot atît de mișcat, ca și cum i s-ar fi întîmplat chiar atunci. Apoi, scoțînd buchetul din buzunar:

— Era o copilărie să-l păstrez, mi-a spus, ba poate chiar un păcat.

Și l-a aruncat în foc. Cînd bietele flori au încetat să mai trosnească și să ardă, a urmat, cu mai multă liniște :

— Vă mulțumesc că mi-ați cerut această povestire. Dumneavoastră vă datorez că m-am despărțit de o amintire pe care nu se cuvenea s-o păstrez.

Era îndurerat, și se vedea lesne că sacrificiul l-a costat mult. Dumnezeule, vai de zilele acestor sărmani preoți. Cele mai nevinovate gînduri nu li-s îngăduite. Sînt siliți să izgonească din inima lor toate sentimentele care fac fericirea celorlalți oameni... pînă și amintirile care te leagă de viață. Preoții ne seamănă nouă, sărmane femei : orice sentiment mai viu e o crimă. Nu e îngăduit decît să suferi și încă fără s-o arăți. Adio, mă căiesc de curiozitatea mea ca de o faptă rea, dar tu ești de vină.

(Omitem mai multe scrisori în care nu mai e vorba de abatele Aubain).

V

Aceeași, aceleiași

Noirmoutiers... mai 1845

E mult de cînd vreau să-ți scriu, scumpa mea Sophie, dar nu știu ce neîntemeiată rușine m-a împiedecat mereu. Ceea ce am a-ți spune e atît de straniu, atît de ridicol și atît de trist totodată, încît nu știu dacă asta te va îndulșoșa sau te va face să rîzi. Eu însămi nu-s încă în stare să pricep ceva. Dar, fără alt preambul, vin la fapt. Ți-am vorbit de mai multe ori în scrisorile mele de abatele Aubain, preotul satului nostru, Noirmoutiers. Ți-am pomenit chiar de-o anumită aventură fără de care n-ar fi îmbrăcat haina preoțească. În singurătatea în care trăiesc, și cu gîndurile mele destul de triste pe care le știi și tu, societatea unui om de duh, instruit, amabil, era pentru mine de neprețuit. Probabil că l-am lăsat să vadă că mă interesa și, în scurtă vreme, s-a simțit la noi ca un vechi prieten. Era, mărturisesc, o plăcere cu totul

nouă pentru mine să vorbesc cu un om superior, a cărui necunoaștere a lumii îi punea în evidență distincția spiritului. Se prea poate, căci trebuie să-ți spun tot, și nu e cazul să-ți ascund vreun cusur al caracterului meu, se prea poate ca *naiva* mea cochetărie (vorba e-a ta) pe care mi-ai osîndit-o ades, să se fi amestecat fără știrea mea. Îmi place să plac acelora care-mi plac și țin să fiu iubită de cei pe care-i iubesc... În fața acestui exod, te văd făcînd ochi mari și parcă te-aud zicînd: „Julie!...“ Fii pe pace, nu la vîrsta mea începi să faci nebunii! Dar, urmez. S-a stabilit între noi un soi de intimitate, fără ca vreodată, mă grăbesc să ți-o spun, el să fi spus sau făcut ceva nepotrivit cu funcția sacră cu care e investit. Se simțea bine la mine. Vorbeam ades de tinerețea lui, și de multe ori am căzut în greșeala de a aduce vorba despre romanțioasa lui pasiune, din care s-a ales e-un buchet (prefăcut în cenușă în căminul meu), și cu mohorîta haină pe care o poartă. Am băgat repede de seamă că nu se mai gîndea la necredincioasa lui iubită. Într-o zi, a întîlnit-o în oraș, ba i-a și vorbit chiar. Mi-a povestit toate astea la reîntoarcere și mi-a spus, fără tulburare, că e fericită și că are copii încîntători. Întîmplarea a făcut să fie martor al cîtorva toane de ale lui Henri. De aci, destăinuiri oarecum silite din parte-mi, un spor de solicitudine din parte-i Îmi știe bărbatul, ca și cum s-ar cunoaște de cel puțin zece ani. De altfel, e tot atît de bun sfetnic ca tine, dar mai imparțial, căci tu crezi totdeauna că sîntem amîndoi de vină. El îmi dă într-una dreptate, recomandîndu-mi însă prudență și dibăcie. Într-un cuvînt, se vădește un prieten devotat. Are în el ceva feminin, care mă încîntă. Felul lui de-a gîndi mi-l amintește pe al tău. Un caracter exaltat și dîrz, simțitor și mohorît, un fanatic al datoriei... Însăilez fraze una lîngă alta, ca să întîrzii explicația. Nu pot vorbi deschis; hîrtia asta mă intimidează. Cum aș vrea să te știu la gura sobei, e-un mic gherghef între noi, lucrînd la aceeași broderie. În fine, în fine, draga mea Sophie, trebuie să lepăd cuvîntul cel mare. Bietul om e îndrăgostit de mine. Rîzi, sau ești scandalizată? Aș vrea să te văd în clipa asta. Nu mi-a spus nimic, bineînțeles, dar noi nu ne înșelăm, și

apoi, marii lui ochi negri... Acuma, mi se pare că rîzi. Cîți feți frumoși n-ar voi să aibă ochii aceștia care vorbesc fără să vrea. Am văzut atîția bărbați care voiau să-i facă să vorbească pe ai lor, și care nu spuneau decît prostii. Cînd mi-am dat seama de starea bolnavului, fiica mea răutăcioasă, ți-o mărturisesc, s-a desfătat aproape la început. O cucerire la vîrsta mea, o cucerire nevinovată ca asta !... E ceva să stîrnești o asemenea pasiune, o dragoste dureroasă ! La naiba ! Acest sentiment urît s-a spulberat curînd. Iată un om politicos, mi-am zis, pe care ușurința mea îl poate nenoroci. E îngrozitor, și, cu orice preț, asta trebuie să înceteze. Mă străduiam în fel și chip, cum să fac să-l îndepărtez. Într-o zi, ne plimbam pe plajă, la vremea refluxului. Nu îndrăznea să rostească o vorbă, și eu, la rîndul meu, eram stingherită. În timpul unor tăceri chinuitoare, de cîte cinci minute, pentru a-mi găsi un cumpăt, adunam scoici. În cele din urmă, i-am spus :

— Scumpe abate, trebuie numaidecît să ți se dea o parohie mai bună ca asta. Voi scrie unchiului meu, episcopul, și dacă va fi nevoie, mă voi duce să-l văd.

nîndu-și mîinile. Dar sînt fericit aici ? Ce pot eu dori

— Să părăsesc Noirmoutiersul ! izbucni el împreuoare mai mult, de cînd sînteți aici ? M-ați copleșit, și micul meu prezbiter a devenit un palat.

— Nu, reluai eu, unchiul meu e foarte bătrîn, și dacă aș avea nenorocirea să-l pierd, n-aș ști cui să mă adresez ca să-ți ajut să obții un post potrivit.

— Vai, doamnă, mi-ar părea atît de rău să părăsesc satul acesta !... Preotul de la Sainte-Marie a murit... dar mă liniștește gîndul că va fi înlocuit de abatele Raton. E un preot vrednic și asta mă bucură ; căci dacă prea sfințitul s-ar fi gîndit la mine...

— Preotul de la Sainte-Marie a murit ! am exclamat. Mă duc astăzi la N..., să-l văd pe unchiul meu.

— O ! doamnă, nu faceți nimic. Abatele Raton e cu mult mai vrednic ca mine ; și-apoi, să părăsesc Noirmoutiersul !

— Domnule abate, i-am spus cu hotărîre, *trebuie !*

La această vorbă a plecat capul și n-a mai îndrăznit să se împotrivească. M-am înapoiat la castel aproape alergînd. Mă urmărea la doi pași în urmă, bietul om, atît de tulburat, că nu mai îndrăznea să deschidă gura. Era nimicit. N-am pierdut nici un minut. La orele opt, eram la unchiul meu. L-am găsit foarte binevoitor pentru Ratonul lui; dar mă iubește, și îmi cunosc puterea. În fine, după lungi dezbateri am obținut ceva ce voiam. Ratonul e înlăturat, și abatele Aubain e preot la Sainte-Marie. De două zile e în oraș. Bietul om a înțeles acel *trebuie* al meu. Mi-a mulțumit cu gravitate și n-a vorbit decît de recunoștința lui. Am fost mulțumită de el cînd mi-a spus că părăsește Noirmoutiersul cît mai curînd, și că se grăbește chiar să se ducă să-i mulțumească prea sfințitului. La plecare, mi-a trimis frumosul lui cufăraș bizantin, și mi-a cerut voie să-mi scrie din cînd în cînd. Ei bine, draga mea? *Ești mulțumit, Coucy?* [1] — E o lecție. N-o voi uita la reîntoarcerea în lume. Dar atunci, voi fi împlinit treizeci și trei de ani, și nu voi mai avea a mă teme că voi fi iubită... și de-o astfel de iubire!... Desigur asta-i cu neputință. N-are a face, din toată nebunia asta îmi rămîne un frumos cufăraș și un prieten adevărat. Cînd voi împlini patruzeci de ani și cînd voi fi bunică, voi stărui ca abatele Aubain să aibă o parohie la Paris. Ai să-l vezi, draga mea, și el va da prima împărtășanie fetiței mele.

VI

Abatele Aubain către abatele Bruneau, profesor de teologie la Saint A...

N..., mai 1845

Nu smeritul slujitor din Noirmoutiers îți scrie, scumpe maestre, ci preotul de la Sainte-Marie. Mi-am părăsit mlaștinile și iată-mă citadin, instalat pe strada mare din N... într-o parohie frumoasă, zine zidită, bine întreținută, de-o măreață arhitectură, reprodusă în toate al-

[1] Voltaire, *Adelaïde du Guesclin*. (N. ed. fr.)

bumele Franței. Prima oară cînd am slujit liturghia în fața unui altar de marmură strălucind tot de aurărie, m-am întrebat dacă în adevăr eu sînt. E purul adevăr. Mă bucur la gîndul că în curînd, în timpul vacanței, vei veni să mă vezi, că voi putea să-ți dau o cameră bună, un pat bun, fără să mai vorbesc de un anumit vin de Bordeaux, pe care eu l-am botezat Bordeauxul meu de la Noirmoutiers și care, mă încumet a zice, e vrednic de domnia ta. Dar, mă vei întreba, cum așa, de la Noirmoutiers la Sainte-Marie? M-ai lăsat la intrarea naosului și mă regăsești în clopotniță.

O Melibae, deus nobis haec otia fecit [1]

Scumpe maestre, Providența a îndreptat la Noirmoutiers o înaltă doamnă din Paris, pe care nenorociri din acele ce nu se vor abate nici cînd asupră-ne au redus-o pentru moment să trăiască cu zece mii de taleri pe an. E o ființă amabilă și bună, din nefericire însă i-au cam dăunat puțin lecturile frivole și tovărășia berbanților capitalei. Urîndu-i-se de moarte cu un bărbat cu care nu prea are de ce se lăuda, am avut cinstea să-i fiu pe plac. Daruri cu nemiluita, invitații una după alta și zilnic cîte un nou proiect în care eram de trebuință „Abate, vreau să învăț latinește... Abate, vreau să învăț botanica". *Horresco referens* [2], n-a vrut s-o învăț și teologia? Unde erai, scumpe maestre? Într-un cuvînt, pentru setea asta de învățătură ar fi fost nevoie de toți profesorii noștri de la Saint-A... Din fericire, toanele acestea nu țineau mult, și rar să se prelungească cursul pînă la a treia lecție. Cînd i-am spus că pe latinește rosa înseamnă roză: „Dar bine, abate, ești un tezaur de cunoștințe!

[1] O Melibeu, zeul ne-a dat această liniște. (Lat.)
[2] Mi-e groază să povestesc. (Lat.)

Cum te-ai lăsat să fii îngropat la Noirmoutiers?“ Dacă trebuie să-ți spun tot, scumpe maestre, milostiva doamnă, citind mereu păcătoasele cărți care se fabrică astăzi, și-a vîrît în cap idei cu totul stranii. Într-o zi mi-a împrumutat o lucrare pe care chiar atunci o primise de la Paris și care a vrăjit-o, *Abellard* de domnul Rémusat. Citind-o, fără îndoială, ai fi admirat savantele cercetări ale autorului, îndreptate din nefericire, pe o cale greșită. Eu am sărit deodată la volumul al doilea, la *Filozofia lui Abellard*, și numai după ce l-am citit cu cel mai viu interes, am revenit la primul, la viața marelui eretic. Asta e, bineînțeles, tot ce înalta mea doamnă catadicsise să citească. Scumpe maestre, asta mi-a deschis ochii. Mi-am dat seama că e primejdios să stai în tovărășia frumoaselor doamne atît de îndrăgostite de învățătură. Aceasta i-ar lua-o înainte Héloïsei în ceea ce privește exaltarea. O situație atît de nouă pentru mine mă stingherea cumplit, cînd, pe neașteptate, mi-a spus : „Abate, țin să fii preot la Sainte-Marie, titularul a murit. *Trebuie*“. S-a suit pe dată în trăsură ducîndu-se la prea sfințitul, și cîteva zile după asta eram preot la Sainte-Marie, eam rușinat că am obținut acest titlu prin hatîr, dar în definitiv, încîntat că mă aflu departe de ghearele *leoaicei* din capitală.

Leoaică, scumpe maestru, în grai parizian, înseamnă femeie la modă.

Ω Ζεῦ, γυναικῶν οἷον ὄπασας γένος[1].

Ar fi trebuit deci, să resping norocul pentru a înfrunta primejdia? Ce prost! Sfîntul Toma de Cantor-

[1] Vers luat pare-mi-se din *Cei șapte împotriva Tebei* de Eschil : „O Jupiter! Femeile!... Cum le-ai făcut tu oare?“ Abatele Aubain și maestrul său, abatele Bruneau, sînt buni umaniști. (N. aut.)

béry n-a primit oare castelele lui Henric al II-lea? Adio, scumpul meu maestru, nădăjduiesc să filozofez peste cîteva luni cu domnia ta, ficcare într-un fotoliu confortabil, în fața unei puicane grase și a unei sticle de Bordeaux. *more philosophorum*[1]. *Vale et me ama*[2].

1846

În românește de
Al. O. Teodorcanu

CUPRINS

Mateo Falcone (traducere de *Al. O Teodoreanu*) . . . 5
Cucerirea redutei (traducere de *N. Budurescu*) 21
Tamango (traducere de *Al. O. Teodoreanu*) 29
Federigo (traducere de *N. Budurescu*) 53
Vasul etrusc (traducere de *N. Budurescu*) 61
Partida de table (traducere de *N Budurescu*) 93
Neînțelegeri (traducere de *Al. O Teodoreanu*) 113
Venus din Ille (traducere de *Virgil Teodorescu*) . . . 179
Colomba (traducere de *Al O. Teodoreanu*) 213
Carmen (traducere de *Al O. Teodoreanu*) 345
Abatele Aubain (traducere de *Al. O Teodoreanu*) . . . 405